
UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00252322 3

Søren Kierkegaards

Samlede Værker.

Søren Kierkegaards
Samlede Værker

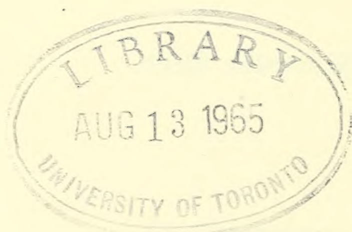
udgivne af

A. B. Drachmann, J. L. Heiberg
og H. O. Lange.

Anden Udgave.

Fjortende Bind.

Kjøbenhavn.
Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
Bianco Lunos Bogtrykkeri A/S.
1931.

LIBRARY
AUG 13 1965
UNIVERSITY OF TORONTO

Bladartikler 1854—55. — Dette skal siges, saa være det da sagt. — Hvad Christus dømmer om officiel Christendom. — Guds Uforanderlighed, en Tale. — Øieblikket Nr. 1—10.

Udgivet af

A. B. Drachmann.

Til Grund for Texten i de følgende Skrifter er lagt Originaludgaverne De er sammenholdt med S. K.s Manuskripter (S. K.s Papirer, Universitetsbibliotheket, B Pk. 52). Kun til Bladartikel Nr. XIII savnes Manuskript.

Indhold.

Bladartikler 1854—55.

Dette skal siges; saa være det da sagt.

I. Fædrelandet Mandag d. 18. Dec. 1854. Nr. 295.

Var Biskop Mynster et „Sandhedsvidne", et af „de rette Sandhedsvidner" er dette Sandhed?

I Febr. 1854. S. Kierkegaard.

I den Tale, Prof. Martensen har „holdt 5te Søndag efter hellig tre Konger, Søndagen før Biskop Dr. Mynsters Jordefærd", en Erindringstale, hvad den maaskee ogsaa forsaavidt kan kaldes, som den bringer Prof. Martensen i Erindring til den ledige Bispestol — i denne Tale stilles Biskop Mynster frem som et Sandhedsvidne, som et af de rette Sandhedsvidner; der tales i saa stærke og afgjørende Udtryk som vel muligt. Med den afdøde Biskops Skikkelse, hans Liv og Levnet, Udgangen af hans Vandel for Øie formanes vi til at „efterligne de sande Veiledereres, de rette Sandhedsvidners Tro" (p. 5), deres Tro, thi den var, hvad der udtrykkeligt siges om Biskop Mynster „ikke blot i Ord og Bekjendelse, men i Gjerning og Sandhed" (p. 9); den afdøde Biskop indføres af Prof. Martensen i (p. 6) „den hellige Kjæde af Sandhedsvidner, som strækker sig gjennem Tiderne fra Apostlernes Dage" osv.

Dette maa jeg gjøre Indsigelse mod — og nu da Biskop Mynster er død, kan jeg ville tale, her dog meget kort, og da slet ikke om, hvad der bestemte mig til at indtage det Forhold til ham, som jeg indtog.

Naar man ved „Forkyndelse" nærmest tænker paa hvad

der siges, skrives, trykkes, Ordet, Prædikenen — at da (for blot at tage Eet) Biskop Mynsters Christendoms-Forkyndelse fortoner, tilslører, fortier, udelader noget af det mest afgjørende Christelige, det, der falder os Mennesker ubeleiligere, det, der vilde gjøre vort Liv anstrænget, forhindre os i at nyde Livet, det om at afdøe, om frivillig Forsagelse, om at hade sig selv, om at lide for Læren osv.: behøver man ikke at være synderlig skarpsynet for at kunne see, naar man lægger det nye Testamente ved Siden af Mynsters Prædiken.

Forsaavidt derimod ved „Forkyndelse" nærmest tænkes paa, hvorvidt nu Forkynderens Liv udtrykker det, han siger (og dette er vel at mærke christeligt det Afgjørende, hvorved Christendommen juſt har villet sikkre sig mod at faae charakterløse Docenter i Stedet for Vidner) — at da Biskop Mynsters Christendoms-Forkyndelse ikke var i Charakter, at han udenfor de stille Timer ikke var i Charakter, ikke engang af den hans Prædiken, der dog, som sagt, sammenholdt med det nye Testamente har slaaet betydeligt af paa det Christelige: dette behøver man atter ikke at være synderlig skarpsynet for at kunne see, hvis man ellers ved at høre og læse ham har behørigt Kjendskab til hans Prædiken; i 1848 og efter den Tid blev det til at see selv for blinde Beundrere, hvis de have behørigt Kjendskab til hans Prædiken, for at kunne vide, hvad denne, hvad de stille Timer foranledige En til at vente.

Saaledes var, naar man lægger det nye Testamente ved Siden, Biskop Mynsters Christendoms-Forkyndelse en, især for et Sandhedsvidne, mislig Christendoms Forkyndelse. Men da var der, mente jeg, det Sande hos ham, at han, hvad jeg holder mig fuldt forvisset om, var villig til at tilstaae for Gud og sig selv, at han ingenlunde, ingenlunde var et Sandhedsvidne — just denne Tilstaaelse var i mine Tanker det Sande.

Men skal Biskop Mynster fra Prædikestolen fremstilles, canoniseres som Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner: saa maa der gjøres Indsigelse. Den Berlingske Tidende (den officielle Tidende, ligesom vel Prof. Martensen er den officielle Prædikant) er, som jeg seer, af den Mening, at Prof. Martensen

(der med paafaldende Hasten kommer Begravelsen og saa ogsaa Monumentet i Forkjøbet) ved denne Tale har fra Prædikestolen reist den Afdøde et skjønt og værdigt Monument; jeg vilde foretrække at sige: et Prof. Martensen selv værdigt Monument. Men i ethvert Tilfælde Monumenter kan man ikke ignorere, derfor maa der gjøres Indsigelse, hvad saa maaskee endog kunde bidrage til at gjøre Monumentet (for Prof. Martensen) varigere.

Biskop Mynster et Sandhedsvidne! Du som læser dette, Du veed vel, hvad der christeligt forstaaes ved et Sandhedsvidne*); men lad mig dog erindre Dig derom, at dertil fordres ubetinget det at lide for Læren. Og naar der skærpende siges: et af „de rette" Sandhedsvidner, saa maa altsaa Ordet tages i strengeste Forstand. Lad mig da med nogle faa Træk forsøge at antyde, hvad derved maa forstaaes, for at gjøre Dig det nærværende.

Et Sandhedsvidne, det er en Mand, hvis Liv fra først til sidst er ukjendt med Alt, hvad der hedder Nydelse — o, og hvad enten Meget eller Lidet forundtes Dig, Du veed, hvor godt det gjør, det man kalder Nydelse; men hans Liv var fra først til sidst ukjendt med Alt hvad der hedder Nydelse, derimod fra først til sidst indviet i Alt, hvad der hedder Lidelse — ak, og blev Du end fritagen for de langvarige, de qvalfuldere Lidelser, Du veed det dog af egen Erfaring, hvorledes et Menneske ømmer sig i det, man kalder Lidelse! Men deri var hans Liv fra først til sidst indviet, i hvad

*) Dog maaskee er dette ved Biskop Mynsters mangeaarige Christendoms-Forkyndelse bragt i Glemsel. Thi ogsaa dette er, og en capital Mislighed ved hans Forkyndelse, ikke det, at han selv var Embedsmand, — christeligt trækker dette fra — Forkyndelsen, hans egen glimrende, paa Nydelser rige, Carriere, nei, ikke det, men det, at han vilde autorisere den Art Forkyndelse til den sande christelige, og derved, i Fortielse, gjøre den sande christelige (den af lidende Sandhedsvidner) til en Overdrivelse, i Stedet for omvendt, at gjøre Christendommen den Tilstaaelse, at den Forkyndelse, han repræsenterede, er Noget, som maa ved Aflad og Indulgens indrømmes os almindelige Mennesker, Noget, vi almindelige Mennesker hjælpe os med, fordi vi ere for selviske, for verdslige, for sandselige til at due til mere, Noget, som vi almindelige Mennesker hjælpe os med, og som saaledes forstaaet, saa ingenlunde — alle falske Reformatorer til Trods! — skal indbildsk og opblæst vrages, tvertimod respecteres.

der vel endog sjeldnere tales om blandt Mennesker, fordi det sjeldnere forekommer, i Inderlighedens Kampe, i Frygt og Bæven, i Skælven, i Anfægtelser, i Sjels-Angester, i Aands-Qvaler; og saa dertil forsøgt i alle de Lidelser, som der almindeligere tales om i Verden. Et Sandhedsvidne, det er en Mand, der i Armod vidner for Sandhed, i Armod, i Ringhed og Fornedrelse, saa mis-kjendt, forhadt, afskyet, saa bespottet, forhaanet, udgriint — det dag-lige Brød har han maaskee ikke altid havt, saa fattig var han, men Forfølgelsens daglige Brød fik han rigeligt hver Dag; for ham var der aldrig Avancement og Befordring uden omvendt, ned efter Skridt for Skridt. Et Sandhedsvidne, et af de rette Sandheds-vidner, det er en Mand, der bliver hudflettet, mishandlet, slæbt fra det ene Fængsel i det andet, og saa tilsidst — sidste Avance-ment, hvorved han optages i første Classe af den christelige Rangforordning, blandt de rette Sandhedsvidner — saa tilsidst — thi det er jo et af de rette Sandhedsvidner, Prof. Martensen taler om — saa tilsidst korsfæstet eller halshugget eller brændt eller stegt paa en Rist, hans afsjelede Legeme af Rakkeren hen-slængt paa et afsides Sted ubegravet — saaledes begraves et Sandhedsvidne! — eller brændt til Aske og henkastet for alle Vinde, at ethvert Spor af dette „Udskud", som Apostelen siger han er bleven, maatte udslettes.

Dette er et Sandhedsvidne, hans Liv og Levnet, hans Død og Begravelse — og Biskop Mynster, siger Prof. Martensen, var et af de rette Sandhedsvidner.

Er det Sandhed? Er det at tale saaledes, er det maaskee ogsaa at vidne for Sandhed, og Prof. Martensen ved denne Tale selv traadt i Charakter af Sandhedsvidne, et af de rette Sand-hedsvidner? Sandeligen, der er det, som er Christendommen og Christendommens Væsen mere imod end ethvert Kjetteri, ethvert Schisma, mere imod end alle Kjetterier og Schismaer tilsammen, og det er det: at lege Christendom. Men det er — aldeles, aldeles i samme Forstand, som Barnet leger Soldat — at lege Christen-dom: at tage Farerne bort (christeligt svarer „Vidne" og „Fare" til hinanden), istedetfor disse at anbringe Magten (til at være Fare

for Andre), Goderne, Fordelene, en yppig Nydelse selv af de fineste Raffinements — og saa at lege den Leg, at Biskop Mynster var Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, lege den saa frygtelig alvorligt, at man da slet ikke kan standse Legen, men leger den fort ind i Himlen, leger Biskop Mynster med ind i den hellige Kjæde af Sandhedsvidner, som fra Apostlenes Dage strækker sig til vore Tider.

Efterskrift.

Denne Artikel har, som man vil see af dens Dato, ligget nogen Tid.

Saa længe der var Spørgsmaal om Besættelsen af Sjællands Bispestol, mente jeg at burde lade Professor Martensen offenligen uomtalt, da han jo, hvad enten han nu blev Biskop eller ikke, i ethvert Tilfælde var en Candidat til denne Plads, og formodenligt ønskede, at der, saalænge det stod paa, saavidt muligt Intet passerede, ham betræffende.

Med Prof. Martensens Udnævnelse til Biskop faldt dette Hensyn bort. Men da nu engang Artiklen ikke kunde komme og derfor ikke var kommen strax, tænkte jeg som saa: der er jo ingen Grund til at haste. Desuden fremkaldte Biskop Martensens Udnævnelse Angreb paa ham fra andre Sider og af en ganske anden Art: dette Angreb vilde jeg høist unødigt træffe sammen med; jeg ventede da, jeg mente: der er, som sagt, slet ingen Grund til at haste og der tabes slet Intet ved at vente. Muligt vil endog Nogen finde, at der er vundet Noget, finde en dybere Betydning i, at Indsigelsen kommer med en saadan Langsomhed.

I Efteraaret 1854.

* * *

Men Indsigelse maa der gjøres mod dette, at Biskop Mynster skulde have været et Sandhedsvidne.

Biskop Mynster kan tilnærmelsesvis siges at have baaret en hel Slægt — det er derfor en Vanskelighed, som grændser

til det Umulige, at bringe Klarhed ind i vore forvirrede religieuse Forhold og Begreber, saalænge der ikke falder en sandere Belysning over Sandheden af Biskop Mynsters Christendoms Forkyndelse, hvad i Grunden ogsaa skyldes mig; thi Biskop Mynster, just Biskop Mynster var, om man saa vil, mit Livs Ulykke, ikke endda det, at han ikke var et Sandhedsvidne (den Sag havde ikke været saa farlig) men det, at han foruden al anden Fordel, som han, efter største Maalestok, drog af at forkynde Christendom, ogsaa medtog den Nydelse, ved at declamere i stille Timer om Søndagen og ved verdsligklogt at dække sig om Mandagen, at foranledige det Skin, at han var et Charaktermenneske, en Mand af Grundsætninger, en Mand, der staaer fast, naar Alt vakler, en Mand, der ikke svigter, naar Alle svigte osv. osv., medens Sandheden var, at han var i høi Grad verdslig klog, men svag, nydelsessyg og kun stor som Declamator — og mit Livs Ulykke, om man saa vil (hvad dog i en meget høi Forstand ved Styrelsens Kjærlighed blev til Gode for mig, blev min Lykke) min Ulykke var, at jeg, af en afdød Fader opdragen ved „Mynsters Prædiken", ogsaa, af Pietet mod den afdøde Fader, honorerede denne falske Vexel i Stedet for at protestere den.

Han er nu død — Gud være lovet, at det kunde holdes hen, saalænge han levede! Det blev naaet, hvad jeg rigtignok mod Slutningen var nær ved at fortvivle om, men det blev dog naaet, hvad der var min Tanke, mit Ønske, hvad jeg ogsaa kan huske engang for mange Aar siden at have sagt til gamle Grundtvig: Biskop Mynster skal først leve ud, begraves med fuld Musik — det blev naaet, han blev jo, om jeg saa tør sige, begravet med fuld Musik. Til Monumentet for ham er der vel ogsaa nu omtrent indkommet hvad der vil indkomme.

Saa kan der ikke længer ties, Indsigelsen maa komme, ved sin Langsomhed kun desto alvorligere, Indsigelsen mod fra Prædikestolen, altsaa for Gud, at fremstille Biskop Mynster som Sandhedsvidne; thi usandt er det, men saaledes forkyndt bliver det en himmelraabende Usandhed.

I December 1854.

———

II. Fædrelandet Løvdag d. 30. December 1854. Nr. 304.

Derved bliver det!

Den 28de Decbr.*) S. Kierkegaard.

Fra Prædikestolen at fremstille Biskop Mynster som Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, at anvise ham Plads i

*) Denne Artikel er, som man vil see, af Dato 28de Decbr., var indleveret til „Fædrelandet", da jeg samme Aften, til min Overraskelse, af „Berlingske Tidende" Nr. 302 seer, at Biskop Martensen altsaa dog ikke, hvad jeg var forberedt paa, har en lignende Eiendommelighed i Forhold til korte Artikler af mig, som den han i sin Tid oplyste at have i Forhold til hele „den vidtløftige Kierkegaardske Literatur", en Eiendommelighed, der forhindrede ham i at gjøre sig bekjendt med den. Det var det, jeg saae; hvad jeg derimod hverken saae eller seer, er hvad hans Artikel skal gavne til, en Artikel, der virkeligen ikke gjør noget udførligere Svar fornødent, da den Intet forandrer i Sagen. Biskop Martensen vil paastaae, at jeg har gjort Sandhedsvidne og Blodvidne enstydigt, og at det kun er derved, at jeg har Ret i at negte, at Biskop Mynster var et Sandhedsvidne. Dette er ikke saa. Hverken i Artiklen, hvor jeg kun tilsidst udviser ogsaa Blodvidnet (men Blodvidnet hører dog vel ogsaa med til Sandhedsvidnerne, især til „de rette" Sandhedsvidner, eller hvad jeg har kaldet „første Classe i den christelige Rangforordning", hvori da igjen ligger, at jeg maa antage mange flere Sandhedsvidner end Blodvidner), altsaa hverken i Artiklen eller i Noten til Artiklen — man kan jo see begge Dele efter — har jeg gjort Sandhedsvidne og Blodvidne identisk; og i Noten har jeg ganske bestemt udviist Forskjellen mellem det at forkynde Christendom paa den Maade, at Forkynderen er „Embedsmand, Rangsperson, Forkyndelsen hans egen glimrende, paa Nydelser rige Carriere" og „et lidende Sandhedsvidne", uden at jeg paa nogensomhelst Maade har paastaaet, at det at lide skulde betyde at lide Døden. Og denne Forskjel er aldeles tilstrækkelig til at godtgjøre, at Biskop

den hellige Kjæde o. s. v.: derimod maa der gjøres Indsigelse; derved bliver det.

I Grunden er at fremstille ham saaledes at gjøre ham latterlig — thi jeg kan gjerne sige det Samme paa en anden Maade, indtrængende fra en anden Side. At fremstille en Mand, der, endog ved at forkynde Christendom, har naaet og nydt, efter største Maalestok, alle mulige Goder og Fordele, at fremstille ham som Sandhedsvidne, en af den hellige Kjæde, er ligesaa latterligt, som at tale om en Jomfru med en talrig Børneflok. Men Sagen er, saaledes vilde Luther sige: „Alt hvad der forholder sig til Liderlighed, det veed man Beskeed om i denne syndige Verden, vil Du tale derom, er Du strax forstaaet af Alle; men de christelige Begreber veed man ingen Beskeed om". Og deraf kommer det, at man ikke forstaaer, opholder sig over, at der gjøres Indsigelse mod et Sandhedsvidne, der, christeligt, er ligesaa latterligt, som slig Jomfru.

Der er Meget, man kan være „tillige"; og just i Forhold til alt det Ubetydelige gjælder det, at det egner sig for, at En er det „tillige". Man kan være baade Det og Det og tillige Dilettant paa Violin, Medlem af Venskabelige, Fuglekonge o. s. v. Men det Betydelige har just den Egenskab, at i samme Grad, som det er

Mynster ikke kan kaldes et Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, en af den hellige Kjæde. — Hvad derimod angaaer det Forskjellige, som Dr. Martensen, formodentlig i Egenskab af velbestalter Sjællands Biskop, paa den offenlige Morals Vegne, temmeligt i en Slagsbroders og Nævekæmpers Tone, taler om det Forargelige i det Skridt, jeg har gjort, om Jesuitisme o. desl., da gjør dette aldeles intet Indtryk paa mig. Deels (og dette er det Afgjørende) beroer det i mine Tanker paa en Misforstaaelse, deels er Dr. Martensen for subaltern en Personlighed til at kunne imponere, især siden han er kommen i Fløiel — saaledes kan en Domestik vistnok ikke imponere i sit Livree, men i Herskabets, den naadige Greves Klæder imponerer han dog endnu mindre. Forresten er jeg saa vant til at staae et Stød ud, og til, at naar saa nogle Aar ere gaaede, de Fleste ere af min Mening, kun at det er glemt, at jeg maatte holde Stødet ud: saa jeg vel holder ogsaa dette Stød ud — til Gavn for de christelige Begrebers Oplarelse. Og den Dom om Biskop Mynster, at han var et Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, en af den hellige Kjæde, skal protesteres: derved bliver det!

det Betydelige, i samme Grad egner det sig mindre til, at man er det — og tillige Andet. Og Bestemmelsen „Sandhedsvidne" er en meget herskesyg, en høist uselskabelig Bestemmelse, nøiagtigt lader den sig vel kun forene med det: at være forresten Ingenting. „Sandhedsvidne" forholder sig til, at Christendom er Uensartethed med denne Verden, deraf kommer det, at „Vidnet" altid maa være kjendeligt paa Uensartetheden med denne Verden, paa Forsagelse, paa Lidelse; og deraf kommer det, at denne Væren saa lidet egner sig for: tillige at være Andet. Men at ville, efter største Maalestok, tage alle Goder og Fordele (Sandhedsvidnet er just hvad han er ved Forsagelse og Lidelse) og saa tillige være Sandhedsvidne, derom maatte man christelig nøiagtigt sige: det var Satan til Sandhedsvidne; et saadant Sandhedsvidne er ikke blot et Monstrum, men en Umulighed, som en Fugl, der tillige er Fisk, eller et Redskab af Jern, der tillige har den Mærkelighed at være af Træ.

Saaledes forholder det sig; blot erindre man, at det ikke er mig, der har gjort Begyndelsen med paa Biskop Mynsters Liv at anlægge den Maalestok: Sandhedsvidne. Nei, det er en Ven, Prof. Martensen, der har viist den Afdøde denne klodderagtige Tjeneste, og bevirket, at jeg har sagt, hvad Sandhed er, at seet under denne af Prof. Martensen anbragte Belysning var Biskop Mynster: „en i høi Grad verdslig klog Mand, men svag, nydelsessyg og kun stor som Declamator" — denne klodderagtige Tjeneste, som dog maaskee ikke engang kan kaldes ganske uegennyttig; thi den mulige Efterfølger paa Sjællands Bispestol, for Øieblikket Efterfølgeren, var jo ganske godt tjent med, paa en saadan nem Maade saa ogsaa selv at avancere op til Sandhedsvidne.

Dersom der derfor virkelig her i Landet er saa liden Sands for Christendom, at man ikke skulde kunne forstaae, med hvilken Føie jeg maatte og i de allerstærkeste Udtryk, ved den meest skærende Modsætning gjøre Indsigelse mod denne Falsknen, saa kan jeg gjerne give Indsigelsen en anden Skikkelse. Jeg paastaaer, at ved fra Prædikestolen at fremstille Biskop Mynster som Sandhedsvidne, en af den hellige Kjæde, skeer der i høieste Grad Uret

mod enhver anden udmærket og fortjent Mand i Landet. En Jurist som Geheimeraad Ørsted, en Digter som Heiberg, en Lærd som Madvig, en Læge som Bang, sceniske Konstnere som Nielsen, Rosenkilde, Phister og saaledes i saa mange Forhold, alle disse Mænd, der dog, medens de leve, ingenlunde kunne siges at have et taknemligere Vilkaar, faae mere af Jordens Goder og Nydelser end Biskop Mynster fik, tvertimod maae siges at have et langt utaknemligere Vilkaar, alle saadanne Mænd have aldeles samme Adkomst som Biskop Mynster, til at begraves som Sandhedsvidner.

Men den protestantiske Geistlighed har endnu bestandigt Nykker i Hovedet; skjønt den er bleven aldeles ligesom enhver anden Existeren, der, indenfor Bestemmelsen af at iagttage den borgerlige Retfærdighed, udfolder hvad mulig Begavelse man har, og derved søger jordisk Løn og Nydelse som alle Andre, vil den tillige være noget mere, være Sandhedsvidne.

Og dette kom ret tydeligt for Dagen i hin Erindringstale af Prof. Martensen. Derfor skulde der gjøres Indsigelse, og saa eftertrykkeligt som muligt, Blodet røres, Lidenskaben sættes i Bevægelse, hvad naturligvis kun lader sig gjøre, naar man selv ikke frygter den øieblikkelige Følge, at Mange blive som rasende paa En, hvad man ikke bør frygte men forstaae, som Operateuren forstaaer det, at Patienten skriger og sparker. Der skulde gjøres Indsigelse, og Slaget skulde paa den givne Foranledning ramme Hovedet, — og inden Artiklen udkom, var jo Prof. Martensen længst Hovedet.

Saaledes skulde det være; saaledes er det skeet; derved bliver det!

*　　*　　*

. . . „Ogsaa af Pietet for en afdød Fader har jeg honoreret denne falske Vexel (det Skin, at Biskop Mynster var et Charakter-Menneske) i Stedet for at protestere den.“ Derved bliver det.

Ville den Afdødes mange Venner, Tilhængere, Beundrere

ikke, naar de ere komne lidt til Ro, forstaae, at jeg, der — man behage at see efter! — dog vel ikke har havt Fordel af mit Forhold til Biskop Mynster, at jeg i Forholdet til ham har viist en Resignation, som saare sjeldent en Yngre mod en Ældre, gjort og taalt, hvad saare sjeldent en Yngre gjør og taaler i Forholdet til en Ældre — ville de ikke forstaae det, og da igjen, hvad deri ligger, at de ere i en Taknemlighedens Gjeld til mig for de mange Aar, jeg holdt ud med den Afdøde, ville de ikke forstaae det: i Guds Navn, det bliver deres Sag.

Den Afdødes Fjender vil jeg bede ikke at juble eller glæde sig, som havde de vundet Noget, hvad de i mine Tanker slet ikke have; deres Stilling er efter mine Begreber aldeles uforandret, og, hvis Anledning gives, var det ikke umuligt, at jeg kunde komme til endnu engang (kjære Erindringer; hvor gjorde jeg det med Glæde!) paa vanlig Vis: mod hans Fjender at kæmpe for Biskop Mynster, min afdøde Faders Præst.

Biskop Mynster var i Danmark eneste i sit Slags; der er i Danmark kun en Eneste, der afgjort har Ret mod ham, det er mig. Jeg har ikke dømt Biskop Mynster, nei, men jeg blev i Styrelsens Haand Anledningen til, at Biskop Mynster dømte sig selv: sin Prædiken om Søndagen enten kjendte han ikke, eller turde eller vilde han ikke vedgaae om Mandagen — thi jeg var, ironisk nok, troskyldigt hans egen Prædiken om Mandagen; og hvis Biskop Mynster ikke selv havde om Mandagen verdslig klogt unddraget sig for at overtage Consequensen af hans Søndagsprædiken, hvis han havde sat en Existeren og Handlinger ind, der svarede til Søndagstalens Sving, i Stedet for at hjælpe sig med verdslig Klogskab i forskjellige Mønstre: vilde ogsaa hans Liv kommet til at see ganske anderledes ud.

Men en saadan Dom kan kun en Fjende ville forhaste sig med at fælde, saalænge Manden lever; Den, der er ham hengiven, siger: indtil det Sidste skal der holdes hen, endnu i det sidste Øieblik kunde han jo afværge denne Dom og gavne overordenligt ved et lille Ord; og der skal blive gjort hvad Resignation formaaer, for, om det var muligt, at røre ham dertil.

Altsaa, derved bliver det: ogsaa af Pietet for en afdød Fader har jeg honoreret denne falske Vexel i Stedet for at protestere den.

* * *

„Jeg var hans egen Prædiken om Mandagen", jeg var det; thi ved Aar efter Aar at udholde dette Harmfulde, derhos med den uforandrede Resignation, som jeg gjorde det, er jeg bleven noget Andet, end jeg var, eller er det blevet mig tydeligere og tydeligere hvad jeg var, „mit Livs Ulykke blev, ved Styrelsens Kjærlighed, i en meget høi Forstand mig til Gode, blev min Lykke"; mit mangeaarige Forhold til Biskop Mynster er Enheden af en fra min Side dybt anlagt og med største Omhu gjennemført Hensigt, og, under Styrelsens Medvirken, min egen Udvikling. Man vil da forstaae, at jeg ikke kan tage Hensyn til hvad enhver Anonym, enhver „Æskulap" („Kjøbenhavnspostens" Mærke) giver fra sig i en Avis, eller til hvad en Alvorsmand fra Nørrebro med „Flyvepostens" Alvor oplyser Folk om, at jeg mangler Alvor.

Og hvad angaar det Skrig, som høres, dette Skrig: at angribe en Afdød, som ikke kan svare o. s. v., da maa dertil siges: det er Misforstaaelse, hovedsagelig vel ogsaa Fruentimmer-Spektakel. Jeg har jo sagt, hvorledes det forholder sig: „Gud være lovet, at det kunde holde hen, saalænge den Gamle levede, jeg var mod Slutningen nær nok ved at fortvivle derover". Ja, Gud være lovet, at jeg slap for, efter den frygteligste Maalestok at maatte have forbittret en Olding hans sidste Leveaar ved at vise, at lige over for det nye Testamentes Christendom var den Mynsterske Christendoms Forkyndelse og Kirkestyrelse — hvis den ikke, og saa høitideligt som muligt, vilde gjøre den Tilstaaelse, ikke at være det nye Testamentes Christendom — var den et Sandsebedrag, al hans „Alvor og Visdom", christeligt, Majestætsforbrydelse mod Christendommen, der i sin guddommelige Majestæt foragter at betjenes (som var den Politik, et Rige af denne Verden) at betjenes med verdslig Klogskab. Forresten har

jeg dog, fra en anden Side seet, Intet forsømt, der kan paahvile mig som Pligt mod den Sag, jeg har den Ære at tjene. I Slutningen af hans Liv lagde jeg (men paa en indirecte Maade ved „Indøvelse i Christendom") den Gamle det saa nær, som det vel er muligt, om han vilde have Slag. Ved hvad han gjorde, forvissede jeg mig med Sorg om, hvor svag han var. Af Omsorg for ham skjulte jeg derover for de Samtidige, og sagde ham det kun selv personligt, saa eftertrykkeligt som muligt. Dog, da dette hans Svagheds Factum var et Factum, maatte jeg tage en lille Forsigtighedsregel for det yderligste Tilfældes Skyld. Det skete i „Til Selvprøvelse", hvor jeg, som man vil see, halverede ham, men rigtignok saa skjult, at ikke engang hans Fjender have seet det, saa skjult, at Blad-Artikler nu anføre dette Sted mod mig som en Lovtale over ham, medens jeg just der havde taget min Forsigtighedsregel for det yderligste Tilfældes Skyld, omtrent sagt: Deres Høiærværdighed er aldeles ikke i Charakter af Deres Prædiken. Men jeg skjulte det, og hvorfor? Naturligt, fordi jeg altid ønskede at kunne, om det var muligt, drive min første, mig saa kjære Tanke igjennem: Mynster skal leve ud, begraves med fuld Musik. Privat har jeg talt eftertrykkeligt nok til Biskop Mynster; i mine Skrifter har jeg forfulgt min Opgave, og er, med min Tilværen, min Forfattervirksomhed et stadigt Angreb paa hele den Mynsterske Christendoms Forkyndelse, dog saaledes, at det i ethvert Øieblik var Biskop Mynster muligt ved en Indrømmelse at komme i Forstaaelse med mig, saa jeg var hans Forsvar. Men jeg veed meget godt, hvorledes de Fleste læse, hvor tankeløst, og at det derfor charmant lod sig gjøre, naar jeg vilde det — og det vilde jeg af flere Grunde, „ogsaa af Pietet for min afdøde Faders Præst" — ved at anbringe Complimenter til ham, at faae Folk til at mene, at vi To vare enige, saa min Virken kom til at styrke hans Anseelse i de Flestes Øine, Alt hvad der hedder Uro, Optrin, Katastrophe (hvilket var den Gamle saa uhyre imod) blev undgaaet. Den Gamle vidste, baade fordi han omhyggeligere læste mine Skrifter, og fordi jeg privat talte med ham, bedre Besked om vor Enighed, hvorimod han vistnok egenligen aldrig

har tvivlet om min uskrømtede Hengivenhed for ham, selv naar det saae mest broget ud.

Saa være da Gud lovet, at det blev naaet, hvad der var min første Tanke, mig mit saa kjære Ønske, hvad jeg mod Slutningen var nær nok ved at fortvivle over: Mynster skal leve ud, begraves med fuld Musik! Og han levede jo ud usvækket; han blev jo begravet med fuld Musik; Monumentet vil jo ogsaa blive ham reist: men saa ikke videre, og allermindst maa han gaae over til Historien som Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, en af den hellige Kjæde: derved bliver det!

III. Fædrelandet Fredag d. 12. Januar 1855. Nr. 10.

En Opfordring til mig fra Pastor Paludan-Müller.

Den 11te Januar. S. Kierkegaard.

Pastor Paludan-Müller har udgivet en Piece mod mig, hvilken naturligvis strax en Anmelder i „Berlingske Tidende" har udbasunet som noget ganske Fortræffeligt, en Situation, der erindrer om den Scene i Figaro, hvor Bartholo og Basil ved Minespil takke hinanden for at have talet Jfr. Marcelines Sag. Oprigtigt talt finder jeg det ganske fornuftigt, at, da jeg, selv om jeg vilde, umuligt kunde overkomme at svare eller takke alle de Mange, der optræde mod mig, — jeg finder det ganske fornuftigt af dem, at de, som jeg seer, indrette sig paa at svare og takke hinanden indbyrdes.

Altsaa en Piece mod mig af Pastor P. M., og deri, hvad „Berlingske Tidende" strax har skaffet størst mulig Udbredelse, en Opfordring til mig maaskee, hvo veed det, forudsættende at jeg vel, som sædvanligt, vilde iagttage Taushed. Om Mynsters Prædiken har jeg i min Artikel i „Fædrelandet" sagt: „den tilslører, fortoner, fortier, udelader noget af det mest afgjørende Christelige". I den Anledning gjøres Opfordringen til mig, at jeg med det nye Testamente ved Siden vil vise dette, saa det paa nogen Maade er værd at omtale; thi saa vil Pastor P. M. gjendrive det.

„Saa det paa nogen Maade er værd at omtale", hvad er dette? Hvis jeg nu indlod mig derpaa, maaskee skulde det saa ende

med, at jeg dog kom til at løbe April, fordi jeg ikke havde sikkret mig en authentisk Fortolkning af, hvad der skal forstaaes ved: saa det paa nogen Maade er værd at omtale.

Dog dette vil jeg see bort fra; men Grunden, hvorfor jeg ikke agter at indlade mig, er, at jeg er bange for, at her kunde være en Snare, saa det, hvis jeg gik i den, vilde bevirke, at hele Sagen og Sagens Stilling i ganske kort Tid blev noget ganske Andet, end den er. Sagen er: „var Biskop Mynster et Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner? er dette Sandhed?" Sagen er: en fra min Side gjort energisk Protest mod fra Prædikestolen at fremstille Biskop Mynster som Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, en af den hellige Kjæde. Og dette skulde nu maaskee bringes i Glemme, det Hele blive forvandlet til en vidtløftig, lærd, theologisk Undersøgelse med Citater og Citater o. s. v. om Mynsters Prædiken, en Undersøgelse, i hvilken vi ved de Deltagendes store Antal og Lærdom, vel snart skulde sidde op over Ørene. Nei Tak!*).

Hvad jeg har sagt, er kort, betegnende: Biskop Mynsters Prædiken tilslører, fortoner, fortier, udelader noget af det meest afgjørende Christelige; Enhver kan, naar det er sagt, see det, især den Enfoldige. For den, der, mere dannet, veed Beskeed om Sligt, kan jeg sige: Mynsters Prædiken forholder sig til det nye Testa-

*) Enhver, der kunde ville agte paa Raad af mig, beder jeg, hvis han er tilsinds at ville yttre sig offenligen, at iagttage den strengeste Diæt i Henseende til ikke at indlade sig i almindelig, bred, lærd, vidtløftig, videnskabelig Discuteren med Lexicon, Grammatik og det lærde Apparats uhyre Masse og Citaternes, selv det Soleklareste formørkende, Mængde; thi derved tjener han kun min Modpart, der (som man qvæler Ild ved Dyner, og som man tilveiebringer Glemsel ved Vidtløftighed) vel juft paa den Maade maa see at slippe bort fra det Korte, Klare, Factummet, Punctet, det maaskee for det Bestaaende Afgjørende: fra Prædikestolen at fremstille Biskop Mynster som Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, en af den hellige Kjæde, hvad ikke blev bedre men værre ved den samme Mand, Kirkens Overhoved, den høivelbaarne, høiærværdige Biskop Martensens, for det Bestaaende ikke velbetænkte, Friskhed ligeover for en, christeligt, i allerhøieste Grad berettiget Indsigelse.

mentes Christendom, som Epicuræisme til Stoicisme, eller som Cultiveren, Forædlen, Dannen forholder sig til Grundforandring, radical Cur; hans Prædiken fører aldrig paa noget Punkt det Christelige til, hvad det er overalt i det nye Testamente, et Brud, det dybeste, ulægeligste Brud med denne Verden, saa lidet som (hvad let forklares af hans uendelige Angst for alt Radicalt) Biskop Mynsters Liv end i fjerneste Maade lignede et Brud med denne Verden, hvis vi da ikke skulde tage den Forklaring god: man er en »tout-à-fait« Verdens Mand, en Mand ganske af denne Verden, og „tillige" har man ubetinget brudt med denne Verden, hvilket svarer til: endog ved at forkynde Christendom at naae og nyde alle Goder og Fordele og „tillige" være Sandhedsvidne, hvad jeg (ogsaa hentydende til det skjønne Billede paa Uensartethed med denne Verden: Jomfruelighed, Virginitet) paavisste at svare til: en Jomfru med en talrig Børneflok.

Her kunde jeg ende. Dog lad mig tilføie et Par Ord i Anledning af at det forekommer mig, at en af hans Forsvarere har brugt en Yttring, som vel selv den ivrigste Mynsters Beundrer vil indrømme Rigtigheden af. „Biskop Mynster var ikke egenlig Bodsprædikant". Men dette er, især for et Sandhedsvidne, en Mislighed; thi al sand christelig Prædiken er først og fremmest Bodsprædiken. „Biskop Mynster var mere Fredens Prædikant". Men dette er, især for et Sandhedsvidne, en Mislighed: i Egenskab af Fredens Prædikant at forkynde Dens Lære, der (som bekjendt Jesu egne Ord) selv har sagt: „jeg er ikke kommen at bringe Fred, men Tvedragt" — han kom jo heller ikke til Verden for at nyde, men for at lide. Og derfor er det, jeg har sagt om Biskop Mynster, at han, seet under Belysningen Sandhedsvidne og christeligt vurderet, var nydelsessyg: han elskede, nydelsessygt, „Fred", den første Betingelse for at nyde Livet, alt efter Epicurs gamle Sætning: »nil beatum nisi quietum« ɔ: den første Betingelse for al Livsnydelse er Fred.

Dette være saa nok for denne Gang. Det er en Undtagelse jeg har gjort, hovedsageligt maa jeg overlade de Mange, som optræde mod mig, at svare og takke hinanden indbyrdes.

IV. Fædrelandet Mandag d. 29. Januar 1855. Nr. 24.

Stridspunktet med Biskop Martensen;
som, christeligt, afgjørende for det i Forveien, christeligt seet, mislige kirkelige Bestaaende.

D. 26. Jan. S. Kierkegaard.

Stridspunktet er: fra Prædikestolen at fremstille Biskop Mynster som Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, en af den hellige Kjæde.

Det er Dette, der bestandigt maa holdes fast, dette Enhver, hvem Sagen for Alvor beskæftiger, hver evige Dag maa have indprentet sig, for at have kunnet holde det fast trods den Masse af Forvirrende, der i de forløbne Dage østes ud gjennem Pressen.

Dette er Punktet — og det skal vise sig, at den nye Biskop ved saaledes at canonisere Biskop Mynster gjør hele det kirkelige Bestaaende, christeligt, til en fræk Uanstændighed.

Er nemlig Biskop Mynster et Sandhedsvidne, saa er — det kan selv den Blindeste see — enhver Præst i Landet et Sandhedsvidne; thi hvad der, æsthetisk, var Udmærket og Overordenligt hos Biskop Mynster, vedkommer slet ikke dette Spørgsmaal om at være Sandhedsvidne eller ikke at være Sandhedsvidne, et Spørgsmaal, der angaaer Charakteren, Livet, Existensen, og i den Henseende var Biskop Mynster aldeles ensartet med enhver anden Præst i Landet, der da ikke forsynder sig mod den borgerlige Retfærdighed. Altsaa enhver Præst i Landet er tillige Sandhedsvidne.

Men naar man holder den her i Landet almindelige Chri-

stendoms Forkyndelse, den officielle Christendoms Forkyndelse, betjent af kongelige Embedsmænd, Rangspersoner, hvis verdslige Carriere Forkyndelsen er, naar man holder denne Christendoms Forkyndelse ved Siden af det nye Testamente, ved Siden af hvad Jesus Christus (den Fattige, Fornedrede, Bespottede, Bespyttede) fordrer af „en Jesu Christi Discipel" (og en saadan skulde jo dog vel Præsten være ved at gjælde for Sandhedsvidne) ved Siden af hvad Jesus Christus fordrer, at forkynde Læren „for Intet", at forkynde Læren i Armod, i Fornedrelse, i Forsagelse af Alt, i den mest ubetingede Uensartethed med denne Verden, i den største Fjernhed fra al Brug eller Hjælp af verdslig Magt o. s. v.: saa sees kun altfor let, at den officielle Christendoms Forkyndelse sammenholdt med det nye Testamente ene kan (hvis den kan det) ene kan forsvares paa den Maade, som jeg i sin Tid antydede ved Pseudonymen Anti-Climacus, i hvilken Henseende dog, vel at bemærke, det Bestaaende hidtil Intet har ladet høre fra sig, ikke end i fjerneste Maade gjort Mine til at ville gjøre det kjendeligt, paa hvilken Afstand det forholder sig til det nye Testamentes Christendom og uden at kunne med Sandhed kaldes en Stræben i Retning af at komme det nye Testamentes Christendom nærmere.

Saasnart det derimod er hørt: Præsten er tillige Sandhedsvidne, det, vi kalde Præst, det er tillige at være Sandhedsvidne, i samme Øieblik er hele det kirkelige Bestaaende, christeligt, en fræk Uanstændighed. Det Bestaaende kan med denne Paastand ikke længer holdes som en yderligste Formildelse, der dog forholder sig til det nye Testamentes Christendom, men er et aabenlyst Affald fra det nye Testamentes Christendom, er, med den Paastand, christeligt, en fræk Uanstændighed, et Forsøg i Retning af at gjøre Nar af Gud, at gjøre Nar af ham, som forstod vi ikke, hvad det er han i sit Ord taler om, men naar han i sit Ord taler om at forkynde Læren for Intet, saa forstaae vi det saaledes, at Forkyndelsen naturligvis er Næringsvei, den sikkreste Vei til Brod og med jevnt voxende Avancement; naar han i sit Ord taler om at forkynde Ordet i Armod, saa forstaae vi derved Tusinder om Aaret i Gage; naar han i sit Ord taler om at forkynde Ordet i

Fornedrelse, forstaae vi det om at gjøre Carriere, at blive Excellence; og ved Uensartethed med denne Verden forstaae vi at blive kongelig Embedsmand, Rangsperson; ved Afsky for Hjælp og Brug af verdslig Magt forstaae vi at betrygges ved og at gjøre Brug af verdslig Magt; ved Lidelse for Læren forstaae vi at bruge Politiet mod de Andre; og ved Forsagelse af Alt forstaae vi at faae Alt, de fineste Raffinements, som Hedningen forgjæves har slikket sine Fingre efter — — og tillige ere vi Sandhedsvidner.

Den høivelbaarne, høiærværdige Conferentsraad Biskop Martensen, — med hvem han end confererer, — forvandler ved at fremstille Biskop Mynster som Sandhedsvidne, en af den hellige Kjæde, hele det kirkelige Bestaaende til, christeligt, en fræk Uanstændighed. Ingen, der betænker, hvad Christendommen lærer, at han gaaer et Evighedens Ansvar imøde, en Dom (hvor Dommeren er den Fornedrede, Bespottede, Bespyttede, Korsfæstede, som lærte „følg mig efter", „mit Rige er ikke af denne Verden"), et Regnskab, hvor Majestæts-Forbrydelser mod Christendommen juft ere de Forbrydelser som sidst tilgives: Ingen, der betænker dette, kan tie til denne Biskop Martensens nye Lære om hvad der skal forstaaes ved et Sandhedsvidne, en af den hellige Kjæde — Ingen kan tie dertil, selv om (hvad forresten hverken gjør mig fra eller til) selv om jeg skulde blive den Eneste, der ikke taug; mig er det nok, at i Evigheden vil det være bemærket, at jeg har ikke tiet.

* * *

Ikke formildet men skærpet gjentager jeg herved min Indsigelse; jeg vil hellere spille, svire, hore, stjæle, myrde end deltage i at gjøre Nar af Gud, hellere tilbringe min Dag paa Keglebaner, i Billardhuse, min Nat ved Hazard eller paa Masterader end deltage i den Art Alvor, Biskop Martensen kalder christelig Alvor; ja jeg vil heller ganske ligefrem gjøre Nar af Gud, bestige et høit Sted, eller gaae ud i det Frie, hvor jeg er ene med ham, og der sige lige ud „Du er en daarlig Gud, ikke bedre værd end at man gjør

Nar af Dig", hellere det end at gjøre Nar af ham paa den Maade, at jeg høitideligt gjør mig hellig, at mit Liv er idel Iver og Nidkjærhed for Christendommen, dog vel at mærke saaledes, at det bestandigt — forbandede Tvetydighed! — „tillige" er min timelige og jordiske Profit, at mit Liv først og sidst er Begeistring for Lærens Forkyndelse, dog vel at mærke saaledes, at der er visse Ting, jeg helst baade først og sidst forbigaaer, og kommer Talen paa dem, at det saa er, som forstod jeg dem ikke, som forstod jeg ikke, hvad det er Gud taler om, at det han taler om er, for Læren at lide Sult og Tørst og Kulde og Nøgenhed og Fangenskab og Hudflettelse, at det er det han forstaaer ved at være Sandhedsvidne, og at, hvis jeg gyser tilbage for dette Vilkaar, og hellere ønskede en lysteligere Vei, hellere vilde, at det at forkynde Christendom maatte være som ethvert andet menneskeligt Arbeide, eller vel endog rigere paa Nydelse end de andre, at jeg saa, hvis dette lader sig gjøre, hvis jeg paa den Maade kan blive salig ligesom Sandhedsvidnet, at jeg skal takke min Gud til, og holde min forbandede Mund fra den Sladder om tillige at være Sandhedsvidne, og kan jeg endeligen ikke tvinge min Tunge, at jeg da i det mindste indskrænker mig til i Dagligstuen ved en Kop Thee med en Kone og nogle Brøvle-Venner at tale saaledes, derimod dog vogter mig paa Prædikestolen.

Men fra Prædikestolen, altsaa for Gud, at fremstille Biskop Mynster som Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, en af den hellige Kjæde — for Gud, hvis Tilstedeværelse jo var sikkret ved i Bøn før Prædikenen at kalde ham tilstede; at fremstille ham (thi ogsaa dette er jo gjort) at fremstille ham — Gud i Himlene! — for Menigheden som Forbillede, for en christelig Menighed altsaa som christeligt Forbillede! Saa er da altsaa nu „Veien" bleven en anden, ikke den i det nye Testamente: i Fornedrelse, forhadt, forladt, forfulgt, forbandet at lide i denne Verden, nei, Veien er: beundret, beklappet, bekrandset, bestjernet at gjøre glimrende Carriere! Og som „Veien" er bleven en anden, ja den modsatte, saa ogsaa Udlæggelsen af Bibelordet. Naar vi læse i det nye Testamente det Sted, som Biskop Martensen

har brugt i Erindringstalen, Hebr. 13, 7 „kommer Eders Veiledere ihu... og naar I betragte Udgangen af deres Vandel, da efterfølger deres Tro", da skal dette nu ikke mere forstaaes saaledes: betragter Udgangen af deres Vandel ɔ: seer at deres Liv, som var idel Forsagelse og idel Lidelse for Læren, bliver sig selv tro indtil det Sidste, ikke fortryder at have offret Alt, men ogsaa i Døden, maaskee i Martyriets Død bevarer Troens Frimodighed — saaledes skal det nu ikke mere forstaaes, nei, nu skal det forstaaes saaledes, som Biskop Martensen lærer: betragter Biskop Mynster, seer Udgangen af hans Vandel, betænker, han drev det til at blive Excellence, betragter Udgangen af hans Vandel, I veed jo selv, hvilke Forberedelser der gjøres til den meest pompeuse Begravelse: betragter dette — og følger saa ham efter, han er Veien, ikke Christus, der advarende siger: „hvad som er høit blandt Mennesker er en Vederstyggelighed for Gud" (Luc. 16, 15).

Hvis jeg ikke husker feil, er der just i denne Tid etsteds her i Landet gjennem Biskoppen klaget over, at en Kirke, upassende, er brugt til politisk Forsamling; sæt man et andetsteds fandt paa at bruge den til Bal: hvad var saa det mod under Navn af christelig Gudsdyrkelse at bruge Kirken til at gjøre Nar af Gud! Men det forstaaer sig, naar Biskoppen selv gjør det, kan man ikke klage derover pr. Biskoppen.

Og hvad mig angaaer, jeg agter virkelig heller ikke at klage til noget Menneske; jeg gjentager blot min Indsigelse. At jeg ikke vil blive forstaaet: jeg er forstaaet af Gud, og forstaaer mig selv; at jeg vil blive ilde lidt: er jo hvad det nye Testamente forudsiger; at jeg ikke vil trænge igjennem: christeligt seires kun ved at ligge under!

Men naar det Forargelige er skeet, skal Forargelsen vækkes mod det, og man skal ikke beklage, at mit Skridt desto værre har vakt saa stor Forargelse, nei, det har snarere endnu ikke vakt Forargelse nok i Forhold til det Forargelige: fra Prædikestolen at fremstille Biskop Mynster som Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, en af den hellige Kjæde. „Blodet skal røres,

Lidenskaben sættes i Bevægelse", om det gaaer ud over Operateuren hører saa blot med til Operationen. Efter mere end 40 Aars, med stor verdslig Klogskab betjente, Konst-Fortryllelse, kan der, naar ovenikjøbet Konst-Fortrylleren skal gjøres til Sandhedsvidne, der kan ikke fares med Lempe, med mindre man da vil opnaae selv med samt sin Indsigelse at forvandles til en lille Konst-Festlighed ind med i den gamle Fortryllelse.

V. Fædrelandet Mandag d. 29. Januar 1855. Nr. 24. (Feuilleton.)

To nye Sandhedsvidner.

Den 26de Jan. S. Kierkegaard.

„Gaverne ere forskjellige" siger, saa rigtigt, Biskop Martensen i „Berlingske Tidende" Nr. 302. Den afdøde Biskop havde en ganske ualmindelig Gave til at skjule det Bestaaendes svage Sider og Skrøbeligheder; den nye Biskop Martensen, ogsaa en begavet Mand, har en sjelden Gave til end det Mindste han foretager sig at blotte een eller anden af det Bestaaendes svage Sider. Den afdøde Biskop havde en ualmindelig Gave til klogt at give efter, fire, lempe sig, at komme bort fra det; Biskop Martensen — thi Gaverne ere forskjellige — har en, især i dette Øieblik, for det Bestaaende skæbnesvanger Gave til at ville trodse igjennem. Dog dette skal vel saaledes være, Styrelsens Tanke muligt: det Bestaaende skulde bestaae, saalænge den gamle Mand levede, der ogsaa var begavet i Forhold dertil; efter hans Død skal det Bestaaende falde, og dertil saa Dr. Martensen paa Bispestolen, en Mand just begavet i denne Retning. Mere end Biskop Martensen behøves vistnok heller ikke; jeg vil maaskee blive ganske overflødig, eller hvad jeg kan komme til at gjøre, blive noget ganske Underordnet, jeg der dog forresten, ogsaa saaledes, heller ikke er ganske uden Gave, forsaavidt jeg har Gave til at see — hvad Biskop Martensen blotter.

Det var nu den Sprogbrug at kalde, hvad vi forstaae ved Præster, Provster, Bisper, „Vidner, Sandhedsvidner", det var den Sprogbrug, jeg har gjort Indsigelse mod, fordi den er blas-

phemisk, gudsbespottelig — men Biskop Martensen vil trodse den igjennem, som man da seer af hans Ordinations-Tale*), hvor han ieetvæk slaaer om sig med at vidne, at være Vidne, Sandhedsvidne osv.

I det nye Testamente kalder Christus Apostlene og Disciplene Vidner, fordrer af dem, at de skulle „vidne" for ham. Lad os nu see, hvad herved forstaaes. Det er Mænd, der i Forsagelse af Alt, i Armod, i Ringhed, saa, villige til enhver Lidelse, skulle gaae ud i en Verden, der paa Liv og Død udtrykker Modsætningen til det at være Christen. Det kalder Christus at vidne, at være Vidne.

Det, vi kalde Præst, Provst, Biskop, er et Levebrød, som ethvert andet Levebrød i Samfundet, og vel at mærke i et Samfund, hvor der, da Alle kalde sig Christne, ikke i fjerneste Maade er Fare forbunden med at foredrage Christendom, hvor tvertimod denne Livsstilling maa ansees for en af de behageligste og meest hædrede.

Nu spørger jeg, er der den mindste Lighed mellem disse Præster, Provster, Biskopper og det, Christus kalder Vidner? eller er det ikke ligesaa latterligt at kalde saadanne Præster, Provster, Bisper i det nye Testamentes Forstand „Vidner", ligesaa latterligt som at kalde en Manoeuvre paa Fælleden en Krig? Nei, ville de Geistlige kaldes Vidner, Sandhedsvidner, saa maae de ogsaa ligne, hvad det nye Testamente forstaaer ved Vidner, Sandhedsvidner; ville de aldeles ikke ligne, hvad det nye Testamente forstaaer ved Vidner, Sandhedsvidner, maae de heller ikke kaldes det; de kunne saa kaldes Lærere, Embedsmænd, Professorer, Cancelliraader, kort, hvad man vil, kun ikke Sandhedsvidner.

Men Biskop Martensen bliver ufortrøden ved med dette, at de ere Vidner, Sandhedsvidner. Hvis Geistligheden forstaaer sit Tarv, vil den ikke betænke sig paa at bede Biskoppen holde inde

---

*) Talerne ved denne Leilighed ere nu udkomne i Trykken; Stiftsprovst Trydes Intimationstale, et Intet, udmærker sig derved, at der, som var den Noget, læses paa Foden: „Forf. finder sig foranlediget til at erklære, at Intet er udeladt — Intet forandret."

med denne Sprogbrug, der gjør hele Standen, mildest talt, latterlig. Thi det er vist, jeg kjender adskillige i høi Grad respectable, dygtige, udmærket dygtige Geistlige; men jeg drister mig til at paastaae, at der i hele Kongeriget ikke er en eneste, uden at han, seet under Belysningen „Sandhedsvidne", er comisk.

Og at gjøre hele Standen, mildest talt, latterlig, det passer sig dog virkelig ikke for en Biskop, som det da heller ikke passer sig for en Biskop, fordi denne Sprogbrug Vidner, Sandhedsvidner skal trodses igjennem, at forvandle en høitidelig Handling, som en Bispevielse, til Noget, man ikke veed om man skal lee eller græde over. Ordinationen forefaldt 2den Juledag, Martyren Stephans Dag. Hvor satirisk! Biskoppen tager saa deraf Anledning til blandt Andet at bemærke, at det Ord Sandhedsvidne „paa denne Dag lyder med en særegen Klang". Og det er unegteligt, kun at denne sær egne Klang er en Misklang, idet enten Stephanus bliver latterlig ved Hjælp af de „flere Sandhedsvidner", som Dr. Martensen har ved Haanden, eller disse samtlige under Belysningen „Stephanus" blive latterlige i Egenskab af Sandhedsvidner.

VI. Fædrelandet Tirsdag d. 20. Marts 1855. Nr. 67.

Ved Biskop Münsters Død.

Mc. 13, 2 ... seer Du disse store Bygninger? der skal ikke —

Den 31te Marts 1854*) S. Kierkegaard.

Saaledes havde det vistnok været det Ønskeligste: det var endt med, at Biskop Mynster, og saa høitideligt som muligt, ligefrem sagde Folket, at det han har repræsenteret, ikke var det nye Testamentes Christendom, men — om man saa vil, en from Formildelse, Fortoning, paa mangfoldig Maade indhyllet i Sandsebedrag.

Det skete ikke!

For mit Vedkommende, jeg staaer uforandret ved min Paastand, kun at jeg nu høit og offenligt udtaler det, betræffende hvilket jeg hemmeligt forholdt mig til den afdøde Biskop, skjult for hans Fjender — thi mod dem kæmpede jeg for ham — skjult for de Mange, som vel Intet anede: officiel Christendom, den officielle Christendoms Forkyndelse er, hverken i den ene eller i den anden Forstand, det nye Testamentes Christendom. I ethvert Tilfælde maa dette da tilstaaes og saa høit og aabenlyst som muligt, at Styrelsen, om det maatte behage den, kunde komme til at gribe ind, og vi da faae at see, om den vil tillade en saadan Christendoms Forkyndelse. Men uden en saadan Tilstaaelse er den officielle Christendoms Forkyndelse, ved at udgive sig for at

---

*) Man bemærke Aarstal og Datum.

være det nye Testamentes Christendom, et — ubevidst eller velment — Sandsebedrag. Christendommen kan ikke være tjent med, at dette kaldes Christendom i Betydning af at være det nye Testamentes Christendom; og christeligt kan Menigheden ikke være tjent dermed, thi den bliver ikke opmærksom paa, hvad Christendom efter det nye Testamente er.

* * *

Mariæ Bebudelsesdag.

O, hvo Du end er, hvem dette kommer for Oie, min Ven: naar jeg læser i det nye Testamente vor Herres Jesu Christi Liv paa Jorden og hvad han forstod ved det at være Christen — og jeg da tænker paa, at nu ere vi Christne i Millionvis, ligesaa mange Christne som vi ere Mennesker, at der fra Slægt til Slægt afgives Christne i Millionvis til Evighedens Eftersyn: frygteligt! Thi at dette ikke hænger rigtigt sammen, Intet kan være vissere. Siig det da selv, hvad hjælper det dog — og var det end nok saa fromt og velment! — hvad hjælper det (kjærligt?) at ville bestyrke Dig i den Indbildning at Du er Christen, eller at ville forandre Bestemmelsen af det at være Christen, formodenligen for at Du desto tryggere kan nyde dette Liv, hvad hjælper det Dig, eller rettere, er dette ikke just at skade Dig, da det er at hjælpe Dig til at lade Timeligheden christeligt ubenyttet — indtil Du saa staaer i Evigheden, hvor Du ikke er Christen, dersom Du ikke var det, og hvor det er umuligt at blive det? Du, som læser dette, siig selv: har jeg ikke havt Ret og har jeg ikke Ret: at først og fremmest maa der gjøres Alt for at faae det aldeles bestemt, hvad der i det nye Testamente fordres til at være Christen, først og fremmest maa der gjøres Alt, for at vi dog kunne blive opmærksomme?

VII. Fædrelandet Onsdag d. 21. Marts 1855. Nr. 68.

Er dette christelig Gudsdyrkelse eller er det at holde Gud for Nar?

[Et Samvittighedsspørgsmaal (for at lette min Samvittighed.)]

Mai 1854. S. Kierkegaard.

Naar i en given Tid Forholdet er dette, at man, privat vidende, officielt lader som Ingenting, medens dog Alt er forandret:

naar Læreren (Præsten) edeligt forpligtes paa det nye Testamente, er ordineret, medens han dog ikke blot ikke har Portrait-Lighed med en Jesu Christi Discipel, men ikke engang Karrikatur-Lighed, nei er lige det stik Modsatte, den trivielle Modsætning;

naar Læren, der forkyndes som Guds Ord, er deri forskjellig fra Guds Ord, at den ikke er det Samme, heller ikke det Modsatte, men hverken det Ene eller det Andet, hvilket just er det Christendommen og Guds Ord mest Modsatte;

naar Situationen, i hvilken der tales (og Situationen er det jo egenlig der bestemmer, hvorledes det der siges er at forstaae), naar Situationen ikke ligner den i det nye Testamente mere end en Spidsborgers Dagligstue og Barnets Legestue ligner den rædsomste Virkeligheds frygteligste Afgjørelser, eller endnu mindre, forsaavidt man, aandløst, dog giver det Udseende af, at de tvende Situationer ligne hinanden:

naar Forholdet er dette — og man da, privat vidende, officielt lader som Ingenting: er dette saa christelig Gudsdyrkelse

eller er det at holde Gud for Nar, at holde ham for Nar ved Hjælp af en saadan officiel Gudsdyrkelse, maaskee i den Formening, at naar vi blot kalde det Christendom, saa kan vi nok, ved hver Søndag at præke ham det for, bilde ham ind, at det er Christendom?

Til Oplysning.

Christi Himmelfartsdag.

1. Til det om Læreren (Præsten), at han er den trivielle Modsætning.

Præstens naturtro Signalement er: en halv verdslig, halv geistlig, hel tvetydig Embedsmand, Rangsperson, som (i Haab om at avancere efter Anciennetet og at blive Ridder efter Tour — hvor ganske i det nye Testamentes Aand!) med Familie sikkrer sig Udkommet, ogsaa, hvis fornødent gjøres, ved Politiets Hjælp (mon for at efterkomme det Apostoliske, 1 Cor. 9, 26 „ikke at løbe som paa det Uvisse"?*) sikkrer sig Udkommet, ernærer sig af, at Jesus Christus blev korsfæstet, paastaaende, at denne dybe Alvor (denne „Jesu Christi Efterfølgelse"?) er det nye Testamentes Christendom, sørgmodigt beklagende og sukkende over, at der i Menigheden desto værre kun er saa faa sande Christne — thi at Præsten er en sand Christen, det er vist nok, og det uagtet han gaaer i lange Klæder, hvad dog Christus ikke just anbefaler, naar han, baade hos Marcus og Lucas, siger (Mc. 12, 38, Luc 20, 46): „vogter Eder for Dem, som gaae omkring i lange Klæder".

2. Til det om Situationen.

I det nye Testamente er Situationen denne: den Talende, vor Herre Jesus Christus, staaer — selv ubetinget udtrykkende Modsætningen — i en Verden, der igjen ubetinget udtrykker Modsætningen til ham og hans Lære. Naar nu Christus fordrer af den Enkelte Tro, saa (og heri ligger jo den nærmere Bestem-

*) Apostelen forstaaer det saaledes: „jeg spæger mit Legeme" for ikke at løbe paa det Uvisse.

melse af hvad han altsaa forstaaer ved at troe) saa lader dette sig paa Grund af Situationen ikke gjøre uden at komme i et maaskee endog livsfarligt Forhold til den omgivende Verden; naar Christus siger: bekjend mig for Verden, følg mig efter, eller naar han siger: kom til mig osv. osv., vil, paa Grund af Situationen, der afgiver den nærmere Forstaaelse, Følgen bestandigt blive at udsætte sig for Fare, maaskee endog for Livsfare. Hvor derimod Alt er christeligt, hvor Alle ere Christne, endogsaa Fritænkerne, er Situationen den: det at kalde sig Christen er Midlet, ved hvilket man sikkrer sig mod allehaande Uleilighed og Ubeqvemmelighed i Livet, og Midlet, hvorved man sikkrer sig jordiske Goder, Beqvemmeligheder, Profit osv. osv. Men vi lade som Ingenting, vi declamere („hvem kan bedst, det kan vor Præst") vi declamere om at troe, at bekjende Christum for Verden, at følge ham efter osv. osv.; og Rettroenheden florerer i Landet, ingen Kjætterier, ingen Schismaer, overalt Rettroenhed, den Rettroenhed som er: at lege Christendom.

VIII. Fædrelandet Torsdag d. 22. Marts 1855. Nr. 69.

Hvad der skal gjøres
— det skee nu ved mig eller ved en Anden.

Anden Pintsedag 1854. S. Kierkegaard.

Der skal først og fremmest, efter den størst mulige Maalestok, gjøres en Ende paa hele den officielle — velmente — Usandhed, der — velment — fremkogler og opretholder det Skin, at det er Christendom, man forkynder, det nye Testamentes Christendom. I denne Henseende gjælder det om ikke at skaane. Have „Fritænkerne" allerede gjort ganske gode Indhug, det maa — hvis man ikke vil det anderledes — kun blive eftertrykkeligere, naar Den, der bekæmper denne Usandhed, ikke har Satan, men har Gud paa sin Side.

Naar saa det er gjort, skal Sagen vendes saaledes: er det sande Sammenhæng dog ikke egenligen dette, at det, fra Slægt til Slægt, er gaaet saaledes til Agters for os Mennesker, ere vi Mennesker ikke fra Slægt til Slægt saaledes vanslægtede, demoraliserede, i den Grad blevne næsten kun Dyre-Skabninger, at det sande Sammenhæng desto værre er, at vi — i Stedet for den uforskammede Sludder om, at Christendommen er perfectibel, at vi gaae fremad, ja, at Christendommen maaskee ikke engang mere tilfredsstiller — at vi, usle, jammerlige Dusin- og Snese-Mennesker, til syvende og sidst virkeligen ikke kunne bære dette Guddommelige, som er det nye Testamentes Christendom; og at vi forsaavidt maae nøies med den Art Religieusitet, som nu er den officielle, efterat det, vel at mærke, er gjort kjendeligt, at den ingen-

lunde er det nye Testamentes Christendom. Saaledes skal Sagen vendes, Spørgsmaalet stilles: om det maaskee er saaledes med Slægten som med Individet, at som det med ham, jo ældre han bliver, bliver daarligere og daarligere — hvad han dog ikke kan forandre, men ydmygt maa finde sig i — om det maaskee ogsaa er saaledes med Slægten, at det altsaa ikke kan forandres, ikke er Guds Fordring til os at forandre det, men at vi maae finde os i ydmygt at tilstaae Jammerligheden, at Slægten nu er i den Alder, hvor det bogstaveligt vil være sandt, at der ikke mere findes eller fødes et eneste Individ, der duer til at være Christen i det nye Testamentes Forstand. Saaledes maa Sagen vendes; bort, bort, bort med al Dienforblindelse, frem med Sandheden, ud med Sproget: vi duer ikke til at være Christne i det nye Testamentes Forstand — og dog trænge vi til at turde haabe en evig Salighed, som vi altsaa maatte faae paa ganske andre Vilkaar end dem, det nye Testamente fastsætter.

Naar saa Sagen er vendt saaledes, saa vil det vise sig, om der er noget Sandt i dette, om det har Styrelsens Samtykke — hvis ikke, saa maa Alt briste, at der i denne Rædsel atter maatte blive Individer til, som kunne bære det nye Testamentes Christendom. Men Ende, Ende skal der gjøres paa den officielle — velmente — Usandhed.

IX. Fædrelandet Mandag d. 26. Marts 1855. Nr. 72.

Den religieuse Tilstand.

Januar 1855. S. Kierkegaard.

Den religieuse Tilstand i Landet er:

Christendommen (dette vil sige det nye Testamentes Christendom — og alt Andet er jo ikke Christendom, allermindst ved at kalde sig saa) Christendommen er slet ikke til, hvad vel næsten Enhver maa kunne see ligesaa godt som jeg.

Vi har, om man saa vil, en fuldstændig Besætning af Bisper, Provster, Præster; lærde, udmærket lærde, talentfulde, begavede, menneskeligt velmenende declamere de alle — godt, meget godt, udmærket godt eller temmelig godt, maadeligt, slet — men ingen af dem er i Charakter af det nye Testamentes Christendom, saa lidt som i Charakter af at stræbe i Retning af det nye Testamentes Christendom. Men naar saa er, er denne christelige Besætnings Tilværelse saa langt fra, christeligt, at være til Gavn for Christendommen, at den meget mere er farlig, fordi den saa uendelig let foranlediger et Feilsyn og den Feilslutning, at naar man har en saadan fuldstændig Besætning, saa har man da naturligvis ogsaa Christendommen — en Geograph f. Ex. vilde, naar han havde forvisset sig om denne Besætnings Tilværelse, mene sig fuldkommen berettiget til i Geographien at indføre: den christelige Religion hersker i Landet.

Vi har hvad man kunde kalde et fuldstændigt Inventarium af Kirker, Klokker, Orgeler, Bækner, Bøsser, Tavler, Ligvogne osv. Men naar Christendommen ikke er til, er dette Inventari-

ums Tilværelse saa langt fra, christeligt, at være til Gavn, at den meget mere er farlig, fordi den saa uendelig let foranlediger et Feilsyn og den Feilslutning, naar man har et saadant fuldstændigt christeligt Inventarium, saa har man da naturligvis ogsaa Christendommen — en Statistiker f. Ex. vilde, naar han havde forvisset sig om dette christelige Inventariums Tilværelse, mene sig fuldkommen berettiget til i Statistiken at indføre: den christelige Religion er den herskende i Landet.

Vi er, som det hedder, et christent Folk — men saaledes, at ikke en eneste af os er i Charakter af det nye Testamentes Christendom, saa lidet som jeg er det, hvad jeg atter og atter har gjentaget og atter gjentager: jeg er kun en Digter. Skuffelsen med et christent Folk ligger vistnok i den Magt, som Tallet øver over Indbildningskraften. Jeg tvivler ingenlunde om, at hver Enkelt i Folket vil være redelig nok mod Gud og mod sig selv, til i ensom Samtale at sige: „naar jeg skal være oprigtig, jeg negter ikke, jeg er ikke Christen i det nye Testamentes Forstand; naar jeg skal være ærlig, jeg negter ikke, mit Liv kan ikke kaldes en Stræben i Retning af hvad det nye Testamente kalder Christendom, i Retning af at fornegte sig selv, forsage Verden, afdøe osv., snarere bliver det Jordiske og Timelige mig med hvert Aar jeg lever, vigtigere og vigtigere, og mit Livs Stræben er i Retning af hvad der maa sætte mig fastere og fastere i det Jordiske og Timelige". Jeg betvivler heller ikke, at Enhver vil kunne fastholde denne Opfattelse i Forhold til f. Ex. ti af hans Bekjendte, at de ikke ere Christne i det nye Testamentes Forstand, saa lidet som deres Liv en Stræben i Retning af at blive det. Men naar det er 100,000, forvirrer det sig for ham. — Man fortæller om en Øltapper en latterlig Historie, hvilken forresten en af mine Pseudonymer i Forbigaaende har fortalt; men denne latterlige Historie er bestandigt forekommet mig at have dybt Sind i sig, og derfor benytter jeg den noget mere. Der fortælles, han solgte sit Øl flaskevis 1 Sk. under Indkjøbsprisen, og da En sagde til ham: „hvor kan det svare Regning, det er jo at sætte Penge til", svarede han: „nei, min Ven, det er Mængden der gjør det" — Mængden, som jo ogsaa

i vore Tider er det Almægtige. Naar man har leet af denne Historie, gjør man vel i at tage efter Lærdommen, der advarer mod den Magt, som Tallet øver over Phantasien. Derom kan nemlig ingen Tvivl være, at Øltapperen meget godt forstod, at 1 Flaske Øl, som koster ham selv 4 Sk., solgt til 3 Sk., er 1 Sk. Tab. Ogsaa i Forhold til 10 Flasker vil Øltapperen kunne fastholde, at det er Tab. Men, men 100,000 Flasker: her sætter det store Tal Phantasien i Bevægelse, det runde Tal render af med den, det løber surr for Øltapperen — det bliver Profit, siger han, thi Mængden gjør det. Saaledes ogsaa med den Regning, der faaer et christent Folk ud ved at sammenlægge Enere, som ikke ere Christne, faaer det ud ved Hjælp af „det er Mængden der gjør det". Dette er for sand Christendom det farligste af alle Sandsebedrag, og tillige er det af alle Sandsebedrag just det, som ethvert Menneske er tilbøieligst til; thi Tallet (det høie Tal, naar det gaaer op i 100,000, i Millioner) og Phantasien de to de passe ganske for hinanden. Men, christeligt, er naturligviis Regningen forkert, og et christent Folk dannet af Enere, som ærligt tilstaae, at de ikke ere Christne, item ærligt tilstaae, at deres Liv ingenlunde kan kaldes en Stræben i Retning af hvad det nye Testamente forstaaer ved Christendom — et saadant christent Folk er en Umulighed. Derimod kunde en Gavtyv ikke ønske sig bedre Skjul end bag saadanne Talemaader som: Folket er christent, Folket stræber christeligt, da det er næsten ligesaa vanskeligt at komme slige Talemaader paa Livet, som hvis En sagde: N. N. er Christen, N. N. stræber christeligt.

Men da Christendommen er Aand, Aandens Ædruhed og Evighedens Redelighed, er naturligviis for dens Politi-Blik Intet mistænkeligere end alle phantastiske Størrelser: christelige Stater, christelige Lande, et christent Folk, en — vidunderligt! — en christen Verden. Og kan der end være noget Sandt i denne Tale om christne Folk og Stater, naar, vel at mærke, alle Mellembestemmelserne, alle Afstandene fra det nye Testamentes Christendom, redeligt og ærligt blive angivne og holdte kjendelige: vist er det, paa dette Punkt stikker, christeligt, en uhyre Criminal-

Forbrydelse, ja, Alt hvad Verden hidtil har seet af Criminal-Historier, er som en Bagatel i Sammenligning med denne uhyre Criminal-Historie, som, fortsat fra Slægt til Slægt gjennem lange Tider, dog ikke, hvad jo kan hænde en menneskelig Retfærdighed, er voxet den guddommelige Retfærdighed over Hovedet.

Denne er den religieuse Tilstand. Og for om muligt at forhindre Tidsspilde, vil jeg strax forekomme en Vending, man maaskee vil give Sagen. Lad mig til Oplysning tage et andet Forhold. Hvis der i et Land levede en Digter, som med Sigte paa Idealet af at være forelsket nu talede saaledes: „selv maa jeg desto værre tilstaae, at jeg ikke kan siges i Sandhed at være forelsket; jeg vil heller ikke hykle og sige, at jeg stræber mere og mere, thi desto værre er Sandheden, at det snarere gaaer tilbage; fremdeles forvisser min Jagttagelse mig om, at der vel ikke i hele Landet er en Eneste, som kan kaldes i Sandhed forelsket": saa kunde Indbyggerne i det Land svare og til en vis Grad med Rette: „ja, min gode Digter, det kan være godt nok med dine Idealer; men vi ere tilfredse, finde os lykkelige ved det vi kalde at være forelskede, og dermed er den Sag afgjort". Men saaledes kan det aldrig blive Tilfældet med Christendommen. Det nye Testamente afgjør jo, hvad Christendom er, forbeholdende Evigheden at dømme os; Præsten er jo ved Ed forpligtet paa det nye Testamente — altsaa lader det sig ikke gjøre, at Det er Christendommen, det vi Mennesker finde os vel ved at kalde Christendom. Saasnart man antager at turde vende Sagen saaledes, er eo ipso Christendommen afskaffet, Præstens Ed en — dog jeg afbryder, jeg ønsker ikke at drage Consequenserne, førend man yderligere nøder mig dertil, og selv da ønsker jeg det ikke. Men tør man ikke vende Sagen saaledes, saa er kun to Veie mulige: enten, hvad jeg foreslaaer, redeligt og ærligt at gjøre Tilstaaelse, betræffende hvorledes vi forholde os til det nye Testamentes Christendom, eller at gjøre Konster for at skjule den sande Tilstand, Konster for at fremkogle det Skin, at det nye Testamentes Christendom er den her i Landet herskende Religion.

X. Fædrelandet Onsdag d. 28. Marts 1855. Nr. 74.

En Thesis.

— kun een eneste.

D. 26de Januar 1855. S. Kierkegaard.

O, Luther, Du havde 95 Theses: forfærdeligt! Og dog i dybere Forstand jo flere Theses, jo mindre forfærdeligt. Sagen er langt forfærdeligere: der er kun een Thesis.

* * *

Det nye Testamentes Christendom er slet ikke til. Her er ikke Noget at reformere; det, det gjælder om, er at bringe Lys i en gjennem Aarhundreder fortsat, at Millioner (uskyldigere eller skyldigt) øvet christelig Criminal-Forbrydelse, hvorved man kløgtigt, under Navn af Christendommens Fuldkommengjørelse, har lidt efter lidt søgt at franarre Gud Christendommen, faaet Christendom til at være lige det Modsatte af, hvad den er i det nye Testamente.

* * *

For at den her i Landet almindelige, den officielle, Christendom skal kunne siges endog blot sandt at forholde sig til det nye Testamentes Christendom, maa den først, saa redeligt, uforbeholdent, høitideligt som muligt gjøre det kjendeligt, paa hvilken Afstand den er fra det nye Testamentes Christendom og uden med Sandhed at kunne kaldes en Stræben i Retning af at komme nærmere til det nye Testamentes Christendom.

Saa længe dette ikke skeer, saa længe man enten lader som Ingenting, som var Alt i sin Rigtighed og Det vi kalde Christendom det nye Testamentes Christendom, eller man gjør Konster for at skjule over Forskjellen, Konster for at opretholde Skinnet af at være det nye Testamentes Christendom: saa længe fortsættes den christelige Criminal-Forbrydelse; der kan ikke være Tale om at reformere, men om at skaffe Lys i denne christelige Criminal-Sag.

*   *   *

Og for at sige et Ord om mig selv: jeg er ikke, hvad Tiden maaskee kræver, en Reformator, paa ingen Maade, ei heller en speculativ dybsindig Geist, en Seer, Prophet, nei, jeg er — med Tilladelse — jeg er et i sjelden Grad afgjort Politi-Talent. Forunderlige Samtræf, at jeg just skal blive samtidig med den Periode i Kirkens Historie, der, modernt, er „Sandhedsvidnernes" Periode, hvor Alle ere „hellige Sandhedsvidner".

XI. Fædrelandet Fredag d. 30. Marts 1855. Nr. 76.

„Salt";

thi „Christenhed" er: Christendoms Forraadnelse;
„en christen Verden" er: Affaldet fra Christendommen.

Februar 1855. S. Kierkegaard.

* * *

Førend et Menneske lader sig bruge saaledes som her jeg, maa Styrelsen forfærdeligt tvinge ham; dette er ogsaa mit Tilfælde.

* * *

Protestantismen er ganske simpelt, christeligt, en Usandhed, en Uredelighed, der forfalsker Læren, Christendommens Verdens- og Livs-Anskuelse, saasnart den skal være Princip for Christendom, ikke en til given Tid og Sted fornøden Berigtigelse (Correctiv).

Derfor at indtræde i den katholske Kirke vilde være en Overilelse, som jeg ikke skal forskylde, men som man maaskee vil vente, da i disse Tider det er som ganske glemt, hvad Christendom er, og selv De, der bedst forstaae sig paa Christendom, dog kun ere Halvbefarne.

Nei, man kan godt være ene om at være Christen. Og, hvis man ikke er meget stærk i Aanden: for en christelig Forsigtigheds

Skyld jo Færre jo bedre! Og: i „Christenhed" for Alt: jo Færre jo bedre! Thi til syvende og sidst just i Begrebet „Kirke" ligger Grund-Forvirringen i Christenheden, baade Protestantismens og Katholicismens, eller den ligger i Begrebet: Christenhed*). Christus har forlangt: Efterfølgere, og aldeles nøiagtigt bestemt, hvad han mente: at de skulle være Salt, villige til at offres, at det at være Christen er at være Salt og Villighed til at offres. Men til at være Salt og til at offres egner sig hverken Tusinder eller (endnu mindre!) Millioner, eller (endnu mindre!) Lande, Riger, Stater eller (ubetinget ikke!) hele Verden. Gjælder det derimod om Profit og om Middelmaadighed og om, hvad der er det Modsatte af at være Salt, at være Brøvl, da begynder Muligheden heraf allerede med de 100,000, voxer med hver Million, staaer paa sit Høieste, naar hele Verden er blevet Christen.

Derfor beskæftiger og interesserer det „Mennesket" at faae hele Folk, Riger, Lande, en Verden af Christne — thi saa bliver det at være Christen noget ganske Andet, end det er i det nye Testamente.

Dette er ogsaa naaet, og bedst, aldeles fuldendt i Protestantismen, især i Danmark, i den danske, jevne, gemytlige Middelmaadighed. Naar man seer, hvad det at være Christen er i Danmark, hvo vilde falde paa, at det skulde være det, som Christus taler om, Kors og Qval og Lidelse, at korsfæste Kjødet, hade sig selv, at lide for Læren, at være Salt, at offres osv. osv. Nei, i Protestantismen, især i Danmark, gaaer Christendommen paa en anden Melodi, alt som Jeppe synger, saa gladelig, saa gladelig, rund, rund, rund — Christendommen er Livs-Nydelse, beroliget, som dog hverken Hedenskab eller Jødedom var det, be-

*) Du som læser dette, indpræent Dig følgende. Da Christendommen kom ind i Verden, var Opgaven at udbrede Læren. I „Christenhed", hvor det Onde just er den usande Udbredthed, tilveiebragt ved en usand Udbredelse, maa hvad der skal modarbeide det Onde (Udbredtheden) for Alt passe paa ikke selv at have Udbredthedens Form — derfor jo Færre jo bedre, helst bogstaveligt en Enkelt; thi fra Udbredtheden (det Extensive) hidrører Ondet, saa maa Modvirkningen komme fra: det Intensive.

roliget ved, at det med Evigheden det er afgjort, afgjort just for at vi ret skulle have Lyst til — trods nogen Hedning eller Jøde — at nyde dette Liv.

Christendommen er slet ikke til. Om Menneske-Slægten havde reist sig i Oprør mod Gud og kastet Christendommen af sig eller fra sig, det var ikke nær saa farligt som dette Gavtyvagtige, at man har afskaffet Christendommen ved en falsk og usand Art Udbredelse, faaet Alle til at være Christne, og saa givet denne Virksomhed Udseende af christelig Iver og Nidkjærhed for Lærens Udbredelse, haanet Gud ved at takke ham, at han har givet sin Velsignelse til, at Christendommen saaledes har faaet Fremgang.

Hvad der forstaaes ved at være Christen har Christus selv forkyndt, vi kunne jo læse det i Evangelierne. — Saa forlod han Jorden, men forudsagde sin Gjenkomst. Og betræffende denne hans Gjenkomst er der een Forudsigelse af ham, som lyder saaledes: mon Menneskens Søn, naar han kommer igjen, skal finde Troen paa Jorden? Hænger det rigtig sammen med disse uhyre Batailloner af Christne, Folk, Riger, Lande, en hel Verden: saa maa det have lange Udsigter med Gjenkomsten. Omvendt seet, maatte man vel sige: Alt er beredt til Gjenkomsten.

Hav Tak I Silke- og Fløiels-Præster, som i stedse talrigere Flok vare til Tjeneste, da det viste sig, at Profiten var paa Christendommens Side, hav Tak for Eders christelige Iver og Nidkjærhed med disse Millioner, Riger og Lande, en Verden af Christne, hav Tak, det var christelig Iver og Nidkjærhed! Thi, ikke sandt, hvis det skulde blive som det var oprindelig, at kun nogle Faa, fattige, forfulgte, forhadte Mennesker vare Christne — hvor var saa Fløiel og Silke blevet af, og de uhyre Indkomster, og Ære og Anseelse og verdslig Nydelse, raffineret som ingen anden Vellystnings, raffineret ved et Skin af Hellighed, der krævede næsten Tilbedelse! Afskyeligt; selv Menneskehedens mest fortabte Udskud har dog det Fortrin, at deres Forbrydelser ikke hædres og æres, næsten dyrkes og tilbedes som christelige Dyder.

Og I, Jordens Mægtige, Fyrster og Konger og Keisere, ak, at I noget Oieblik have kunnet lade Eder bedaare af disse Snedige,

som var Gud i Himlene dog kun et allerhøieste Superlativ af en menneskelig Majestæt, som havde han, menneskelig talt, en Sag, saa det selvfølgeligt var ham uendeligt langt vigtigere, at en mægtig Mand, end sige en Konge, en Keiser var Christen, end at en Tigger er det! O, min Gud, min Gud, min Gud! Nei, er der, christeligt, for Gud Forskjel, saa er Tiggeren ham uendeligt vigtigere end Kongen, uendeligt vigtigere, thi Evangelium prædikes for de Fattige! Men see, for Præsterne er Kongen uendeligt vigtigere end Tiggeren. „En Tigger, hvad skal han hjælpe os til?" Du Fløiels Pialt, er da Christendommen kommen ind i Verden for at ville have Hjælp af Menneskene, eller for at hjælpe dem, de Fattige, Tiggeren, thi Evangelium prædikes for de Fattige? „En Tigger, hvad skal han hjælpe os, vi kunde jo komme til at give Penge til!" Frække Slyngel, ja Christendom er just at give Penge til. „Men en Konge, en Konge, det er uhyre vigtigt for Christendommen." Du Løgner, nei, men det er uhyre vigtigt for Dig. Thi naar Kongen er Christen, saa følger strax den Kreds af Mægtige, som er hans Omgivelse (og derfor er det, christeligt, saa betænkeligt med en Konge, som er Christen, at der ikke foranlediges en Overgang til at være Christen, som ikke bliver stort mere end en Costume-Forandring) og naar Kongen og hans Mægtige er blevet Christen eller kaldes saa, saa følger der flere og flere, og tilsidst hele Folket (og derfor er det, christeligt, saa betænkeligt med at en Konge er Christen, at det Hele ikke bliver en Forandring, som dog ingen Forandring er), og naar saa hele Folket er blevet Christen, saa — see, derfor er det saa uendeligt vigtigt med at Kongen er Christen! — saa kommer Silke og Fløiel og Stjerner og Baand og aller aller allerfineste Raffinements, og de mange Tusinder om Aaret. De mange Tusinder, disse Blod-Penge! Thi det var jo Blod-Penge Judas tog for Christi Blod — og det var jo ogsaa Blod-Penge disse Tusinder og Millioner, som skaffedes tilveie for Christi Blod, og ved at forraade Christendommen og forvandle den til Verdslighed. Kun at det, ikke sandt Du fløielsklædte Kræmmer-Sjæl, kun at det næsten er latterligt med Judas, saa man fristes af indre Grunde til at betvivle den historiske

Sandhed, at en Jøde, og det var jo Judas dog, at en Jøde forstaaer sig saa lidt paa Penge, at han for 30 Secler, om man saa vil, afhænder en saa uhyre Penge-Værdi som Jesus Christus; den største Penge-Gjenstand, som nogensinde er forekommet i Verden, paa hvilken Conto der er reist Millioner × Quadrillioner, afhændet for 30 Secler! Men det gaaer fremad, Verden er perfectibel; Judas udtrykker jo dog noget Ufuldkomnere, først at han kun tog 30 Secler, og dernæst at han dog ikke lod sig ære og prise, næsten dyrke og tilbede som Christi sande Tilhænger!

Og Du, Du tankeløse Menneskenes Mængde — dog herved har jeg sagt nok, og tillige, hvorfor jeg ikke siger mere! Ak, Du ikke blot bliver bedragen, men Du vil bedrages! Hvad hjælper saa oprigtig Kjærlighed, hvad al Uegennyttighed, Du ikke blot bliver bedragen — saa kunde der sagtens hjælpes — men Du vil bedrages!

XII. Fædrelandet Løverdag d. 31. Marts 1855. Nr. 77.

Hvad jeg vil?

Marts 1855. S. Kierkegaard.

Ganske simpelt: jeg vil Redelighed. Jeg er ikke, som man velmenende — thi Forbittrelsens og Raseriets og Afmagtens og Vrøvlets Opfattelse af mig kan jeg ikke tage Hensyn til — har villet fremstille mig, jeg er ikke en christelig Strenghed lige over for en given christelig Mildhed.

Paa ingen Maade, jeg er hverken Mildhed eller Strenghed — jeg er: en menneskelig Redelighed.

Den Formildelse, som er den almindelige Christendom her i Landet, vil jeg have holdt ved Siden af det nye Testamente for at faae at see, hvorledes disse to forholde sig til hinanden.

Viser det sig saa, kan jeg eller nogen Anden vise, at den lader sig holde lige over for det nye Testamentes Christendom: saa vil jeg med største Glæde gaae ind paa den.

Men Eet vil jeg ikke, for ingen, ingen Priis: jeg vil ikke ved Fortielser eller ved at gjøre Konster see at frembringe det Skin, at den almindelige Christendom i Landet og det nye Testamentes Christendom ligne hinanden.

See, det er dette jeg ikke vil; og hvorfor ikke? Nu, fordi jeg vil Redelighed, eller vil Du jeg skal tale anderledes, vel, fordi jeg troer, at er det muligt, kan end den allerydderligste Formildelse af det nye Testamentes Christendom holde Stik i Evighedens Dom: den kan umuligt holde Stik, naar man endog har anvendt Konster

paa at skjule over Forskjellen mellem det nye Testamentes Christendom og denne Formildelse. Jeg mener som saa: er En den Naadige, nu vel saa lad mig vove at forlange af ham, at han skal tilgive mig al min Gjeld: men var end hans Naade guddommelig Naade, dette er for meget forlangt, at jeg ikke engang vil være sand, betræffende hvor stor Gjelden er.

Og det er denne Usandhed, jeg mener den officielle Christendom forskylder: den gjør ikke hensynsløst den christelige Fordring kjendelig, maaskee fordi den er bange for, at man vilde komme til at gyse ved at see, paa hvilken Afstand vi leve, og uden at vort Liv i fjerneste Maade kan kaldes en Stræben i Retning af at opfylde Fordringen. Eller for blot at tage et Exempel af hvad der forresten jo overalt er tilstede i det nye Testamentes Christendom, naar Christendommen fordrer til at frelse sit Liv evigt (og det er jo det, vi mene at opnaae som Christne): at hade sit eget Liv i denne Verden; er der nogen Eneste iblandt os, hvis Liv end i fjerneste Maade kunde kaldes end den svageste Stræben i denne Retning, medens der i Landet maaskee ere tusindvis „Christne", som ikke engang ere vidende om denne Fordring. Altsaa, vi „Christne", vi leve i ganske almindelig menneskelig Forstand elskende vort Liv. Hvis da Gud alligevel skal af „Naade" antage os for Christne: Eet maa dog fordres, at vi ved at være nøiagtigt vidende om Fordringen have en sand Forestilling om, hvor uendelig stor Naaden er, som vises os. Saa langt kan „Naaden" umuligt række, Eet maa den aldrig, den maa aldrig bruges til at fortie eller formindske Fordringen; i saa Fald endevender „Naaden" hele Christendommen. — Eller for at tage et Exempel af en anden Art. En Lærer i Christendommen lønnes f. Ex. med flere Tusinder. Naar vi nu fortie den christelige Maalestok og gaae ud fra det almindelige Menneskelige, at det jo er ganske naturligt, at en Mand skal have Løn for sit Arbeide, Løn, saa han kan leve med Familie, og som Embedsmand i anseet Stilling anseelig Løn: saa er flere Tusinder om Aaret slet ikke meget. Saasnart derimod den christelige Fordring: Armod gjøres gjældende, saa er Familie Luxus, flere Tusinder en saare høi Gage. Jeg siger ikke dette for at fra-

drage, hvis jeg formaaede det, en saadan Embedsmand en eneste Skilling, tvertimod, hvis han ønskede det, og jeg formaaede det, skulde han gjerne faae dobbelt saa mange Tusinder: men jeg siger, at Fortielsen af den christelige Fordring forandrer Synspunktet for hele hans Gage. Til Redelighed mod Christendommen vil fordres, at man selv bringer det i Erindring, at christeligt er Fordringen Armod, og at dette ikke er noget capricieust Indfald af Christendommen, men er, fordi Christendommen meget godt forstaaer, at kun i Armod kan den betjenes sandt, og at jo flere Tusinder en Christendoms Lærer har i Gage, jo mindre kan han tjene Christendommen. Derimod er det ikke redeligt at fortie Fordringen eller at gjøre Konster for at give det Udseende af, at den Art Levevei og Carriere er ganske det nye Testamentes Christendom. Nei, lad os tage Pengene; men for Gud i Himlens Skyld ikke det Næste, ikke ville skjule over den christelige Fordring, saa der, ved Fortielse eller ved Falsk, tilveiebringes et Slags Decorum, der er i aller-allerhøieste Grad demoraliserende og er at snigmyrde Christendommen.

Altsaa Redelighed vil jeg; men hidtil har det Bestaaende ikke af egen Drift villet gaae ind paa den Art Redelighed, og heller ikke villet lade sig paavirke af mig. Dog bliver jeg derfor hverken en Mildhed eller en Strenghed, nei jeg er og bliver: ganske simpelt en menneskelig Redelighed.

Lad mig vove det Yderste, for om muligt at blive forstaaet i, hvad det er jeg vil.

Jeg vil Redelighed. Er det da dette, Slægten eller Samtiden vil, vil den ærligt, redeligt, uforbeholdent, aabent, ligefrem gjøre Oprør mod Christendommen, sige til Gud „vi kan, vi vil ikke bøie os under denne Magt" — men vel at mærke, det gjøres ærligt, redeligt, uforbeholdent, aabent, ligefrem: nu vel, hvor besynderligt det kunde synes, jeg er med; thi Redelighed vil jeg. Og overalt, hvor der er Redelighed, kan jeg gaae med; et redeligt Oprør mod Christendommen kan kun gjøres, naar man redeligt vedgaaer, hvad Christendom er, og hvorledes man selv forholder sig dertil.

Er det dette man vil: ærligt, aabent, oprigtigt som det sømmer sig, naar man taler med sin Gud, hvad derfor Enhver er, der agter sig selv, og ikke saa dybt foragter sig selv, at han vil være uoprigtig lige over for Gud — altsaa vil man ærligt, oprigtigt, uforbeholdent, ganske gjøre Gud Tilstaaelse, betræffende hvorledes det egenligen hænger sammen med os Mennesker, at Slægten gjennem Tidernes Løb har tilladt sig at formilde og formilde Christendommen, indtil vi tilsidst har faaet den til at være lige det Modsatte af hvad den er i det nye Testamente — og at vi nu dog gjerne ville, hvis det lod sig gjøre, at dette maatte være Christendom: vil man det, saa er jeg med.

Men Eet vil jeg ikke, nei, for ingen, ingen, ingen Pris vil jeg det, Eet vil jeg ikke: jeg vil ikke, om det saa blot var med den sidste Fjerdedel af det sidste Led paa min lille Finger deltage i hvad der hedder: officiel Christendom, der ved Fortielse eller Konster gives Skin af at være det nye Testamentes Christendom, hvad jeg paa mine Knæ takker min Gud for at han forbarmende forhindrede mig at komme for langt ind i.

Vil saa den officielle Christendom i Landet af hvad her er sagt tage Anledning til at bruge Magt mod mig: jeg er rede; thi jeg vil Redelighed.

For denne Redelighed vil jeg vove. Derimod siger jeg ikke: at det er for Christendommen jeg vover. Antag det, antag, at jeg blev ganske bogstavelig et Offer: jeg blev dog ikke et Offer for Christendommen, men fordi jeg vilde Redelighed.

Men medens jeg ikke tør sige, at jeg vover for Christendommen, holder jeg mig dog fuldt og saligt forvisset om, at denne min Voven er Gud velbehagelig, har hans Samtykke. Ja, det veed jeg, det har hans Samtykke, at i en Verden af Christne, hvor Millioner og Millioner kalde sig Christne — at der et Menneske udtrykker: jeg tør ikke kalde mig en Christen; men Redelighed vil jeg, og til den Ende vil jeg vove.

XIII. Fædrelandet Løverdag d. 7. April 1855. Nr. 81.

I Anledning af et anonymt Forslag til mig i dette Blads Nr. 79.

D. 4de April 1855. S. Kierkegaard.

At foreslaae mig at skrive en Fremstilling af det nye Testamentes Lære, maaskee en stor Bog, en Dogmatik, som maaskee igjen bedst lod sig skrive paa en videnskabelig Udenlandsreise, gjør paa mig (vel ogsaa paa Dem, for hvem mine Artikler i „Fædrelandet" ere et Nærværende) Indtrykket enten af det Taabelige eller af at en Snare sættes mig, for at jeg skulde lade mig „Øieblikket" franarre, see feil af Opgaven, komme ind, muligt, hvad vel deraf kunde blive Følgen, omkomme eller blive borte i det vidtløftige Videnskabelige. I Stedet for at opfordre mig til at skrive et nyt Værk, skulde den anonyme Forfatter da hellere (thi helst saae jeg, at man opfordrede de Samtidige til atter og atter at læse mine Artikler i „Fædrelandet"), han skulde da hellere have opfordret de Samtidige til at gjøre sig bedre bekjendte med mine tidligere Skrifter, med „Afsluttende Efterskrift", „Sygdommen til Døden", og især med „Indøvelse i Christendom", der vistnok ikke for Øieblikket kan faaes i Bogladerne, men det vil snart være gjort godt, da der trykkes paa det nye Oplag. Disse Bøger forholde sig just til Øieblikket, afgive for Øieblikket de ønskelige Forkundskaber, thi de ere Forkundskaberne for: Øieblikket.

XIV. Fædrelandet Onsdag d. 11. April 1855. Nr. 83.

Var det rigtigst nu at „standse med Klemtningen"?

D. 7de April 1855. S. Kierkegaard.

Dette har man foreslaaet mig. Dog heri kan jeg — hvis det ellers er mig, der klemter — ikke føie Nogen; det vilde jo være uforsvarligt at lade være at klemte, saa længe det brænder. Men nøiagtigt taget er det ikke mig, der klemter, det er mig, der, for at ryge Sandsebedrag og Gavtyvestreger ud, sætter Ild paa, en Politi-Forretning, og en christelig Politi-Forretning; thi ifølge det nye Testamente er Christendom Ilds-Paasættelse, Christus siger selv: „Ild er jeg kommen at kaste paa Jorden." Og det brænder allerede, ja, og det bliver vistnok en om sig gribende Ildebrand, bedst at sammenligne med en Skovbrand; thi det er paa „Christenhed" der er sat Ild. Og det er Vidtløftighederne, der skal bort, dette uhyre vidtløftige Sandsebedrag med den — velmente eller gavtyveagtige — Videnskabelighed paa det christelige Gebet, den uhyre vidtløftige Indbildning med (hvad der vistnok convenerer Kirke-Fyrster baade for Penge-Fordelens og den sandselige Magts Skyld, og hvad der bliver det allerfineste og delicateste Raffinement ved — haanende Gud og det nye Testamente! — at gjælde som christelig Iver og Nidkjærhed for Lærens Udbredelse) denne Indbildning med Millioner Christne, Riger, Lande, en christen Verden. Det er Vidtløftighederne, der skal bort, og just ved Hjælp af det brændende Spørgsmaal, hvis Ild ikke skal slukkes, Øieblikkets brændende Spørgsmaal: at officiel Christendom ikke er det nye Testamentes Christendom.

Nei, officiel Christendom er ikke det nye Testamentes Christendom, det maa Enhver kunne see, ved blot at kaste et endog kun flygtigt men uhildet Blik i Evangelierne og saa see paa, hvad vi kalde Christendom. Grunden, hvorfor det ikke sees, er, at den store Mængde af Mennesker ere ved allehaande Øienforblindelses-Konster forhindrede i at kunne see uhildet; og Grunden er, at der af Staten er anbragt 1000 Embedsmænd, der have saa vanskeligt ved at see uhildet, fordi Spørgsmaalet om Christendom for dem kommer til tillige at stille sig pecuniairt, og de naturligt ikke gjerne ville have Øinene op for, om hvad der hidtil blev anseet for den sikkreste Vei til Brød, det Visseste af Alt, om det ikke er en tvivlsom Næringsvei, christeligt maaskee endog er „uberettiget Næringsbrug", at der i Hundredevis anbringes Mennesker, som i Stedet for at følge Christum efter, hyggeligt og comfortabelt indrettet, jævnt avancerende, med Familie — og under Navn af at denne Virken skal være det nye Testamentes Christendom — ernære sig af, at Andre have maattet lide for — just det er Christendom — den lidende Sandhed, saa Forholdet rent er vendt om, og Christendom, der kom ind i Verden som den Sandhed, man døer for, nu er bleven den Sandhed, hvoraf man („Fryd Dig ved Livet i dine Dages Vaar") lever med Familie, jævnt avancerende.

Ellers maa Enhver kunne see, at officiel Christendom ikke er det nye Testamentes Christendom, ligner den ikke mere end Firkanten ligner Cirklen, ikke mere end det at nyde ligner det at lide, det at elske sig selv det at hade sig selv, det at attraae Verden det at forsage Verden, det at være ganske hjemme i Verden det at være en Fremmed og Udlænding i Verden, det at gaae i Forretninger, til Dands, paa Frieri det at følge Christum efter — nei ikke mere; de Bataillover Christne, som „Christenhed" stiller i Marken, ligne ikke mere hvad det nye Testamente forstaaer ved Christen, ikke mere end de Rekrutter, Falstaff har hvervet, ligne vaabendygtige, veløvede, kamplystne Soldater, kunne ikke sandere siges at stræbe i Retning af hvad det nye Testamente forstaaer ved Christen, end en Mand, der i jævn Gang gaaer ud ad Vester-

port, kan siges at stræbe ud ad Øster; og det vi kalde Lærer i Christendom (Præst) ligner ikke mere hvad det nye Testamente forstaaer ved en Lærer i Christendom, ikke mere end en Dragkiste ligner en Dandser, forholder sig ikke mere til hvad det nye Testamente forstaaer som en Lærers Opgave ikke mere end en Dragkiste til det at dandse, hvorved jeg jo ikke borgerligt eller menneskeligt siger noget Nedsættende om Præsten, saa lidt som jeg negter, at en Dragkiste kan være et yderst brugbart og gavnligt Møbel, fordi jeg siger, hvad sandt er, at den ikke forholder sig til at dandse.

Efterskrift.

Hvad jeg skriver, er visseligen ikke i nogen fjendlig Hensigt mod Geistligheden, hvorfor skulde jeg ogsaa have en saadan? Geistligheden er naturligvis i mine Tanker — naar den da ikke skal være „Sandhedsvidner" — en ligesaa dygtig, respectabel, agtværdig Samfunds-Classe som en hvilkensomhelst anden. Den theologiske Candidat er bona fide kommen ind — ja, det er ganske vist det er noget forkert Noget, han er kommet ind i, men han er bona fide kommen ind i det. Ansvaret ligger egentlig hos Staten; skal derfor Stat og Kirke skilles ad, bliver det ligefrem Statens Pligt at forsørge Præsten, med hvem den har contraheret. Hvad vilde ogsaa Staten paa den Galei! At arrangere 1000 Levebrød paa Conto: den lidende Sandhed, og at ville „protegere" det Guddommelige: begge Dele er lige bagvendt.

XV. Fædrelandet Onsdag d. 11. April 1855. Nr. 83. (Feuilleton.)

Christendom med kongelig Bestalling
og
Christendom uden kongelig Bestalling.

D. 8de April 1855. S. Kierkegaard.

I Etatsraad Heibergs lille Mesterstykke „Alferne" hænder det, som bekjendt, Skolelærer Grimmermann, at han aldeles uforvarende styrter 70,000 Favne ned under Jorden, og om muligt endnu mere uventet, end hans Fald var uforvarende, seer sig omgiven af Bjergtrolde. „Hvilket Nonsens", siger Grimmermann, „der er ikke Bjergtrolde til — og her er min Bestalling." Ak, men at komme til Bjergtrolde med en kongelig Bestalling er en spildt Uleilighed, hvad Satan bryde Bjergtrolde sig om kongelig Bestalling, deres Rige er ikke af denne Verden, for dem er selvfølgeligt en kongelig Bestalling = 0, har i det Høieste Papirets Værd.

Denne Scene kom jeg til at tænke paa ved Biskop Martensens Myndigheds-Artikel mod mig i sin Tid. Det var mig tydeligt, at det han egenligen trodsede paa (mod mig, som kun har en „privat Christendom") var: hans kongelige Bestalling, at hos ham faaer man Christendom med kongelig Bestalling.

Men at komme — **christeligt** — til mig og Folk af mine Lige med en kongelig Bestalling er at komme lige saa heldig an som Grimmermann med sin Bestalling.

En kongelig Bestalling! Man misforstaae mig endelig ikke,

der er faa Mennesker, der — borgerligt — have en saa næsten ubetinget Respect for en kongelig Bestalling som jeg; det er Noget, jeg ofte nok har maattet høre af mine Bekjendte, at jeg politisk var et Rittengryn, der bukker 7 Gange for Alt, hvad der har kongelig Bestalling.

Christeligt forstaaer jeg derimod Sagen anderledes. I Kraft af en kongelig Bestalling — en kongelig Bestalling er dog vel Noget, som forholder sig til et Rige af denne Verden — at ville have nogensomhelst Myndighed i Forhold til hvad der angaaer ikke blot et Rige af en anden Verden, men et Rige, hvis Lidenskab, og indtil paa Liv og Død, just er, ikke at ville være et Rige af denne Verden: ja det er endnu latterligere end at Grimmermann paaberaaber sig kongelig Bestalling lige overfor Bjergtrolde.

Saaledes forstaaer jeg Sagen: just det, jeg gjentager, just det — man lægge vel Mærke dertil, thi det er, christeligt, afgjørende for hele det kirkelige Bestaaende; hvad det at sige det, statsborgerligt eller menneskeligt, muligt er for mig, maa jeg finde mig i — just det, at jeg ingen kongelig Bestalling har, er min Legitimation og er christeligt dog altid negativt et uhyre Fortrin for det at have kongelig Bestalling. Grimmermann gjør sig kun latterlig ved at paaberaabe sig sin Bestalling; men christeligt at paaberaabe sig *kongelig* Bestalling er egenlig: at angive sig selv, at man er en Utro mod det Rige, som for ingen Priis vil være et Rige af denne Verden, eller at Ens Christendom er: at lege Christendom.

XVI. Fædrelandet Fredag d. 27. April 1855. Nr. 97.

Hvilken grusom Straf!

Den 25de April 1855. S. Kierkegaard.

Sin Artikel mod mig i dette Blads Nr. 94 indleder Provst Victor Bloch ved at knytte den til en tidligere Artikel mod mig i samme Blad af en Anonym, hvis Artikel Provst Bloch (en takkende Basil) anerkjender i de stærkeste og forbindligste Udtryk som hvad man kunde kalde „en ledende Artikel" — og det er der Noget i, det var nemlig en vild-ledende Artikel, forsaavidt ogsaa i sin Orden, at den var anonym, hvad en ledende Artikel under Forhold som de stedfindende vistnok ikke kunde være.

Ganske er dog Provst B. ingenlunde enig med den anonyme Forfatter; det er kun et Stykke han kan følge Anonymens veiledende Artikel, snart maa Provsten svinge af, slaae ind paa en anden Vei; hans Artikel bliver nu, hvad man kan kalde en Tordenledende Artikel, naar man derved ikke tænker paa at aflede, men paa at nedlede et Tordenveir over et Menneske, over mig Stakkel.

Provsten vil — hvis jeg ikke forbedrer mig — have mig kirkeligt straffet. Og hvorledes? Ja, Straffen er, grusomt udtænkt, saa grusom, at jeg tilraader Fruentimmer at have deres „Hovedvandsæg" ved Haanden, for ikke at besvime, naar de høre den. Hvis jeg ikke forbedrer mig, skulde Kirkedøren lukkes for mig. Gyseligt! Altsaa, hvis jeg ikke forbedrer mig, skulde jeg være udelukket, udelukket fra om Søndagen i de stille Timer at høre Sandhedsvidnernes om ikke ubetalelige, saa dog uskatterlige Veltalenhed — jeg, jeg sølle Faar, der hverken kan læse eller skrive, og

som derfor, saaledes udelukket, maa, aandeligt, forsmægte, døe af Sult ved at være udelukket fra hvad der sandt kan kaldes Nærende, forsaavidt det ernærer Præsten med Familie! Og jeg skulde være udelukket fra den øvrige Gudstjeneste, som de kongeligt autoriserede — men at de ere kongeligt autoriserede er, christeligt, det Forargelige — Entrepreneurer geistligt-verdsligt foranstalte! Forfærdeligt, forfærdelige Straf, forfærdelige Provst! Ak, hvor ere I nu med Eet forsvundne, I mine Digter-Drømme; jeg drømte at hedde: Victor — og Sandheden er, at det er Provst Bloch der hedder Victor; hvad end ikke Biskop Martensen formaaede, det formaaer Provst B., han kan tage mig!

Imidlertid træffer det sig dog saa heldigt for mig, at (medens f. Ex. den Straf, at tvinges til flere Gange hver Søndag at høre Sandhedsvidnernes om ikke ubetalelige, saa dog uskatterlige Veltalenhed, vilde gribe forstyrrende ind i min vante Levevis) vil derimod hin anden Strafs Udøvelse aldeles ikke forandre en Levevis, jeg af christelige Grunde har valgt og allerede længere Tid er tilvant, saa jeg, hvis Straffen skulde exseqveres over mig, vil kunne leve hen uden at mærke mere dertil, end jeg her i Kjøbenhavn mærker til, at en Mand banker mig i Aarhus. Blot har jeg et Ønske; opfylder man mig det, vil der ved Straffens Udøvelse i bogstaveligste Forstand ikke foregaae end den mindste Forandring i min vanlige Levevis (og det sætter jeg saa stor Pris paa) — dette Ønske er: at det maa tillades mig uforandret at vedblive at betale Præstepenge, at ikke den forandrede Skattebillet skal lade mig mærke en Forandring.

* * *

Noget Efterskrift.

Her kunde jeg slutte. Men da Provst B., maaskee ogsaa følende sig som Repræsentant for hele Standen, har slaaet saa stort paa, skal jeg dog benytte Leiligheden til at anbringe et christeligt Tvivlsmaal: kan man være kongelig autoriseret Lærer i Christendommen, kan Christendom (det nye Testamentes Christen-

dom) forkyndes af kongelig autoriserede Lærere, kunne Sacramenterne administreres af dem, eller ligger her ikke en Selvmodsigelse? Ved Ordination forholder Præsten sig rigtigt til et Rige, som ikke er af denne Verden, men ved tillige at være kongelig autoriseret — ja dette „Tillige", er dette ikke en yderst mislig Sag, eller løber maaskee Tillige og Enten — Eller nu omtrent ud paa Eet? „Tillige"; bliver en Lærer i Christendom ved tillige at være kongelig autoriseret ikke noget lige saa See- og Mærkværdigt, som hvad der nu føres Besværing over i Adresseavisen, at en Jøde-Præst foruden at være Jøde-Præst tillige ved at være R. af D. bekjender sig til den evangelisk-christelige Religion? Men naar saa er, kunde det maaskee ende med, at Piben fik en anden Lyd, og Talen ikke blev om at lukke Kirkens Dørre for mig, men det blev Præsten, der kom til at lukke Boutiquen, eller, for at erindre om den tordnende Provst, Knaldboden.

Lad mig fremdeles — jeg seer af Provst B.s Artikel, at det gjøres fornødent — atter fremdrage et Skriftsted, som jeg tidligere har fremdraget. Det er Christi egne Ord: Mon Menneskens Søn, naar han kommer igjen, skal finde Troen paa Jorden? Altsaa Christus tænker sig en Mulighed af, at Tilstanden ved hans Gjenkomst kunde være den, at Christendommen slet ikke er til. Og tillige ligger vel i hint Ord, at Christus nærmest har tænkt sig Affaldet fra Christendommen skeet i Underfundighed, gavtyveagtigt; han synes ikke at vente, at Tilstanden skulde være, at der Ingen var, som kaldte sig Christne, han siger jo ikke: mon Menneskens Søn ingen Christne skal finde. Hvad om han har tænkt sig det saaledes: der vil findes Millioner af Christne, christne Stater, Lande, en christen Verden, Tusinder af næringsdrivende Præster — men Troen (hvad jeg forstaaer ved Tro) mon den vil findes paa Jorden? Affaldet fra Christendommen vil ikke skee aabenlyst, ved at Alle frasige sig Christendommen, nei men underfundigt, listigt, gavtyveagtigt ved, at Alle antage Navn af at være Christne, menende sig paa den Maade allersikkrest sikkrede mod — Christendommen, det nye Testamentes Christendom, hvilken Mennesket er angest og bange for, og hvorfor saa industrielle Præster under

Navn af Christendom have opfundet et Slikkeri, der smager prægtigt, og som Menneskene med Fornøielse give deres Penge for.

Endeligen et Ord til Dig, Du som med nogen virkelig Interesse, for Din egen Skyld, læser hvad jeg skriver; lad mig lægge Dig en Ting paa Sinde: læs oftere mine Artikler, og indprænt Dig især Skriftstederne, saa Du kan dem udenad; det er jo ikke mange, men det er af Vigtighed for Dig, at Du kan dem udenad. Det, jeg fremdrager, er det just Præstens Interesse at skjule, fortie, fortone, udelade. Naar Du nu ikke har anden Kundskab til hvad Christendom er, end høist den Du faaer ved at høre Præsten, saa kan Du være temmelig sikker paa, at Du vil leve hen, bevaret i fuldkommen Uvidenhed om, hvad der ikke convenerer den officielle Christendom. Det er i den Tilstand, man agter at afgive Dig, døende, til Evighedens Regnskab, hvor det vistnok vil tjene til Din Undskyldning, at Andre nærmest bære Skylden, men hvor det dog bliver Dit Ansvar, om Du ikke har taget den Sag for letsindigt, ved for letsindigt at troe Præsten, maaskee endog fordi han er kongelig autoriseret.

XVII. Fædrelandet Torsdag d. 10. Mai 1855. Nr. 107.

Et Resultat.

23de April 1855. S. Kierkegaard.

Ved en Række Artikler i dette Blad har jeg nu, som det hedder i Krigssproget, aabnet og vedligeholdt en levende Ild mod den officielle Christendom og dermed mod Geistligheden her i Landet.

Og hvad har Geistligheden fra sin Side gjort? Den har — ja om jeg end ikke vilde jeg nødtes til at være saa høflig, thi det er sandt — den har iagttaget en betydningsfuld Taushed. Curieust, havde man svaret, var der vel fremkommet meget Intetsigende, maaskee var det Hele blevet intetsigende; nu derimod hvor betydningsfuldt det Hele er blevet ved denne betydningsfulde Taushed!

Hvad betyder da denne betydningsfulde Taushed? Den betyder, at hvad der beskæftiger Geistligheden er: Levebrødet, i ethvert Tilfælde betyder den, at de Geistlige ikke ere Sandhedsvidner, ellers var det utænkeligt, at hele Geistligheden — især efter at dens Hoved høiv. høiærv. Biskop Martensen havde gjort et saa uheldigt Forsøg paa at tale — kunde ville iagttage Taushed, medens det saa aabenlyst blev gjort kjendeligt, at den officielle Christendom er, æsthetisk og intellectuelt, en Latterlighed, en Uanstændighed, christeligt, det Forargelige.

Antaget derimod, at Levebrødet er det, der beskæftiger Geistligheden, saa er Tausheden ganske i sin Orden. Thi paa Levebrødet har jeg i endelig Forstand ikke taget Sigte, og, kjendt som jeg er af Geistligheden, har den meget godt vidst, at Sligt ikke let kunde falde mig ind, at jeg ikke blot ikke er en Politiker, men

hader Politik, ja, at jeg maaskee endog var tilbøielig til at kæmpe for Geistligheden, hvis man i endelig Forstand vil angribe Levebrødet.

Altsaa derfor denne fuldkomne Taushed: mit Angreb har egenligen slet ikke beskæftiget Geistligheden ɔ: det forholder sig ikke til hvad der beskæftiger denne. Tag et Exempel fra — nær havde jeg sagt feil og sagt „en anden Verden" — altsaa tag et Exempel fra den samme Verden: fra Kjøbmandsverdenen. Hvis det var muligt at angribe en Kjøbmand saaledes, at man viste, at hans Varer vare slette — men at dette dog ikke kom til at have mindste Indflydelse paa hans sædvanlige Omsætning af Varer: saa vilde han vel sige: „et saadant Angreb er mig det Ligegyldigste af Alt; thi det om Varerne ere gode eller slette, beskæftiger mig jo ikke i og for sig selv, jeg er jo Kjøbmand, det, der beskæftiger mig, er Omsætningen. Ja, jeg er i den Grad Kjøbmand, at hvis man kunde vise, ikke blot at den Kaffe, jeg sælger, er havareret, bedærvet, men at Det, jeg sælger under Navn af Kaffe, slet ikke er Kaffe — dersom man blot sikkrer mig, at dette Angreb aldeles ingen Indflydelse faaer paa Omsætningen: er et saadant Angreb mig det Ligegyldigste af Alt; hvad kommer det mig ved, hvad det er for Noget Menneskene tylde i sig under Navn af Kaffe, mig beskæftiger kun: Omsætningen."

Og heri har jo Kjøbmanden qua Kjøbmand Ret — og ligeledes Geistligheden i sin Taushed, naar man betragter Geistligheden som Kjøbmandsstand.

Men hvad var det nu jeg i sin Tid protesterede mod? har jeg protesteret mod, at Geistligheden betragtes som Kjøbmandsstand? nei, jeg har protesteret mod, at den vil gjælde for: Sandhedsvidner; med Paastanden paa at være Sandhedsvidne er just Geistligheden allerlængst fra at være Sandhedsvidne, mindst af alle Samfundsclasser Sandhedsvidner.

En tydsk Forfatter har sagt, at den ærligste Samfundsclasse er Kjøbmændene, thi de sige ligefrem, at det er Profiten om at gjøre. Jeg vilde foreslaae en lidt fuldstændigere Scala: den ærligste Samfundsclasse er Aagerkarlene, thi de sige ligefrem: her

syndes. Næst dem kommer Kjøbmanden; og sidst vilde komme Phantasi-Stykket af Biskop Martensen: Sandhedsvidnerne. Det var mod Biskop Martensens Phantasterier, jeg protesterede; jeg vendte ikke Sagen saaledes: Geistligheden maa forpligtes til at være Sandhedsvidner; nei, jeg vendte Sagen saaledes: dette Skilt maa de tage ind. Det vilde jo, for at tage et Exempel, afstedkomme stor Forvirring og Uorden, ja i mangt et Tilfælde vel Skade, om Een og hver Anden hittede paa at sætte over sin Dør: praktiserende Læge, og hænge en rød Lygte ud. Samfunds-Ordenen maatte fordre, at alle disse Skilter bleve borttagne. Og saaledes ogsaa med det at have Skilt ude som: praktiserende Sandhedsvidne. Det er som beregnet paa at forhindre Anbringelse af end den mindste Smule Sandhed i denne Verden; thi „hvor der er 1000 Sandhedsvidner, det maa jo være Sandhedens Verden", ganske vist, hvis ikke netop disse 1000 Skilter var den allerfarligste Usandhed i denne — Sandhedens Verden. Lad dem da tage dette Skilt ind; at Geistligheden har Skilt ude, er jo ganske i sin Orden, kun ikke som Sandhedsvidner.

Og at den ikke er Sandhedsvidne, er jo nu ved Indtrykket af et Nærværende gjort synligt for Enhver, der vil see. Antaget, at hvad jeg siger er sandt — hvis Geistligheden havde været Sandhedsvidner, havde den ikke tiet, men erklæret sig for dette Sande; antaget, at hvad jeg siger er usandt — hvis Geistligheden havde været Sandhedsvidner, havde den ikke tiet, men erklæret sig mod dette Usande. Eet derimod havde den, hvis den havde været Sandhedsvidne, ikke gjort, just det den har gjort, den havde ikke ved Taushed seet at skulke sig fra noget Sandt — dersom man antager, at det jeg siger er sandt; eller i Taushed ladet noget Usandt staae ved Magt — dersom man antager, at det jeg siger er usandt.

Efterskrift.

6te Mai.

For at gjøre de Samtidige opmærksomme; for at afskære Geistligheden den Udflugt, at det var Noget, som Ingen læste: har jeg brugt en politisk, udbredt Journal.

I Pagt med Gud som jeg er, uegennyttig som al min Stræben var: tør jeg, ydmyg for Gud, i stolt Selvfølelse have den største Forestilling om den Sag, hvilken jeg har den Ære at tjene, dens Betydning, dens Fremgang, medens jeg rigtignok ogsaa maa have den største Forestilling om dens Vanskelighed; thi hvad var vel vanskeligere, mere til at fortvivle over end at skulle anbringe Idealerne i en ved Klogskab og Charakterløshed fortabt Slægt, hvor derfor ogsaa Præsterne, der — sørgeligt nok at tjene Penge paa den Maade! — leve af den Indbildning, at Alle ere Christne, naar man seer nøiere til, snarere maae siges — sørgeligste Maade at tjene Penge paa! — at leve af, at de Fleste ikke engang gide have den Uleilighed eller ville usætte sig for det borgerlige Bryderi, der kunde være forbundet med at vedgaae, at de hverken ere eller indbilde sig at være det.

Det er vel nu naaet, at Befolkningen er vidende om Protesten mod, at officiel Christendom er det nye Testamentes Christendom, og at Befolkningen er vidende om Indsigelsen mod, at „Præsten" gjælder for „Sandhedsvidne", da det der beskæftiger ham er: Omsætningen.

Dette skulde bringes til almindelig Kundskab saaledes, at man ikke skulde turde driste sig til at sige: det er Noget Ingen har læst; derfor brugte jeg en politisk, udbredt Journal.

XVIII. Fædrelandet Torsdag d. 10. Mai 1855. Nr. 107. (Feuilleton.)

En Monolog.

.... Deri har jo dog aabenbart Studenstrup Ret, at Raad- og Dom-huset er en høist anseelig Bygning, og for den Slik, som disse „brave Mænd" vilde afhænde den for, det brillanteste Kjøbmandskab vel muligt; det maa baade hans Farbroder i Thy, Alle i Salling, alle kloge Mænd her og der indrømme.

Det der undgaaer Studenstrup er, om disse brave Mænd staae i det Forhold til Raad- og Dom-huset, at de kunne afhænde det. Thi hvis ikke, saa er, om det saa kun var 4 Mk. 8 Sk. meget for dyrt — for Raad- og Dom-huset. Ogsaa Prisbillighed er ikke ubetinget at prise, har sin Grændse; naar man ikke faaer det, man for den uhørte billige Pris kjøber: saa er Prisen ikke billig, men meget dyr.

Saaledes med Christendommen. At en evig Salighed er et uvurderligt Gode, noget langt Betydeligere end Raad- og Domhuset; at den kjøbt for den Slik, for hvilken Præsterne afhænde den, maa betragtes som et langt, langt, langt brillantere Kjøbmandskab end Studenstrups af Raad- og Dom-huset, indrømmer jeg villigt.

Den eneste Betænkelighed, jeg har, er, om Præsterne staae i det Forhold til Evighedens Salighed, at de kan afhænde den. Thi hvis ikke, saa er, om det saa blot var 4 Mk. 8 Sk., en enorm Pris.

Det nye Testamente bestemmer Saligheds Vilkaaret. Sammenlignet med det nye Testamentes Pris — det er sandt, der fattes mig Udtryk for at betegne, i hvilken Grad sammenlignet

hermed Præstens Pris er billig, er Røverkjøb. Men, som sagt, staaer Præsten i det Forhold til Evighedens Salighed, at han kan afhænde den, Du kjøbe den hos ham?

Thi staaer Præsten ikke i det Forhold til Evighedens Salighed, at han kan afhænde den, hvad han jo ikke gjør, da han ikke er vor Herre; og er Præstens Christendom, den officielle Christendom ikke det nye Testamentes Christendom, ikke lignende den mere end Firkanten Cirkelen: hvad hjælper mig saa al hans Prisbillighed? I Henseende til at vinde en evig Salighed kommer jeg, ved at kjøbe hos ham, ikke det mindste nærmere, saa jeg altsaa ved at kjøbe hos ham i det Høieste naaer, at øve, om man saa vil, en Slags god Gjerning, at bidrage ogsaa min Skjærv til, at 1000 studerede Mænd kunne leve med Familie.

Den 6te Mai. S. Kierkegaard.

XIX. Fædrelandet Tirsdag d. 15. Mai 1855. Nr. 111.

Angaaende en taabelig Vigtighed lige over for mig og den Opfattelse af Christendom, som jeg gjør kjendelig.

Skjønt jeg anseer denne Vigtighed for saa taabelig, at der ikke burde tages det mindste Hensyn til den, er det dog maaskee rigtigst, at jeg, for de Manges Skyld, engang siger et Par Ord om den.

At jeg (theologisk Candidat som andre, derhos snart en gammel Forfatter, saa jeg vel kan betragtes at rangere med Præster) ikke skulde være lige saa vidende som nogen Præst eller Professor her i Landet, om hvad man saadan pleier at sige til Forsvar for det Bestaaende og for dettes Christendom: er dog virkelig taabeligt at antage.

Imidlertid har jeg, grundigt som jeg altid gaaer tilværks, i Skrifter af mig selv eller af Pseudonymer udtrykt og beskrevet de forskjellige Stadier, inden jeg naaede hen til der, hvor jeg nu er. Saaledes vil man især hos Pseudonymen Joh. Climacus finde, hvad der omtrent kan siges til Forsvar for den Art af Christendom, som vel nærmest maatte være det Bestaaendes, finde det og saaledes beskrevet, at jeg endda nok gad see, om nogen Samtidig her i Landet kan gjøre det bedre.

Hvor taabeligt da, lige over for mig og for hvad jeg nu siger, i en belærende Tone med stor Vigtighed at foredrage Det — ja, Det, som jeg har gjort færdigt, lagt bag ved mig, for at naae længere frem i Retning af, om jeg saa tør sige, at opdage det nye

Testamentes Christendom! Man misforstaae mig ikke; jeg finder det ikke taabeligt, at man har den Anskuelse af Christendommen, hvilken jeg, efterat have gjort den kjendelig, har ladet bag mig; men jeg finder det taabeligt, at man i en belærende Tone med stor Vigtighed vil foredrage den lige over for mig, vil tale om, at jeg mangler Skarpsindighed til at see, til at see — Det, som man vil finde fremstillet i mine Skrifter vistnok altid lige saa skarpsindigt som den Vedkommende, der siger det mod mig, formaaer det.

At jeg skal nævne en Repræsentant for denne taabelige Vigtighed, vil jeg nævne Dr. Zeuthen. Han har, som det synes, sat sig ned i „Evangelisk Ugeskrift", og foredrager nu leilighedsvis med stor Vigtighed belærende, hvad Dr. Z. kunde have læst f. Ex. i „Afsluttende Efterskrift". Dog foredrages det belærende for mig af Dr. Z., der altsaa har den Skarpsindighed, hvilken jeg, efter hans Forklaring, mangler — en beskeden Fornøielse, om den dog i en anden Forstand maaskee hverken er beskeden eller ydmyg, hvad Dr. Z. selv bedst maa vide, der, i Egenskab af Forfatter, som bekjendt, hovedsageligen har kastet sig paa den Materie om Beskedenhed og Ydmyghed, dog naturligvis uden at forskylde nogen „Ensidighed", som f. Ex. den, at Theori og Praxis var i Overensstemmelse.

Det var det Ord, jeg vilde sige. Man kan læse mine Skrifter. Vil man det ikke, kan man ogsaa lade det være. Men jeg agter virkelig ikke at gjennemgaae Lectien forfra med Enhver, der endog belærende vil foredrage, hvad jeg har afhandlet.

Blot Eet endnu, da jeg har Pennen i Haanden. At man ved den Art Christendom, som Biskop Mynster og nu Biskop Martensen repræsenterer, kan charmant bedaare sig selv og derpaa i denne Verden, hvis Opfindelse den er, gjøre glimrende Carriere: jeg indrømmer det, har aldrig betvivlet det. Kan nu Nogen skaffe mig en Efterretning fra den anden Verden — hvis saa den lyder paa, at den Art Christendom ogsaa der kjendes det nye Testamentes Christendom at være: saa fægter jeg for et Phantom, og er en Nar. Men saa bliver der dog Een, jeg tager med mig, Gud

i Himlene, hvis Ord jo er det nye Testamente, thi i saa Fald er denne Gud, Sandhedens Gud, den største Løgner af os alle.

April 1855.

* * *

Disse Linier havde jeg skrevet i Slutningen af April. Men, tænkte jeg, det har jo ingen Hast med at lade dem trykke, maaskee kan der ogsaa komme en yderligere Anledning.

Denne er ikke udeblevet. Thi som jeg seer har nu ogsaa „Evangelisk Ugeskrifts" Dr. Bartholo (Zeuthen) fundet sin takkende Basil: en Anonym i „Kjøbenhavnsposten", der vil afvæbne mig med Zeuthens i forskjellige Artikler indblandede Strøbemærkninger, til hvilke jeg har tiet. Der er heri som i alt Usandt noget Sandt; det Sande er, at jeg har med Taushed forbigaaet Dr. Z.s Strøbemærkninger. Dette Sande og den Omstændighed, at Dr. Z.s Yttringer findes i et Ugeskrift, der vel kun læses af Theologer, benyttes saa til at frembringe en phantastisk Virkning, som var det, Dr. Z. foredrager, noget saare Betydeligt; maaskee kan det ogsaa lykkes at narre Nogen paa den Maade.

Med Anonymen i „Kjøbenhavnsposten" skal jeg ikke videre indlade mig; men lad mig benytte Leiligheden til at minde om det sande Sammenhæng med mig og min Optræden i en Journal. Jeg er ikke en aldeles ubekjendt Person, der skriver en Avisartikel, og nu bør finde sig i paa aldeles lige Vilkaar at discutere med enhver anonym Skriverkarl. Nei, Talen er her om en Sag, som i een Forstand er gjort færdig i en hel Literatur af betydelige Skrifter, til hvilke mine Skrifter jeg maa vise dem, der virkelig have Interesse, tilbage. Det var af religieus Grund jeg bestemte mig til at bruge en udbredt, politisk Journal: for at gjøre Menneskene opmærksomme. Dette har jeg religieust forstaaet som min Pligt, gjør det ogsaa med Glæde, om det end er mig meget imod; men jeg skal, ydmyg for Gud, i stolt Selvfølelse, som jeg tør og som jeg skal have den, nok afværge, at det da ikke bliver altfor kammeratligt imod Enhver, der saadan skriver i en Avis.

13de Mai 55. S. Kierkegaard.

XX. Fædrelandet Onsdag d. 16. Mai 1855. Nr. 112.

Til det nye Oplag af „Indøvelse i Christendom".

Denne Bog har jeg ladet udgaae i et aldeles uforandret Oplag, fordi jeg betragter den som et historisk Actstykke.

Hvis den nu skulde være udgaaet, nu da baade Pietets-Hensynet til den afdøde Biskop er bortfaldet, og jeg, ogsaa ved at have ladet denne Bog første Gang udgaae, har forvisset mig om, at det Bestaaende, christeligt, er uholdbart: vilde den være bleven forandret saaledes:

den var ikke bleven af en Pseudonym men af mig, og det tre Gange gjentagne Forord var bortfaldet, selvfølgelig ogsaa Moralen til Nr. 1, hvor Pseudonymen vender Sagen saaledes, som jeg personligt gav det Medhold ved Forordet.

Min tidligere Tanke var: skal det Bestaaende kunne forsvares, er dette den eneste Maade: ved digterisk (derfor af en Pseudonym) at anbringe Dommen over det, ved saa at trække i anden Potens paa „Naaden", saa det blev Christendom, ikke blot ved „Naaden" at finde Tilgivelse for det Forbigangne, men ved Naaden et Slags Aflad fra den egenlige Christi Efterfølgelse og den egenlige Anstrængelse ved det at være Christen. Paa den Maade kommer der dog Sandhed ind i det Bestaaende, det forsvarer sig ved at dømme sig selv, det vedgaaer den christelige Fordring, gjør Tilstaaelse sig selv betræffende om sin Afstand og uden at kunne kaldes en Stræben i Retning af at komme Fordringen nærmere, men henflyer til Naaden, „ogsaa i Forhold til den Brug, man gjør af Naaden."

Dette var i mine Tanker den eneste Udvei til, christeligt, at forsvare det Bestaaende; og for ikke at forskylde paa nogensomhelst Maade at gaae for hurtigt tilværks, vovede jeg at give Sagen den Vending, for saa at see, hvad den gamle Biskop vilde gjøre derved. Hvis der var Kraft i ham, maatte han gjøre Eet af To: enten afgjort erklære sig for den Bog, vove at gaae med den, lade den være Forsvaret, der afværger, hvad Bogen digterisk indeholder, Sigtelsen mod hele den officielle Christendom, at den er en Øienforblændelse „ikke en sur Sild værd"; eller saa afgjort som muligt kaste sig mod den, stemple den som et gudsbespotteligt og vanhelligt Forsøg og erklære den officielle Christendom for den sande Christendom. Han gjorde ingen af Delene, han gjorde Intet; han saarede blot sig selv paa Bogen; og mig blev det tydeligt, at han var afmægtig.

Nu derimod er jeg ganske enig med mig selv om et Dobbelt: baade, at det Bestaaende er, christeligt, uholdbart, at hver Dag det bestaaer, christeligt, er Forbrydelse; og at paa den Maade har man ikke Lov til at trække paa Naaden.

Tag derfor Pseudonymiteten bort; tag det tre Gange gjentagne Forord bort og Moralen til Nr. 1.: saa er Indøvelse i Christendom, christeligt, Angrebet paa det Bestaaende; men af Pietets-Hensyn til den gamle Biskop, og af forsigtig Langsomhed blev det skjult i Skikkelse af: det sidste Forsvar for det Bestaaende.

Forresten veed jeg meget godt, at den gamle Biskop saae i denne Bog Angrebet; men, som sagt, afmægtig valgte han Intet at gjøre uden høist at fordømme den i Dagligstuen, men ikke engang i privat Samtale med mig, og det uagtet jeg bad ham derom, efter at det, med hans Samtykke, var mig forebragt, hvad han dømte i Dagligstuen.

April 1855. S. Kierkegaard.

Dette skal siges; saa være det da sagt.

Af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1855.

„Men ved Midnat skete Anskrig."
Matth. 25, 6.

Dette skal siges; saa være det da sagt.

Dec. 1854.

Dette skal siges; jeg forpligter Ingen til at gjøre derefter, dertil har jeg ikke Myndighed. Men ved at have hørt det er Du gjort ansvarlig, og maa nu paa eget Ansvar handle, som Du mener at kunne forsvare det for Gud. Maaskee skal Een høre saaledes, at han gjør hvad jeg siger, en Anden saaledes, at han forstaaer det som Gud velbehageligt, mener at vise Gud en Dyrkelse ved at deeltage i at løfte et Skrig mod mig: ingen af Delene vedkommer mig; mig vedkommer kun, at det skal siges.

Dette skal siges; saa være det da sagt:

Hvo Du end er, hvilket Dit Liv forresten, min Ven, — ved (hvis Du ellers deeltager i den) at lade være at deeltage i den offentlige Gudsdyrkelse som den nu er (med Paastand paa at være det nye Testamentes Christendom) har Du bestandigt een og en stor Skyld mindre, Du deeltager ikke i at holde Gud for Nar ved at kalde det nye Testamentes Christendom hvad der ikke er det nye Testamentes Christendom.

* *

Hermed — ja, o Gud skee nu hvad Din Villie er, uendelige Kjærlighed! — hermed har jeg talet. Skulde en tvetydig Klog-

skab, der bedst veed med sig selv Sammenhænget, finde det klogest, om muligt, at lade som Ingenting: jeg har dog talet — og det Bestaaende dog maaskee tabt; thi man kan ogsaa tabe ved at tie, især naar Forholdet er, som det er, at ikke Faa veed mere eller mindre tydeligt hvad jeg veed, kun at Ingen vil sige det; thi naar saa er, behøves blot Een, et Offer, Een til at sige det — og nu er det sagt!

* *

Mai 55.

Ja, saaledes er det, den officielle Gudsdyrkelse er (med Paastanden paa at være det nye Testamentes Christendom), christeligt, et Falsum, et Falsk.

Men Du, Du menige Christen, Du aner, gjennemsnitsviis taget, vistnok Intet, Du er ganske bona fide, godtroende i den Overbeviisning, at Alt er i sin Rigtighed, er det nye Testamentes Christendom; dette Falsk ligger saa dybt, at der vel endog ere Præster, som ganske bona fide leve hen i den Indbildning, at Alt er i sin Rigtighed, er det nye Testamentes Christendom. Thi dette Falsk er egentligen det i Aarhundredernes Løb afstedkomne Falsum, hvorved Christendommen lidt efter lidt er blevet lige det Modsatte af hvad den er i det nye Testamente.

Saa gjentager jeg: dette skal siges: ved at lade være at deeltage i den offentlige Gudsdyrkelse som den nu er har Du (hvis Du ellers deeltager i den) bestandigt een og en stor Skyld mindre: Du deeltager ikke i at holde Gud for Nar.

Det er en Vei fuld af Farer, ad hvilken Du gaaer Evighedens Regnskab imøde — det Samme siger tildeels „Præsten". Men der er een Fare han glemmer at omtale og advare mod, den Fare, at Du lader Dig fange eller at Du er fanget i det uhyre Sandsebedrag, som Staten og Præsten have anbragt, indbildende Menneskene, at dette er Christendom. Vaagn derfor op, vogt Dig, at Du ikke mener at betrygge Dig det Evige ved at deeltage i hvad der kun er ny Synd. Vaagn op, see Dig for; hvo Du end er, saa

meget kan Du skjønne, at den, som her taler, ikke taler for at tjene Penge, thi han har snarere givet Penge til, ei heller for at vinde Ære og Anseelse, thi han har frivilligt udsat sig for det Modsatte; men naar saa er, kan Du ogsaa forstaae, at dette betyder, at Du bør blive opmærksom.

Følgeblade.

d. 9. April 1855.

Saa omhyggeligt som der hidtil er blevet skjult over, hvilken min Opgave kunde blive, saa forsigtigt som jeg er bleven bevaret i den uigjennemtrængeligste Ukjendelighed: saa afgjørende skal jeg ogsaa nu, da Øieblikket er kommet, gjøre det kjendeligt.

Det Spørgsmaal om hvad Christendom er, og dermed igjen Spørgsmaalet om Stats-Kirke, Folke-Kirke, hvad man nu vil kalde det, Sammensmeltningen eller Sammenholdet af Kirke og Stat skal bringes til den yderste Afgjørelse. Det kan og skal ikke gaae som det Aar efter Aar gik under den gamle Biskop „det holder vel nok, saa længe jeg lever", ei heller som den nye synes at ville ved at forstaae vor Tid som et stort Interimistisk, hvilket paa anden Dansk atter er: det holder vel nok saalænge jeg lever.

At blive anstrenget saaledes som jeg er og maa blive det, er vissélig ikke Noget, man, menneskelig talt, kan kalde ønskeligt, om jeg dog i en langt høiere Forstand maa takke Styrelsen derfor som for den største Velgjerning. At blive anstrenget saaledes som Samtiden maa blive det, naar Sagen skal tages afgjørende, forstaaer jeg meget godt er Noget, man, menneskelig talt, ikke kan ønske, Noget man næsten for enhver Priis ønskede at undgaae, hvis man ikke lærer at opløftes ved Tanken om, at det Afgjørende dog i en langt høiere Forstand er det mest Velgjørende. Det er min fuldkomne Overbeviisning, at det kunde være undgaaet, at Afgjørelsen kunde være drevet over endnu een Slægt, hvis ikke den afdøde Biskop havde været som han var, hvis hans hele Forhold til mig ikke havde været en med hvert Aar mere oprørende Usandhed; det er min Mening, at det maaskee kunde være undgaaet, og Afgjørelsen drevet over endnu een Slægt, hvis ikke den nuværende Kluddrer — ved saadanne Forretninger, som jeg har, bruger man Ordene sandt som en beskrivende Naturforsker, Complimenter have ikke hjemme her — ikke havde slaaet saa stort paa, at jeg med Modsætningens Nødvendighed maatte føre Sagen til det Yderste. I ethvert Tilfælde nu er det afgjort: Sagen, Spørgsmaalet skal føres til den yderste Afgjørelse.

Det Eneste, jeg kunde ønske saa tidligt som muligt at faae en Viden om, er, om Regjeringen er af den Mening, at Christendom (eller hvad der dog kalder sig Christendom, og, in parenthesi, bemærket, hvis det ønsker sig slig

Hjælp, ogsaa derved angiver sig selv ikke at være det nye Testamentes Christendom) skal forsvares ved Brugen af juridisk Magt eller ikke.

Man misforstaae mig ikke, som var det min Tanke, hvis dette var Regjeringens Mening, saa at ville holde min Mund, gaae om ad en anden Gade. Paa ingen Maade. Vistnok kan det for et Menneske med min Helbred, og naar man paa Grund af en ulykkelig legemlig Svaghed i ganske særlig Grad trænger til Motion, det kan være en betænkelig Sag, Noget at gyse tilbage for, Tanken om Arrest o. D. Men jeg tør ikke vige; mig tvinger en høiere Magt, der vistnok giver Kræfter, men ogsaa ubetinget vil lystres, ubetinget, blindt som Soldaten Commandoen, om muligt med det Uvilkaarliges Præcision som Rytter-Hesten lystrer Signalet.

Man misforstaae mig heller ikke saaledes, som var det paa nogen Maade min Agt, hvis der fra Regjeringens Side toges slige Forholds-Regler mod mig, da, om muligt, ved Hjælp af Folke-Bevægelse see at contrademonstrere: paa ingen Maade. Det er jeg saa langtfra, at jeg forstaaer det som min Opgave at afværge, saavidt muligt, Sligt, jeg der aldeles Intet har med Folke-Bevægelser at gjøre, men, om muligt, renere end den reneste Jomfrue i Danmark er bevaret reent i Enkelthedens Særskilthed.

Men jeg ønskede blot at faae at vide, om min Opgave vil blive at væbne mig med Taalmod og Sinds-Ro i Retning af Proces, Arrest o. D., eller om Regjeringen er af den Mening, at Christendom maa forsvare sig selv, og at 1000 Præster med Familie lige over for bogstavelig eet eneste Menneske kan ansees for at være tilstrækkelig physisk Magt, et næsten umenneskeligt Forhold, saa Staten snarere — thi Spøgen kan jeg dog aldrig glemme, end ikke naar jeg taler om mit Livs største Afgjørelse — burde give mig nogle Betjente til Hjælp mod disse 1000 Præster, formene dem at virke masseviis mod mig, sætte nogle af de allerværste Brøvlehoveder fast, naar de forskyldte tredie Gang at maatte tiltales for Brøvl, og paa anden Maade bidrage til, at Spørgsmaalet om hvad Aand er (og Christendom er jo Aand) blev saavidt muligt afgjort ved Aand.

Cultus-Ministerens sunde Blik vil det ikke kunne undgaae, at jeg ikke i fjerneste Maade støder foruroligende sammen med nogensomhelst borgerlig Indretning; og physisk Magt kan jo et bogstaveligen enkelt Menneske aldrig blive. Jeg betaler Præste-Penge som enhver Anden; jeg formaner Enhver, for hvem mine Ord have Betydning, at bære sig ad som jeg; og jeg er fast besluttet ikke at indlade mig med noget Menneske, om hvem jeg erfarer, at han borgerligt gjør Præsten end det mindste Bryderi. Det er, christeligt, et Galimathias vi leve i; men det er ikke Noget, som de nulevende Præster have bevirket, nei, det gaaer langt tilbage i Tiden. Dog, Skyldige ere vi i Grunden alle, forsaavidt fortjene vi ogsaa alle Straf; men det var dog virkelig en meget naadig Straf at slippe med at forsørge den faktisk givne Besætning af Præster.

---

d. 11. April 1855.

I Qvaler, som sjeldent et Menneske oplevede dem, i Aands-Anstrengelse, der i Løbet af 8 Dage vel vilde berøve en Anden Forstanden, er jeg saa rigtignok ogsaa: Magt, unegteligt en for et stakkels Menneske forførerisk Bevidsthed, dersom Qvalen og Anstrengelsen ikke i den Grad var det Overveiende, at ofte nok mit Ønske er Døden, min Længsel Graven, min Begjering, at mit Ønske og min Længsel snart maatte opfyldes. Ja, o Gud, dersom Du ikke var Almagten, der almægtigt kunde tvinge, og dersom Du ikke var Kjerligheden, der uimodstaaeligt kan røre: paa intet andet Vilkaar, for ingen anden Priis kunde det noget Secund falde mig ind at vælge det Liv, som er mit, atter forbittret ved hvad der er uundgaaeligt for mig, det Indtryk jeg maa faae af Menneskene, og ikke mindst af deres misforstaaende Beundring. Enhver Skabning befinder sig bedst, kan egentlig kun leve i sit Element, Fisken ikke i Luften, Fuglen ikke i Vandet — og lad Aand skulle leve i Aandløshedens Omgivelse, det er at døe, qvalfuldt at døe langsomt, saa Døden er en salig Lindring. Dog Din Kjerlighed, o Gud, bevæger, Tanken om at turde elske Dig begeistrer mig til — under Muligheden af almægtigt at tvinges — glad og taknemmelig at ville være, hvad der er Følgen af at være elsket af Dig og at elske Dig: en Offret, offret paa en Slægt, for hvem Idealerne er en Narrestreg, et Intet, det Jordiske og Timelige Alvoren, en Slægt, hvem verdslig Klogskab i Skikkelse af Christendoms Lærer har skammelig, i christelig Forstand, demoraliseret.

XXI. Fædrelandet Løverdag d. 26. Mai 1855. Nr. 120.

At Biskop Martensens Taushed er 1) christeligt uforsvarlig; 2) latterlig; 3) dum-klog; 4) i mere end een Henseende foragtelig.

---

1) At den, christeligt, er uforsvarlig. Det er, som ogsaa en Apostel indskærper, en Christens Pligt altid at være villig til at forsvare sig betræffende det Haab, som er i ham ɔ: betræffende sin Christendom. Og hvor ganske i sin Orden; en Christen, denne Sandhedens Elsker og Tilhænger, skulde han ikke altid være villig til at klare for sig og sin Anskuelse, altid rede til at vidne for det Sande og mod det Usande, afskyende mest af Alt ved Taushed at skulke sig til Noget eller fra Noget!

Og nu en christelig Biskop, og Landets øverste Biskop! Landets øverste Biskop; det er ham Menigheden seer hen til, af ham venter den Veiledning, ham stoler den paa, at han vil vidne mod det Usande og erklære sig for det Sande.

Og hvorledes bærer saa denne Landets øverste Biskop sig ad? Omtrent som Drengene Nytaarsaften, der benytte Leiligheden naar de see deres Snit til at kaste en Potte paa Folks Dør, og saa afsted, om ad en anden Gade, at Politiet ikke skal faae fat i dem: saaledes mente Biskop Martensen i det store Hurlumhei ved Anledning af min Artikel om Biskop Mynster at see sit Snit og kastede en Skarnfjerding af Skjeldsord og Grovheder over mig — og saa afsted. Fra det Dieblik iagttog han den dybeste Taushed, og det uagtet det egenligen først ret for Alvor begyndte efter den Tid; thi med hver senere Artikel i „Fædrelandet" er Sagen egen-

ligen bleven langt alvorligere end det om jeg virkelig havde traadt en afdød Mand for nær.

Men Biskop Martensen iagttager den dybeste Taushed. Og det uagtet han er bleven opfordret til at yttre sig. Eiheller denne Opfordring besvarede han, hvorimod der kom en anonym Artikel i „Berlingske Tidende“, som fraraadede Biskop Martensen at svare paa hin Opfordring.

Og dette (der erindrer om Leporello og hans Replik: jeg svarer ikke, hvem det saa er) dette skal være forsvarligt for et Sandhedsvidne, en christelig Biskop, Landets øverste, paa hvem Menigheden kan forlade sig! Nei, en saadan Taushed er, christeligt, uforsvarlig, og en saadan Jammerlighed er, christeligt, langt værre end om Biskoppen var forfalden til Drik.

2) Den er latterlig. Overalt hvor det Latterlige er, lærer en af mine Pseudonymer, er ogsaa en Modsigelse. Saaledes nu med Taushed. En Taushed kan have mange forskjellige Egenskaber i Retning af Godt eller Ondt, men latterlig er Taushed, naar den har den forbistrede Egenskab at den: taler. Dette er meget latterligt: en Taushed, der taler, taler ganske høit, og siger, saa Enhver kan høre det, hvad den skjuler, siger, hvad man just vil skjule ved Hjælp af Tausheden. Som naar Grevinde Orsini siger til Marinelli: „jeg vil hviske Dem Noget“ og derpaa raaber ganske høit hvad hun vil sige: saaledes raaber denne Taushed ganske høit hvad den skjuler. Som det at gjøre sig usynlig ved Hjælp af at tage en hvid Pind i Munden — hvorved kun opnaaes, at der sees det mere, at man har en hvid Pind i Munden: saaledes raaber denne Taushed høiere end den høitideligste Forklaring af Biskoppen: jeg er i Vinden. Det raaber den saa tydeligt, at det kan høres ikke blot af de Indsigtsfuldere, men at Folket, den menige Mand kan forstaae det; og raaber det saa høit, at det kan høres ind i et Naborige.

3) Den er dum-klog. Den er ikke simplement dum, nei, den er dum ved at ville være klog, dum-klog. Det er ligesom naar der er Noget en Lærer ikke veed, hvilket jo meget godt kan hænde — og han da ikke selv ligefrem siger: „jeg veed det ikke“, men,

klogt, vil lade som vidste han det, og Disciplene nu paatage sig i al Stilhed i Forhold til hvad de slutte heraf at subtrahere fra hans Anseelse. Det skal formentligen være saa klogt med denne Taushed; men det er dog en Dumhed; thi med hver Dag Biskop Martensen tier, subtraheres der i al Stilhed fra hans Anseelse. Selv om en Taushed ikke har den fatale Egenskab, at den forraader hvad den skjuler, der skal dog en i mange Aar erhvervet og hævdet Anseelse til for at kunne holde ud, naar det ikke er en ganske ubetydelig Person, der er Modparten. Og her er det en Begynder paa Bispestolen, og en Begynder, der begyndte saa uheldigt som Biskop Martensen med sin Tale i „Berlingske Tidende"; og den anden Part er en ham, intellectuelt og literairt, i det mindste fuldkommen Ligeberettiget, kun at jeg ikke har den, christeligt, latterlige Egenskab at være Conferensraad og tjene mange Tusinder i Gage.

Nei, denne Taushed er dum-klog. Det seer endogsaa De, som dog ikke have den sande Maalestok for hvad denne Taushed har at betyde.

Thi Biskop Martensen og jeg vi ere, som man siger, hinanden ikke ganske ubekjendte. Det er mange Aar, at der literairt har været et Mellemværende. Men saalænge den gamle Biskop levede, der nu engang var en saadan Ven af Stilhed, vaagede jeg (ogsaa af Pietet for en afdød Fader) fra min Side over, at det kunde gaae stille af. Det gik ganske stille af med det om Systemet, hvor Biskop Martensen ikke trak det længste Straa. Jeg vilde ikke angribe ham med hans Navn — og Biskop Martensen iagttog Taushed. Selv da den, der vel maatte betragtes som den for Biskop Martensen Farligste til at sige det, selv da Prof. Nielsen paa Prent lod ham forstaae, at min Pseudonym havde gjort det af med ham, hvad saa den næst Prof. Nielsen vel ham farligste til at sige det, Dr. Stilling, atter paa Prent lod ham forstaae, og hvad saa senere er blevet ham sagt paa Prent ganske lige ud. Martensen iagttog Taushed.

Saa troede han, at jeg havde forløbet mig ved at tale om Biskop Mynster, at Stemningen var mig imod, og man saae nu af

hans Artikel, hvor gjerne han vilde overøse mig med Grovheder, altsaa hvor gjerne han vilde tale, naar han blot troede, at han kunde komme i Fordelen.

Og saa vil han igjen indtage Tausheden! Ja, som dum-klog Taushed fortjener denne Taushed at nævnes den martensenske Taushed, forskjellig fra en Brutus, en Oraniens Taushed.

4) Den er i mere end een Henseende foragtelig. Jeg vil kun fremhæve to Punkter. Naar man er Mand, er det foragteligt ikke at bære sig ad som en Mand, ikke mandigt at træde Faren under Oine, vinde eller tabe afgjort, men see at skulke sig fra det. Og det er dobbelt foragteligt, naar man af Staten lader sig lønne for at indtage en styrende Stilling, og maaskee forresten spiller Styrende.

Og denne Taushed er foragtelig, fordi den er som beregnet paa at kunne betyde det Forskjellige, alt i Forhold til Udfaldet.

Verdslig Klogskab lærer: „med et Phænomen indlader man sig aldrig"*). Og jeg skal vel sortere under Bestemmelsen: Phænomen; jeg er jo af disse Uensartetheder, som ikke have gjort deres Stræben maalbar for Embede o. desl.

Altsaa man tier. Viser det sig da, at Phænomenet trænger igjennem — ih, bevares, man har jo Intet sagt, Ens Taushed var Respect, eller maaskee „christelig Resignation" — hvad Prof. Nielsen uheldigt spillede Martensen i Haanden, uden engang at iagttage den Forsigtighed, saa da i det mindste at lade Biskop Martensen tilbagekalde sine Grovheder; thi ellers er det en egen Ting med den christelige Resignation, der tier efter at have udøst alle Grovheder, en saadan Resignation er omtrent som den Anger over at have stjaalet, der beholder Tyvekosterne. — Viser det sig derimod, at Phænomenet ikke trænger igjennem — ja, saa var Ens Taushed Overlegenhed, hvad man, for at svække Phænomenet, søger, saalænge Udfaldet er kritisk, saa godt man kan at gjøre den til.

---

*) Dette kan man læse i „Indøvelse i Christendom", hvilken Bog beleiligt nu foreligger i 2det Oplag.

Hvor foragtelig er ikke en saadan Taushed, der i Stedet for at handle, vil see at afvente Udfaldet, for saa at tilsnyde sig, hvad Ens Taushed har betydet!

S. Kierkegaard.

Efterskrift.

Det er, religieust, Sag jeg har at forfølge; derfor maa jeg gjøre, hvad jeg gjør, enten det personligt er mig med eller imod.

Jeg forstaaer meget godt, at naar man, i en saa ung Alder som Biskop Martensen, har — ja, naar jeg tænker paa det nye Testamente og Eden er det satirisk nok! — har været saa lykkelig(!) at gjøre en saa glimrende(!) Carriere(!), jeg forstaaer meget godt, at man saa kan ønske Ro (men det nye Testamentes Christendom er just Uro) for at nyde (men det nye Testamentes Christendom er at lide) dette Jordiske: de rige Indkomster, den høie Anseelse i Samfundet, Behageligheden af at have Indflydelse paa mange Menneskers Velfærd. Jeg forstaaer ogsaa meget godt (og dette tjener jo i een Forstand ikke til Biskop Martensens Forkleinelse), at Biskop Martensen ikke kunde ville være fræk nok til offenligen med sit Navn og som Biskop, at erklære den officielle Christendom det nye Testamentes Christendom at være eller endog blot en Stræben i Retning deraf, og at han forsaavidt maatte (thi han gjorde jo rigtignok først et for Tausheden høist uheldigt Forsøg paa at tale) komme til det Resultat, at Taushed var for ham den eneste Udvei eller Udflugt. Men deraf følger ikke, at jeg tør tie til denne Taushed eller til, hvad den, om end afmægtigt, dog maaskee uforskammet tilsigter, at et Menneske, der af Styrelsen ganske særligen tidligt var udseet og langsomt blev opdragen til særlig Gjerning — og dette er mit Tilfælde — et Menneske, som med en i vore Forhold vel næsten eneste Uegennyttighed, Anstrængelse, Flid kun har villet Eet, skulde — maaskee ogsaa til Løn for, at han redeligt har forsaget at eftertragte det, christeligt, Mislige: Profiten, Rang, Titel, Orden osv. — komme til at gjøre Indtrykket af en Slags Skraaler, hvem den høie Geistlighed

ikke fandt et Svar værd, saa den menige Mand, i Tillid til den høie Geistlighed, kunde mene sig berettiget til at slutte, at hvad denne Skraaler siger — det han siger er rigtignok, christeligt, den maaskee mest berettigede Indsigelse, som nogensinde er gjort! — er Brøvl, hvad man jo allerede har søgt at faae anbragt. Det var i „Dagbladet", en Anonym — formodenlig en Sjælesørger! Selv var han rigtignok saa god at indrømme mig „store Evner", men han fik det dog sagt, at for den menige Mand stiller hvad jeg siger sig som „Brøvl". Retsindige, redelige, samvittighedsfulde Sjælesørg: siig, at den menige Mand siger det — for at faae ham til at sige det! Jeg er imidlertid af en anden Mening, jeg der dog maaskee ogsaa nok kjender den menige Mand. Thi ikke sandt, Du menige Mand, det kan Du meget godt forstaae — jeg mener, at just Du kan langt lettere og bedre forstaae det, end demoraliserede Præster og en fordærvet Fornemhed — ikke sandt, dette kan Du ypperligt forstaae, at Eet er at forfølges, mishandles, hudflettes, korsfæstes, halshugges o. D., et Andet, comfortabelt indrettet, med Familie, jevnt avancerende, at leve af at skildre, at en Anden blev hudflettet o. s. v. — men dette er ogsaa en Forskjel mellem det nye Testamentes Christendom og den officielle.

Skulde der nu, som i Anledning af Prof. R. Nielsens Artikler, atter her, maaskee endog fra Norge, komme i „Berlingske Tidende" anonyme Artikler, der fraraade Biskop Martensen at indlade sig, saa vil vel efterhaanden Befolkningen forstaae, hvad Sligt har at betyde og være Biskop Martensen forbunden for det Bidrag, han kommer til at yde til den offenlige Moro ved Hjælp af anonyme Artikler, der fraraade ham at indlade sig. Eller skulde Biskop Martensen (hvad jeg hører skal være Tilfældet med enkelte Præster her i Byen) vælge, i en Kirke at sige Et og Andet: da er det ikke min Skyld, om det vel maa ende med, at man kommer til at lee i Kirken, thi, comisk betragtet, er denne Fremgangsmaade et høist værdifuldt Bidrag til at oplyse, hvad „Sandhedsvidnerne" forstaae ved at „vidne".

* * *

Man misforstaae mig ikke, som var det min Tanke med hvad jeg her skriver, at ville foranledige Biskop Martensen til en Discussion, menende, at saa vilde vi faae noget meget Vigtigt og Belærende at vide. Paa ingen Maade; i saa Henseende er jeg væsenligen færdig med Biskop Martensen, veed godt, hvad her er inde. Nei, men Biskop Martensen er jo Kirkens øverste Geistlige; ham skyldes det, at det lykkedes mig at faae Ram paa dette om „Sandhedsvidnerne" — og, som jeg har sagt, det er, religieust, Sag jeg har at forfølge: derfor er det min Pligt at benytte ogsaa hvad der skeer, til at gjøre det synligt, saa Enhver, der vil see, kan see, 1) hvorledes det egenligen hænger sammen med disse „Sandhedsvidner", at hvad der beskæftiger dem ikke er Sandheden, men at frembringe eller opretholde et Skin; 2) hvilke usle Midler der bruges, hvorfor det vel ogsaa vil ende med, at det mislykkes; 3) at Spørgsmaalet om det kirkelige Bestaaende ikke er religieust, men et Penge-Spørgsmaal, at det, der holder det Bestaaende, er de 1000 kongelig autoriserede Lærere, som holde paa det Bestaaende i Egenskab af Actionairer, der ganske rigtigt tie til hvad jeg taler om, thi jeg har jo ikke Magt til at tage deres Indkomster fra dem; 4) hvorvidt Den har fuldkommen Grund til og Ret i at være rolig og ubekymret, Den, der i Salighedens Sag stoler paa „Sandhedsvidnerne".

Endeligen; hvad der for Sagen var det Ønskelige (og saa ønskeligt, at jeg mistvivlede om det; thi jeg var fuldkommen forberedt paa, at Biskop Martensen vilde lige fra Begyndelsen iagttage Taushed) er naaet. Det gjaldt om at faae Biskop Martensen blot een eneste Gang til at tale, for at hvo der vil see, kunde have en Maalestok for, hvad Kræfter han har, naar det kommer til Stykket. Det skete. Saa gjaldt det, om muligt, at forcere ham tilbage i Taushed. Det skete. Lad ham nu kun spille klog ved Taushed; naar man veed, hvad hans Talen har at betyde, veed man ogsaa, hvad hans Taushed har at betyde; han naaer ved sin Taushed maaskee og vel neppe nok at narre sig selv, men Ingen, der vil see — hvad han ærligt har fortjent.

Øieblikket Nr. 1—10. — Hvad Christus dømmer. — Guds Uforanderlighed.

Øieblikket.

Nr. 1.

Indhold:

24 Mai 1855. S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Stemning.

Plato siger, som bekjendt, etsteds i hans „Stat", at først da kan det ret blive til Noget, naar de komme til at regjere, som ikke have Lyst dertil. Hans Mening er vel den, at under Antagelse af at der er Dygtigheden, er Ulysten til at ville regjere en god Garanti for, at der sandt og dygtigt vil blive regjeret, medens den Herskelystne kun altfor let bliver enten En som misbruger sin Magt til at tyrannisere, eller En, hvem Lysten til at regjere bringer i et skjult Afhængigheds-Forhold til dem, over hvem han skal regjere, saa det med hans Regjeren egentligen bliver Øienforblindelse.

Denne Bemærkning kan ogsaa finde sin Anvendelse i andre Forhold, hvor det gjælder om, at Noget bliver tilgavns Alvor: under Antagelsen af Dygtighed er det bedst at Vedkommende ikke har Lysten. Thi vistnok er det saa, som Ordsproget siger, at Lysten driver Værket; men den sande Alvor fremkommer egentligen først, hvor et Menneske, med Dygtigheden mod sin Lyst af et Høiere tvinges til at paatage sig Arbeidet, altsaa: med Dygtighed mod Lyst.

Saaledes forstaaet kan jeg sige, at jeg forholder mig rigtigt til den Opgave: at virke i Øieblikket; thi Gud veed det, Intet er min Sjel mere imod.

At være Forfatter — nu ja, det behager mig; naar jeg skal være ærlig maatte jeg vel sige, at jeg har været forelsket i det at producere — men vel at mærke, paa den Maade som jeg vil det. Og det jeg har elsket er lige det Modsatte af at virke i Øieblikket, det jeg har elsket er just: Fjernheden fra Øieblikket, den Fjernhed, hvori jeg saa, som en Forelsket, kan hænge efter Tankerne,

og, som en i sit Instrument forelsket Kunstner, underholde mig med Sproget, aflokke det Udtrykkene alt som Tanken fordrer dem — livsalige Tidsfordriv; en Evighed igjennem kunde jeg ikke blive træt af denne Beskjeftigelse!

At stride med Menneskene — nu ja, det behager mig i en vis Forstand; jeg er af Naturen saa polemisk lagt an, at jeg egentligen kun føler mig i mit Element omgiven af den menneskelige Middelmaadighed og Lumperie. Dog paa eet Vilkaar: at det tillades mig, taust at foragte, at mætte den Lidenskab, der er i min Sjel, Foragt, hvad mit Forfatter-Liv ogsaa har givet mig rigelig Leilighed til.

Saaledes er jeg et Menneske, om hvem det med Sandhed gjælder, at han ikke har den mindste Lyst til at virke i Øieblikket — formodentligen er jeg just af den Grund udseet dertil.

Naar jeg skal virke i Øieblikket, maa jeg, ak, tage Afsked med Dig, Du elskte Fjernhed, hvor der var Intet at haste efter, altid god Tid, hvor jeg kunde vente Timer, Dage, Uger for at finde Udtrykket just som jeg vilde have det, medens der nu maa brydes med alle slige den kjælne Forelskelses Hensyn. Og naar jeg skal virke i Øieblikket, vil der være en Deel Mennesker, hvem jeg skylder det, dog idetmindste stundom at tage noget Hensyn til alt det Ubetydelige, som Middelmaadigheden med stor Vigtighed belærende foredrager, alt det Galimathias den, ved selv at bringe det med, faaer ud af hvad jeg skriver, al den Løgn og Bagvaskelse, som et Menneske er udsat for, mod hvem de to store Magter i Samfundet: Misundelse og Dumhed med en vis Nødvendighed maa sammensværge.

Hvorfor vil jeg da virke i Øieblikket? Jeg vil det, fordi jeg evigt vilde fortryde at lade det være, og evigt fortryde, om jeg lod mig afskrække ved, at den Slægt som nu lever, vel i det Høieste kun vil kunne finde en sand Fremstilling af hvad Christendom er, interessant og mærkelig, for saa ganske roligt at blive hvor den er, i den Indbildning at være Christne, og at Præsternes Legen-Christendom er Christendom.

Til „dette skal siges“; eller hvorledes anbringes et Afgjørende?

Den Indsigelse jeg har gjort mod det Bestaaende er afgjørende. Hvis nu Nogen vil sige — og jeg er forberedt paa, at selv det mig velvilligste Menneske vil tale saaledes — „Indsigelsen er dog saa frygteligt afgjørende“, da kunde jeg hertil svare: anderledes kan det ikke være; eller jeg kunde svare med et Ord af en af mine Pseudonymer: naar Inderlighedens Borgport længe har været lukket og endelig aabnes, bevæger den sig ikke lydløst, som en Mellemdør, der gaaer i Fjedre.

Dog kan jeg ogsaa forklare mig nøiere. At anbringe et Afgjørende — og dette er Opgaven — lader sig ikke gjøre paa samme Maade som alt Andet; og naar nu tilmed Tidens Ulykke just er dette „til en vis Grad“, til en vis Grad at gaae ind paa Alt, naar dette just er Sygdommen, saa maa der for Alt passes paa, at det saavidt det er muligt ikke skeer, at den ogsaa til en vis Grad gaaer ind herpaa, hvorved Alt er tabt. Nei, et Afgjørende anbringes anderledes end Andet. Som Rov-Dyrets Spring paa sit Bytte, som Ørnens Stød i Faldet, saaledes anbringes et Afgjørende: pludseligt og samlet i Eet (intensivt). Og som Rov-Dyret ener Snildhed og Kraft: først snildt holder sig ganske stille — saaledes stille kan intet tamt Dyr være; og saa samler sig heelt i et eneste Spring eller Stød — saaledes kan intet tamt Dyr samle sig til eller reise sig i Springet: saaledes anbringes et Afgjørende. Først stille — saa stille er Veiret aldrig paa en stille Dag, saa stille er det kun før Torden; og saa bryder det løs.

Saaledes anbringes et Afgjørende. Og troe Du mig, jeg

kjender kun altfor godt Tidens Brøst, at den er Charakteerløshed, Alt til en vis Grad. Men som „et speilklart Skjold af slebent Staal" saa blankt „at hvor Solens Straale falder, blinker den med dobbelt Glands tilbage" som et saadant Skjold frygter meest af Alt, end den mindste Plet — thi end den mindste Plet, og det er ikke mere sig selv, saaledes frygter et Afgjørende enhver Berøring af og med dette „til en vis Grad". Det forstaaer jeg, skulde jeg ikke forstaae det, jeg der, kjendt af Alle, er kjendt selv af Børnene paa Gaden under Navnet: Enten—Eller.

Thi hvad er Enten—Eller, at jeg skal sige det, som vel sagtens maa vide det. Enten—Eller er Ordet, for hvilket Fløidørene springe op, og Idealerne vise sig — livsalige Syn! Enten—Eller er Tegnet, der giver Adgang til det Ubetingede — Gud være lovet! Ja, Enten—Eller er Himmel-Nøglen! Og derimod hvad er, var og bliver Menneskets Ulykke? Dette Satans eller Usselhedens eller den feige Klogskabs: til en vis Grad, som anvendt paa Christendommen forvandler den — bagvendte Mirakel, eller mirakuløse Bagvendthed — forvandler den til Brøvl! Nei: enten-eller! Og som det er saaledes, at hvor ømt end Skuespilleren og Skuespillerinden omfavne hinanden og kjertegne hinanden paa Brædderne, det dog bestandigt bliver kun en theatralsk Forstaaelse, et Theater-Ægteskab: saaledes er alt „til en vis Grad" i Forhold til det Ubetingede theatralsk, griber en Indbildning, kun Enten—Eller er Favnetaget, som griber det. Og som, for at tale om hvad jeg da kun her for Modsætningen til det Følgendes Skyld kunde falde paa at tale saaledes om, for at tale om Livets Spøg: som enhver Officier, der hører til Kongens personlige Omgivelse, bærer et Tegn (Distinction), hvorpaa det kjendes: saaledes vare alle De, som i Sandhed have tjent Christendommen, mærkede, enten-eller, Majestæts Udtrykket, eller Udtrykket for at forholde sig til den guddommelige Majestæt. Alt hvad der kun er til en vis Grad har ikke tjent Christendommen, men maaskee sig selv, kan, redeligt, aldrig forlange andet Mærke end i det Høieste (som paa et Brev): kongelig Tjeneste; thi hvad der er Guds Tjeneste er: Enten—Eller.

Er det forsvarligt af Staten — den christelige Stat! — om muligt, at umuliggjøre Christendom?

Spørgsmaalet selv behøver vistnok ingen Oplysning for at kunne besvares. Enhver maa dog vel sige sig selv, at det kan ikke være forsvarligt.

Det der behøver at oplyses er da, at hvad Staten har gjort og gjør er, om muligt, at umuliggjøre Christendom; og dette kan saare let og meget kort oplyses; thi den faktiske Tilstand i Landet er virkelig den, at Christendommen, det nye Testaments Christendom, ikke blot ikke er til, men, om muligt, umuligjort.

Antag, at Staten anbragte 1000 Embedsmænd, der med Familie levede af, altsaa pecuniairt vare interesserede i at forhindre Christendom: det var dog vel et Forsøg i Retning af, om muligt, at umuliggjøre Christendom.

Og dog vilde dette Forsøg (der jo har det Aabenlyse ved sig, at det aabenlyst var for at forhindre Christendom) ikke være nær saa farligt, som hvad der faktisk skeer, at Staten anbringer 1000 Embedsmænd, der — under Navn af at forkynde Christendom (just deri ligger den større Fare i Sammenligning med det, ganske aabenlyst at ville forhindre Christendom) ere pecuniairt interesserede i a) at Menneskene kalde sig Christne — jo større Faare-Flok jo bedre — antage Navn af Christne, og i b) at det bliver derved, at de ikke faae at vide, hvad Christendom i Sandhed er.

Med disse 1000 Embedsmænds Tilværelse har det nemlig det Sammenhæng, at naar man holder det nye Testamente ved Siden, sees let, at hele deres Tilværelse er, christeligt, en Mislig-

hed. Medens da, hvis Menneskene ikke antoge Navn af Christne, Præsten Intet vilde faae at leve af: vilde det, at skulle forkynde, hvad Christendom i Sandhed er, jo være det Samme som at aabne Menneskenes Oine for, at Præstens egen Tilværelse er en Misligthed, at, om end Læreren i Christendom faaer Noget at leve af, det at være Præst ikke kan blive: kongeligt Embede, Carriere, jævnt Avancement.

Og dette, denne Virken, skeer ikke under Navn af: at forhindre Christendom, det er ikke derfor der lønnes 1000 Embedsmænd med Familie, nei det skeer under Navn af at forkynde Christendom, at udbrede Christendom, at arbeide for Christendom. Mellem for lidt og for meget, som jo fordærver Alting, mellem dette for Lidt (at Menneskene ikke antoge Navn af Christne) og dette for Meget (at de fik at vide, hvad Christendom i Sandhed er, og virkelig bleve Christne) ligger — med æqvilibristisk Alvor — „Christenheds" Christendom, den officielle, statskirkelige, folkekirkelige Christendom, der rigtignok igjen, sammenlignet med det nye Testamentes, numerisk præsterer det Forbausende, Christne i Millionviis, alle af samme Bonitet.

Er dette saa ikke omtrent det Allerfarligste, der lod sig udtænke, for, om muligt, at gjøre Christendom umulig? „Præsten" er pecuniairt interesseret i at Folk kalde sig Christne; thi enhver Saadan er jo (per Staten som Comissionair) contribuerende Medlem, og bidrager tillige til at give hele Standen en sandselig Magt — men Intet er for sand Christendom farligere, Intet dens Væsen mere imod, end at man faaer Menneskene til letsindigt at antage Navn af Christne, lærer dem at tænke ringe om det at være Christen, som var det noget man da sagtens er. Og „Præsten" er pecuniairt interesseret i, at det bliver derved, ved at antage Navn af Christne, at Menneskene ikke faae at vide, hvad Christendom i Sandhed er, thi ellers gik vel hele Maskineriet med 1000 kongelige Embeder, og Standsmagten fløiten — men Intet er for sand Christendom farligere, Intet dens Væsen mere imod end (denne Fosterfordrivelse) at bevirke, at det bliver derved, at man antager Navn af Christen.

Og dette skal være at arbeide for, at udbrede, at virke for Christendom!

Der er for mig noget saa afskyeligt og oprørende blot i Tanken om den Art Gudsdyrkelse: at dyrke Gud ved at holde ham for Nar, at jeg af al Magt skal stræbe, saavidt jeg formaaer, at bidrage til at afværge, at dette ikke skeer, at Menneskenes Mængde faaer Øinene op for, hvordan det hænger sammen og derved forhindres fra at blive skyldige i en Forbrydelse, som egentligen Staten og Præsterne have faaet dem gjort skyldige i — thi hvor letsindig, sandselig end Menneskenes Mængde kan være, der er dog for meget Bedre i den til at ville dyrke Gud paa den Maade.

Derfor Lys i Sagen, lad det blive tydeligt for Menneskene, hvad det nye Testamente forstaaer ved det at være Christen, at Enhver saa kan vælge, om han vil være Christen, eller om han redeligt, ærligt, uforbeholdent ikke vil være det; og lad det være sagt høit for hele Folket: det er Gud i Himlene uendeligt kjerere, at Du — Betingelsen for at Du muligt kunde blive det — ærligt vedgaaer, at Du ikke er og ikke vil være Christen, uendeligt kjerere end denne Ækelhed, at det at dyrke Gud er at holde ham for Nar.

Ja, saaledes maa det gjøres; der maa lyses op i det Mørke, hvori statskirkeligt eller folkekirkeligt Sagen holdes. Istedetfor med ubetinget Respekt for hvad det nye Testamente forstaaer ved det at være Christen, at forelægge sig det Spørgsmaal: hvormange Christne ere vel her i Landet, vender man Forholdet saaledes: der er i Landet en Million Mennesker, ergo en Million Christne — og anbringer nu 1000 Embedsmænd til at leve deraf. Og saa et Skridt videre, saa vender man Slutningen om og slutter: naar der er 1000 Embedsmænd, der skal leve af Christendommen — og dem har vi nu engang — saa maa der ogsaa være en Million Christne, vi maae strengt holde over, at der er en Million Christne, ellers kan vi jo ikke sikkre alle disse Embedsmænd Udkommet.

Altsaa der er 1000 Embedsmænd, som med Familie skal leve deraf, ergo maa der være en Million Christne. Forkyndelsen af Christendom svarer saa hertil (til denne ganske egne Art Knibe, hvori man har bragt sig); at virke for Christendom bliver, som

sagt, at faae Menneskene til at antage Navn af Christne, og tillige at bevirke, at det ogsaa bliver derved, og det er det jeg kalder: om muligt at umuliggjøre Christendom, hvorved atter (for at gjentage) Menneskenes Mængde bliver gjort skyldig i en Forbrydelse, som de dog ellers vilde være frie for, den under Navn af at dyrke Gud at holde ham for Nar, hvilket jeg — der rigtignok hidtil kun har havt liden Tak for, at jeg elsker Menneskene — dog vil paa enhver Maade stræbe at afværge.

At naar Sagen skal tages paa den Maade, som jeg her viser, at der saa maa fremkomme et i jordisk og timelig Forstand meget alvorligt Spørgsmaal, om disse Embedsmænds Udkomme (thi som man taler om Grevskaber i Maanen, saaledes blive de jo Interessenter i en Chimaire: en Million Christne) indseer jeg meget godt. Og er jeg i denne Henseende det føieligste og villigste Menneske, saa langt som muligt fra at ville deeltage med i hvad Chikaner der maaskee fra visse Politikeres Side vil blive gjort dem. Det var just for at kunne komme til Sagen, at jeg maatte see at faae det, om muligt som blæst bort, Det Biskop Martensen begyndte at flæske op om at være Sandhedsvidner. Dette ækle Vaas maatte for Alt bort. Saa kan der — lad os være behagelige Mennesker! — saa kan der tales fornuftigt om en i jævn menneskelig Forstand meget alvorlig Sag. Og saaledes troer jeg, det er os alle tjenligst. Den Art Præster, som vi have, staae sig sandeligen bedst ved ikke at spille op i Retning af at ville gjælde for Sandhedsvidner; thi hvis saa, nu ja, saa er det vanskelige Problem uendelig let løst: man inddrager udenvidere hele deres Gage og sparer enhver Pension — Sligt maae jo Sandhedsvidner vide at finde sig i; og det Indfald med Sandhedsvidner, at Præsterne ere Sandhedsvidner, vilde — hvis det ikke var udgaaet fra en Biskop og saaledes, at det blev dumt og forargeligt — udgaaet fra en klogtig Statsmand, f. Ex. en Cultus-Minister, der paa en behændig Maade ønskede at blive Geistligheden qvit, være et ganske vittigt Indfald.

„Tag et Bræk-Middel!"

Vistnok er der Adskillige, paa hvem mine Artikler i „Fædrelandet" har gjort et Indtryk. Maaskee er saa deres Tilstand omtrent denne: de ere blevne opmærksomme eller de ere dog idetmindste komne til at tænke paa, om ikke hele det Religieuse er i en yderst jammerlig Tilstand; men paa den anden Side er der saa Meget, som gjør, at de ikke gjerne ville give sig hen i saadanne Tanker, de elske den vanlige Tingenes Orden, som de høist unødigt slippe.

Saa er deres Tilstand vel omtrent som naar En gaar og har ilde Smag i Munden, belagt Tunge, lidt Kulde-Gysen — og saa siger Lægen til ham: tag et Bræk-Middel.

Og saaledes siger jeg ogsaa: tag et Bræk-Middel, kom ud af denne Halvheds-Tilstand.

Tænk da først et Dieblik paa, hvad Christendom er, hvad den fordrer af et Menneske, hvilke Offere den kræver, og hvilke Offere der ogsaa ere blevne bragte den, saa (hvad man læser i Fortællingerne) endog „spæde Jomfruer" (der ikke som vore christne Jomfruer udfylde deres Tid, deres Tanke med, om de skulle tage Lyseblaat eller Coquelicot paa i Theatret) ikke gøs tilbage, men, befalende deres Sjæle Gud i Vold, modigen overgave deres „fine Lemmer" til Bødlernes Grusomhed; tænk først et Dieblik herpaa. Og gjør Dig det saa tydeligt, ganske tydeligt og nærværende, indtag det, hvilken Væmmelse det dog er: at leve paa den Maade, at dette skal være christelig Gudsdyrkelse, at i en stille Time en Mand dramatisk costumeret træder frem og med Forfærdelse i

sin Skikkelse med qvalt Hulken forkynder, at der er et Evighedens Regnskab, et Evighedens Regnskab vi gaae imøde — og at vi saa leve paa den Maade, at udenfor den stille Time endog blot at skulle sætte sig ud over eet eller andet conventionelt Hensyn end sige et Hensyn til sin Befordring, sin jordiske Fordeel, de Fornemmes Gunst o. s. v. ansees for Noget, som da Ingen kunde falde paa, Declamatoren naturligviis heller ikke, eller hvis Nogen gjør det, at det saa straffes med at erklæres for en Art Galskab — — tænk Dig at leve paa den Maade, at dette skal være **christelig** Gudsdyrkelse: nu, virker Bræk-Midlet ikke?

Vel, saa tag en Dosis mere! Gjør Dig det ret tydeligt og nærværende, hvor æklende det er at leve saaledes, at det skal være christelig Gudsdyrkelse: at naar da Declamatoren døer, saa fremtræder en ny costumeret Declamator og i en stille Time fra Prædikestolen fremstiller den afdøde som Sandhedsvidne, et af de rette Sandhedsvidner, en af den hellige Kjæde: virker det ikke?

Vel, saa tag en Dosis endnu: gjør Dig det ret tydeligt og nærværende, at leve saaledes, at naar saa En siger „nei, Sandhedsvidne kunde man dog vistnok ikke kalde den afdøde Declamator" — at det saa skal være christelig Iver, ideligt gjentaget med størst mulig Udbredelse, at domme om dette Menneske, at han besudler — hører Du! — han besudler en Hædersmands Minde, han krænker Gravens Fred — hører Du! — han krænker Gravens Fred o. s. v., o. s. v.

Ikke sandt det virker? Og saa skal Du see, det bliver godt med Dig, den ilde Smag vil forsvinde ɔ: Du vil blive enig med Dig selv, at det Hele er raaddent, en Væmmelse, der dog først ret kunde komme til at virke, som den skulde, da Biskop Martensen fik anbragt det Ord: Sandhedsvidner.

Saa lad det virke; og tak Du næst Gud Biskop Martensen for dette yderst gavnlige Bræk-Middel.

Et Følgeblad.

I min Arbeiden er jeg nu rykket Samtiden, Øieblikket saa nær, at jeg ikke kan undvære et Organ, ved Hjælp af hvilket jeg øieblikkeligt kan henvende mig til Samtiden: og har jeg kaldet dette:

Øieblikket.

Skulde Nogen, hvem Sagen interesserer, for sin egen Beqvemmeligheds Skyld kunne ønske sig nemt sikkret at faae hvad der maatte udkomme, kan han jo indrette sig en Subscription med Forlæggeren. Men jeg forbeholder mig i enhver Henseende den mest ubetingede Frihed, anderledes kan jeg det ikke.

Jeg kalder det: Øieblikket. Dog er det ikke noget Ephemert jeg vil, saa lidet som det er noget Ephemert jeg har villet, nei det var og er noget Evigt: ved Idealerne mod Sandsebedragene. Men i een Forstand maa jeg sige om hele min tidligere Arbeiden, dens Time er ikke endnu kommet; jeg har ligget Samtiden fjernt, endog meget fjernt, og kun for saavidt nær, at denne Fjernhed var velberegnet og fuld af Hensigt. Nu derimod maa jeg i ethvert Tilfælde have sikkret mig en Mulighed af at kunne bruge Øieblikket.

Jeg overtaler Ingen til at subscribere, jeg meget mere beder Enhver idetmindste at betænke sig, inden han gjør det. Evigt vil han ikke fortryde at agte paa min Tale, men det var vel muligt, at han kunde komme til timeligt at fortryde det. Han overveie da selv, om det er det Evige, han vil eller det Timelige. Jeg, der hedder „Enten—Eller", kan ikke tjene Nogen med: Baade—Og. Jeg er i Besiddelse af en Bog, der vistnok er saa godt som ubekjendt her i Landet, hvis Titel jeg derfor nøiagtigt vil

anføre: vor Herre og Frelsers Jesu Christi nye Testamente. Skjøndt jeg har et ganske frit Forhold til denne Bog, og ikke f. Ex. ved Eed er forpligtet paa den, øver den dog en stor Magt over mig, bibringer mig en ubeskrivelig Horreur for Baade—Og.

Øieblikket.

Nr. 2.

Indhold:

4 Juni 1855. S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.
Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Til „min Læser!"

Du hvem jeg har kaldet „min Læser", Dig ønskede jeg at sige et Par Ord.

Naar et Menneske vover saaledes afgjørende ud, som jeg har gjort det, derhos i et Anliggende, der griber saa dybt ind i det Hele som Religionen: er det naturligviis at vente, at der vil blive gjort Alt for at modvirke ham ogsaa ved at forvanske og forfalske hvad han siger, samt at hans Charakteer paa enhver Maade vil være priisgiven, han betragtet som En, mod hvem man ingen Pligter har, men mod hvem Alt er tilladt.

Som det nu i Almindelighed gaaer i denne Verden, faaer i Regelen en Angrebet strax travlt for at tage Hensyn til enhver Sigtelse, enhver Forfalskning, enhver Uredelighed, er paafærde tidlig og sildig for saaledes at modvirke Angrebet; dette agter jeg ikke at gjøre.

Og det er herom jeg vil tale et Par Ord med Dig, min Læser, for ret alvorligt at lægge Dig Noget paa Sinde. At en Angrebet har saa forskrækkeligt travlt for at forsvare sig — tænk engang efter, skulde det ikke som oftest hænge sammen med, at han i simpel egoistisk Forstand er interesseret i at værge sig, frygtende, at Forfalskningen af hvad han siger, den ilde Omtale af hans Person skal skade ham i jordisk og timelig Forstand? Og — tænk engang efter! — troer Du ikke, at just i den Omstændighed, at de Fleste, der træde offentligen frem, dog til syvende og sidst have jordisk og timeligt Formaal og derfor saa travlt for at retfærdiggjøre sig mod enhver Anklage — troer Du ikke, at denne alminde-

lige Travlhed skader ogsaa derved, at den forvænner Menneskene til Intet selv at gide for at komme paa det Rene i en Sag og for at kunne dømme, ingen Uleilighed selv at ville have, ingen Anstrengelse, fordi der nu tildags i alle Forhold ikke mere findes Lærere men — Opvartere?

I ethvert Tilfælde, jeg agter at tage den Sag anderledes; jeg agter at see det adskilligt langsommere an med at modvirke al denne Forfalsken og Forvansken, al denne Løgn og Bagvaskelse, alt dette Piat og Piank. Deels lærer jeg af det nye Testamente, at det at Sligt møder er Kjendet paa, at man er paa den rette Vei, saa jeg da selvfølgeligt ikke just skulde forhaste mig med at faae det bort, med mindre jeg ønsker snarest muligt at komme paa den forkeerte Vei. Deels lærer jeg af det nye Testamente, at hvad der timeligt betragtet maa kaldes en Plage og hvad man efter Timelighedens Begreb maatte see at blive fri for jo før jo hellere, at det evigt har et Værd, saa jeg da selvfølgeligt ikke just skulde forhaste mig med at see at slippe, hvis jeg da ikke ønsker at narre mig selv i Forhold til det Evige.

Saaledes forstaaer jeg dette; og nu kommer jeg til hvad deraf vil følge for Dig. Hvis Du virkelig nogensinde har havt en Forestilling om, at jeg tjener noget Sandt: nu vel, der skal fra min Side leilighedsviis blive gjort, men kun hvad netop er akkurat nødvendigt for at Du, naar Du vil anstrenge Dig og passe paa, skal kunne modstaae Forfalskningen og Forvanskningen af hvad jeg siger, og alle Angrebene paa min Charakteer: men Din Magelighed, nei, min kjere Læser, den vil jeg ikke opelske; bilder Du Dig ind, at jeg er en Opvarter, saa har Du aldrig været min Læser; er Du virkelig min Læser, saa vil Du forstaae, at jeg endog kan ansee det for min Pligt imod Dig, at Du anstrenges lidt, hvis Du ikke vil, at Forfalskningen og Forvanskningen, Løgnen og Bagtalelsen skal fravriste Dig den Forestilling Du har havt om, at jeg tjener noget Sandt.

At Opgaven er i en dobbelt Retning.

Da Christendommen kom ind i Verden, var Opgaven ligefrem at forkynde Christendom. Det Samme er Tilfældet overalt, hvor Christendommen indføres i et Land, hvis Religion ikke er Christendom.

I „Christenhed" er Forholdet et Andet, da Bestedelsen (Situationen) er en anden. Det man har for sig er ikke Christendom men et uhyre Sandsebedrag, og Menneskene ere ikke Hedninger men lyksaliggjorte i den Indbildning at være Christne.

Skal her Christendom anbringes, maa altsaa først og fremmest dette Sandsebedrag bort. Men da dette Sandsebedrag, denne Indbildning er, at de ere Christne, seer det jo ud som var det at anbringe Christendom at fratage Menneskene Christendom. Dog er dette det Første, der maa gjøres, Sandsebedraget maa bort.

Dette er Opgaven; men denne Opgave er i en dobbelt Retning.

Den er i Retning af hvad der kan gjøres for at opklare Menneskenes Begreber, belære dem, røre dem ved Hjælp af Idealerne, ved Pathos bringe dem i pathologisk Tilstand, ved Ironiens, Spottens, Sarcasmens Bremsestik pirre dem op o. s. v. o. s. v.

Anden vilde Opgaven ikke være, hvis ikke det at Menneskene bilde sig ind at være Christne, dette Sandsebedrag hang sammen med et uhyre stort Sandsebedrag, som har en reen udvortes Side, det Sandsebedrag, at man har faaet Christendom og Stat smeltet sammen, at Staten anbringer 1000 Embedsmænd, der med Selvopholdelsens Drift ere interessërede i, at Menneskene ikke faae

at vide, hvad Christendom er, og at de ikke ere Christne. Disse Præsters egen Tilværelse er nemlig, christeligt, en Usandhed; aldeles verdsliggjorte og i Statens Tjeneste (kongelige Embedsmænd, Rangspersoner, Karrieregjørende o. s. v.) kunne de selvfølgeligt ikke godt sige Menighederne hvad Christendom er; thi at sige det vilde betyde at nedlægge sit Embede.

Dette Sandsebedrag er nu af en anden Art end hiint første, som var forholdende sig til Menneskenes Forestillinger, Individernes Hildethed i den Indbildning at være Christne. I Forhold til dette sidste Sandsebedrag maa der virkes paa en anden Maade, Staten har det jo i sin Magt at tage det bort. Og det er saa den anden Side af Opgaven, at arbeide i Retning af at faae Staten til at tage dette Sandsebedrag bort.

Skulde jeg sammenligne Opgaven med Noget, vilde jeg sige: den ligner Lægebehandlingen af en psychisk Patient. Psychisk maa der virkes, siger Lægen, men deraf følger ikke, at der ikke ogsaa kan physisk være Noget at gjøre.

* * *

Af det her Fremsatte følger saa Noget, som jeg maa lægge Læseren paa Sinde — og jeg haaber, han holder mig til det Gode, at jeg taler anderledes end som det desto værre er det Almindelige: at bukke og skrabe for Læseren, fordi man vil have hans Penge og anseer hans Dom for at være Dommen.

Det jeg vil lægge Læseren paa Sinde er, at han ikke indskrænker sig til at læse det enkelte Numer af „Øieblikket" en Gang igjennem; men at han, forsaavidt Numeret indeholder flere Artikler, ved en første Gjennemlæsning gjør sig bekjendt med Indholdet, og da senere læser hver enkelt Artikel for sig.

Det Comfortable og — Bekymringen for en evig Salighed.

Det er disse to Ting — næsten kunde man fristes til at sige, hvad Satan har de to Ting med hinanden at gjøre; dog er det disse to Ting, den officielle Christendom eller Staten ved Hjælp af den officielle Christendom har faaet slaaet sammen og med samme Sindsro, som naar man i et Selskab for at faae Alle med slaaer Fleres Skaal sammen i een Skaal.

Statens Tankegang synes at maatte være denne. Blandt det meget Forskjellige, som Mennesket i Cultur-Tilstanden har fornødent, og som Staten stræber paa en saa priisbillig og comfortabel Maade som muligt at tilsikkre Borgerne, blandt dette meget Forskjellige, som offentlig Sikkerhed, Vand, Belysning, Veie, Brolægning o. s. v. o. s. v. er ogsaa: en evig Salighed hisset, en Fornødenhed, som Staten ligeledes bør tilfredsstille — hvor genereust! — og paa en saa priisbillig og comfortabel Maade som muligt. Naturligviis vil det koste Penge, thi uden Penge faaer man Intet i denne Verden, ikke engang et Certificat for at man bliver evig salig i den anden Verden, nei, uden Penge faaer man Intet i denne Verden. Men det som dog alligevel gjør Staten til det store Gode for de Enkelte, er, at man hos den faaer det priisbilligere end naar de Enkelte privat skulle arrangere Noget, derhos mere betrygget og endeligen saa comfortabelt som kun det Storartede kan præstere det.

Der foranstaltes da, for at anbringe Christendommen, først en fuldstændig Folke-Tælling, derpaa skrives hele Landet i Skat — aldeles ligesom det skete da Christendommen kom ind i Verden

— og saa ansættes 1000 kongelige Embedsmænd. „I, mine kjære Undersaatter, I skulle" dette maa vel være Statens Tanke „I skulle ogsaa i Henseende til det store og uskatteerlige Gode en evig Salighed, have Alt saa beqvemt, saa comfortabelt, og saa priisbilligt som muligt; ikke kan man have det beqvemmere med Vandtryk i Etagerne istedetfor den gammeldags sure Møie med at slæbe det op ad Trapperne, end I skulle have det i Henseende til (hvad man i Uvidenhedens uncultiverede Tider rendte til Verdens Ende efter og paa sine Knæe) en evig Salighed hisset, den skal, blot I fløiter, være til Eders Tjeneste, ja førend I fløiter, I skulle hverken behøve at gaae op ad Trapper eller ned ad Trapper, ih bevares, den bringes til Eder — ligesom Øl nutildags — af de dertil kongelig autoriserede Udskjenkere, som nok ville vise sig driftige og være om sig, da det er deres Næringsvei, medens dog Prisen er saa billig, at denne Priisbillighed aldeles blotter Katholicismens Ubluhed."

Langt fra mig være at tale nedsættende om det Comfortable! Lad det kun blive anvendt overalt hvor det lader sig anvende, i Forhold til Alt, der saaledes er et Noget, at dette Noget er ligegyldigt ved Maaden hvorpaa det haves, saa man kan have det baade paa den ene Maade og paa den anden Maade; thi naar dette er Tilfældet, er unegteligt den beqvemme og comfortable Maade at foretrække. F. Ex. Vand; Vand er et Noget, der kan faaes paa den besværlige Maade at hente det op fra Posten, men som ogsaa kan faaes paa den beqvemme Maade ved et Høitryk; naturligt, jeg foretrækker den beqvemme Maade.

Men det Evige er ikke et saadant Noget, ligegyldigt ved, paa hvilken Maade det faaes, nei, det Evige er egentligen ikke et Noget, men er: Maaden paa hvilken det faaes. Det Evige faaes kun paa een Maade — og juſt deri er det Evige forskjelligt fra alt Andet, at det kun kan faaes paa een eneste Maade; det der kun kan faaes paa een Maade er det Evige — det faaes kun paa een Maade, paa Evighedens besværlige Maade, som Christus betegner med de Ord: den Vei er snever og den Port er trang, som fører til Livet, og kun faae ere De, som finde den.

Det var et slemt Notabene; det Comfortable — just det, som vor Tid excellerer i — lader sig slet ikke anbringe i Forhold til: en evig Salighed. Naar det Fordrede f. Ex. er at gaae, saa nytter det jo slet Intet at gjøre de meest forbausende Opfindelser i Retning af at tilveiebringe de mageligste Kjøretøier og ved disse at ville befordre Dem, hvem Opgaven — at gaae er sat. Og naar det Evige er: Maaden, paa hvilken det faaes, saa hjælper det ikke beundringsværdigt at ville forandre Maaden i Retning af Comfort; thi det Evige faaes kun paa den vanskelige Maade, faaes ikke, ligegyldigt, baade paa en let og paa en vanskelig Maade, men er Maaden, paa hvilken det faaes, og denne Maade er den vanskelige.

Hav Tak I Cancellister, Cancelli-, Justits-, Etats-, Conferents- og Geheime-Raader, hav Tak for det uhyre Skriverie I har havt med paa en priisbillig og comfortabel Maade at arrangere for hans Majestæts samtlige Undersaatter, hver især, en evig Salighed; hav Tak I 1000 geistlige Cancelliraader, sandt I have ikke gjort det for Intet, I have jo havt Eders Procenter, men dog er det ikke mere end billigt, at I tillige høitideligen takkes: hav da Tak alle I Samtlige — dersom det nu blot er vist, at de blive salige, og dersom det ikke meget mere er saa, at en Attest fra „Staten" er den uheldigste Anbefaling hisset, hvor Dommen er, om Du har tilhørt det Rige, som for ingen Priis vil være et Rige af denne Verden.

Det Menneskelige beskytter (protegerer) det Guddommelige!

At det er et Abracadabra, at det Menneskelige protegerer det Guddommelige, er let nok at forstaae. Hvor i al Verden er da Sligt faldet et saa Fornuftigt som Staten ind?

Nu, det er en lang Historie; men hovedsageligen hænger det sammen med, at Christendommen i Tidernes Løb mindre og mindre blev betjent i Charakteer af hvad den er: det Guddommelige.

Tænk en Stats-Mand samtidig med Christendommens Indkomst i Verden og siig saa til ham: quid tibi videtur, mener Du ikke, at det var en Religion for Staten? han vilde formodentlig ansee Dig som gal, neppe værdige Dig et Svar.

Men betjent i feig Menneske-Frygt, i Middelmaadighed, i timelig Interesse, ja saa seer det noget anderledes ud, saa kan det virkelig synes, at Christendommen (der ved den Betjening efterhaanden var blevet spat og skank og bovlam og et jammerligt „Kretur") maatte være yderst glad ved at protegeres af Staten og saaledes komme til Ære.

Saaledes seet ligger Ansvaret hos Geistligheden, der paa en Maade har, som man siger, taget Staten ved Næsen, faaet den indbildt, at her var Noget for Staten at gjøre, hvad dog tidligere eller sildigere maa ende med, at Staten kommer til at betale Musicanterne en Mulkt fordi den er kommet for høit tilveirs. Thi er det end vist, at det ingenlunde er for høit for Staten at protegere Det, som man udgav for at være Christendom: saasnart det

bliver kjendt igjen, hvad Christendom er, saa er Staten kommet taabeligt høit tilveirs, og maa for sin egen Skyld ønske jo før jo hellere at komme ned igjen til Jorden.

Beskyttet af Staten er det med Christendommen som i Eventyret eller Fortællingen: en Konge, iført den simple Mands Klæder, lever i en Kjøbstad, og Borgemesteren er saa god at ville protegere denne Borgermand — da kommer pludselig en Udsending, som i dybe Buk og tilsidst med bøiet Knæ tiltaler denne simple Borger: Deres Majestæt. Er Borgemesteren en fornuftig Mand, saa seer han, at han, velmeent, er kommet lidt for høit tilveirs ved at protegere denne Borgermand.

Tænk — ikke hvad der saa ofte er blevet talt om, at det næsten er blevet trivielt, at Christus kom til Verden igjen — nei, tænk, at en af Apostlene kom igjen, han vilde gyse ved at see Christendommen protegeret af Staten; tænk Dig ham nærmende sig den saaledes degraderede Christendom, bukkende for den: der er i vore Tider ingen Statsmand saa borneret, at han jo seer, at han er kommet forkeert an ved at ville protegere Christendommen, at det er et oprørende quid pro quo at forvexle det, at Præsterne trænge til Statens Protection, med at det er Christendommen, der trænger dertil, Christendommen, der, hvis den havde nogen eneste Trang, kun har den, at blive slige Præster qvit, som ikke vide at bukke for Christendommen — thi for den bukker man ved Villighed til at bringe Offere, til at lide for Læren — men kun veed at bukke for Kongen, bukke for, at man har faaet Rang med Etatsraad, er blevet Ridder o. D., hvilket er Troløshed af Den, som i Egenskab af Lærer i Christendom er ved Eed forpligtet paa det nye Testamente, Troløshed mod det nye Testamente. Thi saaledes lærer Christendommen: „Du skal frygte Gud, ære Kongen;" en Christen skal være, om muligt, hans Majestæts bedste Undersaat. Men, christeligt, er Kongen ikke Instantsen, han er og kan og skal og vil ikke være Instantsen i Forhold til et Rige, som for ingen Priis vil være af denne Verden, paa Liv og Død ikke vil være af denne Verden. Troskab mod Eden paa det nye Testamente vilde derfor hjælpe En til at afværge, hvad man, just

hvis man elsker Kongen, maa ville afværge, at hans kongelige Majestæt ikke bringes i en forkeert Belysning. I sin ophøiede guddommelige Alvor har Christendommen altid ladet Kongens Tilværelse dens Alvor; det er kun den afskyelige Legen-Christendom, der, forræderisk mod det nye Testamente, ogsaa forskyldte det Forræderi mod Kongen at bringe ham i en for hans kongelige Tilværelses Værdighed og Alvor forvirrende Belysning.

Det Øieblik vil derfor vist ogsaa komme, da en Konge pludseligt reiser sig i sit Sæde og siger: „nu seer jeg det; de Slyngler af Præster, altsaa det var dertil man har faaet mig bevæget, til hvad jeg mindst af Alle fortjente at blive, til at gjøre mig latterlig. Thi ved vor kongelige Ære, hvis ellers nogen, jeg veed, hvad Kongens Majestæt har at betyde, veed ogsaa hvad jeg har i min Magt, Guld og Gods og Rang og Værdighed og alle Hæderens Tegn, ja, Riger og Lande kan jeg bortskjenke, jeg der endog, frem for andre Konger, har Kroner at bortgive. Men hvad er nu Christendom? Christendom er Forsagelse af alt Dette, Christendom er ikke blot ikke at tragte efter Sligt, nei, for ingen Priis at ville modtage det, om det bødes, at flye det mere angestfuldt end det jordiske Sind flyer Elendighed og Lidelser, at flye det mere lidenskabeligt end det jordiske Sind higer efter det. Hvor i al Verden er jeg saa kommet ind i dette Galskab: med Guld og Gods, med Titler og Værdigheder og Stjerner og Hæderstegn at protegere — Det, som skyer alt Sligt mere end Pesten! Jeg er jo latterlig! Og hvem er Skyld deri, hvem Andre end disse Slyngler af Præster, der have gjort Christendommen til lige det Modsatte af hvad den er i det nye Testamente, og derved have faaet mig bildt ind, at jeg kunde protegere Christendommen. Jeg Daare; thi hvad er det jeg har protegeret, sandeligen ikke Christendommen — den er i al sin Ringhed, lidende, fornemmere end jeg — men nogle Slyngler, som just saaledes allermindst have fortjent min Protection.“

Lovtale over Menneske-Slægten

eller

Beviis for, at det nye Testamente ikke mere er Sandhed.

I det nye Testamente fremstiller Verdens Frelser, vor Herre Jesus Christus Sagen saaledes: Veien, som fører til Livet, er trang, Porten snever — Faae de som finde den

— — nu derimod er, for blot at blive ved Danmark, vi Alle Christne, Veien saa bred som vel mulig, den bredeste i Danmark, da det er den vi alle gaae ad, derhos i alle Maader beqvem, comfortabel, og Porten saa viid som det er muligt, videre kan jo dog en Port ikke være end den gjennem hvilken Alle gaae en masse:

ergo er det nye Testamente ikke mere Sandhed.

Ære være Menneske-Slægten! Du har dog, Du Verdens Frelser, Du har dog næret for ringe Forestillinger om Menneske-Slægten, at Du ikke forudsaae det Ophøiede, den, perfectibel som den er, kan naae i stadig fortsat Stræben!

I den Grad er altsaa det nye Testamente ikke mere Sandhed: Veien den bredeste, Porten den videste, og vi Alle Christne. Ja, jeg vover at gaae et Skridt videre — det begeistrer mig, thi det er jo Lovtale over Menneske-Slægten — jeg vover at paastaae, at Gjennemsnittet af de Jøder, som boe iblandt os, til en vis Grad ere Christne, Christne ligesom alle vi Andre: i den Grad ere vi alle Christne, i den Grad er det nye Testamente ikke mere Sandhed.

Og da det gjælder om at see, hvad der tjener til Menneske-Slægtens Forherligelse, bør man, vel vogtende sig for at komme

frem med noget Usandt, dog ogsaa vaage over, at Intet, Intet undgaaer En, som i denne Henseende er Bevisende eller blot Antydende. Jeg vover derfor at gaae et Skridt videre, uden dog at yttre nogen bestemt Mening i Betragtning af, at jeg i denne Henseende mangler Kundskaber, hvorfor jeg henstiller det til de Kyndige, Folk af Faget: om der ikke hos Husdyrene, de ædlere, Hesten, Hunden, Koen skulde vise sig Tegn paa noget christeligt? Det er ikke usandsynligt. Man betænke vel, hvad det vil sige, at leve i en christelig Stat, i et christeligt Folk, hvor Alt er christeligt og Alle ere Christne, hvor man, hvordan man end vender og dreier sig, ikke seer Andet end Christne og Christendom, Sandhed og Sandhedsvidner — det er ikke usandsynligt, at dette maa have Indflydelse paa de ædlere Husdyr og derved igjen paa, hvad der jo baade efter Veterinairers og Præsters Dom bestandigt er det Vigtige: Afkommet. Jacobs List er bekjendt nok, at han for at faae spraglede Lam lagde spraglede Kjeppe i Vandkarrene, saa Moder-Faarene ikke saae Andet end Spraglet og derpaa fødte spraglede Lam: det er ikke usandsynligt — hvorvel jeg ikke drister mig til at have nogen bestemt Mening, da jeg ikke er af Faget, men helst henstillede det til en f. Ex. af Veterinairer og Præster sammensat Comite — det er ikke usandsynligt, at det engang vil ende med, at Husdyrene i „Christenhed" bringer et christeligt Afkom til Verden. Jeg næsten svimler ved den Tanke; men da vil, efter den størst mulige Maalestok — til Ære for Menneske-Slægten — det nye Testamente ikke mere være Sandhed.

Du Verdens Frelser, da Du bekymret sagde „naar jeg kommer igjen, mon jeg skal finde Troen paa Jorden", og da Du bøiede Dit Hoved i Døden: da tænkte Du vel mindst paa, at efter en saadan Maalestok Dine Forventninger skulle blive overtrufne, at Menneske-Slægten paa en saa smuk og rørende Maade skulde gjøre det nye Testamente til Usandhed, Din Betydning næsten tvivlsom, thi saadanne rare Væsener kan de med Sandhed siges at trænge eller har de nogensinde trængt til en Frelser!

Vi ere Alle Christne.

At vi Alle ere Christne, er noget saa almindeligt Bekjendt og Antaget, at det ikke behøver noget Beviis, men vel endog er ifærd med fra at være en historisk Sandhed at tjene sig op til at blive Axiom, en af de evige Grundsætninger, med hvilke nu Barnet fødes, saa der ved Christendommen maa siges at være foregaaet den Forandring med Mennesket, at „i Christenhed" Barnet fødes med een Grundsætning mere end Mennesket udenfor Christenhed: den at vi Alle ere Christne.

Imidlertid kan det jo aldrig skade, at man atter og atter gjør sig det tydeligt, i hvilken Grad det er vist og sandt, at vi Alle ere Christne.

Her mit Forsøg; og jeg smigrer mig med, at det virkelig gjør det tydeligt, i hvilken Grad det er sandt, at vi Alle ere Christne. Vi er det i den Grad, at hvis der blandt os levede et Menneske, en Fritænker, som i de stærkeste Udtryk erklærede hele Christendommen for Løgn, item i de stærkeste Udtryk erklærede sig, ikke at være Christen: det hjælper ham ikke, han er Christen; han kan efter Loven blive straffet, det er noget Andet, men Christen er han. „Hvilken Sludder", siger Staten, „hvad skulde det føre til; naar vi først tillod Een at erklære sig selv for ikke at være en Christen, saa endte det vel snart med, at de Alle negtede sig at være Christne. Nei, nei, principiis obsta, og staae fast paa Principerne. Vi har nu Tabelværkerne i Orden, Alt rubriceret, Alt i sin Rigtighed, bestandig under den Forudsætning, at vi Alle ere Christne — ergo er han ogsaa en Christen; slig Indbildskhed,

der blot vil være afstikkende, maa ikke føies, han er Christen, derved bliver det."

Døer han — og han da efterlader saa meget, at den Guds Mand Præsten, ligeledes Bedemanden og flere andre Mænd kunne hver faae Sit: alle hans Protester hjælper ham ikke, han er, han er Christen, og bliver begraven som Christen: i den Grad er det vist, at vi Alle ere Christne. Efterlader han Intet (thi Lidt det hjælper ikke; Præsten, som er christelig nøisom, nøies altid med Lidt, hvor der ikke er mere), efterlader han bogstaveligen Intet — det skulde da være det eneste Tilfælde, hvor der maaskee vilde blive taget Hensyn til hans Protester, da han jo desuden ved at være død var forhindret i corporligt at udrede Omkostningerne ved at blive christeligt begravet: i den Grad er det vist, at vi Alle ere Christne. Fast staaer det i „Christenhed", fast som Modsigelsens Grundsætning udenfor Christenhed, fast staaer den, denne evige Grundsætning, hvilken ingen Tvivl kan rokke: vi ere Alle Christne.

En Vanskelighed ved det nye Testamente.

I det nye Testamente ere alle Forhold, alle Proportioner lagte an i det Store.

Det Sande er idealt fremstillet; paa den anden Side Vildfarelserne, Forvildelserne ere atter efter stor Maalestok: der advares mod Hyklerie, mod allehaande Vranglære, mod Gjernings Formastelighed o. s. v., o. s. v.

Men forunderligt nok, Det, som der destoværre er en kun altfor uhyre Masse af i denne Verden, ja Det, som egentligen er denne Verdens Gehalt: Vrøvl, Jammerlighed, Middelmaadighed, Pjat, Pjank, at lege Christendom, at forvandle Alt til Talemaader o. s. v., dette er der i det nye Testamente slet ikke taget Hensyn til.

Deraf fremkommer nu den Vanskelighed, at det er næsten som umuligt ved Hjælp af det nye Testamente at faae Ram paa det virkelige Liv, den virkelige Verden, i hvilken vi leve, hvor der for hver een qualificeret Hykler findes 100,000 Vrøvlehoveder, for hver een qualificeret Kjætter findes 100,000 Nittengryn.

Det nye Testamente synes at nære høie Forestillinger om det at være Menneske. Paa den ene Side foreholder det Idealet; paa den anden Side, naar det skildrer det Forkeerte, seer man, at det dog har en stor Forestilling om det at være Menneske: men Vrøvlet, Nittengryneriet, Middelmaadigheden gaaer bestandig Ram forbi.

Heraf har saa i umindelige Tider Vrøvlet benyttet sig, til at sætte sig ned som den sande christelige Rettroenhed — deraf disse uoverskuelige Batailloner af Millioner Christne. Denne om ikke aands- saa mandstærke Rettroenhed benytter sig af, at man ikke med Sandhed — det kan man virkeligen ikke — kan beskylde den

for Hyklerie, for Vranglære o. s. v., ergo er den jo den sande christelige Rettroenhed.

Og dette lader sig meget godt gjøre. Det Høieste og det Laveste vil nemlig i ethvert Forhold have en vis flygtig Lighed med hinanden, den ikke at være Det, som er lavere end det Høie, eller ikke at være Det, som er Mellembestemmelsen mellem det Høie og det Lave. Saaledes har disse to Bestemmelser at være over al Kritik og at være under al Kritik en vis flygtig Lighed med hinanden. Og saaledes ogsaa med hiin Massernes og de af disse masseviis levende Præsters Rettroenhed, der ligner det sande Christelige forsaavidt den unegteligt ikke er Vranglære, Kjætterie.

Forresten ligner den det sande Christelige endnu mindre end nogetsomhelst Kjætterie og Vranglære. Forholdet er dette: saa høit som det sande Christelige staaer over alle Kjætterier og Vildfarelser og Forvildelser, saa dybt ligger Vrøvlet under Kjætterierne og Vildfarelserne og Forvildelserne. Men, som sagt, Vanskeligheden ved det nye Testamente er, at det, fordrende Idealet, kæmpende mod Aander, slet ikke har taget Sigte paa dette uhyre Corpus, som i „Christenhed" bestandigt afgiver den sande christelige Rettroenhed, hvis christelige Alvor finder sit Udtryk i, at „Sandhedsvidner" gjøre — hvilken satirisk Selvmodsigelse! — Carriere og Lykke i denne Verden ved om Søndagen at skildre, hvorledes Sandheden maa lide i denne Verden.

Dette maa man vel passe paa. Og naar man saa passer vel paa det, saa vil man see, at det nye Testamente dog faaer Ret, at det dog gaaer til, som det nye Testamente har forudsagt det. Midt i denne uhyre Befolkning af „Christne", i denne Mylder af „Christne" lever der, nu og da, nogle Enkelte, en Enkelt. For ham er Veien trang — cfr. det nye Testamente; han bliver hadet af Alle — cfr. det nye Testamente; at slaae ham ihjel ansees for en Gudsdyrkelse — cfr. det nye Testamente. Det er dog en curiøs Bog det nye Testamente, det faaer jo Ret; thi denne Enkelte, disse Enkelte — ja, det var de Christne.

Ere vi virkeligen Christne — hvad er saa Gud?

Hvis det ikke er saaledes: det vi forstaae ved at være Christen er en Indbildning, hele dette Maskinerie med en Statskirke og 1000 geistlig-verdslige Cancelliraader o. s. v. en uhyre Dienforblindelse, der ikke vil hjælpe os det mindste i Evigheden, tvertimod vil blive brugt til Anklage mod os — hvis det ikke er saaledes; thi i saa Fald lad os (for Evighedens Skyld!) faae det bort jo før jo hellere — —

— — hvis det ikke er saaledes, hvis det vi forstaae ved at være Christen virkelig er det at være Christen: hvad er saa Gud i Himlene?

Han er det latterligste Væsen, der nogensinde har levet, hans Ord den latterligste Bog, som nogensinde er kommet for Lyset: at sætte (som han jo gjør i sit Ord) Himmel og Jord i Bevægelse, at true med Helvede, med evige Straffe — for at opnaae det, vi forstaae ved at være Christne (og vi ere jo sande Christne): nei, noget saa Latterligt er aldrig forekommet! Tænk Dig, at der til et Menneske traadte en Mand med skarpladt Pistol og sagde til ham „jeg skyder Dig ned", eller tænk Dig det endnu Forfærdeligere, at han sagde „jeg bemægtiger mig Din Person og martrer Dig ihjel ved den rædsomste Dødsmaade, hvis Du ikke (pas nu paa, nu kommer det!) hvis Du ikke gjør Dig Livet her paa Jorden saa profitabelt og nydelsesrigt som Dig er muligt": saa er dette dog vel den latterligste Tale; thi for at bevirke det, behøver man virkelig ikke at true med skarpladt Pistol og den qvalfuldeste Dødsstraf, maaskee skulde hverken den skarpladte Pistol eller den

qvalfuldeste Dødsstraf være istand til at forhindre det. Og saaledes ogsaa: ved Skræk for evige Straffe (frygtelige Trudsel!), ved Haab om evig Salighed at ville bevirke — ja, at ville bevirke det vi ere (thi det vi kalde Christen er jo at være Christen), altsaa at ville bevirke det vi ere: at vi leve som vi meest have Lyst til — thi at afholde sig fra borgerlige Forbrydelser er jo blot simpel Klogskab!

* * *

Den rædsomste Art Gudsbespottelse er den, „Christenhed" forskylder: at forvandle Aandens Gud til — et latterligt Vrøvl; og den aandløseste Art Gudsdyrkelse, aandløsere end Alt hvad der findes og fandtes i Hedenskabet, aandløsere end det som Gud at tilbede en Steen, en Oxe, et Insekt, aandløsere end Alt er: at tilbede under Navn af Gud — et Vrøvlehoved!

Dersom vi virkeligen ere Christne; dersom det, christeligt, er i sin Rigtighed med „Christenhed", „en christen Verden": saa er eo ipso det nye Testamente ikke mere Veiledning for den Christne, kan ikke være det.

Under de givne Antagelser hverken er eller kan det nye Testamente være Veiledning for den Christne — thi Veien er jo forandret, en ganske anden end i det nye Testamente.

Det nye Testamente betragtet som Veiledning for den Christne bliver derfor, under hine Antagelser, et historisk Curiosum, omtrent som en Haandbog for Reisende i et bestemt Land, naar Alt i det samme Land er totalt forandret. En saadan Haandbog har ikke mere Alvoren af at være for Reisende i det Land, men har høist Værd som Morskabslæsning. Medens man paa Jernbane farer let hen ad Veien, læser man i Haandbogen „her er det frygtelige Ulvesvælg, hvor man styrter 70,000 Favne ned under Jorden"; medens man sidder og ryger sin Cigar i den hyggelige Caffee læser man i Haandbogen „her er det, at en Røverbande har sit Tilhold, som overfalder og mishandler de Reisende": her er det o: her var det, thi nu — morsomt nok at tænke sig, hvordan det var — nu er der intet Ulvesvælg men Jernbane, og ingen Røverbande men en hyggelig Caffee.

Hvis da virkelig vi ere Christne, hvis det, christeligt, er i sin Rigtighed med „Christenhed" og en christen Verden: saa vil jeg, om muligt saa høit at det kunde høres ind i Himlen, raabe: Du

Uendelige, har Du end ellers viist Dig at være Kjerlighed, dette var sandeligen ukjerligt af Dig, at Du saa ikke har ladet os vide, at det nye Testamente ikke mere er Veiledningen (Haandbogen) for Christne! Hvor grusomt, medens Alt er forandret lige til det Modsatte, og det dog er sandt, at vi ere Christne: saa at ængste de Svage med, at Dit Ord jo endnu ikke er tilbagekaldt eller forandret!

Dog dette kan jeg ikke antage, at Gud kunde være saaledes, og derfor nødsages jeg til at forsøge en anden Forklaring, hvilken jeg ogsaa er meget mere tilbøielig til: dette Hele med „Christenhed" og „en christen Verden" er en menneskelig Gavtyvestreg; at vi virkeligen ere Christne, en Indbildning i Kraft af Gavtyvestregen; det nye Testamente derimod aldeles uforandret Haandbogen for Christne, hvilke det bestandigt vil gaae i denne Verden, som man læser det i det nye Testamente, og hvilke ikke skulle lade sig forstyrre af, at det gaaer Gavtyve-Christne anderledes i denne Verden, Gavtyvestregernes Verden.

Hvilken Lykke, at vi ikke alle ere Præster.

Tænk, at der dannede sig et Selskab i den Hensigt at ville modvirke Viin-Drikken.

Til den Ende anseer Selskabets Bestyrelse det for hensigtsmæssigt at antage nogle Mænd, der som Udsendinge, Talere, Præster kunne gjennemreise Landet og virke for at vinde Menneskene til at indtræde i Selskabet.

„Men", siger Selskabets Bestyrelse i det Møde hvor Sagen blev afgjort, „at spare paa Præsterne kan sku ikke hjælpe, at forlange af dem, at de ikke maa drikke Viin, fører til Intet, saa faaer man kun dette Vandede og Fastende, som ikke begeistrer noget Menneske til at indtræde i vor Forening. Nei, Præsten maa der ikke spares paa, han maa have sin Flaske Viin hver Dag og i Forhold til sin Nidkjerhed noget Extra, at han kan have Lyst til sin Gjerning, med Varme, Vigeur, Overbeviisningens hele Magt henrive Menneskene, saa de i talrig Mængde indtræde i vort Selskab."

Sæt, at Alle bleve ikke Medlemmer af dette Selskab, men Præster i dette Selskabs Tjeneste!

Saaledes med Christendommen og Staten. Christendommen, Læren om Forsagelse, om Lidelse, om Ueensartethed med denne Verden, Læren, der ingen Anviisninger udsteder uden paa en anden Verden, denne Lære vil Staten have anbragt. „Men" siger Staten „at spare paa Præsterne det kan virkelig ikke hjælpe, saa faaer man ikke Andet end noget fastende og vandet Noget, som Ingen vinder for denne Lære, men snarere bortskrækker Alle. Nei, Præsten maa være aflagt saaledes, hans Liv ham paa enhver

Maade indrettet saaledes, at han da kan have Fornøielse baade for sig og med sin Familie af at forkynde denne Lære. Saa kan der være Haab om at vinde Menneskene for Forsagelsen af det Jordiske; thi saa vil Præsten være stemt til med Varme, Vigeur, Overbeviisningens hele Magt at skildre Menneskene, hvor salig denne Forsagelse og Lidelse er, hvor saligt det er, at faae Anviisning ene paa en anden Verden, at det er — hør ham! — saligt, saligt, saligt!"

Hvilken Lykke at vi ikke Alle ere Præster!

* * *

Gud i Himlene bærer sig anderledes ad, naar han vil anbringe Christendom. Han sikkrer sig, at der da i ethvert Tilfælde dog bliver een Christen: Læreren i Christendom. Og saa gaaer det løs paa at vinde Mennesker for denne Lære. Nu, det bliver kun Smaat, og i samme Grad som det er vist, at Læreren er en Christen, ender det vel med, at Læreren bliver ihjelslagen, og det Hele blev Een: Læreren.

Dog Gud i Himlene mangler ogsaa aldeles Klogskab, især den høie Statsklogskab; han er en indskrænket Stakkel af den gamle Skole, eenfoldig nok til virkelig at mene, at man, naar man vil sye, maa slaae Knude paa Traaden, han har ingen Anelse om, hvad der er Statsklogskabens Hemmelighed, hvor langt gesvindtere det gaaer, naar man lader slig Narrestreg fare, og saa for Alvor tager fat, at man saa i en Haandevending har Millioner Christne ved Hjælp af Lærere, som ikke ere Christne.

O, menneskelige Nonsens! Og det er blevet kaldet Alvor! Aarhundreder ere blevne spildte paa denne kostbare Narrestreg, der er blevet betalt med Penge i dyre Domme og betalt endnu dyrere — med at have forfeilet Evigheden!

Hvad Christus dømmer

om

officiel Christendom.

Af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1855.

Juni 1855.

Hvad Christus dømmer om officiel Christendom.

Det kunde synes underligt, at jeg nu først rykker frem med dette; thi Christi Dom er dog vel afgjørende, hvor ubeleilig den end kommer det geistlige Plattenslager-Laug, som har bemægtiget sig Firmaet „Jesus Christus" og under Navn af Christendom gjort brillante Forretninger.

Det er imidlertid visseligen ikke uden Grund, at jeg først nu fremdrager dette Afgjørende; og Den, der opmærksomt har fulgt min hele Forfatter-Virksomhed, vil det overhovedet ikke være undgaaet, at der er en vis Methode i den Maade, paa hvilken jeg gaaer tilværks, at den bærer Præget baade af, hvad jeg siger, at det Hele med „Christenhed" er en Criminal-Sag, svarende til hvad man ellers kjender under Navn af Falsknerie, Plattenslagerie, kun at det her er Religionen, der bruges saaledes — og af, at jeg virkelig er, som jeg siger det, et Politie-Talent.

Tænk da nu engang efter, at Du kan følge Gangen i Sagen. Jeg er begyndt med at udgive mig for at være en Digter, underfundigt sigtende paa, hvad jeg nok tænkte var Sammenhænget med den officielle Christendom, at Forskjellen mellem Fritænkeren og den officielle Christendom er, at Fritænkeren er en ærlig Mand, som ligefrem lærer, at Christendom er Digt, Poesie; den officielle Christendom en Falsknen, der høitideligt forsikkrer, at Christendom er noget ganske Andet, høitideligt ivrer mod Fritænkeren, og ved Hjælp deraf skjuler over, at den selv i Virkeligheden gjør Christendom til Poesie, afskaffer Christi Efterfølgelse, saa

man kun gjennem Indbildningskraften forholder sig til Forbilledet, selv lever i ganske andre Bestemmelser, hvilket er at forholde sig digterisk til Christendom, eller at forvandle den til Poesie, ikke mere forpligtende end Poesie er; og tilsidst bliver saa Enden, at man reent kaster Forbilledet bort og lader det man er, Middelmaadighed, omtrent gjælde for Idealet.

Under Navn af at være Digter drog jeg saa nogle Idealer frem, foredrog Det — ja det som 1000 kongelige Embedsmænd ved Eed ere forpligtede paa. Og disse gode Mænd, de mærkede slet Intet, de vare fuldkommen trygge, i den Grad var Alt, christeligt, Aandløshed og Verdslighed; disse gode Mænd anede slet ikke, at der skjulte sig Noget bag denne Digter — at Fremgangsmaaden var Politie-Klogskabens, for at gjøre de Vedkommende trygge, hvad Politiet bruger just for at faae Leilighed til at gjøre desto dybere Indblik.

Saaledes gik der en Tid hen. Jeg stod mig endogsaa ganske godt med disse eedfæstede Mænd — og fik i al Stilhed baade Idealerne anbragte, og Kjendskab til dem, jeg har med at gjøre.

Men tilsidst blev dog disse gode Mænd utaalmodige paa denne Digter, han blev dem for nærgaaende. Dette skeete ved Artiklen mod Biskop Martensen om Biskop Mynster. Fuldkommen trygge som de vare, sloge de nu (det vil man erindre fra den Tid) stort paa, at det var „en meget for stor Maalestok her blev anlagt" o. s. v. — fuldkommen trygge.

Da forvandlede denne Digter sig pludselig, han — om jeg saa tør sige, kastede Guitarren, og — fremtog en Bog, som hedder „vor Herre og Frelsers Jesu Christi nye Testamente", og med — ja det var med et Politie-Blik — lod han disse gode, eedfæstede Lærere, „Sandhedsvidner", forstaae: om det ikke er denne Bog, paa hvilken de ved Eed ere forpligtede, denne Bog, hvis Maalestok er en god Deel større end den han havde brugt?

Fra det Øieblik indtraadte, som man veed, Taushed. Saa raske paa det de vare, saa flinke til at declamere, saa længe de meente ikke blot at kunne slippe, men at kunne spille vigtige paa den Maade: det er en Digter vi har for os, det er Overspændthed

med hans Idealer, Maalestokken er meget for stor: saa tause bleve de fra det Øieblik denne Bog og Eeden kom med i Spillet. Ganske som hvad der forekommer i Politie-Forretninger. Man gjør først den Paagjældende tryg; og om en Politie-Agent forresten er i Besiddelse af alle andre Gaver, hvis han ikke er Virtuos i den Kunst at kunne gjøre tryg, er han ikke noget „afgjort Politie-Talent". I den Tilstand vender saa Modparten hele Forholdet om, han, just han er den redelige Mand, og det seer fast ud, som var det Politie-Agenten, der kom i Forlegenhed. Men naar saa denne ved saaledes at gjøre tryg har faaet at vide, hvad han ønsker at vide: forandrer han Fremgangsmaaden, gaaer ganske ligefrem tilværks — og saa bliver pludseligt Modparten taus, bider sig i Læben, og tænker vel som saa: det var en forbistret Historie.

Altsaa jeg fremtog det nye Testamente, tillod mig ærbødigst at minde om, at disse ærede Sandhedsvidner ved Eed ere forpligtede paa det nye Testamente — og saa indtraadte Tausheden. Var dette ikke besynderligt?

Imidlertid ansaae jeg det for rigtigst, om muligt, endnu nogen Tid at holde dem i Uklarhed over, hvor vel underrettet jeg er, og i hvilken Grad jeg har det nye Testamente paa min Side, hvad ogsaa lykkedes mig, men hvad det ikke kunde falde mig ind at rose mig af.

Jeg talte da i mit eget Navn, bestandigt rigtignok mere og mere afgjørende, da jeg jo saae, at man stadigt forsmaaede, at jeg først stillede Sagen Modparten saa gunstigt som det var mig muligt at gjøre det; og tilsidst paatog jeg mig, i mit eget Navn at sige, at det er en Skyld, en stor Skyld at deeltage i den offentlige Gudsdyrkelse, som den nu er. Det var i mit eget Navn; nu det forstaaer sig, at slippe fra mig paa den Maade, at jeg er en Digter, saa det endogsaa er de Andre, som spille Sandheden, det lod sig vel nu ikke mere gjøre. Men det er dog altid noget Beroligende, at jeg taler i mit Navn; og jeg naaede altsaa atter her, ved, i Betragtning af dette Beroligende, at gjøre Modparten lidt tryg, at faae Leilighed til end bedre at lære dem at kjende: om de agtede

at forhærde dem mod Sigtelsen; thi vistnok maa dog Samvittigheden have slaaet de eedfæstede Mænd ved at høre dette Alt forandrende Ord: det er Skyld, en stor Skyld at deeltage i den offentlige Gudsdyrkelse, som den nu er; thi dette er den størst mulige Afstand fra at være Gudsdyrkelse.

Men som sagt, det Beroligende var, at jeg talte i mit eget Navn. Thi om det end er saa, at jeg med Gud veed, at jeg har talt sandt og talt som jeg skulde tale; og om det jeg har sagt end er sandt og skulde siges, ogsaa hvis der intet Ord var af Christus selv: saa er det dog altid godt, at vi af det nye Testamente veed, hvorledes Christus dømmer om officiel Christendom.

Og det veed vi af det nye Testamente, hans Dom findes der — men det forstaaer sig, jeg holder mig fuldkommen overbeviist om, at hvo Du end er, hvis Du ikke kjender Andet til hvad Christendom er, end af „Sandhedsvidnernes" Søndags-Prædiken, saa kan Du Aar ud og Aar ind gaae i 3 Kirker hver Søndag, høre — almindelig taget — hvilkensomhelst af de kongelige Embedsmænd: og Du vil aldrig have hørt de Ord af Christus, til hvilke jeg sigter. Sandhedsvidnerne tænke formodentlig som saa: Ordsproget siger „man skal ikke tale om Strikken i hængt Mands Huus", saa vil det ogsaa være Galskab, i Kirkerne at fremdrage de Ord af Guds Ord, som himmelhøit vidne mod hele Præstens Gøglespil. Ja, jeg kunde fristes til at gjøre følgende Fordring, der, saa billig og beskeden, dog er den eneste Straf, jeg ønsker over Præsterne: man fremdrog visse Afsnit af det nye Testamente, og Præsten forpligtedes til at læse dem høit for Menigheden. Naturligviis maatte jeg forbeholde mig Eet, at det ikke blev som Skik og Brug er, at Præsten, efter at have forelæst et saadant Sted af det nye Testamente, nu lagde det nye Testamente til Side, for derpaa selv at „udlægge" det Forelæste: nei, mange Tak! Nei, det jeg kunde fristes til at foreslaae, er følgende Gudstjeneste: Menigheden samles; der bedes en Bøn i Kirkedøren; en Psalme synges: saa bestiger Præsten Talerstolen, fremtager det nye Testamente, nævner Guds Navn, og forelæser derpaa for Menigheden det bestemte Sted høit og tydeligt — derpaa har han at tie og at

forblive 5 Minutter taus staaende paa Prædikestolen, og saa kan han gaae. Dette vilde jeg ansee for yderst gavnligt. At faae Præsten til at rødme falder mig ikke ind; Den, der med Bevidstheden om at ville forstaae ved Christendom hvad han forstaaer ved Christendom, har uden at rødme kunnet aflægge Eed paa det nye Testamente, ham faaer man ikke let til at rødme; og det maa vel ogsaa siges at høre med til ret at kunne være officiel Præst, at man da først og fremmest har vænt sig af med Ynglingens og Uskyldighedens Barnagtigheder: at rødme o. desl. Men jeg antager, at Menigheden vilde komme til at rødme paa Præstens Vegne.

*   *   *

Og nu til de Ord af Christus, om hvilke jeg taler.

De findes Matth. 23, 29—33; Luc. 11, 47. 48, og lyde saaledes:

Matth. 23, 29—33. 29) Vee Eder, I Skriftkloge og Pharisæer, I Dienskalke! at I bygge Propheternes Grave, og pryde de Retfærdiges Gravsteder, og sige: 30) havde vi været i vore Fædres Tid, da havde vi ikke været deelagtige med dem i Propheternes Blod. 31) Saa bære I da Vidnesbyrd om Eder selv, at I ere deres Børn, som have ihjelslaget Propheterne. 32) Saa fylder og I Eders Fædres Maal! 33) I Slanger! I Øgleunger! hvorledes kunne I undflye Helvedes Dom?

Luc. 11, 47. 48. 47) Vee Eder! at I bygge Propheternes Grave, men Eders Fædre sloge dem ihjel. 48) Saaledes vidne I med Eders Fædres Gjerninger og samtykke dem; thi de sloge dem ihjel, og I bygge deres Grave.

Men hvad er nu „Christenhed"? Er Christenhed ikke det størst mulige Forsøg i Retning af: istedetfor, som Christus har fordret, at følge ham efter, at lide for Læren, istedet derfor at dyrke Gud ved „at bygge Propheternes Grave, og pryde de Retfærdiges Gravsteder, og sige: havde vi været i vore Fædres Tid, havde vi ikke været deelagtige med dem i Propheternes Blod"?

Det er om denne Art Gudsdyrkelse, jeg har brugt det Udtryk, at det, sammenlignet med det nye Testamentes Christendom, er at lege Christendom. Udtrykket er aldeles sandt, og fuldkommen betegnende. Hvad er nemlig det at lege, naar man tænker paa, hvorledes Ordet maa forstaaes i denne Forbindelse? det er at eftergjøre, efterligne en Fare, hvor der ingen Fare er; og saaledes, at man saa sætter Kunsten i jo mere skuffende man kan lade som var Faren der. Saaledes leger Soldaterne Krig paa Fælleden; der er ingen Fare, man lader blot som var den der, og Kunsten bestaaer egentligen i, at gjøre Alt skuffende, ganske som var det paa Liv og Død. Og saaledes leges der Christendom i „Christenhed". Dramatisk costumerede Kunstnere træde frem i Kunstbygninger — der er i Sandhed slet ingen Fare, Intet mindre, Læreren er kongelig Embedsmand, jævnt avancerende, carrieregjørende — og nu leger han dramatisk Christendom, kort han spiller Comedie; han foredrager det om Forsagelse, men selv er han jævnt avancerende; han lærer det at foragte verdslig Titel og Rang, men selv er han carrieregjørende; han skildrer de Herlige („Propheterne") som bleve ihjelslagne, og Omqvædet er bestandigt: dersom vi havde været i vore Fædres Tid, havde vi ikke været deelagtige med dem i Propheternes Blod — vi, som jo bygge deres Grave og pryde deres Gravsteder. Man vil altsaa ikke engang (som jeg bestandigt, indstændigt og bønligt har foreslaaet det) dog idetmindste være saa sand, at man tilstaaer, at man slet ikke er bedre end De, som sloge Propheterne ihjel, nei, man vil benytte sig af den Omstændighed, at man jo ikke er samtidig med dem, til at tillyve sig at være langt, langt bedre end De, der sloge dem ihjel, ganske andre Væsener end hine U-Mennesker — man bygger jo de saa uretfærdigt Ihjelslagnes Grave og pryder deres Gravsteder.

Dog at lege Christendom; hvor betegnende end dette Udtryk kan være: den Myndige kan ikke bruge saadanne Udtryk, han taler anderledes derom.

Christus kalder det — o, agt derpaa! — han kalder det: Hykleri. Og ikke blot dette, men han siger — gys! — han siger, at denne Hykleriets Skyld er lige saa stor, netop lige saa stor en Forbrydelse som den at slaae Propheterne ihjel, altsaa: Blod-Skyld. Ja, hvis man kunde spørge ham, han skulde maaskee svare, at denne Hykleriets Skyld, just fordi den er saa fiint skjult, og langsomt fortsættes gjennem et heelt Liv, er større Skyld end deres, som i opblussende Rasen ihjelsloge Propheterne.

Dette er altsaa Dommen, Christi Dom over Christenhed, over Søndags-Gudsdyrkelsen, over officiel Christendom. Gys; thi ellers bliver Du dog hængende i det. Det er saa skuffende: skulde vi ikke være rare Mennesker, sande Christne, vi som bygge Propheternes Grave, pryde de Retfærdiges Gravsteder, skulde vi ikke være rare Mennesker, og da i Særdeleshed sammenlignede med de U-Mennesker, som ihjelsloge dem. Og desuden hvad skal vi gjøre, vi kan jo ikke gjøre mere, end at være villige til at give af vore Penge for at bygge Kirker o. D., ikke knibe paa Præsten, og saa selv høre ham. Det nye Testamente svarer: hvad Du skal, er, Du skal følge Christum efter, lide, lide for Læren; den Gudsdyrkelse, som Du vil foranstalte, er Hyklerie og liig Blod-Skyld; det „Præsten", med Familie, lever af, er af, at Du er en Hykler, eller af at gjøre Dig til en Hykler, at bevare Dig i at være en Hykler.

„Eders Fædre sloge dem ihjel, og I bygge deres Grave: saaledes vidne I med Eders Fædres Gjerninger, og samtykke dem". Luc. 11, 48.

Ja, Søndags-Christendommen, og de næringsdrivende Præsters uhyre Laug maa jo blive som rasende over saadan Tale, der med eet eneste Ord lukker alle Boutiquerne, casserer hele denne kongelig autoriserede Næringsvei, og ikke blot det, men advarer mod slig Gudsdyrkelse som mod Blod-Skyld.

Dog er det Christus, der taler. Saa dybt hænger altsaa Hykleriet sammen med det at være Menneske, at just naar det natur-

lige Menneske befinder sig allerbedst, har faaet sig indrettet en Gudsdyrkelse ret efter sit Hoved: lyder Christi Dom: dette er Hyklerie, er Blod-Skyld; det er ikke saa, at medens Dit Liv for resten paa de Søgnedage er Verdslighed, at der saa dog er det Gode ved Dig, at Du om Søndagen gaaer i Kirke hos den officielle Christendom, nei, nei, den officielle Christendom er meget værre end al Din Ugens Verdslighed, er Hyklerie, er Blod-Skyld.

Til Grund for „Christenhed" ligger den Sandhed: Mennesket er en født Hykler. Det nye Testamentes Christendom var Sandheden. Men kløgtigt opfandt Mennesket og gavtyveagtigt en ny Art Christendom, den at bygge Propheternes Grave og pryde de Retfærdiges Gravsteder og sige: dersom vi havde været i vore Fædres Tid. Og dette er det Christus kalder Blod-Skyld.

Det Christendommen vil er: Efterfølgelse. Det Mennesket ikke vil, er, han vil ikke lide, allermindst den Art Lidelse, som er den egentligen christelige, at lide af Menneskene. Saa tager han Efterfølgelsen bort, og derved Lidelsen, den særlige christelige; saa bygger han Propheternes Grave: det er Eet; og saa lyver han for Gud, sig selv, for Andre, at han er bedre end De, som sloge Propheterne ihjel: det er det Andet. Hyklerie først og Hyklerie sidst — og efter Christi Dom: Blod-Skyld.

* * *

Tænk Dig, naar Folk samles i en Kirke i Christenhed, at da — Christus pludselig traadte ind i denne Forsamling: hvad troer Du han vilde gjøre?

Nu, hvad han vilde gjøre, kan Du jo læse i det nye Testamente.

Han vilde rette sig mod Lærerne — thi Menigheden vilde han vel domme om, som fordum: de ere vildledte — han vilde rette sig mod dem „i lange Klæder", Kjøbmændene, Goglerne, der have forvandlet Guds Huus om ikke til en Røverkule saa til en Boutique eller til en Fjællebod, og sige „I Hyklere, I Slanger, I Øgle-Unger"; og han vilde vel som fordum danne en Svøbe af Snorer, for at jage dem ud af Templet.

Du, som læser dette — jeg er fuldkommen forberedt derpaa; hvis Du ikke kjender Andet til Christendom end fra Søndags-Sladdren, Du vil oprøres mod mig, det vil være Dig, som forskyldte jeg den grueligste Gudsbespottelse ved at fremstille Christus saaledes „at lægge ham saadanne Ord i Munden: Slanger, Øgle-Unger, det er jo rædsomt, det er jo Ord man aldrig hører i nogen Dannets Mund; og at lade ham flere Gange gjentage dem, det er jo saa forfærdelig simpelt; og at gjøre Christus til et Menneske, der bruger Vold!"

Min Ven, Du kan jo see efter i det nye Testamente. Men naar det der skal naaes ved at forkynde og lære Christendom er et behageligt, nydelsesrigt Liv i anseet Stilling, saa maa Christus-Billedet forandres noget. Pynt, nei, det vil der ikke blive sparet paa, Guld og Diamanter og Rubiner o. s. v., nei, det seer Præsterne gjerne, og indbilde Menneskene, at det er Christendom. Men Strengheden, den Strenghed, som er uadskillelig fra Evighedens Alvor, den maa bort. Christus bliver saa en smægtende Skikkelse, idel Godmand — dette forholder sig til, at Tallerkenen kan gaae omkring under Talen, og at Menigheden kan have Lyst til at spendere Noget, og spytte godt i Bøssen, fremfor Alt forholder det sig til: i Menneske-Frygt at ville være i god Forstaaelse med Menneskene, medens det nye Testamentes Christendom er: i Gudsfrygt at lide for Læren af Menneskene.

Men „vee Eder, at I bygge Propheternes Grave" (lærende Folket, at dette er det nye Testamentes Christendom) og „pryde de Retfærdiges Gravsteder" (bestandigt sættende Penge og Christendom sammen) og sige „dersom vi" — ja, dersom I havde levet samtidigen med Propheterne, saa havde I slaaet dem ihjel, det vil sige, I havde, som det jo ogsaa skete, skjult ladet Folket gjøre det og bære Skylden. Dog forgjeves skjule I Eder i „Christenhed", hvad der er skjult bliver dog aabenbart, naar Sandheden dømmer „saaledes vidne I med Eders Fædres Gjerninger og samtykke dem, og fylde Eders Fædres Maal; thi de sloge dem ihjel og I bygge deres Grave." Forgjeves gjøre I Eder hellige, forgjeves mene I just ved at bygge de Retfærdiges Grave, at vise, hvor for-

skjellige I ere fra de Ugudelige, som ihjelsloge dem: o, Hykleriets Afmagt til at skjule sig, I ere gjennemskuede, just det at bygge de Retfærdiges Grave og sige dersom vi, just det er: at ihjelslaae dem, er at være hine Ugudeliges ægte Børn, at gjøre det Samme som De, er at vidne med Fædrenes Gjerninger, at samtykke dem, „at fylde Fædrenes Maal", altsaa at gjøre Det, der er endnu værre.

Øieblikket.

Nr. 3.

Indhold:

27 Juni 1855. S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Stat — Christendom.

„Stat" forholder sig ligefrem til Tallet (det Numeriske); naar derfor en Stat svinder ind, saa kan efterhaanden Tallet blive saa lille, at den Stat er ophørt, Begrebet gaaet ud.

Christendommen forholder sig anderledes til Tallet: een eneste sand Christen er nok, for at det kan være sandt, at Christendommen er til. Ja, Christendommen forholder sig omvendt til Tallet — naar Alle ere blevne Christne, er Begrebet „Christen" gaaet ud; thi Begrebet Christen er et polemisk Begreb, man kan kun være Christen i Modsætning eller modsætningsviis. Saaledes er det ogsaa i det nye Testamente, forholdende sig til, at Gud vil være elsket, og just derfor Modsætningsforholdet, for at potensere Kjærligheden, saa den Christne, som elsker Gud, i Modsætningsforholdet til andre Mennesker kommer til at lide ved disses Had og Forfølgelse. Saasnart Modsætningen tages bort er det at være Christen Vrøvl — som det er i „Christenhed", der listigt har afskaffet Christendommen ved: vi ere Alle Christne.

Altsaa Begrebet „Christen" forholder sig omvendt til Tallet — „Stat" forholder sig ligefrem til Tallet: og saa har man faaet Christendom og Stat til at gaae op i hinanden — — til Bedste for Vrøvlet og Præsterne; thi at sætte Stat og Christendom saaledes sammen er der lige saa god Mening i som i at tale om en Alen Smør, eller der er, om muligt, endnu mindre Mening deri, da Smør og Alen dog blot ere hvad der Intet have med hinanden at gjøre, medens Stat og Christendom forholder sig omvendt til eller vel rettere fra hinanden.

Dog i „Christenhed" bliver dette vanskeligt forstaaet, i Christenhed, hvor man, hvad der er ganske i sin Orden, ingen Anelse har om, hvad Christendom er, og hvor man da allermindst kunde falde paa eller, naar det siges, faae i sit Hoved, at Christendommen er bleven afskaffet ved Udbredelsen, ved disse Millioner Navne-Christne, hvis Tal vel skal skjule over, at der ingen Christen er, at Christendommen slet ikke er til; thi som man taler om, ved en lang Passiar at snakke sig fra Noget, saaledes har Menneske-Slægten, den Enkelte i den, villet snakke og skulke sig fra at være Christen ved dette Mylder af Navne-Christne, en christelig Stat, en christen Verden, beregnet paa, at Gud skal blive saa fortumlet i Hovedet ved alle disse Millioner, saa han ikke opdager, at han er narret, at der ikke er en eneste: Christen.

Er det forsvarligt af Staten, christeligt, at forlokke en Deel af den studerende Ungdom?

At „forlokke"; dette Udtryk bruges nærmest i Forhold til det Qvindelige. Man taler om at forlokke en ung Pige, og tænker da derved paa: i en Alder, hvor Sindets Higen er efter det Jordiske og Forfængelige, at aabne det stakkels Barn en Vei, der fører hende til alt dette Ønskede, ak, men paa hendes Uskylds Bekostning. Og man finder det saa uforsvarligt at forlokke en ung Pige, just fordi i den Alder, hvori hun er, Higen efter Livets Lyst og Forfængelighed er saa stærk i hendes eget Indre, at hun netop trængte til, at der udenfra virkedes i modsat Retning paa hende; Den er, som Ordet siger, let at lokke, der gjerne vil hoppe, og just derfor er det saa uforsvarligt at benytte sig deraf.

Det aldeles Lignende maa, christeligt, Staten siges at forskylde mod den theologisk studerende Ungdom. Christendommens Betragtning af Livet ligger nemlig saa høit, at hvad man almindelig kalder Uskyldighed og Reenhed ingenlunde strækker til for at svare til dens Fordring.

Ifølge det nye Testamentes Christendom er det at være Christen, end sige at være Lærer i Christendom idel Forsagelse og Lidelse, en Lærers Vilkaar det for det naturlige Menneske af alle mindst tiltalende Vilkaar.

Men just i det Øieblik da Ynglingen, hvis Higen kun altfor hæftigt er efter hvad denne Verdens er, just i det Øieblik da han ret behøvede de stærkeste Indtryk i modsat Retning, for enten at skrække ham tilbage fra at ville ad den Vei, eller, hvis han virke-

lig har Kald, modnet at betræde den: just det Øieblik benytter Staten til at spænde sit Garn for ham, til at fange efter ham, til at „forlokke" ham, saa det for Ynglingen i Forlokkethedens Feilsyn seer ud, som er det at være Lærer i Christendom just Veien, der vil føre ham til alt det Ønskede, til rigelig, betrygget og i Aarenes Løb voxende Løn for sit Arbeide, til huslig Hyggelighed i en Families Skjød, maaskee til at gjøre Carriere, maaskee endog glimrende Carriere — rigtignok, ak, rigtignok, christeligt, paa Bekostning af hans Uskyldighed; thi der er jo en Eed, han skal aflægge paa det nye Testamente, en Eed, der saa aabner ham, den Forlokkede, Adgang til det Ønskede, men som hævner sig bagefter.

* * *

Christeligt maatte da Fordringen stilles saaledes: om det ikke maatte behage Staten snarest muligt at bekjendtgjøre, at den fra en vis Tid af ikke mere kan paatage sig at bestikke paa det nye Testamente eedfæstede Lærere i Christendom. Med den faktisk givne Geistlighed har Staten contraheret, i mine Tanker har den endog contraheret med hele den faktisk givne theologiske Ungdom; lad den derfor angive et vist Aaretal, at fra den Tid kan den ikke mere befatte sig med at bestikke saadanne Lærere.

Er det forsvarligt af Staten at modtage en Eed, som ikke blot ikke holdes, men hvis Aflæggelse er en Selvmodsigelse?

Man behøver ikke at være meget gammel, for, hvis man har Øie dertil og har benyttet det, at have forvisset sig om, at Menneskene have en afgjort Forkjerlighed for Øienforblindelse, hvile bedst i Øienforblindelse.

Er der een eller anden Sag af Betydning for Samfundet, saa samler ordentligviis Menneskenes Anstrengelse sig paa: at faae en Comite nedsat. Naar den er nedsat, er man beroliget, bekymrer sig ikke stort om Comiteen gjør Noget, glemmer tilsidst det Hele.

Saaledes ogsaa naar Noget ret skal være Alvor, mene Menneskene: der maa en Eed til, en Eed, som sikkrer os, at det er Alvor og bliver Alvor. Altsaa Edens Aflæggelse er Alvoren — om den holdes eller ikke, beskjeftiger mindre.

Ja stundom lægger man for bare Alvor ikke Mærke til, om ikke selve Edens Aflæggelse indeholder en Selvmodsigelse.

Dette er Tilfældet med Præstens Eed paa det nye Testamente, hvilken dog Staten modtager. Om saa var, at den Eed ikke holdtes, det var dog mindre betænkeligt, men det Sande er, at dens Aflæggelse indeholder en Selvmodsigelse. Og dog vilde formodentligen hverken Samfundet eller Individerne kunne berolige sig, hvis i Forhold til noget saa Alvorligt som at være Lærer i Christendom, Alvoren ikke var sikkret ved — en Eed, hvis Aflæggelse rigtignok indeholder en Selvmodsigelse, saa man beroliget ved denne Eed er beroliget ved: en Øienforblindelse.

Christendommen forholder sig til det Rige, som ikke er af denne Verden — og saa modtager Staten en Eed af Læreren i Christendom, hvilken Eed altsaa betyder, at han sværger just Det Troskab, som er Statens Modsatte. En saadan Eed er en Selvmodsigelse ligesom at lade en Mand sværge ved at lægge Haanden paa det nye Testamente, hvor der staaer: Du skal ikke sværge.

Dersom Præsten paa nogensomhelst Maade skulde være, hvad Eeden paa det nye Testamente forpligter ham til, en Christi Discipel, hans Liv en Christi Efterfølgelse, saa er hans Engagement som kongelig Embedsmand det mest Forhindrende; i samme Dieblik han skulde røre sig i Retning af hvad hans Eed paa det nye Testamente forpligter ham til, maa han sprenge sin Stilling som kongelig Embedsmand. Altsaa ved Eed som kongelig Embedsmand binder man ham saaledes, at hvis han skal holde den Eed, man lader ham aflægge paa det nye Testamente, maa han sprenge den første. Hvilken Selvmodsigelse! Og hvilken besynderlig Art Alvor, at der (hvor høitideligt!) aflægges en Eed, en Eed, hvis Aflæggelse er — en Selvmodsigelse! Og hvor fordærveligt baade for Staten og Christendommen!

*　　　*　　　*

Den christelige Fordring til Staten maa da lyde paa, om det ikke maatte behage Staten jo før jo heller at fritage hele Geistligheden for dens Eed paa det nye Testamente, give dem den Eed tilbage, udtrykkende, at Staten er kommet ind i Noget, den ikke kan befatte sig med, hvorved saa tillige vil blive udtrykt, hvad sandt er, at Gud, om jeg saa tør sige, slaaer op med hele den faktiske Besætning af Præster, giver dem deres Eed tilbage.

Er det forsvarligt af Staten, christeligt, at vildlede Folket, eller at vildlede Folkets Dom om hvad Christendom er?

Naar vi tage det blot Menneskelige, og lade det Guddommelige (Christendommen) af Syne, er Forholdet dette: Staten er den høieste menneskelige Instants, er, menneskeligt, det Høieste.

Folket, og den Enkelte i Folket lever derfor saaledes, at Alt hvad der bærer et nærmere Mærke af at være af Staten bekræftet, sanctioneret, autoriseret, Alt hvad der, i den monarkiske Stat, er mærket „kongelig" ansees for at være et Mere end det Samme uden dette Tillægsord, der afgiver, ved Statens Mellembestemmelse, en Betryggelse (Garantie) for at her er Noget man kan forlade sig paa, Noget man skal respektere.

Saaledes lever et Folk; og det er ønskeligt, at det lever saaledes; thi dette forholder sig til at være stille og rolig Undersaat, der hviler i Tillid til Staten. Men saaledes lever et Folk; fra Morgen til Aften faaer den Enkelte i Folket uafbrudt Indtrykket heraf, hans hele Tankegang er sammenvoxet med denne Forestilling om hvad der er kongeligt, hvad der er autoriseret af Staten. Selv i de mindste Forhold griber denne Betragtningsmaade ind; den Næringsdrivende, Professionisten o. s. v. mener ved at faae Tilladelse til at anbringe Tillægsordet „kongelig" at gjælde mere end Den, der ikke har dette Tillægsord.

Lad os nu vende os til Christendommen. Den er det Guddommelige og det Guddommelige, der just fordi det i Sandhed er det Guddommelige, for ingen Priis vil være et Rige af denne

Verden, tværtimod vil, at den Christne skal vove Liv og Blod for at afværge, at den ikke bliver et Rige af denne Verden.

Og dog paatager Staten sig, under Navn af Lærere i Christendom, at anbringe 1000 kongelige Embedsmænd!

Christeligt hvor vildledende! Folket lever og aander, som sagt, i den Betragtning, at det kongelig Autoriserede er det Mere, mere end det der ikke er kongelig autoriseret. Folket anbringer altsaa ogsaa dette her, har mere Respekt for en kongelig autoriseret Lærer i Christendom end for en som ikke er det, og betræffende de kongelig autoriserede igjen mere Respekt i samme Grad som de ere mærkede af Staten, have høiere Rang, flere Ordener, større Indkomster.

Hvilken Grund-Forvirring, det er (som man taler om at radbrække et Sprog) at radbrække Christendommen, eller at bagvende den, at vende den aldeles om, eller paa en fiin Maade at praktisere den udenfor: under Skin af Christendom lever man Hedenskab!

Nei, da Christendommen just er Modsætningen til Riger af denne Verden, Ueensartetheden, saa er det, ikke at være kongelig autoriseret det Sandere. Det at være kongelig autoriseret kan være — en Nemhed, en Magelighed, en Beqvemmelighed for Præsten: das ist was anders; men, christeligt, er det: Misrecommendation, og er det i samme Grad som man efter Statens Rangforordning er høiere paa Straae, har flere Ordener, større Indkomster.

Lad „Staten" gjøre Prøve paa Regningen, og det skal snart vise sig, at Regningen er grundforkeert.

Prøven er ganske simpel: lad Staten (og dette er den eneste sande christelige Fordring, som det ogsaa er det eneste Fornuftige) gjøre al Christendoms Forkyndelse til privat Praxis —

— og det skal snart vise sig, om der her i Landet er $1^1/_2$ Million Christne; ligeledes om der her i Landet er Brug for 1000 Præster med Familie.

Sandheden vil nok vise sig at være, at der maaskee ikke er virkelig Brug for 100 Præster, og Sandheden vil nok vise sig at være, at maaskee ikke een eneste af alle disse Bisper, Provster, Præster er istand til at kunne overtage privat Praxis.

Som da man ved Examina indførte Modersmaalet istedetfor Latin, dette var en Skærpelse; thi nu havde Examinanden intet Skalkeskjul, at det var Sproget, der var ham til Hinder i at forraade al sin Viden: saaledes er privat Praxis paa Religionens Gebeet noget ganske andet Alvorligt end dette Taabelige med kongelige Embedsmænd, hvor det til syvende og sidst ikke engang er fornødent selv at have en Religion, men blot at docere qua Embedsmand, lønnet af Staten, beskyttet af Staten, sikkret Agtelse qua — kongelig Embedsmand.

Det der holder Sandsebedraget med et christent Folk er deels den almindelige menneskelige Dvaskhed og Magelighed, som helst vil blive i det gamle Tummerumme — men hovedsagelig er det dog disse 1000 Interessenter, blandt hvilke der ikke er en eneste,

uden at han pecuniairt er interesseret i at opretholde Sandsebedraget. 900 ville, naar Sandsebedraget hæves, formodentligen være aldeles uden Erhverv; og de 100, der ere istand til at praktisere privat, forstaae kun altfor godt, at det er noget ganske Andet end den nuværende Gamasche-Tjeneste med af Staten sikkret jævnt Avancement, der kan naae op endog i mange Tusinder. At et Menneske behøver Læge-Hjælp, er Noget, der saaledes sandseligt gjør sig forstaaeligt, at Staten ikke behøver her at hjælpe Folk til at forstaae det. Men naar Menneskene, religieust, gjøres frie, kan man have Bryderi nok med at gjøre dem deres aandelige Trang klar. Her er det Staten hjælper — men rigtignok høist uchristeligt: „Hvorledes, Du føler ingen Trang til Christendom — vil Du maaskee i Tugthuset?“ „Hvorledes, føler Du ingen Trang til Christendom, saa føler Du maaskee stor Trang til at blive til Ingenting; thi uden at Du er Christen, ere alle Veie spærrede for Dig i Samfundet!“ Ah! Det hjalp paa Præstens Praxis — og det er deraf at Præsten for største Delen lever, deraf at han (for at erindre om et Sted i Peder Paars) „lever christeligt“.

Det hjælper ikke, vi maa have alle Forklædninger og Mystificationer og Høitideligheder bort, for at komme til Sagen: at Spørgsmaalet om det kirkelige Bestaaendes Bestaaen er — et Penge-Spørgsmaal, at Geistlighedens høitidelige Taushed har en ganske simpel Forklaring, svarer til hvad der forekommer i Handel og Vandel, at naar En kræves for Penge, gjør han maaskee først et Forsøg, om han ikke kunde slippe paa den Maade, at han lod som hørte han det ikke. Geistligheden skulde derfor meget hellere aabenlyst tilstaae det sande Sammenhæng, det bliver kun værre og værre for den ved Hjælp af den Art Taushed. Naar en Mand med gravitetisk afmaalte Skridt gaaer gravitetisk gjennem Gaden, foranlediges man til at tænke: det maa være noget Ualmindeligt; men hvis man tilfældigviis faaer en Viden om, at Forklaringen af denne Gravitet er, at han er lidt beskjenket, at det er derfor han (for at modvirke, at han umiddelbart graviterer mod Rendestenen) maa holde sig saa gravitetisk: maatte han meget hellere ligefrem svingle en Smule; man vilde maaskee smile,

maaskee, maaskee ogsaa slet ikke lægge Mærke til hans Tilstand, derimod faaer han ved sin Gravitet en Interesse, slipper nu ikke for Drillerierne, der blot i samme Grad blive ubarmhjertigere, i samme Grad som han anstrenger sig for at gaae mere og mere gravitetisk. Saaledes med Geistlighedens Taushed: et aabent, uforbeholdent, ligefremt Ord, havde været den uendeligt tjenligere end denne Taushed, der med Høitidelighed, høit, høit ophøiet Høitidelighed skjuler over — at det er et Penge-Spørgsmaal; thi nu faae Spydighederne Interesse, Geistlighedens Omstændigheder blive, ved den høitidelige og fordringsfulde Taushed, saa interessante.

Vil Staten i Sandhed tjene Christendommen, saa lad den tage de 1000 Levebrød bort.

Saa længe der i Danmark existerer 1000 kongelige Levebrød for Lærere i Christendom er der gjort det bedst mulige for at forhindre Christendom.

Saa længe der er 1000 kongelige Levebrød, vil der bestandigt være et dertil svarende Tal af Mennesker, som agte paa den Maade at tjene deres Brød.

Blandt disse vil der være nogle Faae, som dog maaskee fandt et Kald til at forkynde Christendom. Men just i det Øieblik da det ret skulde blive Alvor for dem, ved ene i Tillid til Gud for egen Risico at maatte overtage at optræde som Lærer — just da aabner Staten dem den Magelighed, at tage et kongeligt Embede, hvorved disse Faae, christeligt, forkluddres.

Det langt større Antal ville slet ikke have noget Kald til at forkynde Christendom, men betragte det simplement som Levebrød.

Paa den Maade naaer Staten at fylde hele Landet med bedærvet Christendom, den allerstørste Vanskelighed for Anbringelsen af sand Christendom, langt større end fuldkommen Hedenskab.

Tag et Exempel. Hvis Staten blev tilsinds at ville forhindre al sand Poesie, saa behøvede den blot — og Poesie er dog ikke saaledes ueensartet med denne Verden som Christendom er det — den behøvede blot at anbringe 1000 Levebrød for kongelige Digter-Embedsmænd: saa skal det snart være naaet, Landet stadigt være i den Grad overfyldt af bedærvet Poesie, at sand

Poesie bliver saa godt som en Umulighed. De Faae, der virkeligen havde Kald til at blive Digtere, de ville just i det critiske Øieblik springe af fra den Anstrengelse, som det er paa egen Risico at vove ud, og ind i den Magelighed: et kongeligt Embede; men hiin Anstrengelse er just Betingelsen for, at det kunde blive til Noget med deres Digter-Kald. De Mange ville blot see et Levebrød i det at være Digter, et Levebrød, hvilket man sikkrede sig ved at udholde Examens-Læsningens Piinagtighed.

Øieblikket.

Nr. 4.

Indhold:

7 Juli 1855. S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Læge-Skjønnet.

1.

At en rigtig Diagnose (Skjønnen af Sygdommen) er mere end det Halve vundet, vil enhver Læge indrømme, og ligeledes, at al Duelighed forresten, al Omsorg og Paapassenhed Intet hjælper, naar der ikke er diagnosticeret rigtigt.

Saaledes ogsaa i Forhold til det Religieuse.

Man har ladet og man vil lade det staae som gyldigt det med „Christenhed", vi ere Alle Christne; og saa har man draget og vil man maaskee drage nu en nu en anden Side af Læren mere frem.

Men Sandheden er: vi ere ikke blot ikke Christne, nei, vi ere ikke engang Hedninger, hvem den christelige Lære kunde forkyndes uden Betænkelighed, men vi ere endog ved et Sandsebedrag, et uhyre Sandsebedrag („Christenhed", christelig Stat, christen Land, en christen Verden) forhindrede i at blive det.

Og saa vil man, at Sandsebedraget skal man lade urørt, uforandret staae ved Magt, og derimod levere en ny Fremstilling af den christelige Lære.

Det vil man; og i en vis Forstand er dette ganske i sin Orden; just fordi man er hildet i Sandsebedraget, (for ikke at tale om, hvis man endog er Interessent i Sandsebedraget) just derfor maa man ville, hvad der maatte nære Sygdommen — noget ganske Almindeligt, at det der meest lyster den Syge, netop er hvad der nærer Sygdommen.

2.

Tænk et Hospital. Patienterne døe som Fluer. Methoderne forandres baade paa den ene og paa den anden Maade: hjælper Intet. Hvori kan det da ligge? Det ligger i Bygningen, hele Byg-

ningen har Gift i sig; at Patienterne opføres som døde den ene af den Sygdom den anden af en anden, er egentligen ikke sandt; thi de ere alle døde af den Gift, der er i Bygningen.

Saaledes i det Religieuse. At den religieuse Tilstand er jammerlig, at Menneskene religieust ere i en ynkelig Tilstand det er vist. Saa mener En, at hvis man fik en ny Psalmebog, en Anden en ny Alterbog, en Tredie musikalsk Gudstjeneste o. s. v. o. s. v. at det vilde hjælpe.

Forgjeves; thi det ligger i: Bygningen. Hele dette Skrammel med en Statskirke, hvor der i umindelige Tider ikke er blevet, aandelig talt, luftet ud, den indspærrede Luft i dette Skrammel har udviklet Gift. Og derfor er det religieuse Liv sygt eller uddød, ak, thi just det som Verdslighed anseer for Sundhed er, christeligt, Sygdom, ligesom omvendt, det, christeligt, Sunde ansees af Verdslighed for Sygeligt.

Lad det da styrte sammen dette Skrammel, skaf det bort, luk alle disse Boutiquer og Boder, de eneste, hvilke den strenge Helligdags-Anordning undtog, umuliggjør denne officielle Tvetydighed, sæt dem ud af Virksomhed og forsørg dem, alle Qvaksalverne — thi er det saa, at den kongelig autoriserede Læge er den rette Læge, og den ikke autoriserede Qvaksalveren, christeligt er det omvendt, just den kongelig autoriserede Lærer er Qvaksalveren, er det ved at være kongelig autoriseret: og lad os atter dyrke Gud i Simpelhed, istedetfor at holde ham for Nar i Pragtbygninger, lad det atter blive Alvor, og være forbi med Legen — thi en Christendom forkyndt af kongelige Embedsmænd, gagerede og betryggede af Staten, brugende Politiet mod de Andre, en saadan Christendom forholder sig til det nye Testamentes Christendom som det at svømme med Kork eller Blære til det at svømme, er at lege.

Ja, lad det skee; det Christendommen trænger til er ikke Statens qvælende Protection, nei, den trænger til frisk Luft, til Forfølgelse og til — Guds Protection; Staten gjør kun Ulykke, den afværger Forfølgelsen, og den er ikke Mediet, gjennem hvilket Guds Protection lader sig lede. For Alt frels Christendommen fra

Staten; med sin Protection ligger den Christendommen ihjel som naar en Madamme med sit Corpus ligger sit Barn ihjel, og den lærer Christendommen de afskyeligste Unoder: under Navn af Christendom at bruge Politie-Magt.

3.

Et Menneske bliver magrere og magrere Dag for Dag, hentæres, hvad kan det være, han lider jo dog ikke Nød. „Nei, ganske vist," siger Lægen, „deraf kommer det ikke, det kommer just af hans Spisen, at han spiser i Utide, spiser uden at være sulten, bruger Pirringsmidler for at frembringe en Smule Madlyst, og paa den Maade ødelægger han sin Fordøielse, svinder som led han Nød."

Saaledes religieust. Det Fordærveligste af Alt er at tilfredsstille hvad der endnu ikke er Trang, saa man ikke afventer til Trangen er der, men forekommer den, vel ogsaa ved Pirringsmidler søger at frembringe Noget, som skal være en Trang, og saa tilfredsstilles. O det er oprørende! Og dog er det dette man gjør paa det religieuse Gebeet, hvorved man egentligen narrer Menneskene for det som er Livets Betydning og hjælper dem til at spilde Livet.

Thi dertil hele Maskineriet med en Statskirke og 1000 kongelige Embedsmænd, der under Form af Omsorg for Menneskenes Sjele franarrer dem det Høieste i Livet, at den blev til i dem, den Selvbekymring, den Trang, der sandeligen saa nok fandt en Lærer, en Præst efter sit Sind, istedetfor at nu Trangen — og just denne Trangs Tilbliven i Mennesket er Livets høieste Betydning — slet ikke bliver til, men ved at tilfredsstilles længe før den er bleven til, forhindres i at blive til. Og dette skal være at fortsætte den Gjerning, som Menneske-Slægtens Frelser fuldkommede, dette, denne Menneske-Slægtens Forkluddrelse — og hvorfor? fordi der nu engang er saa og saa mange kongelige Embedsmænd, der med Familie skal leve af det under Navn af — Omsorg for Sjelene!

Det der er det Oprørende.

At det nye Testamentes Christendom er hvad der meest af Alt er os Mennesker imod (Jøder en Forargelse, Græker en Daarskab), at den i den Grad er som beregnet paa at ophidse os Mennesker mod sig, at den, saasnart den høres, er Signalet til det meest lidenskabelige Had og den grusomste Forfølgelse: dette lægger jo det nye Testamente ingenlunde Dølgsmaal paa, siger det tvertimod saa bestemt og afgjort som muligt; bestandigt høres dette, naar Christus taler med Apostlene, at de ikke maatte forarges, det indskærpes atter og atter, at de maatte være vel forberedte paa hvad der forestod dem; og Apostlenes Tale vidner noksom om, at de maatte sande, hvad der blev forudsagt.

Det kunde derfor ikke falde Nogen, som christeligt forstaaer sig selv, ind, at vredes paa et Menneske, om han blev Gjenstand for hans Had og Forbittrelse ved at sige ham, hvad Christendom egentligen er, paa ingen Maade, han maa, naar han christeligt forstaaer sig selv, finde det ganske i sin Orden.

Men hvad selv den saaledes mod ham meest Forbittrede dog maaskee vil være enig med ham i og forstaae, at han finder oprørende, er: at der lever fra Slægt til Slægt en heel Familie af Snylte-Dyr som (kaldede Lærere i Christendom og ved Ed forpligtede paa det nye Testamente) ernære sig af under Navn af Christendom at paaprakke Menneskene Noget, som er efter deres Hoved — det aldeles afgjørende Beviis for, at det ikke er det nye Testamentes Christendom — ernære sig af under Navn af Christendom at forkynde hvad der er lige det Modsatte af det nye Te-

stamentes Christendom, trodsende paa kongelig Bestalling, hvilket, christeligt, er lige saa latterligt som i Kortspil at ville stikke bedste Farve med simpel Farve, eller som at ville legimitere sig qua Faare-Hyrde ved en Attest fra Ulven.

Dette er det Oprørende. Maaskee er det ogsaa uden Analogie i Historien, at en Religion paa den Maade er bleven afskaffet: ved at florere — men vel at mærke der forstaaes ved Christendom det Modsatte af hvad det nye Testamente forstaaer ved Christendom, Lidelsernes Religion er bleven Livslystighedens Religion, men har beholdt Navnet uforandret.

Dette er det Oprørende, at Forholdet for Christendommen er, om muligt, dobbelt saa vanskeligt som da den kom ind i Verden, forbi den nu ikke har lige over for sig Hedninger og Jøder, hvis hele Forbittrelse den maa vække, men Christne, hvis Forbittrelse den maa vække aldeles i samme Forstand som den i sin Tid vakte Hedningers og Jøders, Christne, hvem det geistlige Platten-Slager-Laug har faaet indbildt, at de ere Christne, og at Christendom gaaer paa Melodie af en Drikkevise, endnu lysteligere end saadan Vise, der dog altid har det Veemodige ved sig, at det snart er forbi og om 100 Aar er Alting glemt, medens den livslystelige christelige Drikkevise, ifølge Præsternes Forsikkring, „varer en Evighed".

Sandhed og Levebrød.

Etatsraads Heibergs Hr. Zierlich har, som bekjendt, i den Grad Følelse for det Anstændige, at han endog finder det uanstændigt, at Fruentimmer- og Mandfolkeklæder hænge i Skab sammen.

Dette ville vi nu lade Hr. Zierlich om; men hvad derimod gjøres fornødent at indøve i vor charakteerløse Tid er Skilsmissen, Adskillelsen mellem det Uendelige og det Endelige, mellem en Stræben for det Uendelige og for det Endelige, mellem det at leve for Noget og det at leve af Noget, hvad vor Tid — høist uanstændigt — har faaet i Skab sammen, faaet til at løbe sammen eller ud paa Eet, og hvad derimod Christendommen med Evighedens Lidenskab, med det rædselfuldeste Enten-Eller holder ude fra hinanden, adskilte ved et svælgende Dyb.

Christendommen, som dog nok ogsaa kjender Mennesket, og veed, hvad det er for en rar Fyr, hvor nemt det gaaer med at faae ham til at antage og sværge paa hvad det skal være, naar man bare viser, at det er Veien til Levebrød, Veien til at gjøre Carriere, til at kunne faae sig en Kone o. s. v.: Christendommen har derfor saa politie-forsigtigt som muligt spærret af i Henseende til, at det ikke saa ganske kom til at løbe ud paa Eet: Christendom og Levebrød, Christendom og Carriere, Christendom og Forlovelse o. s. v.

Staten anderledes, den har faaet Christendom og Levebrød, theologisk Candidat og Forlovelse o. s. v. o. s. v. gjort eenstydigt. Og derfor har det ogsaa faaet en ganske anden Art med Christen-

dommen fra det Øieblik Staten fik fat; istedetfor dette Bagatellerie, som det dog kun blev til med især Christi men ogsaa Apostlernes Virken, at tilveiebringe nogle faa Christne, gik det nu i Millionviis: Millioner Christne og 100,000 Levebrød — Christendommen har ganske seiret.

Ja, eller en uhyre Gavtyvestreg har, under Navn af Christendom, seiret; thi som hiin Indskrift „dette skal være Troja" istedetfor Troja, og som Ryg-Titlen paa et tomt Bind saaledes er dette Hele med Christenheden. Paa den Maade kan man seierrigt indføre hvilkensomhelst Religion i Verden; og Christendom indført paa den Maade er uheldigviis just det Modsatte af Christendom. Eller skulde der i vore kloge Tider findes endog nogen Yngling, som ikke let forstaaer, at hvis Staten fik det Indfald at ville indføre f. Ex. den Religion at Maanen er gjort af en grøn Ost, og til den Ende arrangerede 1000 Levebrød for en Mand med Familie jævnt avancerende, at Følgen deraf vilde — naar Staten blot uforandret holdt Sit fast — blive, at efter nogle Generationer en Statistiker maatte kunne bevidne, at den Religion (Maanen er gjort af en grøn Ost) er den i Landet herskende.

Et Levebrød — o, disse Beviser der ere førte for Christendommens Sandhed, disse Satans lærde og grundige og aldeles overbevisende Beviser, som have fyldt Folianter, paa hvilke Christenheden trodser som Staten paa sit Militair, hvad forslaae de alle i Sammenligning med: et Levebrød, og hvor man ovenikjøbet kan gjøre Carriere!

Et Levebrød — og saa Juliane, at Fredrik og Juliane kan komme sammen: o, disse Beviser, der ere førte for Christendommens Sandhed, disse Satans lærde og grundige og aldeles overbevisende Beviser hvad forslaae de alle i Sammenligning med: Juliane, og at saa Juliane og Fredrik kan komme sammen! Hvis det noget Øieblik skulde kæmpe i Fredrik „jeg troer jo dog egentligen ikke selv paa denne Lære, og saa at skulle forkynde den for Andre" — hvis slige Tanker skulde kæmpe i Fredrik: gaae til Juliane, hun kan jage slige Tanker bort. „Søde Fredrik" siger hun „lad os bare see at komme sammen; hvad vil Du gaae og plage

Dig selv med saadanne Tanker; der er jo 1000 andre Præster ligesom Du, kort og godt Du er Præst ligesom Andre."

Ja Juliane spiller en stor Rolle i at skaffe Staten Geistlige. Og derfor skulde man have været forsigtig med at anbringe Juliane, ligesom med at anbringe Levebrødet. Thi muligt er det saa som Don Juan siger til Zerline, at kun i en skyldfrie Hustrues ømme Arme boer den sande Lykke; og muligt er det sandt, hvad baade Digtere og Prosaikere have bevidnet, at man i disse ømme Arme glemmer Verdens Nød og Harme; men Spørgsmaalet er, om der ikke ogsaa er noget Andet man kun altfor let glemmer i disse ømme Arme: hvad Christendom er. Og jo ældre jeg bliver, jo tydeligere bliver det mig, at det Piat, hvori Christendommen især i Protestantismen og især i Danmark er sjunket ned, for en stor Deel hænger sammen med, at disse ømme Arme ere komne til at gribe lidt for meget ind, saa man paa Christendommens Vegne maatte forlange, at disse ømme Armes respective Eierinder drog sig lidt mere tilbage.

Det vilde være af stor Betydning for at faae noget Sandt at vide om Christendommen i Landet, hvis man kunde faae Levebrødet og Juliane til en Side for at komme til at see. Hvor ønskeligt, om Staten forstod det saaledes, at den lod bekjendtgjøre, at den følte sig forpligtet til at lønne de Præster, med hvilke den engang har contraheret, i det Tilfælde at disse meente at maatte nedlægge deres Embede! Der er vistnok mangen, menneskelig talt, retsindig og agtværdig Mand, der vilde føle sin Samvittighed i høi Grad lettet — og det er jo dog egentligen Staten, der bærer Ansvaret, Staten, der forførerisk vinkende har viist unge, uerfarne theologiske Candidater med deres Forlovede et Noget, som, christeligt, ikke har Medhold. Bagefter (naar man først er blevet Familie-Fader o. s. v.) bagefter, ja saa er det bagefter, saa har man ikke Kraft til at bryde med dette Forkeerte, man, uskyldigt, kom ind i, men bliver i det — med en besværet Samvittighed.

Sande Christne: Mange Christne.

Christendommens Interesse, det den vil er: sande Christne.

Præsteskabets Egoisme forholder sig, saavel for Penge-Fordelens som for Magtens Skyld, til: mange Christne.

„Og det er meget let gjort, lader sig gjøre som Ingenting; skaf os fat i Børnene, saa gives hvert Barn en Sjat Vand over Hovedet, — saa er han Christen; om en Slump af dem ikke engang fik deres Sjat gjør lige meget, naar de blot bilde sig det ind og dermed igjen, at de ere Christne: saa har vi i ganske kort Tid flere Christne end der er Sild i Silde-Tiden, Christne i Millionviis, og saa er vi, ogsaa ved Pengenes Magt, den største Magt Verden nogensinde har seet. Det med Evigheden er og bliver den sindrigste af alle Opfindelser, naar det da kommer i de rette, praktiske, Hænder; thi Stifteren saae, upraktisk, feil af, hvad Christendom egentligen er."

Nei, lad os saa dog hellere blive ved, hvad der sammenlignet hermed næsten er Engle-Reenhed, men hvad dog Staten straffer med Forbedringshuset: at berige sig ved at eftergjøre Toldvæsenets Stempler, eller til Falsk at benytte berømte Fabrikers Etiquetter! Men at blive Magt og at vinde det Jordiske ved at stemple falsk i Forhold til hvad der blev betjent i Lidelse til det Sidste, og til det Yderste, indtil at være forladt af Gud, at stemple falsk i Forhold til hvad den paa Korset Døende betroede til menneskelig Redelighed i Efterfølgelse, altsaa at gjøre det, urørt af at det var Kjerlighed, der leed, og Kjerlighed som døende betroede sin Sag til menneskelig Redelighed, og urørt af, at det var Millioner, man

paa den Maade bedrog for det Høieste og Helligste, bedrog dem ved at indbilde dem, at de vare Christne: nei, dette er rædsomt. I Almindelighed er det vistnok saa, at en Forbrydelses Størrelse, dens Lumpenhed, dens vidtudstrakte Forgrening opflammer Politie-Agenten, giver ham forøget Iver; men der er en Grændse, gaaer det over den, da kunde det vel hænde ham, at han som en Besvimende maa gribe efter Noget at hvile sig ved, ønskende at slippe bort, for hvad ellers aldrig er hændt ham i Graad at finde en Lindring.

Altsaa det var de Millioner Christne, de christelige Stater, Riger, Lande, den christne Verden. Men det er kun den første Halvdeel af den christelige Criminal-Sag; vi komme nu til Raffinementet. Raffinementet, i sit Slags eneste, aldeles uden Analogie; thi de der berige sig ved at eftergjøre Toldvæsenets eller berømte Fabrikkers Stempler, de fordre dog ikke at æres og agtes som Toldvæsenets eller hine Fabrikkers sande Venner. Dette er forbeholdt de christelige Falsknere. Hiin, Egoismens, Iver for at skaffe mange Christne paa en Maade, som just er Christendom i inderste Hjerte imod, hiin Iver sminkedes op til at være sand christelig Iver og Nidkjærhed for Lærens Udbredelse, som var det Christendommen man tjente paa den Maade, og ikke tvertimod Christendommen man forraadte, tjenende sig selv. Dog blev denne Egoismens Iver ved Falsk stemplet som christelig Iver og Nidkjerhed, disse Falsknere fordrede at ansees for Christendommens sande Venner. Og hine ulykkelige Millioner, hvem man snød for deres Penge og hvem man misbrugte som sandselig Magt, medens man til Gjengjeld snød dem for det Evige ved at lade dem løbe med noget Galimathias: hine Millioner dyrkede og tilbad de christelige Falsknere som Christendommens sande Tjenere.

Der gives Forseelser af et Barn, en Dreng, hvilke straffes med „en under Øret", og det vilde være erklæret Galskab, om Faderen eller Læreren for en saadan Forseelses Skyld vilde fordre Barnet straffet med Rasphuus-Arbeide paa Livstid; fra den anden Side, det vilde være erklæret Galskab i Forhold til de Forbrydelser, hvilke Staten fornuftigviis straffer med Rasphuus-Arbeide

paa Livstid, at mene, at det kunde gjøres godt ved en under Øret: men hvad man i vore Dage, i disse christelige Stater og Lande, hvor alle Præsterne ere Sandhedsvidner, aldrig hører Tale om, er, at der gives Forbrydelser, i Forhold til hvilke det af en anden Grund end i Tilfældet med Barnet, vilde være en Slags Galskab at straffe dem med Rasphuus-Arbeide paa Livstid, fordi atter her Straffen stod i intet Forhold til Forbrydelsen. Jo længere jeg lever, jo tydeligere bliver det mig, at de egentlige Forbrydelser straffes ikke i denne Verden: Barnets Forseelser straffes; men det er jo dog ikke egentlige Forbrydelser. Staten straffer Forbrydelser; men de egentlige Forbrydelser, i Sammenligning med hvilke de Forbrydelser, Staten straffer, næsten ikke mere kan kaldes Forbrydelser, de straffes ikke — i Tiden.

I „Christenhed" ere alle Christne; naar Alle ere Christne, er eo ipso det nye Testamentes Christendom ikke til, ja den er umulig.

Det nye Testamentes Christendom hviler i den Tanke, at man er Christen i et Modsætnings-Forhold, at det at være Christen er at troe, at elske Gud i et Modsætnings-Forhold. Medens da den Christne ifølge det nye Testamentes Christendom har al den Anstrengelse, Kamp, Qval som er forbunden med det Fordrede, at afdøe, at hade sig selv, o. s. v. har han tillige Lidelsen ved Modsætnings-Forholdet til andre Mennesker, hvad det nye Testamentes Christendom idelig og idelig taler om: at hades af Andre, at forfølges, at lide for Læren o. s. v.

I „Christenhed" ere vi alle Christne — Modsætnings-Forholdet er altsaa gaaet ud. I det Intetsigendes Betydning har man faaet Alle gjort til Christne og Alt christeligt — og saa leve vi (under Navn af Christendom) Hedenskabet. Man har ikke vovet i Trods, aabenlyst at gjøre Oprør mod Christendommen, nei, man har hykkelsk og gavtyveagtigt afskaffet den ved at forfalske Bestemmelsen af det at være Christen.

Det er herom jeg siger, dette er: 1) en christelig Criminal-Sag; 2) det er at lege Christendom; 3) det er at holde Gud for Nar.

Hver Time denne Tingenes Orden bestaaer, fortsættes Forbrydelsen; hver Søndag der holdes Gudstjeneste paa den Maade, leges der Christendom og holdes Gud for Nar; Enhver der deel-

tager, deeltager i at lege Christendom og i at holde Gud for Nar, er indviklet med i den christelige Criminal-Sag.

Ja, o Gud, hvis der ingen Evighed var: det usandeste Ord som nogensinde er sagt i Verden, det vilde saa Du, Sandhedens Gud have sagt: farer ikke vild, Gud lader sig ikke spotte.

Min Opgaves Vanskelighed.

At den officielle Christendom, Det vi kalde Christendom ikke er det nye Testamentes Christendom, ikke en Stræben hen til den, ikke har den fjerneste Lighed med den: Intet er lettere at see; og at faae Menneskene dette gjort tydeligt, vilde jeg ansee for en smal Sag, hvis der ikke var en ganske egen Art Vanskelighed med i Spillet.

Antaget, at hvad det nye Testamente forstaaer ved Christendom og ved at være Christen, var Noget ret efter et Menneskes Hoved, Noget, som ret maatte behage og tiltale det naturlige Menneske, fast som var det hans egen Opfindelse, ham som talt ud af Hjertet: ja, saa skulde vi snart have Alt i Orden.

Men, men, men heri ligger Vanskeligheden: just hvad det nye Testamente forstaaer ved Christendom og ved at være Christen er — noget det nye Testamente paa ingen Maade fordølger, men saa afgjørende som muligt indskærper — hvad der meest af Alt er det naturlige Menneske imod, ham til Forargelse, er hvad han enten i vild Lidenskab og Trods maa oprøre sig mod, eller hvad han listigt maa see for enhver Priis at blive qvit, som f. Ex. ved Hjælp af en Gavtyvestreg, at man kalder lige det Modsatte Christendom, og saa takker Gud for Christendommen og for det store, uskatteerlige Gode, at man er en Christen.

Idet jeg da nu vil gjøre det kjendeligt, at det vi kalde Christendom, at den officielle Christendom aldeles ikke er det nye Testamentes Christendom, og til den Ende viser, hvad det nye Testamente forstaaer ved Christendom og det at være Christen,

at dette er idel Qval, Jammer og Elendighed (men saa rigtignok ogsaa Evigheden betrygget), medens det vi kalde Christendom er Fornøieligt og Livslystigt (men saa rigtignok ingen anden Sikkerhed Evigheden betræffende end Præstens) — idet jeg gjør det, vil det ikke kunne undgaaes, at de Fleste kommer til at forvexle dette: at hvad jeg oplyser at være det nye Testamentes Christendom ikke behager dem, og dette: at om det behager eller ikke behager jo gjør hverken fra eller til betræffende det Spørgsmaal, hvad det nye Testamentes Christendom er, ja, at det at det ikke behager just maatte ansees for et Kjende paa, at hvad jeg kalder det nye Testamentes Christendom er det nye Testamentes Christendom, da det nye Testamente selv siger ideligt og ideligt, at det ikke behager Mennesket, er ham til Forargelse.

Det er sandeligen ikke for Intet at jeg har kaldt dette med „Christenhed" en Criminal-Sag. Den officielle Christendoms Forkyndelse har, som man kunde vente det, naturligviis ikke forsømt sig, men, falsknende, taget Sagen fra Grunden af — at vinde Menneskene er jo ogsaa den det Vigtige, Christendommen det mindre Vigtige. Fremgangsmaaden er da denne: man sætter de menneskelige Lidenskaber i Bevægelse, og hvad man saa veed tiltaler disse, det kalder man Christendom, det faaer man til at være Christendom — og saa vinder man Menneskene for Christendommen.

Det nye Testamentes Christendom derimod er hvad der i allerhøieste Grad mishager og oprører Mennesket. Forkyndt saaledes, vindes der hverken Christne i Millionviis eller jordisk Løn og Profit. I hver Generation er da det Sjeldne et Menneske, der øver den Magt over sig selv, at han kan ville hvad der ikke behager ham, at han kan fastholde det Sande, som ikke behager ham, fastholde at det er det Sande uagtet det ikke behager ham, fastholde, at det er det Sande just fordi det ikke behager ham, og saa dog, uagtet det ikke behager, kan ville indlade sig derpaa. De fleste Mennesker forvirrer det sig strax for, bevidst eller ubevidst; hvad de skulle gaae ind paa maa være Noget, der viser sig at behage dem, at tiltale dem.

Derpaa er det Christendoms-Falsknerne stile. I at forklare

Menneskene hvad Christendom er, vende de bestandigt Sagen saaledes: at Det og Det er Christendom, kan Du jo forvisse Dig om derved, at det tiltaler Dig; omvendt, at Det og Det skulde være Christendom, kan Du jo let forvisse Dig om ikke er saa, det maatte jo oprøre Dig i inderste Hjerte.

Paa den Maade har Præste-Compagniet, der speculerer i Menneske-Tallet, vundet Menneskene, bildt dem ind, at de ere Christne ved at bilde dem Noget ind under Navn af Christendom, Noget som tiltaler dem. Og det har saa Millionerne fundet sig meget fornøiet med: paa en saa prisbillig og tiltalende Maade at være tillige Christen, at faae i en Halv-Time og i en Haandevending det Hele med Evigheden arrangeret, for saa rigtigt at kunne komme til at nyde dette Liv.

See, her ligger Vanskeligheden; ingenlunde i at faae det gjort tydeligt, at den officielle Christendom ikke er det nye Testamentes Christendom, men i, at det nye Testamentes Christendom og hvad det nye Testamente forstaaer ved Christen er hvad der intet mindre end behager et Menneske.

Og nu tænke man, hvad det vil sige, at skulle faae Mennesker, som ere demoraliserede ved denne gavtyveagtige Christendoms Forkyndelse, forvænte ved at det skal være Kjendet paa det Christelige at det tiltaler dem, at skulle faae dem til at ville see, hvad det nye Testamente forstaaer ved Christendom, og faae dem til det, medens tusinde „Sjelesørgere" vel ville sætte Alt i Bevægelse for ikke at miste Faarene, og alle Lidenskaber i Bevægelse hos Faarene bestandigt saaledes: at Det og Det umuligt kan være Christendom, kan Du jo let forvisse Dig om, Du føler jo, hvorledes det oprører Dig.

Ja, I Sjelesørgere, I har befolket Himlen, hvor vilde der være tomt hisset, hvis I ikke havde været; og disse Millioner, som I ved Eders Sjelesorg have befordret ind — i Himlen, hvor ville de engang hisset takke og velsigne Eder! Der bruges i det borgerlige Liv et Udtryk, nøiagtigt taget uegentligt, det er det Ord „Seelenverkoperie"; det er nøiagtigt taget uegentligt, thi egentlig er det jo dog kun Kroppene der her sælges: det egentlige Seelen-

verkoperie er — det hænger ogsaa bedre sammen — forbeholdt Sjelesørgeriet; dette egentlige Seelenverkoperie straffes ikke i denne Verden, men hædres og æres! En Forbrydelses Størrelse forholder sig ogsaa til Tidens Længde; de egentlige Forbrydelser kunne end ikke straffes i Tiden, fordi de nemlig bruge hele Timeligheden for at blive til, og straffede i Tiden vilde forhindres i at blive de egentlige Forbrydelser: dem straffer kun Evigheden!

Det Officielle — det Personlige.

Du som læser dette, tænk Dig følgende Tilfælde. Der kommer til Dig et Menneske, som (uden paa nogen Maade at bibringe Dig Forestillingen om at være affindig) stille, alvorlig, dog dybt rystet siger til Dig „beed for mig, o beed for mig": ikke sandt, det vilde gjøre et næsten forfærdeligt Indtryk paa Dig. Og hvorfor? fordi Du selv personligt fik Indtrykket af en menneskelig Personlighed, der formodentligen maatte kæmpe den yderste Kamp med en personlig Gud, siden det kunde falde ham ind at sige til et andet Menneske: beed for mig, beed for mig.

Naar Du derimod læser f. Ex. i et „Hyrdebrev": Brødre, indeslutter os i Eders Forbønner, ligesom vi uafladeligen Nat og Dag beder for Eder og omfatter Eder i vore Forbønner — hvoraf kommer det, at dette formodentligen slet intet Indtryk gjør paa Dig? mon ikke deraf, at Du uvilkaarligt fatter en Mistanke, om dette ikke er Formular, Ramse, officielt, af en Haandbog eller af en Spilledaase. Ah! Det Officielle kan man ikke sige om, at det har en ubehagelig Afsmag, nei, det Modbydelige ved det Officielle er, at man bliver saa uendelig flau derved eller deraf, fordi det smager af Ingenting, fordi det, at jeg skal bruge et gammeldags Udtryk, smager ligesom at række Tungen ud af Vinduet og faae et Smæk over den.

Og da nu den Mand, hvem Staten sidst har engageret til som Hyrde at gaae i Fløiel for at forkynde, at Jesus Christus levede i Armod og lærte følg mig efter, da Biskop Martensen formodentligen har besluttet af al Magt at kæmpe — for det Offi-

cielle — mod Secter og Kjætterier o. s. v. og da der desuden er Hundreder i det Officielles Tjeneste: saa kan det jo vel gjøres fornødent, at der dog idetmindste er Een, som tager sig af det Officielle. Jeg tør i denne Henseende ikke vente nogen Ansættelse fra Statens Side, snarere maaskee — mellem os sagt — fra vor Herres Side. Thi, troe Du mig, der er Intet, der er Gud saa modbydeligt, intet Kjætteri, ingen Synd, Intet ham saa modbydeligt som det Officielle. Og det kan Du let forstaae; thi da Gud er et personligt Væsen, kan Du vel begribe, hvor modbydeligt det er ham, at man vil tørre ham om Munden med Formularer, opvarte ham med officiel Høitidelighed, officielle Talemaader o. s. v. Ja, just fordi Gud er i eminenteste Forstand Personlighed, idel Personlighed, just derfor er det Officielle ham uendelig langt modbydeligere end det er en Qvinde at opdage, at der fries til hende efter — en Formularbog.

Øieblikket.

Nr. 5.

Indhold:

27 Juli 1855. **S. Kierkegaard.**

Kjøbenhavn.

Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Vi ere Alle Christne — uden engang at have Anelse om, hvad Christendom er.

Lad mig belyse dette blot fra eet eneste Punkt.

Naar Christendommen fordrer, at man skal elske sin Fjende, da kunde man i en vis Betydning sige, at det har den god Grund til at fordre; thi Gud vil jo være elsket, og Gud er just, blot menneskelig talt, Menneskets frygteligste Fjende, Din Døds-Fjende: han vil jo, Du skal døe, afdøe, han hader just Det, hvori Du naturligt har Dit Liv, hvorved Du hænger med hele Din Livslyst.

De Mennesker, der slet ikke indlade sig med Gud, de nyde nu — frygtelig Ironie! — det Gode, at dem plager Gud ikke i dette Liv. Nei, det er kun dem han elsker, dem som indlade sig med ham, hvis Døds-Fjende han, blot menneskelig talt, maa siges at være — dog af Kjerlighed.

Men han er Din Døds-Fjende; han, Kjerligheden, han vil af Kjerlighed til Dig være elsket af Dig: dette betyder, at Du maa døe, afdøe, ellers kan Du ikke elske ham.

Saa sidder han da, allestedsnærværende og alvidende som han er, og passer paa Dig, veed end det Mindste der foregaaer i Dig — det veed han, Din Døds-Fjende! Vogt Dig for at ønske Noget, vogt Dig for at frygte Noget; thi hvad Du ønsker, opfyldes ikke, men snarere det Modsatte, og hvad Du frygter, og jo mere, jo snarere kommer det over Dig. Thi han elsker Dig, og han vil være elsket af Dig, begge Dele af Kjerlighed; men saasnart der er Noget, Du ønsker, saa tænker Du ikke paa ham, ligesom naar der

er Noget Du frygter; eller hvis Du bringer ham i Forbindelse med Din Ønsken og Frygten, saa tænker Du jo altsaa ikke paa ham i og for sig selv, det er, Du elsker ham ikke — og han vil være elsket, vil det af Kjerlighed.

Tag et Exempel. En Prophet — tænk nu først, hvad det vil sige at være Prophet, hvor anstrenget og offret en saadan Mands Liv er med Afkald omtrent paa Alt, hvad ellers vi Mennesker tillægge Værd. Tænk saa paa Propheten Jonas! En saadan i Guds Tjeneste anstrenget og plaget Mand, han har det beskedne Ønske, at hvile en Smule under Skyggen af et Træ. Han finder dette Træ, Skyggen, Hvilen i denne Skygge under dette Træ; det gjør ham saa godt, at han formodentlig har ønsket, at maatte beholde denne Vederqvægelse, frygtet, at den skulde tages fra ham — truffet, strax fæster Gud den Almægtige sin Opmærksomhed paa dette Træ, en Orm beordres til at undergrave dets Rod. Saa forfærdelig, blot menneskelig talt, er Gud i sin Kjerlighed, saa forfærdeligt, blot menneskelig talt, er det at blive elsket af Gud og at elske Gud, Undersætningen i den Sætning: Gud er Kjerlighed, er: han er Din Døds-Fjende.

— — — og saa lege vi den Leeg, at vi Alle ere Christne, Alle elske Gud, medens Menneskene nutildags ved at Gud er Kjerlighed og ved det at elske Gud ikke forstaae Andet end det sirupsvamle Slikkerie, som Løgnens Sandhedsvidner handle med.

*　　*　　*

Antaget, at der ingen Gud er til, ingen Evighed, intet Regnskab, er den officielle Christendom en ganske charmant og smagfuld Opfindelse i Retning af paa en fornuftig Maade at gjøre dette Liv saa nydelsesrigt som muligt, nydelsesrigere end Hedningen kunde have det. Thi hvad der bestandigt pinte den nydende Hedning, var, som bekjendt, dette med Evigheden; men dette med Evigheden har den officielle Christendom faaet vendt saaledes, at just Evigheden er for ret at give os Smag paa og Lyst til at glædes ved og nyde dette Liv.

Som hvis en af de Componister, der componere Variationer, af en Satz eller to i en Sørgemarche havde taget Anledning til frit digterisk at componere en feiende Gallop: saaledes har den officielle Christendom af nogle Sætninger i det nye Testamente (denne Lære om Kors og Qval og Rædsel og Skælven for Evigheden o. s. v.) taget Anledning til frit digterisk at componere en nydelig Idyl med Børne-Avlen og Hopsasa, hvor Alt er saa gladeligt, saa gladeligt, saa gladeligt, hvor Præsten (en Slags gudelig Stats-Musicant) lader, for Penge, Christendommen — denne Lære om at afdøe — gjøre Musik ved Bryllupper og Barsler, kort hvor Alt er Fryd og Gammen i denne — efter Christendommens Lære Jammerdal og Straffe-Anstalt — denne herlige Verden, der dog kun er — ja ifølge det nye Testamente er den Prøvens Tid forholdende sig til Regnskab og Dom — en Forsmag paa den endnu langt frydeligere Evighed, Præsten indestaaer de Familier for, som ved deres Forhold mod ham have viist Sands for det Evige.

Et Genie — en Christen.

At Genie ikke er Noget ethvert Menneske er, er vel Noget ethvert Menneske vil indrømme. Men at en Christen er noget endnu Sjeldnere end et Genie — dette er gavtyveagtigt reent bragt i Glemme.

Forskjellen mellem et Genie og en Christen er, at Geniet er Naturens Overordentlige; det kan intet Menneske gjøre sig selv til. En Christen er Frihedens Overordentlige, eller, nøiagtigere, Frihedens Ordentlige, kun at det findes overordentlig sjeldent, er hvad Enhver af os skulde være. Derfor vil Gud, at Christendommen skal forkyndes ubetinget for Alle, derfor ere Apostlerne ganske simple Mennesker, Forbilledet i en ringe Tjeners Skikkelse, Alt for at betegne, at dette Overordentlige er det Ordentlige, er tilgængeligt for Alle — men dog er en Christen noget endnu Sjeldnere end et Genie.

Man lade sig kun ikke bedaare af den Omstændighed, at det er tilgængeligt for Alle, muligt for Alle, som fulgte deraf, at det var noget let Noget, og der var mange Christne. Nei, det maa være muligt for Alle, ellers var det ikke Frihedens Overordentlige; men en Christen bliver alligevel det end Sjeldnere end et Genie.

Antaget, at det er i sin Rigtighed med disse Bataillоner og Millioner × Millioner Christne, fremkommer her en Indvending, som virkelig faaer Betydning: at Christendommens Forhold saa ere aldeles uden Analogie i den øvrige Tilværelse. Ellers see vi

overalt de uhyre Proportioner, som ere Tilværelsens: Millioner Planters Mulighed som Blomsterstøv henveires, Millioner Muligheder af levende Væsener spildes o. s. v. o. s. v., paa eet Genie gaaer der vel Mennesker tusinde × tusinde o. s. v., altid den enorme Ødselhed. Kun i Forhold til Christendommen anderledes: i Forhold til hvad der er sjeldnere end et Genie, slaaer det til, Enhver der fødes er en Christen.

Ligeledes faaer ogsaa en anden Indvending stor Betydning, naar dette med Millioner Christne skal være Sandhed. Jorden er kun et lille Punkt i Universet — og dog skulde Christendommen være forbeholdt den, og til en saadan Spotpriis, at saadan Een og Hver der fødes er en Christen.

Anderledes stiller Sagen sig, naar det sees, at det at være Christen er en saadan Idealitet, at istedetfor den Sludder om Christenheden og Christendommens 1800-aarige Historie, og om at Christendommen er perfectibel, vel maa stilles den Sætning: Christendommen er egentligen ikke kommet ind i Verden, det blev ved Forbilledet og høiest Apostlene; men disse forkyndte den dog allerede saa stærkt i Retning af Udbredelse, at her allerede Misligheden begynder. Thi Eet er at virke saaledes for Udbredelse, at man uafbrudt tidligt og sildigt forkynder Læren for Alle, noget Andet er, at være for hurtig til at tillade Folk saadan i 100, i 1000-viis at antage Navn af Christne, udgive sig for Jesu Christi Disciple. Forbilledets Forkyndelse var en noget anden; thi saa ubetinget han forkyndte Læren for Alle, kun levende derfor, ligesaa ubetinget holdt han igjen paa, det at blive Discipel, at faae Lov til at kalde sig saa. Om en Folke-Forsamling havde ladet sig gribe af Christi Tale, derfor havde han vistnok ikke strax tilladt disse Tusinder at kalde sig Christi Disciple. Nei, han holdt stærkere igjen. Han vandt derfor ogsaa i $3^1/_2$ Aar kun 11 — medens een Apostel paa een Dag vel i een Time vinder 3000 Christi Disciple. Enten er her Disciplen større end Mesteren, eller Sandheden er, at Apostelen er lidt for hurtig til at slaae til, lidt for hurtig i Retning af Udbredelse, saa Misligheden allerede begynder her.

Kun guddommelig Myndighed kunde imponere Menneske-Slægten saaledes, at det blev til ubetinget Alvor med ubetinget at ville det Evige. Kun Gud-Mennesket kan ene dette: at arbeide ubetinget for Udbredelse og at holde ubetinget lige saa stærkt igjen paa, hvad der skal forstaaes ved at være Discipel. Kun Gud-Mennesket vilde kunne udholde, hvis man vil tænke sig det, 1000 Aar igjennem og atter 1000 Aar ubetinget at virke for Lærens Udbredelse ved at forkynde den, selv om han ikke fik en eneste Discipel, hvis han kun kunde faae dem ved at forandre Vilkaaret. Apostelen har dog nogen selvisk Trang til den Lindring at faae Tilhængere, at blive Flere, hvad Gud-Mennesket ikke har, der ikke selvisk trænger til Tilhængere, derfor kun har Evighedens Priis, ingen Markeds-Priis.

Saaledes skete det, da Christus forkyndte Christendom: Slægten blev ubetinget imponeret.

Men naturam furca expellas, den kommer dog igjen. Det Mennesket tenderer til er at faae Forholdet vendt om. Som en Hund, der tvinges til at gaae paa To, i ethvert Øieblik har en Tendents til at komme til at gaae paa Fire igjen, og saa snart den seer sit Snit, strax gjør det, og blot venter paa at see sit Snit: saaledes er hele Christenheden Menneske-Slægtens Stræben efter at komme til igjen at gaae paa Fire, at blive Christendommen qvit, gavtyveagtigt under Navn af at det er Christendom, og med Paastand paa, at dette er Christendommens Fuldkommengjørelse.

Først vendte man „Forbilledets" anden Side ud, Forbilledet blev ikke mere Forbilledet, men Forsoneren; og istedetfor at see paa ham i Retning af Efterfølgelse, dvælede man ved hans Velgjerninger og ønskede at være i deres Sted mod hvem de vistes, hvilket er lige saa bagvendt, som, hvis Een fremstilledes som Forbillede i Gavmildhed, man da ikke vilde see paa ham i Betydning af at efterligne hans Gavmildhed, men i Betydning af at ønske at være i Deres Sted, mod hvem han viste Gavmildhed.

Altsaa Forbilledet gik ud. Saa afskaffede man ogsaa Apostelen som Forbillede. Derpaa ogsaa den første christne Tid som For-

billede. Og saaledes lykkedes det tilsidst at naae — at gaae paa Fire igjen, og at Det, just Det var den sande Christendom. Ved Hjælp af Dogmer sikkrede man sig mod Alt, hvad der blot med nogen Sandhed kunde kaldes christeligt Forbillede, og saa gik det for fulde Seil i Retning af — Perfectibiliteten.

Aands-Menneskets Christendom; vi Menneskers Christendom.

Naar jeg saaledes sætter een Christendom over for en anden, kunde det dog vel ikke falde Nogen ind at misforstaae det, som var jeg nu bleven enig med Dyrlægen Pastor Fog, at der er to Arter af Christendom. Nei, jeg sætter dem over for hinanden i den uforandrede Mening, at det nye Testamentes Christendom er Christendom, den anden vel en Gavtyvestreg, de ligne hinanden ikke mere end Firkanten Cirklen. Men hvorfor jeg sætter dem saaledes over for hinanden, er for med et Par Ord at belyse, hvad jeg i en Artikel i „Fædrelandet" har yttret: om ikke vi Mennesker, Slægten er saaledes vanslægtet, at der ikke mere fødes Mennesker, som kunne bære det Guddommelige, som er det nye Testamentes Christendom; og hvis saa er, er da hermed paa den allersimpleste Maade sat en Bom for alle de eedsorne Præsters Bevisen, at den officielle Christendom er det nye Testamentes Christendom, og at Christendommen er til.

Det er især to Forskjelligheder mellem Aands-Mennesket og os Mennesker, paa hvilke jeg vil fæste Opmærksomheden, og derved igjen belyse Forskjellen mellem det nye Testamentes Christendom og „Christenheds" Christendom.

1) Aands-Mennesket er deri forskjelligt fra os Mennesker, at han er, om jeg saa tør sige, saa svært bygget, at han kan bære en Fordoblelse i sig; vi Mennesker ere i Sammenligning hermed som Bindingsværk i Sammenligning med Grundmuur, saa løst og svagt bygte, at vi ikke kunne bære en Fordoblelse. Men til en Fordoblelse forholder just det nye Testamentes Christendom sig.

Aands-Mennesket kan bære en Fordoblelse i sig, han kan med sin Forstand fastholde, at Noget er mod Forstanden og saa dog ville det; han kan med sin Forstand fastholde, at Noget er til Forargelse og saa dog ville det; at Noget, menneskelig talt, gjør ham ulykkelig og saa dog ville det o. s. f. Men just saaledes er det nye Testamentes Christendom sat sammen. Vi Mennesker derimod kunne ikke udholde eller bære en Fordoblelse i os; vor Villen forandrer vor Forstaaen. Vor („Christenheds") Christendom er derfor ogsaa beregnet herpaa; den borttager fra det Christelige Forargelsen, Paradoxet o. s. v., anbringer istedet: Sandsynligheden, det Ligefremme ɔ: forvandler Christendommen til noget ganske Andet end den er i det nye Testamente, ja til lige det Modsatte; og dette er „Christenheds" (vi Menneskers) Christendom.

2) Aands-Mennesket er forskjelligt fra os Mennesker ved at kunne udholde Isolation, rangerer som Aands-Menneske i Forhold til, hvor stærkt han kan udholde Isolation, medens vi Mennesker bestandigt trænge til „de Andre", Flokken, døe, fortvivle, om vi ikke ere betryggede ved at være i Flokken, af samme Mening som Flokken o. s. v.

Men det nye Testamentes Christendom er just beregnet paa, forholdende sig til denne Aands-Menneskets Isolation. Christendom i det nye Testamente er at elske Gud i Menneske-Had, i Had til sig selv og derved til andre Mennesker, hadende Fader, Moder, sit eget Barn, Hustru o. s. v., det stærkeste Udtryk for den qvalfuldeste Isolation. — Og herom er det jeg siger: saadanne Mennesker, af den Bonitet og Kaliber, fødes ikke mere.

Vi Menneskers Christendom er: at elske Gud i Samstemning med at elske og være elsket af andre Mennesker, bestandigt de Andre, Flokken med.

Lad mig tage et Exempel. I „Christenhed" er dette Christendom. En Mand med et Fruentimmer under Armen træder op til Alteret, hvor en pyntelig Silke-Præst, halvt studeret i Digterne, halvt i det nye Testamente, holder en Tale halvt erotisk halvt christelig, en Vielse: dette er i „Christenhed" Christendom. Det

nye Testamentes Christendom vilde være: dersom hiin Mand virkelig kunde elske saaledes, at Pigen var den i Sandhed eneste og med en Sjels hele Lidenskab Elskede — dog allerede saadanne Mennesker forekomme ikke mere — da, havende sig selv og den Elskede, at slippe hende for at elske Gud. — Og herom er det jeg siger: saadanne Mennesker, af den Bonitet og Kaliber, fødes ikke mere.

Det nye Testamentes Christendom; „Christenheds" Christendom.

Christendommens Tanke var: at ville forandre Alt.

Resultatet, „Christenheds" Christendom er: at Alt, ubetinget Alt er blevet som det var, kun at Alt har antaget Navn af „christeligt" — og saa (spil op Musikanter!) saa leve vi Hedenskabet, saa gladeligt, saa gladeligt, rund, rund, rund; eller rettere vi leve Hedenskabet raffineret ved Hjelp af Evigheden og ved Hjelp af at det jo er christeligt det Hele!

Forsøg det, tag hvad Du vil, og Du skal see det slaaer til, er som jeg siger.

Var det dette Christendommen vilde: Kydskhed — Horehusene bort. Forandringen er den, at Horehusene bleve aldeles som i Hedenskabet, Liderlighedens Forholds-Tal ligesaa, men det er blevet „christelige" Horehuse. En Horevært er en „christelig" Horevært, han er Christen aldeles som alle vi Andre; at udelukke ham fra Naademidlerne „ih Gud Fader bevares", vil Præsten sige, „hvad skulde det blive til, naar vi først begyndte at udelukke et eneste betalende Medlem". Han døer, og alt i Forhold til som han betaler, faaer han en hæderlig Lovtale ved Graven. Og efter paa en, christeligt, saa lumpen, saa nedrig Maade at have tjent sine Penge — thi, christeligt, maatte Præsten hellere have stjaalet dem — tager saa Præsten hjem, han har Hast, han skal i Kirke for at — declamere, eller som Biskop Martensen siger: vidne.

Var det dette Christendommen vilde: Redelighed og Ærlighed, Snyderiet bort — Forandringen, som bevirkedes er denne: Sny-

deriet blev aldeles som i Hedenskabet, „Enhver" (Christen!) „er Tyv i sin Næringsvei"; men Snyderiet antog Prædikatet christeligt, det blev „christeligt" Snyderie — og „Præsten" lyser Velsignelse over dette christelige Samfund, denne christelige Stat, hvor man snyder som i Hedenskabet, og tillige ved at betale „Præsten", altsaa den største Snyder, tilsnyder sig, at dette er Christendom.

Var det dette Christendommen vilde: Alvor i Livet og bort med Forfængelighedens Hæder og Ære — Alt blev som det var, Forandringen den, at det antog Prædikatet „christelig": Ordenernes Dingel-Dangel, Titler, Rang o. s. v. blev christelig — og Præsten (denne af alle Tvetydigheder uanstændigste Tvetydighed, dette af alle Latterligheder latterligste Ruskumsnusk!) han er kisteglad ved selv — at decoreres med „Korset". Korset! Ja, i „Christenheds" Christendom er Korset blevet Noget som Barnets Kjephest og Trompet.

Og saaledes i Alt. Er der i det naturlige Menneske næst Selv-Opholdelsens Drift nogen Drift som er stærk, da den til Slægtens Forplantelse, hvilken derfor ogsaa Christendommen søger at afkøle, lærende, at det er bedre ikke at gifte sig, dog, naar galt skal være, saa dog bedre at gifte sig end at lide Brynde. Men i Christenhed er Slægts-Forplantelsen bleven Livets Alvor samt Christendom; og Præsten — dette i lange Klæder indhyllede Indbegreb af Nonsens! — Præsten, Læreren i Christendom, det nye Testamentes Christendom, har endog faaet sine Indkomster sat i Forhold til, at Menneskene ere virksomme i Retning af Slægtens Forplantelse, faaer noget Vist for hvert Barn!

Som sagt, forsøg det, og Du skal i Alt finde, at det er, som jeg siger det: Forandringen fra Hedenskabet er den, at Alt er blevet uforandret, men har antaget Prædikatet: christelig.

Naar Alle ere Christne, er eo ipso Christendommen ikke til.

Dette er, naar det er viist, saare let at see, og eengang seet er det uforglemmeligt.

Enhver Bestemmelse, som gjælder om Alle, kan ikke gribe ind i selve Tilværelsen, men maa enten ligge til Grund for Tilværelsen, eller udenfor som intetbetydende.

Tag Bestemmelsen: Menneske. Vi ere alle Mennesker. Denne Bestemmelse griber derfor heller slet ikke ind i Menneske-Tilværelsen; thi det Hele er under den Antagelse, at vi Alle ere Mennesker; denne Bestemmelse ligger foran Begyndelsen i Betydning af at ligge til Grund: vi ere Alle Mennesker — og nu begynder det.

Dette er et Exempel paa en Bestemmelse, som gjælder om Alle, og som er til Grund liggende. Det Andet var, at en Bestemmelse, der angaaer Alle, eller ved at angaae Alle, ligger foran Begyndelsen, udenfor som det Intetbetydende.

Antag — og lad os nu ikke gjøre Vrøvleri om at det er en besynderlig Antagelse; vi skal jo have Sagen oplyst — antag, at vi Alle vare Tyveknegte, hvad Politiet kalder straffede Personer — naar vi Alle ere det, vil eo ipso denne Bestemmelse aldeles ingen Indflydelse faae paa det Hele, vi ville leve aldeles som vi leve, Enhver gjælde for det han nu gjælder, Nogle — straffede Personer — være stemplede som Tyve og Røvere, altsaa indenfor Bestemmelsen, at vi Alle ere straffede Personer; Andre — straffede Personer — høit anseete o. s. v. kort Alt vilde indtil den allermindste Ubetydelighed være som det er, thi er vi Alle straffede

Personer, saa er dette Begreb hævet; naar Alle ere det, er det at være det = Intet; ikke blot at det ikke siger Noget at være straffet Person, naar vi Alle ere det, nei det siger slet Intet.

Aldeles paa samme Maade med det: at Alle ere Christne. Ere vi Alle Christne, saa er Begrebet hævet, det at være Christen et Noget, som ligger foran Begyndelsen, udenfor — og nu begynder det, vi leve saa det blot Menneskelige, aldeles som i Hedenskabet; Bestemmelsen Christen kan aldeles ikke komme til at gribe ind, thi derved at vi Alle ere det, er den just sat udenfor.

Guds Tanke med Christendommen var, om jeg saa tør sige, rigtigt tilgavns at slaae i Bordet for os Mennesker. Til den Ende satte han „Individ" og „Slægt", den Enkelte og de Mange forkeert sammen, satte dem mod hinanden, anbragte Splidagtighedens Bestemmelse; thi det at være Christen var just, efter hans Tanke, Splidagtighedens Bestemmelse, „den Enkeltes" med „Slægt", med Millioner, med Familie, med Fader og Moder o. s. v.

Gud gjorde det saaledes deels af Kjerlighed, thi han, Kjerlighedens Gud, vilde være elsket, men er for stor en Kjender af hvad Kjerlighed er til at ville have med dette Labansagtige at bestille at elskes bataillonsviis eller af hele Nationer, som ein zwei drei commanderes til Kirke-Parade, nei Formlen er bestandigt: den Enkelte i Modsætning til de Andre; og deels gjorde han det som den Regjerende, for saaledes at holde Styr paa Menneskene og opdrage dem. Dette var hans Tanke, om end vi Mennesker i een Forstand maatte sige, hvis vi turde det, at det var det meest chikaneuse Indfald Gud kunde faae paa den Maade at sætte os sammen, eller paa den Maade at forhindre os i, hvad vi Dyre-Skabninger ansee for den sande Velvære, at løbe sammen i Flok den Ene altid „som de Andre".

Det lykkedes nu Gud; han imponerede virkelig Menneskene.

Dog efterhaanden kom Menneske-Slægten igjen til sig selv, og kløgtig som den er, saae den: med Magt at afkaste Christendommen lader sig ikke gjøre — saa lad os gjøre det ved List: vi ere alle Christne, saa er eo ipso Christendommen afskaffet.

Og der er det vi nu ere. Det Hele er en Gavtyvestreg; disse 2000 Kirker eller hvor mange der ere, er, christeligt, en Gavtyvestreg; disse 1000 Fløiels, Silke, Klædes, Bombasins Præster ere ligeledes, christeligt, en Gavtyvestreg — thi det Hele hviler paa den gavtyveagtige Antagelse, at vi Alle ere Christne, hvilket just er den gavtyveagtige Afskaffelse af Christendommen. Det er derfor ogsaa en egen Art Euphemisme, naar vi berolige os ved, at vi alle blive salige, eller med „jeg bliver vel salig ligesom alle de Andre", thi under den Adresse modtages man ikke i Himlen, ankommer lige saa lidet der som man tillands kommer til Ny-Holland.

Et Oprør i Trods — et Oprør i Hyklerie
eller
Om Affaldet fra Christendommen.

At Mennesket er en trodsig Skabning, veed man nok; men at han er en i høi Grad klog Skabning — saasnart det gjælder om Kjød og Blod og jordisk Velvære, er man ikke altid opmærksom paa. Dog er det saaledes, medens det derfor forresten gjerne kan være sandt, hvad der klages over den menneskelige Dumhed.

Naar der da er Noget, som ikke behager Mennesket, seer han klogt efter, om den Magt der byder, ikke er større end at han kan byde Magt imod. Forvisser han sig derom, gjøres Oprøret i Trods.

Men er den Magt, som byder hvad der ikke behager Mennesket, ham saaledes overmægtig, at han ubetinget fortvivler om at gjøre Oprør i Trods — saa griber han til Hykleriet.

Dette med Hensyn til Christendommen. At Affaldet fra Christendommen længst er skeet, har man ikke bemærket, fordi Affaldet er skeet, Oprøret gjort i: Hyklerie. Just Christenhed er Affaldet fra Christendom.

I det nye Testamente er, ifølge Christi egen Lære, det at være Christen, blot menneskelig talt, idel Qval, en Qval, sammenlignet med hvilken alle andre menneskelige Lidelser næsten kun ere Barnestreger. Det Christus taler om — thi han lægger ikke Dølgsmaal derpaa — er om at korsfæste Kjødet, hade sig selv, om at lide for Læren, at græde og hyle, medens Verden glæder sig, om de meest hjerteskærende Lidelser ved at hade Fader, Moder, Hu-

strue, sit eget Barn, om at være hvad Skriften siger om Forbilledet — og det at være Christen skal jo svare til Forbilledet — en Orm, ikke et Menneske. Derfra disse idelige Formaninger om ikke at forarges, ikke at forarges over, at Det der i den allerhøieste, i guddommelig Forstand er Frelsen, Hjælpen, skal være, menneskelig talt, saa rædsomt.

Saaledes med det at være Christen. See, det er ikke Noget for os Mennesker, Sligt ville vi nok helst bede os fritagne for. Ja, dersom nogen menneskelig Magt havde hittet paa Sligt, saa vilde Mennesket strax i Trods have gjort Oprør.

Men uheldigviis er Gud en Magt, som man ikke gjør Oprør mod i Trods.

Da greb „Mennesket" til Hyklerie. Man havde ikke engang Mod og Redelighed og Sandhed til ligefrem at sige Gud „det kan jeg ikke gaae ind paa", man greb til Hyklerie, og meente sig saa fuldkommen sikkret.

Man greb til Hyklerie, man forfalskede Bestemmelsen af det at være Christen. Det at være Christen, heed det, er idel Salighed, „hvad var jeg, o, hvad var jeg, hvis jeg ikke var Christen; o, uskatteerlige Gode at være Christen; ja, det at være Christen, det giver først ret Livet Betydning, Glæderne Smag og Lidelserne Lindring."

Paa den Maade bleve vi Alle Christne. Og nu gik det flot til med fede Ord og høitravende Talemaader, og himmelske Blikke og Taarer i Strømmeviis, Alt af dertil gagerede Kunstnere, som ikke kunde finde Udtryk til noksom at takke Gud for det store Gode, at vi ere Christne o. s. v. — og Hemmeligheden var: vi har forfalsket Begrebet af det at være Christen, men haaber ved gavtyveagtig hykkelsk Smiger og søde Ord, takkende og atter takkende for at vi — ere det Modsatte af det han forstaaer ved at være Christen — derved haabe vi, bedaarende os selv, at sætte ham en Voxnæse paa; ved saa inbrünstigt at takke ham for at vi ere det, haabe vi at slippe for at blive det.

See derfor er en Kirke det meest tvetydige Sted. Thi vistnok er der andre Steder, som man kalder tvetydige Steder; men

de ere det egentlig ikke, de ere jo eenstydigt hvad de ere, det at de kaldes „tvetydige" jo forhindrende den egentlige Tvetydighed. En Kirke derimod, ja, det er et tvetydigt Sted, en kongelig autoriseret christelig Kirke i „Christenhed" er det meest Tvetydige, som nogensinde har existeret.

Thi at gjøre Nar af Gud er ikke tvetydigt, men at gjøre det under Navn af at dyrke ham er tvetydigt; at ville afskaffe Christendommen er ikke tvetydigt, men det er tvetydigt at afskaffe Christendommen under Navn af at udbrede den; at give Penge til for at modarbeide Christendommen er ikke tvetydigt, men det er tvetydigt at tage Penge for at modarbeide den under Navn af at virke for den.

En Eeds Aflæggelse
eller
Det Officielle: det Personlige.

Lad mig fortælle en lille, psychologisk ikke umærkelig, Tildragelse fra Forbryder-Verdenen.

Det var i en Sag, hvor man kan, som det hedder, „frie sig" ved Eed — det vil sige timeligt frie sig mod evigt at binde sig ved en Meneed; det var en Øvrigheden tilstrækkeligt bekjendt, oftere straffet Person, som var den Paagjældende; Øvrigheden havde det ikke i sin Magt at forhindre Eeden, men var fuldkommen moralsk overbeviist om, at det var en falsk Eed: saa aflagde han Eeden.

Efter Sagens Slutning besøgte Canselliraaden den Vedkommende i Arresten, indlod sig privat med ham og sagde til ham: „Tør Du give mig Din Haand paa, at det Du svoer var Sandhed?" „Nei" svarede han „nei, Hr. Cancelliraad, det vil jeg ikke."

See her et Exempel paa Forskjellen mellem det Officielle og det Personlige. For En, der væsentlig tilhører Forbryder-Verdenen, er at frie sig ved Eed noget Officielt, Noget han intet Øieblik betænker sig paa, eller om hvis Forsvarlighed han nærer den mindste Tvivl, da det er Noget, han af længst hævdet Praxis veed Beskeed om; det er for ham afgjort, Sligt gjør man officielt, upersonligt, Kunsten bestaaer i, behændigt at vende en Sag saaledes, at man kan frie sig ved Eed, Aflæggelsen er at sige Prosit til En der nyser, eller at skrive S. T. paa et Brev. Forgjeves søger Eeden og Aflæggelsens Høitidelighed at gjøre Indtryk paa ham just i Retning af Personlighed, forgjeves, han er — det er Forretningssag! — sig selv officiel, officielt væbnet mod ethvert Indtryk,

han forud veed man vil forsøge imod ham, og aflægger saa officielt Eeden; det Hele er, saaledes forstaaer han det, ex officio.

Men personligt, nei personligt kunde han ikke beslutte sig til høitideligt at bekræfte en Usandhed; „tør Du give mig Din Haand derpaa?" „nei, Hr. Cancelliraad, det vil jeg ikke."

*   *   *

Enhver, der har den allermindste Praxis, vil vistnok indrømme Rigtigheden af, at (for at gaae over til en ganske anden Verden) dette Tilfælde ikke sjeldent forekommer, at man vil kunne faae en Præst til i privat Samtale, især naar man kan berøre ham personligt, at vedkjende sig en anden Overbeviisning end den han ex officio foredrager, eller at han maaskee personligt forholder sig tvivlende til Det, han ex officio foredrager med „fuld Overbeviisning". Og dog er jo Præsten ved Eed forpligtet, han har aflagt en Eed, som skulde betrygge, at det han foredrager er hans Overbeviisning! Ak, ja, men dette med en Eeds Aflæggelse hører i Præste-Verdenen nu engang med til det Officielle — det maa saa være, hvis man vil ind i den Livsstilling. Man aflægger Eeden officielt, foredrager officielt, hvad man ved Eed er forpligtet paa. „Men svar mig oprigtigt, kjere Pastor P., vil Du give mig Din Haand paa, at det er Din Overbeviisning, eller ved Mindet om Din afdøde Hustru bekræfte det — thi det er mig, for min egen Skyld for om muligt at ende min Tvivlen, saa magtpaaliggende at faae Din sande Mening at vide?" „Nei, min Ven, nei, det kan jeg ikke, det maa Du ikke forlange af mig."

En Eeds Aflæggelse; det skulde jo ret betrygge, at Sagen er personlig! Dog Eeden — Eeden, Betingelsen for at komme ind i Levebrødet o. s. v.; leed os ikke i Fristelse, o Gud! — Eeden er maaskee aflagt officielt. „Men er det virkelig Din Overbeviisning hvad Du lærer, jeg besværger Dig ved Mindet om Din afdøde Hustrue, at Du, for at hjælpe mig, siger mig Din oprigtige Mening!" „Nei, min Ven, nei, det kan jeg ikke!"

Nymodens religieuse Betryggelser (Garantier).

Engang i en længst, længst svunden Tid forstod man Sagen saaledes: man fordrede af Den, der vilde være Lærer i Christendom, at hans Liv afgav Garantien for hvad han lærte.

Dette er man nu længst kommet bort fra, Verden er bleven klogere, alvorligere, har lært at ringeagte alt dette Smaalige og Sygelige med det Personlige, lært at begjere ene det Objektive — nu fordrer man, at Lærerens Liv afgiver Garantien for, at det han siger er Commerce, dramatisk Festlighed, Divertissement, reent objektivt.

Nogle Exempler. Er det dette Du vil tale om, at Christendommen, det nye Testamentes Christendom, har en Forkjerlighed for eenlig Stand — og Du selv er et eenligt Menneske: Kjere, det er ikke Noget for Dig at tale om, Menigheden kunde jo troe, at det var Alvor, blive urolig, eller den kunde føle sig fornærmet, at Du saaledes, saa upassende, blander Din Personlighed ind. Nei, det har lange Udsigter, før Du kan blive duelig til med Alvor at tale derom saaledes, at Du i Sandhed tilfredsstiller Menigheden. Vent, til Du engang allerede har Din første Kone i Jorden, og er et godt Stykke henne med den anden: da er Tiden for Dig, da træder Du frem for Menigheden, lærer og „vidner", at Christendommen har Forkjerlighed for eenlig Stand — og Du vil ganske tilfredsstille; thi Dit Liv afgiver Garantien for, at det er Fjas, Commerce, eller at det Du siger er: interessant. Ja, hvor interessant! Thi som, hvis et Ægteskab skal være sikkret mod Kjedsommelighed, være interessant, Manden maa være Konen utro

og Konen Manden: saaledes bliver det Sande først interessant, uhyre interessant derved, at man i Stemning lader sig gribe, henrive, fortrylle af det — men naturligviis gjør lige det Modsatte, og underfundigt betrygges i at lade det blive derved.

Er det dette Christelige Du vil tale om, at Christendommen lærer Foragt for Titler og Ordener og alle Ærens Narrestreger — og Du selv hverken er Rangsperson, eller Noget, som ligner Sligt: Kjere, det er ikke Noget for Dig at tale om, Menigheden kunde jo troe det var Alvor eller føle sig fornærmet over den Mangel paa Dannelse saaledes at paanøde sin Personlighed. Nei, bie til Du først selv har lagt Dig en Slump Ordener til, jo flere jo bedre, bie til Du selv slæber en Ramse af Titler med Dig, saa Du for Mængde af Titler neppe selv veed, hvad Du hedder: da er det Tiden, da træder Du frem, prædiker og „vidner" — og Du vil utvivlsomt tilfredsstille Menigheden; thi Dit Liv afgiver Garantien for, at det er dramatisk Forlystelse, en interessant Formiddags-Underholdning.

Er det dette Du vil tale om, om i Armod at forkynde Christendom, at det er den sande christelige Forkyndelse — og Du selv bogstavelig er en fattig Djævel: Kjere det er ikke Noget for Dig at tale om, Menigheden kunde jo troe det var Alvor, blive angest og bange, føle sig aldeles ude af Stemning og i allerhøieste Grad uhyggelig berørt ved at Armoden kom En saa nær paa Livet. Nei, skaf Dig først et fedt Levebrød, og naar Du saa har havt det saa længe, at Du snart vil avancere til et endnu federe: da er den beleilige Tid kommen, da træder Du frem for Menigheden, prædiker og „vidner" — og Du vil ganske tilfredsstille; thi Dit Liv afgiver Garantien for, at det Hele løber ud paa en Spas, som alvorlige Mænd engang imellem kunne ønske den, i Theatret eller i Kirken, en Forfriskelse for at samle nye Kræfter til — at tjene Penge.

Og paa den Maade dyrker man Gud i Kirkerne! Og saa græder disse Fløiels- og Silke-Talere, de hulke, Stemmen svigter qvalt i Taarer! O, dersom det er saaledes (og saaledes er det jo, da Gud selv siger det) at han tæller den Lidendes Taarer og gjem-

mer dem i en Flaske: da vee disse Talere, om Gud ogsaa har talt deres Søndags-Taarer og gjemt dem i en Flaske! Ja vee os Alle, dersom Gud virkelig lægger Mærke til disse Søndagstaarer, især Talernes, men ogsaa Tilhørernes! Thi en Søndags-Taler, han vilde have Ret i hvad han sagde — og det vilde vistnok, talerisk, tage sig brillant ud, især ved at understøttes af Taarer og den qvalte Hulken — men han vilde have Ret naar han sagde til Tilhørerne: jeg vil samle alle de unyttige Taarer I have udgydt i Kirken, og med dem vil jeg træde anklagende frem mod Eder paa Dommens Dag — — han har Ret; kun glemme man derover ikke, at Talerens egne dramatiske Taarer dog ere det langt Forfærdeligere end Tilhørernes letsindige.

„Vogter Eder for dem, som gjerne gaae i lange Klæder!"

(Mc. 12, 38; Luc. 20, 46.)

---

15 Juni 55.

Da „Sandhedsvidnerne" som rette „Sandhedsvidner" formodentligen foretrække, istedetfor offentlig at advare mod mig, i Skjulthed at være desto virksommere: skal jeg paatage mig deres Forretning, og høit, høit for hele Folket vidne: vogter Eder for Præsterne!

For Alt vogt Dig for Præsterne! Til det at være Christen (hvis man da skal være det saaledes, at det kan bestaae i Dommen; og hvad hjælper det ellers med Eens Væren Christen!) hører: at have lidt for Læren. Og troe Du mig, saasandt som jeg hedder Søren Kierkegaard, det faaer Du ingen officiel Præst til at sige, som naturligt er, thi det var for ham at dræbe sig selv; i samme Øieblik det er sagt, at det at have lidt for Læren fordres endog til at være menig Christen, i samme Øieblik er hele Maskineriet med de 1000 Levebrød og Embedsmænd forstyrret, alle disse 1000 Levebrødre blottede. Derfor faaer Du ingen officiel Præst til at sige det. Derimod kan Du være fuldt forvisset om, at han af al sin Magt vil foredrage det Modsatte, forhindre Dig i at komme paa hine Tanker, at Du kan bevares i Tilstanden af det han forstaaer ved en Christen: et godt Klippefaar, en skikkelig Middelmaadighed, hvem Evigheden lukker sig for.

Troe Du kun mig; jeg byder Dig ved mit Liv den Betryggelse Du kan forlange, thi jeg indlader mig jo slet ikke i endelig Forstand med Dig, søger ikke at drage Dig til mig for at stifte

Partie o. D. Nei, jeg gjør blot religieust min Pligt; og i en vis Forstand er det mig, naar jeg blot gjør den, ligegyldigt, aldeles ligegyldigt, om Du tager efter hvad jeg siger, eller ikke.

*　　*　　*

Vogter Eder for dem, som gaae i lange Klæder. Det behøves ikke at siges, at Christi Mening med disse Ord ikke kan være at ville critisere deres Paaklædning; nei, det er visseligen ikke en Bemærkning om Klæderne, ikke dette Christus har Noget mod, at de ere lange. Hvis Stands-Paaklædningen for Præster havde været korte Klæder, saa vilde Christus have sagt: vogter Eder for dem i korte Klæder. Og hvis Du vil, at jeg skal gaae til den Yderlighed, for at vise, at det ikke er Critik over Klæderne — hvis Stands-Paaklædningen for Præster havde været at gaae uden Klæder, saa vilde Christus have sagt: vogter Eder for dem som gaae uden Klæder. Det er Standen, han (thi han forstaaer noget ganske Andet ved det: at være Lærer) vil ramme, betegnende den ved dens særlige Dragt.

Vogter Eder for dem, som gjerne gaae i lange Klæder. En Theevands-Bibelfortolkning vil strax bemægtige sig det Ord „gjerne" og forklare, at Christus kun har sigtet paa Enkelte i Standen, Dem, der sætte en forfængelig Ære i de lange Klæder o. s. v. Nei, min gode langklædte Mand, det kan Du maaskee fra Prædikestolen med stor Høitidelighed bilde Fruentimmer og Børn ind; det svarer ogsaa ganske til det Christus-Billede, som fremstilles i Søndags-Tjenesten. Men mig bilder Du det ikke ind; og det nye Testamentes Christus taler ikke saaledes. Han taler altid om hele Standen, kommer ikke med den intetsigende Passiar, at der er nogle blandt dem, som ere fordærvede, hvad jo til alle Tider vil gjælde om alle Stænder, saa der selvfølgeligt dermed slet Intet er sagt. Nei, han opfatter Standen som et Hele, taler om at Standen som Hele er fordærvet, at Standen som Hele ogsaa har den Fordærvethed gjerne at ville gaae i de lange Klæder, fordi nemlig det at være Præst i det Officielles Forstand er lige det Mod-

satte af hvad Christus forstaaer ved at være Lærer, hvilket Sidste er at lide, medens det Første er at nyde det Jordiske, raffineret ved Glorien af at være Guds Repræsentant, — saa det er intet Under, at de gjerne gaae i lange Klæder; thi alle andre Stillinger i Livet lønnes kun med det Jordiske, men den officielle Geistlighed tager lidt af det Himmelske med til Raffinement.

*　　　*　　　*

Altsaa, i sig selv er det aldeles ligegyldigt, om Stands-Paaklædningen er lange Klæder eller korte Klæder. Det som derimod er det Afgjørende, er: saasnart Læreren faaer „Ornat“, særlig Dragt, Stands-Paaklædning, saa har Du officiel Gudsdyrkelse — og det er den Christus ikke vil have. Lange Klæder, pragtfulde Kirkebygninger o. s. v., alt dette hænger sammen, og er den menneskelige Forfalskning af det nye Testamentes Christendom, en Forfalskning, der skammeligt benytter sig af, at Menneskenes Mængde desto værre kun altfor let lader sig bedaare af Sandse-Indtrykket, og derfor (lige stik mod det nye Testamente) er tilbøielig til at kjende sand Christendom paa Sandse-Indtrykket. Det er den menneskelige Forfalskning af det nye Testamentes Christendom; og det er ikke med geistlig Stand som med andre Stænder, at i og for sig selv er der intet Ondt i Standen, nei, geistlig Stand er, christeligt, i og for sig selv af det Onde, er en Fordærvethed, en menneskelig Selviskhed, der vender Christendommen lige omvendt af som Christus vendte den.

Men da nu dog engang lange Klæder er blevet Stands-Paaklædningen for Præster, kan man ogsaa være sikker paa, at der ligger Noget deri, og jeg mener, at man ved at agte paa hvad deri ligger, yderst betegnende kan opfatte officiel Christendoms Væsen eller Uvæsen.

Lange Klæder fører uvilkaarligt Tanken hen paa at have Noget at skjule; naar man har Noget at skjule, ere lange Klæder meget hensigtsmæssige — og den officielle Christendom har over-

ordentlig Meget at skjule, thi den er fra først til sidst en Usandhed, som derfor bedst skjules — i lange Klæder.

Og lange Klæder — det er jo Fruentimmer-Paaklædning. Derved ledes saa Tanken hen paa, hvad der ogsaa er charakteristisk for den officielle Christendom: det Umandige, det at bruge List, Usandhed, Løgn som sin Magt. Atter aldeles betegnende for officiel Christendom, der, selv en Usandhed, forbruger en uhyre Masse Usandhed baade for at skjule hvad Sandhed er, og for at skjule over, at den selv er Usandhed.

Og dette Fruentimmeragtige er ogsaa paa en anden Maade betegnende for officiel Christendom. Det Qvindelige, at ville og dog modstræbende, dette, i Qvinden ubevidste, Coquette finder just sit utilgivelige Tilsvarende i den officielle Christendom, der saa gjerne vil det Jordiske og Timelige, men dog for en Skams Skyld maa lade som vil man det ikke, passer nøie paa at faae det, men dog skjult, thi man maa lade — ih bevares! — man maa daane, besvime, naar man skal tage de høie og fede Stillinger, hvilke er En saa afgjort imod, at man kun af Pligtfølelse, ene og alene af Pligtfølelse har kunnet beslutte sig til at overtage en saadan, og først efter at man, ak men forgjæves, paa sine Knæe har sukket til Gud og bedet ham tage dette Kors, denne bittre Kalk fra En — — og dog vilde man maaskee komme i en forbistret Forlegenhed, hvis Regjeringen var ironisk nok til at fritage En.

Endeligen: Mænd i Fruentimmer-Klæder er jo noget Tvetydigt. Man kunde fristes til at sige, at det strider imod Politie-Anordningen, som forbyder Mandfolk at gaae i Fruentimmerklæder og omvendt. Men i ethvert Tilfælde, det er noget Tvetydigt — og Tvetydighed er just det meest betegnende Udtryk for hvad officiel Christendom er, betegnende den Forandring, der i Tidernes Løb er foregaaet med Christendommen, at den fra at være hvad den er i det nye Testamente: Eenfold, det Eenstydige, er — formodentlig ved Hjælp af Perfectibiliteten! — blevet noget Mere: det Tvetydige.

*　　　*　　　*

Vogter Eder derfor for dem som gjerne gaae i lange Klæder! Ifølge Christus (der dog vel bedst maa vide Beskeed om Veien, da han er Veien) er Porten snever, Veien trang — og kun faa De, som finde den. Og hvad der maaskee meest af Alt har bevirket, at disse Faaes Antal er saa lille, med hvert Aarhundrede forholdsviis mindre: er det uhyre Sandsebedrag, som den officielle Christendom har fremkoglet. Forfølgelse, Mishandling, Blodsudgydelse har paa ingen Maade skadet saaledes, nei, har gavnet, gavnet uberegneligt i Sammenligning med den Grundskade: officiel Christendom, beregnet paa at tjene den menneskelige Magelighed, Middelmaadighed ved at indbilde Menneskene, at Magelighed og Middelmaadighed og Livs-Nydelse er: Christendom. Skaf officiel Christendom bort, lad Forfølgelse komme: i samme Øieblik er Christendommen atter til.

Øieblikket.

Nr. 6.

Indhold:

23 August 1855.

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Kort og Spidst.

1.

Christendommen lader sig fuldkommengjøre (er perfectibel); det gaaer fremad; nu er det naaet det Fuldkomne. Hvad der tilstræbtes som Idealet, men hvad dog selv den første Tid kun tilnærmelsesviis naaede, at de Christne er et Folk af Præster, det er nu fuldkommen naaet, især i Protestantismen, især i Danmark.

Dersom nemlig det vi kalde Præst er det at være Præst — ja saa ere vi Alle Præster!

2.

I den pragtfulde Domkirke fremtræder den høivelbaarne høiærværdige Geheime-General-Ober-Hof-Prædikant, den fornemme Verdens udvalgte Yndling, han træder frem for en udvalgt Kreds af Udvalgte, og prædiker rørt over den af ham selv udvalgte Text „Gud har udvalgt det i Verden Ringe og Foragtede" — og der er Ingen, som leer.

3.

Naar en Mand har Tandpine, siger Verden „stakkels Mand"; naar en Mands Kone bliver ham utro, siger Verden „stakkels Mand"; naar en Mand er i Pengeforlegenhed, siger Verden „stakkels Mand". — Naar det behager Gud i en ringe Tjeners Skikkelse at ville lide i denne Verden, siger Verden „stakkels Menneske"; naar en Apostel i guddommeligt Ærinde har den Ære at lide for Sandhed, siger Verden „stakkels Menneske": stakkels Verden!

4.

„Havde Apostelen Paulus nogen Embedsstilling?" Nei, Paulus havde ingen Embedsstilling. „Tjente han da paa anden Maade mange Penge?" Nei, han tjente paa ingen Maade Penge. „Var han da idetmindste gift?" Nei, han var ikke gift. „Men saa er jo Paulus ingen alvorlig Mand!" Nei, Paulus er ingen alvorlig Mand.

5.

Om en svensk Præst fortælles, at han, rystet ved Synet af den Virkning hans Tale frembragte paa Tilhørerne, som hensvømmede i Taarer, der fortælles at han beroligende sagde: græder ikke Børn, det turde være Løgn Altsammen.

Hvorfor siger Præsten det nu ikke mere? Behøves ikke, vi veed det — vi ere Alle Præster.

Men derfor kan vi jo gjerne græde, baade hans og vore Taarer være paa ingen Maade hykkelske, men meente, sande — som i Theatret.

6.

Da Hedenskabet opløstes, levede der nogle Præster, Augurer kaldede. Om disse berettes, at den ene Augur ikke kunde see paa den anden uden at smile.

I „Christenhed" kan vel snart Ingen see en Præst, eller vel snart det ene Menneske ikke see paa det andet uden at smile — men vi ere jo ogsaa Alle Præster.

7.

Er dette den samme Lære, naar Christus siger til den rige Yngling: sælg Alt, hvad Du haver — og giv Fattige det;

og naar Præsten siger: sælg Alt hvad Du haver og — giv mig det?

8.

Genier ere som Tordenveir: de gaae mod Vinden, forfærde Menneskene, rense Luften.

Det Bestaaende har opfundet adskillige Tordenafledere.

Og det lykkes. Ja vist lykkes det; det lykkes at gjøre det næste Tordenveir desto alvorligere.

9.

Man kan ikke leve af Ingenting. Det hører man saa ofte, især af Præster.

Og just Præsterne gjøre dette Konststykke: Christendommen er slet ikke til — dog leve de deraf.

Afstands-Maal;

og

herved igjen om den egentlige Vanskelighed jeg har at kæmpe med.

Min kjære Læser! For at gjøre Dig opmærksom betræffende, hvor vi, christeligt, ere; for at Du kan faae en Leilighed til at maale Afstanden fra det nye Testamentes og den oprindelige Christendom: lad mig til den Ende benytte tvende Mænd, der hver for sig men paa forskjellig Maade ansees for Repræsentanter for sand Christendom, og som ere almindelig bekjendte.

Tag først Biskop Mynster; han gjaldt jo i saa godt som hele Befolkningens Forestilling for at være sand christelig Alvor og Viisdom.

Dog forholdt det sig saaledes med Biskop Mynster: hans hele Alvor naaede ikke længere end til den Tanke: paa en, menneskelig, tilladelig og redelig, eller vel ogsaa, paa en, menneskelig, hæderlig Maade at komme lykkelig og vel gjennem dette Liv.

Men denne Livsbetragtning er aldeles ikke det nye Testamentes Christendom, ikke den oprindelige Christendoms Livsbetragtning. Den oprindelige Christendom forholder sig saaledes stridende til denne Verden, at dens Betragtning er: ikke at ville lykkeligt og vel slippe igjennem denne Verden, men just at passe paa, for ramme Alvor at støde sammen med denne Verden, at man, efter saaledes at have kæmpet og lidt, maatte kunne bestaae i Dommen, hvor Dommeren (hvem man ifølge det nye Testa-

mente kun kan elske ved at have denne Verden og sit eget Liv i denne Verden) vil dømme, om man har fuldkommet hans Villie.

Der er altsaa en Verdens, en Himmels Forskjel mellem den Mynsterske Livsbetragtning (der egentligen er epicuræisk, Livsnydelsens og Livslystens, tilhørende denne Verden) og den christelige, der er Lidelsernes, Dødens Begeistring, tilhørende den anden Verden; ja der er en saadan Forskjel mellem disse tvende Livsbetragtninger, at den sidste maatte (naar der skulde gjøres Alvor med den, og den ikke høist foredrages en sjelden Gang i en stille Time) forekomme Biskop Mynster som en Art Galskab.

Maal nu, og Du skal see, det Du under Navnet Mynster er vant til at betegne som christelig Alvor og Viisdom, er, christeligt maalt: Lunkenhed, Indifferentisme. Thi saaledes maatte jo den Forskjel betegnes, Forskjellen mellem: at ville stride paa Liv og Død med denne Verden, for ingen Priis at ville have Venskab med denne Verden (det, christeligt, Fordrede) og at ville see at slippe lykkeligt og vel gjennem denne Verden, høist stridende en Smule, naar dette kunde bidrage til, at man slipper lykkeligt og vel gjennem denne Verden.

Tag saa Pastor Grundtvig. G. ansees jo for „en Slags Apostel", repræsenterende Begeistring, Troes-Mod, som kæmper for en Overbeviisning.

Lad os nu see nøiere efter. Det Høieste han har kæmpet for, er, for at faae Lov til, selv og med dem, som ville slutte sig til ham, at udtrykke, hvad han forstaaer ved Christendom. Derfor vilde han have Aaget bort, som Statskirken lagde paa ham; det oprørte ham, at man ved Politie-Magt vilde forhindre ham i, religieust, at have sin Frihed.

Godt. Men hvis da G. for sig og Sine havde opnaaet hvad han vilde, var det altsaa hans Tanke, at lade hele det uhyre Sandsebedrag bestaae, at Staten udgiver sig for at være christelig, at Folket indbilder sig at være Christne, kort, at der hver evige Dag forskyldes en Fornærmelse, en Majestæts-Forbrydelse mod Gud ved at man har forfalsket hvad Christendom er. At kæmpe i Retning heraf er vistnok aldrig faldet G. ind. Nei, Frihed for

sig og hvo der maatte være enig med ham, Frihed til at udtrykke hvad han og de med ham forstaae ved Christendom, det er det Høieste han har villet — og saa vilde han forholde sig roligt, beroliget i dette Liv, tilhøre sin Familie, og forresten leve som De, der dog væsentligen have hjemme i denne Verden, og maaskee kalde sin Rolighed Tolerance mod de Andre, de andre — Christne.

Tænk nu paa den Lidenskab, der var i den oprindelige Christendom, og uden hvilken den da aldrig var kommet ind i Verden; forelæg en af hine Skikkelser det Spørgsmaal: tør en Christen paa den Maade berolige sig? „Afskyeligt" vilde han svare „rædsomt; en Christen skulde, naar han blot kunde faae Lov til selv at leve som han vilde, roligt tie til, at Gud hver Dag forhaanes ved at man millionviis falsk udgiver sig for at være Christen, dyrker ham ved at holde ham for Nar; han skulde tie dertil, og ikke øieblikkeligt — Gud til Ære — vove sig lidende ind blandt disse Millioner, glad lidende for Læren!" Thi lad os ikke glemme, medens Christendommen vistnok i een Forstand er den toleranteste af alle Religioner, forsaavidt den meest af alle afskyer at bruge sandselig Magt, er den i en anden Forstand den intoleranteste af alle Religioner, forsaavidt dens sande Bekjendere ingen Grændse kjende i Henseende til at ville selv lidende tvinge Andre, tvinge dem ved at lide deres Mishandling og Forfølgelse.

Maalt med dette Maal sees let, at G. egentligen aldrig kan siges at have kæmpet for Christendom, han har egentligen kun kæmpet for noget Jordisk, borgerlig Frihed for sig og Tilhængere; og han har aldrig kæmpet med christelig Lidenskab. Nei i Sammenligning med den oprindelige Christendoms Lidenskab er G.s Begeistring: Lunkenhed, Indifferentisme.

Det baade med Hensyn til Mynster og Grundtvig Skuffende er, at de ved at leve i en Tid, som aldeles ingen Anelse har om den oprindelige Christendom, sammenligneslsesviis have naaet at gjælde respektive for Alvor og Viisdom, og for Begeistring og Troes-Mod.

Men forholder dette sig nu saaledes, at i en given Tid de

tvende meest fremtrædende Repræsentanter for Christendom, hvilke gjælde for Alvor og Viisdom, Begeistring og Troes-Mod, maalte med den oprindelige Christendoms Maal maae siges at være: Lunkenhed, Indifferentisme: saa faaer man derved en Forestilling om hele Tiden og om den Vanskelighed, jeg egentligen har at kæmpe med.

Vanskeligheden ligger i, at hele Tiden er sjunken i den dybeste Indifferentisme, slet ingen Religion har, ikke engang er i Tilstand af Religion.

Det vildledende er, at de kalde sig Christne, og at man ikke er opmærksom paa, hvad Indifferentisme egentligen er, eller paa just den fordærveligste Form af Indifferentisme.

Ved Indifferentisme tænker man egentligen kun paa det, slet ingen Religion at have. Men dette: afgjort, besluttet, bestemt ingen Religion at have, er allerede et noget Lidenskabeligt, og saaledes ikke den farligste Art af Indifferentisme. Den forekommer derfor ogsaa sjeldnere.

Nei, den farligste Art Indifferentisme og den ganske almindelige er: at have en bestemt Religion; men denne Religion er udvandet og forkluddret til noget reent Pjank, saa man derfor kan have den Religion paa en aldeles lidenskabsløs Maade. Det er den allerfarligste Art Indifferentisme; thi just ved at have dette Jux under Navn af Religion er man, saa mener man, sikkret mod, utilgængelig for enhver Sigtelse i Retning af, at man ingen Religion har.

Al Religion forholder sig til Lidenskab, til at have Lidenskab. Det vil derfor, især i Forstands Tider, være Tilfældet med enhver Religion, at den kun har meget faa sande Tilhængere. Derimod lever der i Tusindviis, som tage saadan Lidt af den Religion, udvande og forkluddre det, og derpaa lidenskabsløst (ↄ: irreligieust ↄ: indifferentistisk) have — den Religion ↄ: ved at have den Religion ere de, fuldkommen indifferentistiske, sikkrede mod den Sigtelse, ingen Religion at have.

Heri ligger den Vanskelighed jeg har at kæmpe med, en Vanskelighed som det at pæle et Skib af Grund, naar Jordbunden

rundt omkring er Hængesæk, saa hver Pæl der nedrammes giver sig og svigter.

Det jeg har for mig er Indifferentisme, den dybeste, den fordærveligste og farligste Art Indifferentisme. Det er et Samfund, om hvilket en Apostel vilde sige: „Christne, De Christne! de have jo slet ingen Religion, ere ikke engang i Tilstand af at have Religion!" Et Samfund, om hvilket Sokrates vilde sige: „de ere ikke Mennesker, men umenneskeliggjorte til eller ved at være Publikum."

Alle ere de: Publikum. Dette Menneskelige, om en Mening i og for sig er sand, beskjeftiger Ingen; det der beskjeftiger er: hvor Mange har denne Mening. Aha! Thi Tallet afgjør, om en Mening har sandselig Magt; og det er dette der beskjeftiger heelt igjennem: den Enkelte i Folket — ja, der er ingen Enkelte, hver Enkelt er Publikum.

Saa bliver det tilsidst en Slags Lyst, svarende til den Lyst det maa have været at være Tilskuer ved Dyre-Fægtningerne, det bliver en Slags Lyst, i Egenskab af Publikum at være Vidne til denne Kamp: et enkelt Menneske, som kun har Aands-Magt og for ingen Priis vil have nogen anden, kæmpende, for den Religion som er Offrelsens Religion, mod dette gigantiske Corpus 1000 næringsdrivende Præster, som betakke sig for Aand, men hjerteligt takke Regjeringen for Gage, Titel, Ridderkors, Menigheden for — Offeret.

Og fordi Tilstanden i det Hele er denne, den dybeste Indifferentisme, er det saa igjen gjort den Enkelte, som er en lille Smule fremmeligere, kun altfor let, at blive sig selv vigtig som var han den Alvorlige, en Charakteer o. D. — Et ungt Menneske; han harmes over den almindelige Lunkenhed og Ligegyldighed, han, som er begeistret, vil ogsaa udtrykke sin Begeistring, han vover — anonymt at yttre den. Velmenende som han vistnok er, og hvad der jo er glædeligt, undgaaer det ham dog maaskee, at dette er noget svagt, og han lader sig maaskee bedaare af, at det sammenligneIsesviis med det Almindelige er som var det Noget. — En Borgermand; det er en alvorlig Mand, han oprøres ved den

Lunkenhed og Ligegyldighed som Mange vise, der helst slet Intet høre om Religionen. Han derimod han læser; skaffer sig strax hvad der udkommer; taler om det, ivrer — i Dagligstuen: og det undgaaer ham maaskee, at den Alvor dog, christeligt, ikke just egentligen er Alvor, at den kun er det ved at sammenligne den med hvad man aldrig burde bruge til Sammenligning, hvis man vil fremad; thi Stræben bliver kun mulig ved Sammenligning med det der ligger foran, det Fremmeligere.

„Ja, o Gud, dersom Du ikke var Almagten, der almægtigt kunde tvinge, og dersom Du ikke var Kjerligheden, der uimodstaaeligt kan røre! .... Men Din Kjerlighed bevæger mig, Tanken om at turde elske Dig begeistrer mig til, glad og taknemlig, at tage mod Vilkaaret, at være en Offret, offret paa en Slægt" o. s. v. cfr. „Dette skal siges".

Frygt meest af Alt at være i en Vildfarelse!

Dette er som bekjendt Sokrates's Sætning; han frygtede af Alt meest at være i en Vildfarelse.

Christendommen, der visseligen i een Forstand ikke lærer Mennesket at frygte, ikke engang Dem, som kunne slaae En ihjel, lærer dog i en anden Forstand en endnu større Frygt end hiin sokratiske, lærer at frygte Den, som kan fordærve baade Sjel og Legeme i Helvede.

Dog først det Første, at blive opmærksom paa det nye Testamentes Christendom; og hertil vil da hjælpe Dig hiin sokratiske Frygt, at frygte meest af Alt at være i en Vildfarelse.

Har Du ikke denne Frygt, eller (for ikke at slaae saa høi en Tone an) er det ikke saaledes med Dig, er det ikke det Du vil, vil Du ikke stræbe at vinde Mod til at „frygte meest af Alt at være i en Indbildning": saa indlad Dig aldrig med mig. Nei, bliv saa hos Præsterne, lad dem jo før jo hellere overbevise Dig ganske om, at hvad jeg siger er en Art Galskab (thi at det staaer i det nye Testamente er jo aldeles ligegyldigt, naar Præsten ved Ed er forpligtet paa det nye Testamente er Du jo fuldkommen sikkret, at Intet forties af hvad der staaer i det nye Testamente) bliv hos Præsterne, stræb af bedste Evne at sætte Dig det ret fast, at Biskop Mynster var et Sandhedsvidne, et af de rette, en af den hellige Kjæde, Biskop Martensen et Dito Dito, enhver Præst ligeledes, og den officielle Christendom den saliggjørende

Sandhed; at det var derfor Christus i de rædsomste Qvaler, endog forladt af Gud, udaandede paa Korset, for at vi skulle have Lyst til at anvende vor Tid og Flid og Kraft paa klogt og smagfuldt at nyde dette Liv; at Hensigten med hans Komme til Verden egentligen var at oplive Børne-Avlingen, hvorfor det ogsaa er „upassende, at Nogen er Præst, som ikke er gift"; og at hans Livs uforglemmelige Betydning er, ved sin Død (Eens Død en Andens Brød!) at have (som en sand Velgjører!) muliggjort en ny Næringsvei, Præsternes, en Næringsvei, der maa ansees for en af de fordeelagtigste, ligesom den ogsaa tæller det største Antal Næringsdrivende, Speditеurer, Rhedere, hvis Geschäft er for en (i Forhold til Reisens Vigtighed, Veiens Længde, Ankomst-Stedets Herlighed, Opholdets Langvarighed) fast utroligt billig Godtgjørelse at udskibe Folk til Evighedens Salighed, en Geschäft der, eneste i sit Slags, har, sammenlignet med alle Udskibninger til America, Australien o. s. v., den uvurdeerlige Fordeel, som sikkrer Rhederiet mod endog Muligheden af at kunne komme i Miscredit, at man aldeles ingen Efterretning har fra de Udskibede.

Har Du derimod dog Mod til at ville have det Mod, der meest af Alt frygter det at være i en Vildfarelse, saa kan Du ogsaa faae Sandheden at vide betræffende det at blive Christen. Sandheden er: det at blive Christen er at blive, menneskeligt talt, ulykkelig for dette Liv; Forholdet er: jo mere Du indlader Dig med Gud, og jo mere han elsker Dig, jo mere vil Du blive, menneskeligt talt, ulykkelig for dette Liv, jo mere vil Du komme til at lide i dette Liv.

Og denne Tanke, der rigtignok lader en noget forstyrrende Belysning falde over (hvad der jo skal være det nye Testamentes Christendom!) hele det muntre, børne-avlende, carrieregjørende Præste-Laugs livslystige Trafik, og som et Lyn gjennemlysner dette phantastiske Blendværk, Maskeraden, Selskabs-Legen, Narrestregen med — alle Sandsebedragenes Tilhold! — „Christenhed", christne Stater, Lande, en christen Verden, denne Tanke er for et stakkels Menneske frygtelig, dræbende, fast overmenneskeligt

anstrengende. Dette veed jeg paa to Maader af Erfaring. Deels deraf, at jeg egentligen ikke kan holde den Tanke ud, og derfor blot opdagende øiner denne sande christelige Bestemmelse af det at være Christen*), medens jeg for mit Vedkommende hjælper mig til at udholde Lidelser med en langt lettere Tanke, en jødisk, ikke en i høieste Forstand christelig: at jeg lider for mine Synders Skyld; deels deraf, at jeg paa ganske særlig Maade ved mit eget Livs Forhold maatte føres til at blive opmærksom herpaa; hvis ikke, var jeg aldrig bleven opmærksom, og havde endnu mindre formaaet at bære Trykket af denne Tanke; men jeg blev, som sagt, hjulpet ved mit eget Livs Forhold.

Mit eget Livs Forhold vare mine Forkundskaber, ved Hjælp af disse blev jeg, alt som jeg udvikledes i Aarenes Løb, mere og mere opmærksom paa Christendommen, og paa Bestemmelsen: at blive Christen. Hvad er nemlig ifølge det nye Testamente det at blive Christen, hvortil den idelige og idelige Formaning mod ikke at forarges, og hvorfra de frygtelige Collisioner (at hade Fader, Moder, Hustru, Barn o. s. v.), hvori det nye Testamente aander? mon ikke begge Dele, fordi Christendommen meget godt veed, at det at blive Christen er at blive menneskelig talt ulykkelig for dette Liv, dog saligt forventende en evig Salighed? Thi hvad er ifølge det nye Testamente det at blive elsket af Gud? det er at blive, menneskelig talt, ulykkelig for dette Liv, dog saligt forventende en evig Salighed — anderledes kan, ifølge det nye Testamente, Gud, som er Aand, ikke elske et Menneske; han gjør Dig ulykkelig, men han gjør det af Kjerlighed, salig Den, som ikke forarges! Og hvad er ifølge det nye Testamente det at elske Gud?

*) Derfor kalder jeg mig heller ikke endnu en Christen, nei jeg er endnu langt tilbage. Men eet Fortrin har jeg fremfor hele den officielle Christendom (der ovenikjøbet er ved Ed forpligtet paa det nye Testamente!) jeg angiver sandt, hvad Christendom er, altsaa jeg tillader mig ikke at forandre, hvad Christendom er, og jeg angiver sandt, hvorledes jeg forholder mig til hvad Christendom er, altsaa jeg deeltager ikke i at forandre hvad Christendom er, for ved Hjælp deraf at skaffe Millioner Christne.

det er at ville blive, menneskelig talt, ulykkelig for dette Liv, dog saligt forventende en evig Salighed — anderledes kan et Menneske ikke elske Gud, som er Aand. Og alene ved Hjælp heraf kan Du see, at det nye Testamentes Christendom slet ikke er til, at den Smule Religieusitet der findes i Landet høist er Jødedom.

At vi, at „Christenhed" slet ikke kan tilegne sig Christi Forjættelser; thi vi, „Christenhed", ere ikke der, hvor Christus og det nye Testamente fordrer, at man skal være for at være Christen.

Tænk Dig, at der var en mægtig Aand, som havde tilsagt nogle Mennesker sin Beskyttelse, men paa den Betingelse, at de skulle indfinde sig et bestemt Sted, hvor der var Fare forbunden med at gaae hen — sæt nu, at disse Mennesker undlod at indfinde sig paa det bestemte Sted, men gik hjemme i deres Dagligstue og talte begeistrede Ord med hinanden om, hvorledes Aanden havde lovet dem sin mægtige Beskyttelse, saa Ingen skulde formaae at skade dem: er dette ikke latterligt?

Saaledes med Christenheden. Christus og det nye Testamente forstaaer noget ganske Bestemt ved det at troe; at troe er at vove saa afgjørende ud som det er muligt for et Menneske, brydende med Alt, hvad et Menneske naturligt elsker, for at frelse sit Liv brydende med Det, hvori han naturligt har sit Liv. Men Dem, der troe, dem forjættes ogsaa Bistand mod alle Farer.

Men i „Christenhed" der lege vi at troe, lege at være Christne; saa langt som muligt fra noget Brud med hvad det naturlige Menneske elsker, blive vi hjemme i Dagligstuen, i Endelighedens Tummerumme — og saa gaae vi og vrøvle med hinanden eller lade os af Præster forevrøvle om alle de Forjættelser, som findes i det nye Testamente, at Ingen skal kunne skade os, Helvedes Porte ikke faae Magt over os, over Kirken o. s. v.

„At Helvedes Porte ikke skulde faae Magt over hans Kirke",

disse Ord af Christus ere i den seneste Tid bragte atter og atter i Erindring mod mig, mod min Paastand, at Christendommen slet ikke er til.

Mit Svar er dette. Hiin Forjættelse hjælper ikke os det allermindste; thi det Vrøvl vi leve i som var det at være Christen, er slet ikke hvad Christus og det nye Testamente forstaaer ved at være Christen.

Vov saa afgjørende ud, at Du bryder med hele Timeligheden og Endeligheden, med Alt hvad ellers et Menneske lever for og i, vov saaledes afgjørende ud for at blive Christen: saa (dette er Christendommens Lære) saa vil Du, det er det Første, derved komme i Kamp med Djævle og Helvedes Magter (hvad Rittengryneriet „Christenheden" vistnok undgaaer); men saa skal ogsaa Gud den Almægtige ikke slippe Dig, men vidunderligt hjælpe Dig, og vær forvisset, Helvedes Porte skulle aldrig faae Magt over Christi Kirke.

Men „Christenhed" er slet ikke Christi Kirke; ei heller siger jeg, at Helvedes Porte have faaet Magt over Christi Kirke, paa ingen Maade. Nei, jeg siger, at „Christenhed" er et Vrøvlerie, der har klamret sig fast ved Christendommen, som Spindelvæv paa en Frugt, og som nu er saa god at ville forvexle sig med Christendom, ligesom naar Spindelvævet mener at være Frugten, fordi det er noget mindre rart Noget, som hænger ved Frugten. Den Sort Existentser, som Christenhedens Millioner udvise, have aldeles intet Forhold til det nye Testamente, er en Uvirkelighed, som ingen Adkomst har til Christi Forjættelser de Troende betræffende; ja, en Uvirkelighed, thi sand Virkelighed er kun der, hvor et Menneske har vovet saaledes afgjørende, som Christus fordrer — og saa er ogsaa strax Forjættelserne ham vedkommende. Men „Christenhed" er dette væmmelige Fjas, at ville blive i Endeligheden heel og holden og saa — tage Christendommens Forjættelser.

Dersom Controllen ikke var saa let, saa vilde formodentligen ogsaa disse Legioner Christne, eller Præste-Sladdren, som foredrages dem, paastaae, at de Christne kunne gjøre Mirakler; thi

det har jo Christus forjættet de Troende, han forlod Jorden just med de Ord (Mc. 16, 17. 18), at disse Tegn skulde følge dem, som troe: „i mit Navn skulle de uddrive Djævle; de skulle tale med nye Tunger; de skulle tage paa Slanger, og dersom de drikke nogen Forgift, skal det ikke skade dem; paa de Syge skulle de lægge Hænder og de skulle helbredes.“ Men ganske saaledes forholder det sig ogsaa med Forjættelsen, at Helvedes Porte ikke skulle faae Magt over Christi Kirke; begge Dele angaaer kun hvad det nye Testamente forstaaer ved Troende, ikke Præste-Snyderiet med disse Bataillonner Christne, hvilke man i Lighed med Forskjellen mellem Søndags-Jægere og virkelige Jægere, kan kalde Søndags-Christne. Men saadanne Væsener fanger Satan ikke engang efter, han seer jo meget godt, at Vrøvlet har taget dem; forsaavidt er det endog latterligt, at det er i Tillid til Christi Forjættelser, de mene sig sikkrede mod Helvedes Porte.

Hvad siger Brand-Majoren?

At et Menneske, naar han paa nogen Maade har hvad man kalder Sag, Noget han for Alvor vil — og der da ere Andre, som sætte sig det til Opgave at modvirke, forhindre, skade, at han da maa tage sine Forholdsregler mod disse hans Fjender: er Enhver strax opmærksom paa. Men at der gives en, om man saa vil, skikkelig Velmenen, der maaskee er langt farligere og som beregnet paa at forhindre, at Sagen i Sandhed bliver Alvor: er ikke Enhver strax opmærksom paa.

Naar et Menneske pludseligt bliver syg, flux iler der Velmenende til Hjælp, den ene foreslaaer Det, den anden Det; fik de alle Samtlige Lov til at raade, var vel den Syges Død vis, den Enkeltes velmeente Raad kan maaskee allerede være betænkeligt nok. Og selv om Intet af dette skeer, hverken de samtlige Velmenendes eller den Enkeltes Raad følges: deres travle, besippede Tilstedeværelse er dog maaskee alligevel til Skade, forsaavidt de staae Lægen i Veien.

Saaledes ogsaa ved en Ildebrand. Neppe er Brandraabet hørt, før der stormer en Menneske-Masse hen til Stedet, rare, hjertelige, deeltagende, hjælpsomme Mennesker, den ene har en Strippe, den anden en Spølkom, den tredie en Pibesprøite, o. s. v., alle rare, hjertelige, deeltagende, hjælpsomme Mennesker, der saa gjerne ville hjælpe til med at slukke.

Men hvad siger Brand-Majoren? Brand-Majoren, han siger — ja, ellers er Brand-Majoren en meget behagelig og dannet Mand; men ved en Ildebrand er han, hvad man kalder, grov i sin Mund — han siger eller rettere han brøler det ud: „aah, reis ad hele Helvede til med samt Eders Stripper og Pibesprøiter."

Og naar saa disse Velmenende maaskee blive fornærmede, finder det høist usømmeligt at behandle dem saaledes, og forlanger idetmindste at behandles med Agtelse: hvad siger saa Brand-Majoren? Ja, ellers er Brand-Majoren en meget behagelig og dannet Mand, som veed at vise Enhver den Agtelse, ham tilkommer, men ved en Ildebrand er han noget anderledes — han siger: „hvor Satan er Politiet!" Og kommer der saa nogle Betjente siger han til dem: „skil mig af med disse forbandede Mennesker med deres Stripper og Pibesprøiter; og vil de ikke med det Gode, saa smør dem nogle over Rygstykkerne, at vi kan blive af med dem — og komme til."

Altsaa ved en Ildebrand er hele Betragtningsmaaden en ganske anden end i det stille daglige Liv. Det, hvorved man i det stille daglige Liv opnaaer at være godt lidt: en godmodig, skikkelig Velmenen, Det honoreres ved en Ildebrand med Grovheder og tilsidst med nogle over Rygstykkerne.

Og dette er aldeles i sin Orden. Thi en Ildebrand det er Alvor; og overalt hvor det virkelig er Alvor, strækker det aldeles ikke til med denne skikkelige Velmenen. Nei Alvor indfører en ganske anden Lov: enten-eller; enten er Du Den, der her for Alvor kan gjøre Noget og for Alvor her har Noget at gjøre, eller, hvis Du ikke er i det Tilfælde, da er Alvoren just, at Du forføier Dig bort. Vil Du ikke ved Dig selv forstaae det, saa lader Brand-Majoren Dig det ved Politiet indbanke, hvad Du kan have særdeles godt af, og hvad dog maaskee kan bidrage til at gjøre Dig lidt alvorlig, svarende til den Alvor en Ildebrand er.

Men som ved en Ildebrand, saaledes ogsaa i Aandens Forhold. Overalt hvor der er en Sag der skal fremmes, et Foretagende der skal drives igjennem, en Idee der skal anbringes — man kan altid være forvisset om, at naar Den, som egentligen er Manden, den Rette, han som i høiere Forstand har og skal have Commandoen, han der har Alvoren og kan give Sagen den Alvor, den i Sandhed har — man kan altid være forvisset om, at naar han kommer, om jeg saa tør sige, til Stedet, at han da vil forefinde et gemytligt Vrøvle-Compagnie, der, under Navn af Alvor,

ligger og fusker i at ville tjene denne Sag, fremme dette Foretagende, anbringe denne Idee; et Vrøvle-Compagnie, der naturligviis betragter det ikke at ville gjøre fælleds Sag med dem (hvilket just er: Alvoren) som et sikkert Beviis paa, at Vedkommende mangler Alvor. Jeg siger, naar den Rette kommer, vil han forefinde Dette, jeg kan ogsaa vende Sagen saaledes: Det om han er den Rette, afgjøres egentlig ved, hvorledes han forstaaer sig selv i Forhold til dette Vrøvle-Compagnie. Mener han, at det er Dem, der skal hjælpe, og at han skal styrke sig ved Forening med dem: er han eo ipso ikke den Rette. Den Rette seer strax, ligesom Brand-Majoren, at dette Vrøvle-Compagnie maa bort, at dets Tilstedeværelse og Virken er den farligste Bistand, Ildebranden kunde faae. Men i Aands-Forhold er det ikke som ved en Ildebrand, hvor Brand-Majoren blot behøver at sige til Politiet: skil mig af med disse Mennesker.

Saaledes i alle Aands-Forhold, og saaledes ogsaa paa det religieuse Gebeet. Man har ofte nok sammenlignet Historien med, hvad Chemikerne kalde en Proces. Billedet kan være ganske betegnende, vel at mærke, naar det forstaaes rigtigt. Man taler om en Affiltrerings-Proces; Vand affiltreres, afsætter i denne Proces de urenere Bestanddele. Ganske i modsat Forstand er Historien en Proces. Ideen anbringes — og gaaer nu ind i Historiens Proces. Men denne bestaaer uheldigviis ikke i — latterlige Antagelse! — at luttre Ideen, der aldrig er renere end i sit Første, nei, den bestaaer i, stadigt tiltagende, at forkluddre, forsluddre, forvrøvle Ideen, at forbruge Ideen, at — det Modsatte af at filtrere — anbringe de, oprindeligt manglende, urenere Bestanddele, indtil det tilsidst ved en Række Slægters begeistrede og af hinanden gjensidig anerkjendte successive Samvirken, er naaet, at Ideen er aldeles gaaet ud, det Modsatte af Ideen blevet Det, som nu kaldes Ideen, hvilket paastaaes at være naaet ved den historiske Proces, hvori Ideen luttres og forædles.

Naar saa endelig den Rette kommer, han som i høieste Forstand har Opgaven, maaskee tidligt udseet og langsomt opdraget til denne Forretning, som er at bringe Lys i Sagen, at faae sat

Ild paa dette Vildnis, alt Vrøvlets, alle Sandsebedragenes, alle Gavtyvestregernes Tilhold — naar han kommer, han vil altid forefinde et Vrøvle-Compagnie, der i gemytlig Hjertelighed nok saadan mener, at det er forkeert, og at der maa gjøres Noget, eller som har indrettet sig paa at snakke om, at det er uhyre forkeert, at blive sig selv vigtig ved at snakke derom. Dersom han, den Rette, noget Secund seer feil, og mener, at det er dette Compagnie, der skal hjælpe: er han eo ipso ikke den Rette. Dersom han griber feil, og indlader sig med dette Compagnie: slipper Styrelsen ham øieblikkeligt som ubrugbar. Men den Rette, han seer med et halvt Øie, hvad Brand-Majoren seer, at det Compagnie, som velmenende vil hjælpe til at slukke en Ildebrand med en Strippe eller en Pibesprøite, at dette samme Compagnie, der her, hvor Talen ikke er om at slukke en Ildebrand, men just om at faae Ild sat paa, velmenende vil hjælpe til med en Svovlstik uden Svovl eller en vaad Fidibus — at dette Compagnie maa bort, at han ikke maa have det allermindste med dette Compagnie at gjøre, at han maa være saa grov i sin Mund mod dem, som vel muligt, han som maaskee ellers er Intet mindre. Men Alt gjælder om at blive det Compagnie qvit; thi dets Virken er, i Skikkelse af hjertelig Deeltagelse, at udmarve den egentlige Alvor af Sagen. Naturligviis vil saa Compagniet rase mod ham, mod denne frygtelige Hovmod o. desl. Det maa ikke gjøre ham hverken fra eller til. Overalt hvor det i Sandhed skal være Alvor er Loven den: enten-eller; enten er jeg Den, som for Alvor har med Sagen at gjøre, kaldet dertil og ubetinget villig til at vove afgjørende, eller, hvis dette ikke er mit Tilfælde, saa er Alvoren den: aldeles ikke at befatte mig dermed. Intet er afskyeligere, nederdrægtigere, forraadende og bevirkende en dybere Demoralisation end dette: at ville være saadan lidt med i Forhold til hvad der skal være aut — aut, aut Cæsar aut nihil, at ville være saadan lidt med, saa hjerteligt smaat, pjatte derom, og saa ved denne Pjat tillyve sig at være bedre end De, der slet ikke befatte sig med det hele Anliggende — tillyve sig at være bedre og vanskeliggjøre Sagen for Den, der virkelig har Opgaven.

Smaa-Bemærkninger.

1.

Middelmaadighedens Bibelfortolkning

fortolker og fortolker Christi Ord saa længe, til den faaer sit Eget, det Aandløse (Trivielle) ud af dem — og nu er den, efterat have fjernet alle Vanskeligheder, beroliget, og beraaber sig paa Christi Ord!

Det undgaaer ganske Middelmaadigheden, at herved frembringes en ny Vanskelighed, den Vanskelighed, vel noget af det Latterligste der er muligt at tænke sig: at Gud skulde lade sig føde, at „Sandheden" skulde være kommet til Verden — for at gjøre trivielle Bemærkninger; og ligeledes en ny Vanskelighed, den Vanskelighed: hvorledes man forklarer, at Christus saa kunde blive korsfæstet; thi Livsstraf pleier der ikke i denne, Trivialitetens Verden, at være sat paa at gjøre trivielle Bemærkninger, saa Christi Korsfæstelse bliver baade uforklarlig og latterlig, da det er latterligt at blive korsfæstet, fordi man har gjort trivielle Bemærkninger.

2.

Theatret — Kirken.

Forskjellen mellem Theatret og Kirken er væsentligen den, at Theatret ærligt og redeligt vedgaaer sig at være hvad det er; Kirken derimod er et Theater, der paa alle Maader, uredeligt søger at skjule hvad det er.

Et Exempel. Paa Theater-Placaten staaer altid ligefrem:

Pengene gives ikke tilbage. Kirken, denne høitidelige Hellighed, vilde gyse for det Anstødelige, det Forargelige i, at sætte dette ligefrem over Kirkedøren, eller at lade det trykke under Prædikant-Listen om Søndagen. Men dog gyser Kirken ikke ved maaskee endog strengere end Theatret at holde over, at Pengene ikke gives tilbage.

Det er derfor en Lykke, at Kirken har Theatret paa Siden af sig; thi Theatret er en Skalk, virkelig et Slags Sandhedsvidne, der forraader Hemmeligheden: hvad Theatret siger aabenlyst, det gjør Kirken skjult.

3.

Gud — Verden.

Hvis to Mennesker spiste Nødder sammen, og den Ene ikke holdt af Andet end Skallen, den Anden kun af Kjærnen: maa man om dem sige, at de passe godt sammen. Saaledes passer Gud og Verden ogsaa for hinanden. Det Verden vrager, bortkaster, foragter: de Offrede, Kjernerne, just Det sætter Gud en uendelig Priis paa, opsamler det med større Iver, end Verden hvad den elsker med størst Lidenskab.

Øieblikket.

Nr. 7.

Indhold:

30 August 1855. S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Hvorfor elsker „Mennesket“ fremfor Alle „Digteren?“

og

Hvorfor er, gudeligt, just „Digteren“ den Allerfarligste?

Svar: just derfor er Digteren, gudeligt, den Allerfarligste, fordi Mennesket frem for Alle elsker Digteren.

Og derfor elsker Mennesket Digteren frem for Alle, fordi han er ham den Allerfarligste; thi dette hører jo gjerne med til en Sygdom, at begjere hæftigst, at elske mest just Det, som er den Syge skadeligst. Men, aandelig forstaaet, er Mennesket i sin naturlige Tilstand syg, han er i en Vildfarelse, et Selvbedrag, begjerer derfor mest af Alt at bedrages, saa han faaer Lov til ikke blot at blive i Vildfarelsen, men til ret at finde sig vel i Selvbedraget. Og en Bedrager duelig hertil er just Digteren; derfor elsker Mennesket ham frem for Alle.

Digteren forholder sig kun til Indbildningskraften; han fremstiller det Gode, det Skjønne, det Ædle, det Sande, det Ophøiede, det Uegennyttige, det Høimodige o. s. v. i Stemning paa Indbildningens Afstand fra Virkelighed. Og paa denne Afstand hvad er det dog deiligt det Skjønne, det Ædle, det Uegennyttige, det Høimodige o. s. v.! Hvis det derimod bragtes mig saa nær, at det ligesom vilde tvinge mig til at gjøre det til Virkelighed, fordi Den, der fremstillede det, var ingen Digter, men en Charakteer, et Sandhedsvidne, der selv gjorde det til Virkelighed: frygteligt, det var jo ikke til at udholde!

Der er i hver Slægt meget faa saa Forhærdede og Fordærvede, at de ville have det Gode, Ædle o. s. v. reent bort; men der er ogsaa i hver Slægt kun meget faa saa Alvorlige og Redelige, at de i Sandhed ville gjøre det Gode, Ædle o. s. v. til Virkelighed.

„Mennesket" ønsker ikke det Gode saa langt bort som hine første Faa, men heller ikke saa nær som hine sidste Faa.

Her ligger „Digteren", Menneskehjertets elskede Yndling. Det er han, hvad Under vel! Thi dette Menneskehjerte har blandt andre Egenskaber een, som rigtignok sjeldnere nævnes — dog dette er vel atter en Virkning af denne samme Egenskab — den Egenskab: fiint Hykleri. Og Digteren han kan hykle med Mennesket.

Det, som, hvis det skal gjøres til Virkelighed, vil blive den forfærdeligste Lidelse, det faaer Digteren behændigt forvandlet til den fineste Nydelse. I Virkeligheden at forsage denne Verden: er ingen Spøg. Men, tryg ved at besidde denne Verden, i en „stille Time" med Digteren at sværme i Stemning: er fiin, fiin Nydelse.

— — og det er ved den Art Gudsdyrkelse vi har naaet at vi Alle ere Christne. Det er, det Hele med Christenhed, christne Stater, Lande, en christen Verden, Statskirke, Folkekirke o. s. v. er paa Indbildningskraftens Afstand fra Virkelighed, er: en Indbildning, og, christeligt, en saa fordærvelig Indbildning, at Ordet her passer: Indbildning er værre end Pestilents.

Christendom er Forsagelse af denne Verden. Dette docerer Professoren, og gjør saa det at docere dette til sin Carriere, uden engang at tilstaae, at dette dog egentlig ikke er Christendom: er det Christendom, hvor er da Forsagelsen af denne Verden? Nei, dette er ikke Christendom, det er Digter-Forholdet. — Præsten prædiker, han „vidner" (jo jeg takker!), at Christendom er Forsagelse, og gjør saa det at prædike dette til sit Levebrød, sin Carriere; han ikke engang selv tilstaaer, at dette dog egentligen ikke er Christendom — men hvor er da Forsagelsen? Er dette saa ikke ogsaa Digter-Forholdet?

Men Digteren hykler med Mennesket — og Præsten er Digter,

som vi nu have seet: saa bliver altsaa den officielle Gudsdyrkelse: at hykle; og det er for at naae dette store Gode, at Staten naturligviis ikke betænker sig paa at give Penge til.

Skal Hykleriet afværges, er dette da den mildeste Form, hvorunder det kan skee: at „Præsten" gjør Tilstaaelsen, at dette dog egentligen ikke er Christendom — ellers har vi Hykleriet.

Og derfor er det dog ikke ganske sandt, hvad der staaer i Overskriften, at Digteren, gudeligt, er den Allerfarligste. Digteren siger sig jo kun at være Digter. Det langt Farligere er, at En, der kun er Digter, ved at være som det hedder Præst, giver sig Udseende af at være noget langt Alvorligere og Sandere end Digteren, og dog kun er Digter. Dette er Hykleri i anden Grad (Potens). Derfor behøvedes der et Politi-Talent, som, just ved at nævne Ordet, ved at sige sig kun at være en Digter, kunde komme bag ved alt dette Formummede.

Menneske-Fiskeriet.

Det er Christi egne Ord: „Følger efter mig, saa vil jeg gjøre Eder til Menneske-Fiskere.“ Mtth. 4, 19.

Saa gik Apostlene ud.

„Dog hvad skulde det vel blive til med det Par Mennesker, hvilke desuden vistnok forstode Christi Ord saaledes: at det var dem, der skulde offres for at fange Mennesker. Det er let at see, at var det blevet ved paa den Maade, var det blevet til Ingenting. Det var Guds Tanke, maaskee smukt, men — ja, det maa dog enhver praktisk Mand tilstaae — Gud er ikke praktisk. Eller kan der tænkes noget mere Bagvendt end den Art Fiskerie, hvor det at fiske er at blive offret, saa det altsaa ikke er Fiskeren, der spiser Fiskene, men Fiskene der spise Fiskeren; og det skal kaldes at fiske, det er jo næsten ligesom Hamlets Vanvid, naar han siger om Polonius, at han er til Gjestebud, dog ikke der, hvor han spiser, men der, hvor han bliver spiist.“

Da tog Mennesket sig af Guds Sag.

„Menneske-Fiskeriet! det Christus har meent er noget ganske Andet end hvad disse skikkelige Apostle fuldkommede, trodsende al Sprogbrug og al Sprog-Analogi; thi i intet Sprog forstaaer man det ved: at fiske. Det han har meent og tilsigtet er ligefrem en ny Næringsveis Opkomst: Menneske-Fiskeriet, at forkynde Christendom saaledes, at der virkelig bliver Noget at fiske ved dette Fiskerie.“

Pas nu paa, nu skal Du see det bliver til Noget!

Ja, min Tro blev det til Noget, — det blev til „den bestaaende Christenhed" med Millioner, Millioner, Millioner Christne.

Arrangementet var ganske simpelt. Som der danner sig et Compagni, der speculerer i Silde-Fiskeriet, et andet i Kabliau-Fangst eller Hvalfiske-Fangst o. s. v.: saaledes dreves Menneske-Fiskeriet af et Interessentskab, der indbyrdes garanterede hinanden saa og saa mange Procent Udbytte.

Og hvad blev Følgen deraf? O, hvis Du ikke ellers har gjort det, benyt dog denne Leilighed til at beundre det Menneskelige! Følgen blev, at der fangedes en uhyre Mængde Sild eller hvad det er jeg vilde sige Mennesker, Christne, og selvfølgeligt at Compagniet stod sig brillant. Ja, det viste sig, at ikke det mest velstaaende Silde-Compagnie i fjerneste Maade profiterede saaledes som der profiteredes ved Menneske-Fiskeriet. Og saa Eet endnu, en Profit mere eller dog et piquant Krydderie paa Profiten, at intet Silde-Compagnie tør beraabe sig paa at have Skriftens Ord for sig, naar de sende Skibene ud paa Fangsten.

Men Menneske-Fiskeriet er et gudeligt Foretagende, Dhrr. Interessenter i Compagniet tør beraabe sig paa at have Skriftens Ord for sig, thi Christus siger jo selv „jeg vil gjøre Eder til Menneske-Fiskere"; roligen gaae de Dommen imøde „vi have fuldkommet Dit Ord, vi have fisket Mennesker."

Hvad man saadan kalder en Christen.

Første Billede.

Det er en ung Mand — lad os tænke det saaledes, Virkeligheden giver rigeligt Exempel — det er en ung Mand endog med mere end almindelige Evner, Kundskaber, inde i det offentlige Livs Begivenheder, Politiker, selv Agerende som saadan.

Hvad Religion angaaer, er hans Religion: han har slet ingen. At tænke paa Gud falder ham aldrig ind; at gaae i Kirke lige saa lidet, og det er saa vist ikke af religieus Grund han lader det være; og hjemme at læse i Guds Ord vilde han næsten befrygte var at gjøre sig latterlig. Da det engang føier sig saaledes, at hans Livs-Forhold foranlediger ham til, forbunden med nogen Fare, at yttre sig om Religionen, vælger han den Udvei, at sige hvad Sandhed er: jeg har slet ingen Mening om Religionen, Sligt har aldrig beskjeftiget mig.

Samme unge Mand, som ingen Trang føler til Religion, føler derimod en Trang til at blive — Fader. Han gifter sig; nu har han et Barn; han er — Barnefader: og hvad skeer?

Ja, vor unge Mand er, som man siger, i Vinden med dette Barn, han bliver nødsaget til i Egenskab af — Barnefader at have en Religion. Og det viser sig, at han har den evangelisk-lutherske Religion.

Hvor ynkeligt paa den Maade at have Religion. Som Mand har man ingen Religion; hvor der kunde være Fare forbunden med blot at have en Mening om Religion, har man ingen Reli-

gion: men i Egenskab af — Barnefader har man (risum teneatis!) den christelige Religion, som just anpriser eenlig Stand.

Saa bliver der sendt Bud til Præsten; Jordemoderen arriverer med Barnet; en ung Dame holder coquet Huen; nogle unge Mænd, der heller ingen Religion have, viser Barnefaderen den Tjeneste som Faddere at have den evangelisk-christelige Religion, og at overtage Forpligtelse for Barnets christelige Opdragelse; en Silke-Præst stænker med Gratie tre Gange Vand over det søde lille Barn, aftørrer sig gratieust i et Haandklæde — —

og dette vover man at byde Gud under Navn af: christelig Daab. Daaben; det var ved den hellige Handling at Verdens Frelser indviedes til sit Livs Gjerning, og efter ham Disciplene, Mænd, der længst vare komne til Skjelsaar og Alder, og som nu, døde for dette Liv (derfor nedduktede de sig tre Gange, betydende at være døbte til Christi Døds Samfund), lovede at ville leve som Offrede i denne Løgnens og Ondskabens Verden.

Dog Præsterne, disse hellige Mænd, forstaaer nok deres Dont, og ligeledes, at hvis det skulde være, som Christendommen ubetinget maa fordre og ethvert fornuftigt Menneske, at først naar En er kommet til Skjelsaar og Alder faaer han Lov at bestemme sig for hvilken Religion han vil have — Præsterne forstaae meget godt, at saa blev det ikke rigtigt til Noget med Næringsveien. Og derfor trænge disse hellige Sandhedsvidner ind i Barselstuerne og benytte det zarte Øieblik, hvor Moderen er svag efter overstanden Lidelse, og Fatter er — i Vinden. Og saa vover man under Navn af christelig Daab at byde Gud en Handling som den beskrevne, hvori der dog kunde bringes en lille Smule Sandhed ind, hvis den unge Dame istedetfor sentimentalt at holde Huen over Barnet, satirisk holdt en Nathue over Barnefaderen. Thi paa den Maade at have Religion er, aandeligt, en comisk Ynkelighed. Man har ingen Religion; men paa Grund af Omstændighederne: fordi først Moderen kom i Omstændigheder, og saa, som Følge deraf, Fatter igjen kom i Omstændigheder, har man paa Grund af Omstændighederne med dette lille søde Nussebeen, paa Grund deraf har man: den evangelisk-lutherske Religion.

Andet Billede.

Det er en Næringsdrivende. Hans Grundsætning er: Enhver er Tyv i sin Næringsvei. „Det er umuligt", siger han, „at kunne komme igjennem denne Verden, naar man ikke er lige som de andre Næringsdrivende, der Alle hylde den Sætning: Enhver er Tyv i sin Næringsvei."

Hvad Religion angaaer — ja, hans Religion er egentligen dette: Enhver er Tyv i sin Næringsvei. Forresten har han ogsaa en Religion; og hans Mening er, at det bør især enhver Næringsdrivende have. „En Næringsdrivende", siger han, „burde, selv om han ingen Religion har, aldrig lade sig mærke dermed, thi dette kan let blive skadeligt, ved muligt at mistænkeliggjøre hans Redelighed; og en Næringsdrivende bør helst have den i Landet herskende Religion". Hvad det sidste angaaer, da forklarer han deraf, at Jøderne altid have Ord for at snyde meer end de Christne, hvad, som han paastaaer, ingenlunde er Tilfældet; han paastaaer, at de Christne snyde lige saa godt som Jøderne, men at det der skader Jøderne er, at de ikke have den i Landet herskende Religion. Hvad det Første angaaer, den Fordeel det at have Religion afgiver med Hensyn til at begunstige En i at snyde, da beraaber han sig i denne Henseende paa hvad man lærer af Præsterne; han paastaaer, at det der hjælper Præsterne til at kunne snyde mere end nogen anden Samfundsclasse, just er, at de ligge Religionen saa nær; naar Sligt lod sig gjøre, vilde han med Glæde give en god Skilling for at opnaae at blive ordineret, thi det vilde betale sig brillant.

To eller fire Gange om Aaret tager saa denne Mand pæne Klæder paa — og gaaer til Alters. Der træder saa en Præst frem, en Præst, der (ligesom de, hvilke, naar man trykker paa en Fjeder, springe ud af en Snuustobaksdaase) springer, saasnart han seer „en blaa Seddel". Og derpaa høitideligholdes den hellige Handling, fra hvilken den Næringsdrivende eller rettere begge de Næringsdrivende (baade Præsten og Borgeren) vende hjem til deres vante Leveviis, kun at den ene af dem (Præsten) ikke kan siges at

vende hjem til sin vante Leveviis, han havde jo ikke forladt den, meget mere været i Virksomhed som Næringsdrivende.

Og dette vover man at byde Gud under Navn af Nadverens Sacramente, Christi Legemes og Blods Samfund!

Nadverens Sacramente! Det var ved Nadverbordet Christus, selv fra Evighed indviet til at være Offeret, for sidste Gang før Døden samledes med sine Disciple, indviende ogsaa dem til Døden eller Dødens Mulighed, hvis de i Sandhed fulgte ham efter. Derfor er det i al sin Høitidelighed dog saa gysende sandt, hvad der tales om hans Legeme og Blod, om denne Blod-Pagt, der har samlet Offeret med hans faa troe — Blod-Vidner, som de vel vilde blive det.

Og nu er Høitideligheden den: at leve før og efter aldeles verdsligt — og saa en Ceremonie. Dog at oplyse Menneskene om, hvad det nye Testamente forstaaer ved Nadveren og dens Forpligtelse, vogter Præsterne af gode Grunde sig nok for. Deres hele Næringsvei er grundet paa at leve af, at Andre blive offrede; deres Christendom er: at tage Offer. At foreslaae dem, selv at blive offrede, vilde de ansee for eine sonderbare und höchst unchristliche Zumuthung, aldeles stridende mod det nye Testamentes sunde Lære, hvad de vel vilde bevise med en saa colossal Lærdom, at intet enkelt Menneskes Levetid vil være tiilstrækkelig for at gjennemstudere alt Dette.

„Først Guds Rige."

Et Slags Novelle.

Cand. theol. Ludvig From — han søger. Og naar man hører, at en „theologisk" Candidat søger, behøver man da ikke nogen levende Indbildningskraft for at forstaae, hvad det er han søger, naturligviis Guds Rige, som man jo skal søge først.

Nei, det er det dog ikke; det han søger er: et kongeligt Levebrød som Præst; og er der, hvad jeg med nogle faa Træk skal angive, først skeet saare Meget, førend han er naaet saavidt.

Først har han gaaet i den lærde Skole, fra hvilken han saa er demitteret. Derpaa har han først taget 2 Examiner, og, efter 4 Aars Læsning først taget Embedsexamen.

Han er da altsaa theologisk Candidat; og man skulde maaskee mene, at han, efter først at have tilbagelagt alt Dette, endeligen kan komme til at virke for Christendommen. Ja, paa det Lav. Nei, først maa han gaae $^1/_2$ Aar i Seminariet; og naar det er gaaet, kan der da ikke være Tale om at kunne søge i de første 8 Aar, hvilke altsaa først maa være tilbagelagte.

Og nu staae vi ved Novellens Begyndelse: de 8 Aar ere forløbne, han søger.

Hans Liv, som hidtil ikke kan siges at have havt noget Forhold til det Ubetingede, antager pludseligt et saadant Forhold: han søger ubetinget Alt; skriver det ene Ark stemplet Papir fuldt efter det andet; render fra Herodes til Pilatus; anbefaler sig baade hos Ministeren og hos Portneren, kort han er ganske i et Ubetingets Tjeneste. Ja, en af hans Bekjendte, der i de sidste Par

Aar ikke har seet ham, mener til sin Forbauselse at opdage, at han er blevet mindre, hvilket maaskee lader sig forklare af, at det er gaaet ham som Münchhausens Hund, der var en Mynde, men ved den megen Løben blev en Grævling.

Saaledes gaaer der 3 Aar. Vor theologiske Candidat trænger virkelig til Hvile, til, efter en saa uhyre anstrenget Virksomhed at blive sat ud af Virksomhed eller at komme til Ro i et Embede og pleies lidt af hans tilkommende Kone — thi han er imidlertid først blevet forlovet.

Endeligen — som Pernille siger til Magdelone — slaaer hans „Forløsnings" Time, saa han med Overbeviisningens hele Magt vil, af egen Erfaring, kunne „vidne" for Menigheden, at i Christendommen er der Frelse og Forløsning: han faaer et Embede.

Hvad skeer? Ved at indhente en endnu nøiere Efterretning end han hidtil har havt om Kaldets Indtægter opdager han, at disse ere c. 150 Rdlr. mindre end han havde troet. Nu er 101 ude. Det ulykkelige Menneske næsten fortvivler. Han har allerede kjøbt stemplet Papir for at indgaae med en Ansøgning til Ministeren, at det maa tillades ham at betragtes som ikke kaldet — og for saa igjen at begynde forfra: da en af hans Bekjendte faaer ham til at opgive dette. Det bliver altsaa derved han beholder Kaldet.

Han er ordineret — og Søndagen kommet, da han skal fremstilles for Menigheden. Provsten, ved hvem dette skeer, er en mere end almindelig Mand, han har ikke blot (hvad de fleste Præster have, og oftest i samme Grad mere jo høiere de komme op i Rangen) et uhildet Blik for den jordiske Profit, men tillige et speculativt Blik paa Verdenshistorien, Noget han ikke beholder for sig selv, men lader Menigheden komme til Gode. Han har, genialt, valgt til Text de Ord af Apostelen Peter „see, vi have forladt alle Ting og fulgt Dig", og forklarer nu Menigheden, at just i Tider som vore maae der saadanne Mænd til som Lærere, og anbefaler i Forbindelse hermed denne unge Mand, om hvem Provsten veed, hvor nær han var traadt tilbage for de 150 Rdlrs. Skyld.

Den unge Mand bestiger nu selv Prædikestolen — og Dagens Evangelium er (besynderligt nok!): tragter **først** efter Guds Rige.

Han holder sin Prædiken. „En meget god Prædiken" siger Bispkoppen, som selv var tilstede, „en meget god Prædiken; og det frembragte ordentlig Virkning det hele Partie om „først" Guds Rige, den Maade paa hvilken han fremhævede dette Først". „Men synes da Deres Høiærværdighed, at her var den ønskelige Overeensstemmelse mellem Talen og Livet; paa mig gjorde det næsten et satirisk Indtryk dette Først". „Hvilken Urimelighed; han er jo kaldet til at forkynde Læren, den sunde, uforfalskede Lære om at søge først Guds Rige; og det gjorde han meget godt".

* * *

Det er den Art Gudsdyrkelse man — under Eed! — vover at byde Gud, den rædsomste Forhaanelse:

Hvo Du end er, tænk blot dette Guds Ord „først Guds Rige": og tænk saa paa denne Novelle, der er saa sand, saa sand, saa sand: og Du vil ikke behøve mere for at det bliver Dig tydeligt, at hele den officielle Christendom er et Dyb af Usandhed og Dienforblindelse, noget saa Vanhelligt, at det Eneste, der sandt er at sige derom er: Du har (hvis Du ellers deeltager i den offentlige Gudsdyrkelse) ved at lade være at deeltage i den, som den nu er, bestandigt een og en stor Skyld mindre, den ikke at deeltage i at holde Gud for Nar (cfr. „Dette skal siges, saa være det da sagt").

Guds Ord lyder „først Guds Rige" og Fortolkningen, maaskee endog „Fuldkommengjørelsen" (thi man lader sig ikke lumpe) er: først alt Andet og sidst Guds Rige; langt om længe naaes først det Jordiske, og saa endelig kommer tilsidst en Prædiken om: først at søge Guds Rige. Saaledes bliver man Præst; og Præstens hele Praxis er saa en stadig Udøven af dette: først det Jordiske og saa — Guds Rige, først Hensynet til det Jordiske, om det behager Regjeringen, eller Majoriteten, eller man dog er nogle Stykker o: først Hensynet til hvad Menneske-Frygt byder eller

forbyder, og saa Guds Rige; først det Jordiske, først Pengene, og saa kan Du faae Dit Barn døbt, først Pengene, saa skal der blive kastet Jord paa og holdt Tale efter Taxten, først Pengene saa skal jeg komme til den Syge; først Pengene og saa: virtus post nummos, først Pengene og saa Dyden, saa Guds Rige, hvilket Sidste tilsidst kommer i den Grad tilsidst, at det slet ikke kommer, og det Hele bliver ved det Første: Pengene — i dette eneste Tilfælde føler man ikke Trangen til „at gaae videre".

Saaledes forholder paa ethvert Punkt og i Alt officiel Christendom sig til det nye Testamentes Christendom. Og dette er saa ikke hvad man selv vedgaaer at være en Jammerlighed, nei, frækt trodses paa, at Christendommen er perfectibel, at man ikke kan blive staaende ved den første Christendom, at den er blot et Moment o. s. v.

Derfor er Intet Gud saaledes imod som officiel Christendom og Deeltagelse deri med Paastand paa at det er at dyrke ham. Dersom Du troer, og det troer Du jo dog, at det at stjæle, røve, plyndre, hore, bagtale, fraadse o. s. v. er Gud imod: den officielle Christendom og dens Gudsdyrkelse er ham uendeligt væmmeligere. At et Menneske kan være sjunken i en saadan dyrisk Dumhed og Aandløshed, at han vover at byde Gud slig Dyrkelse, hvor Alt er Tankeløshed, Aandløshed, Dorskhed; og at saa Mennesket frækt vover at ansee det for et Fremskridt i Christendom!

Dette er det min Pligt at sige, dette: „hvo Du end er, hvilket Dit Liv forresten — ved (hvis Du ellers deeltager) at lade være at deeltage i den offentlige Gudsdyrkelse, som den nu er, har Du bestandigt een og en stor Skyld mindre." Selv bærer Du saa og bære Du saa Ansvaret for, hvorledes Du handler; men Du er gjort opmærksom!

At „Christenhed" er fra Slægt til Slægt et Samfund af Ikke-Christne; og Formelen, hvorefter dette foregaaer.

Formelen er denne: naar den Enkelte er kommet til den Alder, at der kunde være Tale om i Betydning af det nye Testamentes Christendom at blive Christen, da mener han som saa, at han dog ikke rigtigt kunde beslutte sig dertil. Derimod har han rigtig Lyst til — at gifte sig. Ah! Han anstiller da følgende Betragtning: „jeg er egentlig allerede for gammel til at blive Christen" (Christenhedens Grundløgn; thi ifølge det nye Testamente skal man være Mand for at kunne blive Christen) „nei, Christen maa man blive som Barn, det maa tages fra Barndommen af. Saa vil jeg nu gifte mig, avle Børn — og de, de skal blive Christne".

Prægtigt! Og naar disse Børn hver især ere komne til den Alder, at der ifølge det nye Testamente kunde være Tale om at blive Christen, saa raisonerer hver især som S. T. deres Hr. Fader og Fru Moder raisonerede: „jeg er egentlig allerede for gammel til at blive Christen, nei, det maa tages fra Barndommen; nu maa jeg" (ligesom Trop siger at det er for Pryssings Regning han ligger ude i Dyrehaven) „nu maa jeg see for Christendommens Regning at komme i Brudeseng — og mine Børn, de skal blive Christne".

Abracadabra; Amen, Amen, i Evighed Amen; Ære være Præsterne!

Dette er Hemmeligheden med „Christenhed", en Uforskammethed uden Lige i Retning af at ville sætte Gud en Vox-Næse

paa, en Uforskammethed, som dog, under Navn af at være sand Christendom, velsignes af Præsterne, disse eedfæstede Lærere, dette tvetydige Compagnie, som (hvad Enhver der har nogen Praxis maa vide er saa, uden at derfor Enhver kjender nok til det nye Testamentes Christendom for ret at ækles derved) især søger at holde gode Miner med Jordemødrene. Læg Mærke dertil, og Du skal see det er, som jeg siger, der er en hemmelig Forstaaelse mellem enhver Præst og Jordemødrene, de forstaae med hinanden, at det er af yderste Vigtighed for Præsten, hvorledes han staaer sig med Jordemoderen, og de forstaae med hinanden, at de dog væsentligen have Næringsvei tilfælles — og Præsten er ved Eed forpligtet paa det nye Testamente, der anpriser eenlig Stand. Men det forstaaer sig, „Christenheds" Christendom er ogsaa lige det Modsatte af det nye Testamentes Christendom, og derfor disse Skjørteklædte (jeg mener ikke Jordemødrene men Præsterne) geskjeftige som Koblersker, paafærde i Barselstuerne.

For „Christenheds" Christendom dreier Alt sig om at faae den Sætning sat fast: man bliver Christen som Barn, skal man rigtigt blive Christen, maa man blive det som Barn, fra Barn af. Dette er Grundløgnen; gaaer den igjennem, saa god Nat det nye Testamentes Christendom! Saa har „Christenhed" vundet Spillet, en Seier, der meest passende festligholdes ved et rigtigt Æde- og Drikke-Gilde, et vildt Comment med Bacchanter og Bacchantinder (Præster og Jordemødre) i Spidsen for Lystigheden.

Sandheden er: man kan ikke blive Christen som Barn, det er lige saa umuligt som det er umuligt for et Barn at avle Børn. Det at blive Christen forudsætter (ifølge det nye Testamente) en fuldstændig menneskelig Tilværelse, hvad man maatte kalde i naturlig Forstand Mands Modenhed, — for nu at blive Christen ved at bryde med Alt, hvad man umiddelbart hænger ved. Det at blive Christen forudsætter (ifølge det nye Testamente) en personlig Bevidsthed om Synd og om sig som Synder. Man seer da let, at dette Hele med som Barn at blive Christen, ja at man netop maa blive det som Barn, er hverken mere eller mindre end Fjas, som fjasende Præster, formodentlig i Kraft af deres Eed paa

det nye Testamente, sætte Menneskene i Hovedet, for at „Præstens“ Næringsvei og Carriere kan komme istand.

Lad os vende tilbage til Begyndelsen. Den Enkelte sagde: „jeg er egentligen allerede for gammel til at blive Christen; men saa vil jeg gifte mig — og mine Børn de skal“ o. s. v. Havde det virkelig været denne Enkeltes Alvor med at blive Christen, havde han sagt: „jeg er nu i den Alder, at jeg kan blive Christen. Selvfølgeligt kunde det da naturligviis aldrig falde mig ind at ville gifte mig. Selv om det ikke var saa, at Christendommen anbefaler eenlig Stand, hvad Forbilledet udtrykker, medens „Apostelen“, tydeligt nok mod sin Villie, seer sig nødsaget til at give en Smule efter for den giftelystne Mængde, og, som Een, der er kjed af at høre et evigt Vrøvl om det Samme, tilsidst giver lidt efter, at naar galt skal være, er det bedre at gifte sig end at lide Brynde — selv om dette ikke var saaledes: det kunde alligevel aldrig falde mig ind at gifte mig; Opgaven at blive Christen er saa uhyre, hvor skulde jeg saa falde paa at indlade mig i dette Sinkerie, hvor meget end Menneskene især i en vis Alder fremstille det som og ansee det for den største Lyksalighed! Oprigtigt talt, jeg fatter ikke, hvorledes det er faldet noget Menneske ind at ville forene det at være Christen med at være gift, dette vel at mærke forstaaet saaledes, at jeg derved ikke tænker paa, om f. Ex. En, der allerede var gift og havde Familie, nu først i den Alder blev Christen, nei, jeg mener, hvorledes En, der er Ugift og siger sig at være blevet Christen, hvorledes han kan falde paa at gifte sig. En Frelser kommer til Verden for at frelse, hvem? de Fortabte. Af disse er der saa vist nok, thi de ere Alle fortabte; og Enhver der fødes, er ved at være født en Fortabt. Til hver Enkelt siger saa Frelseren: vil Du frelses? Selv hvis Frelseren nu Intet talte om eenlig Stand, mig synes det følger saa ganske af sig selv, at det ikke behøvede at siges, at en Christen ikke gifter sig; det var dog virkelig det Mindste man kunde forlange af En, der selv blev frelst, og saa dyrekjøbt, at det skete ved en Andens qvalfulde Liv og Død, det var dog det Mindste man kunde forlange af ham, at han ikke befattede sig med ved at avle Børn at skaffe flere For-

tabte; thi af dem er der virkelig nok. Ved Slægtens Forplantelse øses der som gjennem et Overflødighedshorn Fortabte ud — og saa skulde Den, der frelstes, til Tak for sin Frelse, ogsaa være med for ved Slægtens Forplantelse at levere sit Bidrag af Fortabte."

Altsaa den Enkelte, der vilde gjøre det til Alvor med at blive Christen, han standsede ved sig selv — just der ligger ogsaa, christeligt, Alvoren; han standsede ved sig selv og forstod, at Opgaven var: at han blev Christen; han standsede ved sig selv, i den Grad at det aldeles ikke kunde falde ham ind at gifte sig; han udtrykte det Modsatte af hvad ethvert Menneske naturligt maa siges at udtrykke, en Mulighed af en maaskee gjennem lange Tider fortsat Slægt, som nedstammer fra ham, han udtrykte det Modsatte: at slutte af; han forholdt sig omvendt (derfor, christeligt, rigtigt) til Fortabelsens Masse, befattede sig ikke med at forøge denne, men forholdt sig negativt til den. I „Christenheds" Christendom anderledes; Batailloner Avlskarle og Fruentimmer bringes sammen, hvorved tilveiebringes Millioner Børn — og dette paastaae Præsterne (som jo maae vide det, da de have aflagt Eed paa det nye Testamente), dette paastaae Præsterne (men hvad gjør ikke, endnu mere end Tydsken, Præsterne for Penge), dette paastaae Præsterne at være Christendom, Præsterne, disse hellige Mænd, om hvem der ikke sandt kan siges, som ellers om Enhver, at han er Tyv i sin Næringsvei; Præsten gjør en Undtagelse han er — Løgner i sin Næringsvei.

„Som Barn maa man blive Christen, det maa tages fra Barndommen af" det vil sige: Forældrene ville være frie for at blive Christne; men man vil have et Skalkeskjul, og dertil dette: at opdrage sine Børn til sande Christne. Hemmeligheden forstaaer Præsterne meget godt; og derfor er oftere Talen om den christelige Børne-Opdragelse, om denne Alvor — ved hvilken Forældrene ville være fri for den sande Alvor. Det bliver med Forældrene i Forhold til Børnene ligesom med Præsterne i Forhold til Menighed. Præsterne have heller ikke just Lyst til selv at blive Christne — men deres Menighed, det skal blive sande Christne.

Gjækkeriet ligger altid i at faae Alvoren (det selv at blive Christen) bort og istedetfor den at faae anbragt: den dybe Alvor(!), at ville gjøre Andre til Christne.

Saa opdrager man sine Børn til Christne, som det hedder, det vil sige, man tyller noget Barne-Slik, som aldeles ikke er det nye Testamentes Christendom, i Barnet; og dette Barne-Slik, der ikke ligner Læren om Kors og Qval, om at afdøe, at hade sig selv, ikke mere end Syltetøi ligner Cremor-Tartari, dette Barne-Slik slikker saa Forældrene selv lidt af, og blive saa sentimentale ved Tanken om, at de selv desto værre ikke mere ere saadanne Christne, som de vare som Børn; thi kun som Barn kan man rigtigt være Christen.

Og alt dette Galimathias samtykker naturligviis „Præsten", ja, naturligt! For „Præsten" er kun Eet af Vigtighed, paa enhver Maade (i Kraft af sin Eed paa det nye Testamente) at gjøre lige det stik Modsatte af hvad det nye Testamente gjør, paa enhver Maade i Menneskene at bevare, omfrede, opelske Lysten til Slægts-Forplantelsen, at der bestandigt kan præsteres Batailloner Christne, hvad jo er aldeles en Livs-Fornødenhed, hvis Tusinder af stærkt ynglende Præster skal med Familie kunne leve deraf. Desuden veed „Præsten" vel ogsaa, hvad enhver politisk klog Regjering veed (hvad de Elskende først bag efter opdage), at Menneskene ubetydeliggjøres ved Ægteskabet, at det derfor gjælder om ved Dyrskuer, ved Præmier for hvem der kan avle flest Børn, og paa andre Maader, f. Ex. ved at gjøre det til Christendom, at opmuntre Slægtsforplantelsen, der jo er Det, som stærkest erindrer om Menneskets Slægtskab med Gud. Endeligt undgaaer „Præsten" herved alt betænkeligt Sammenstød med Menneskenes Mængde. Christendommens hele Anskuelse af Livet er høi, og derfor let Menneskenes Mængde til Forargelse. Naar derimod sand Christendom egentligen kommer til at bestaae i at avle Børn, saa bliver det saa populairt og fatteligt som muligt. Og man bør, som Præsten siger, ikke afskrække Menneskene fra Religionen, man bør vinde dem for den, f. Ex. ved at gjøre Tilfredsstillelsen af deres Lyster til at være Religionen. Paa den Maade vinder

man dem ogsaa i Massevis, vinder (profiterer) saa igjen selv derved, at Menneskene saaledes vindes for Religionen — men Himlen vinder man ikke derved.

* * *

Fra Slægt til Slægt er „Christenhed" et Samfund af Ikke-Christne; og Formelen, hvorefter det foregaaer, er denne: den Enkelte vil ikke selv være Christen, men paatager sig at avle Børn, som skulle blive Christne; og disse Børn bære sig igjen ad paa samme Maade. Gud sidder i Himlen — til Nar. Men hans eedfæstede Tjenere paa Jorden, Præsterne, de fryde sig ved Livet og ved denne Comedie; Haand i Haand med Jordemødrene ere de behjælpelige ved Slægts-Forplantelsen — den sande christelige Alvor!

Confirmationen og Vielsen; christeligt Comedie-Spil eller det som værre er.

Samvittigheden (forsaavidt der kan være Tale derom i denne Forbindelse) Samvittigheden synes at have slaaet „Christenhed", at det dog var altfor galt, at det ikke gik an med dette reent bestialske Nonsens: at blive Christen paa den Maade, at man som Barn faaer en Sjat Vand over Hovedet af en kongelig Embedsmand, og at Familien i den Anledning arrangerer et Selskab, et Gjestebud, hvor man celebrerer denne Festlighed.

Dette gaaer dog ikke an, har „Christenhed" meent, det maa dog ogsaa finde sit Udtryk, at den Døbte personligt overtager Daabs-Løftet.

Dertil Confirmationen, en herlig Opfindelse, naar man antager et Dobbelt: at Gudsdyrkelsen gaaer ud paa at gjøre Nar af Gud, og at den hovedsagelig tilsigter at give Anledning til Familie-Festligheder, Selskaber, en glad Aften, et Gjestebud, deri forskjelligt fra andre Gjestebud, at dette — hvor raffineret! — „tillige" er af religieus Betydning.

„Det spæde Barn" siger Christenhed „kan jo ikke personligt overtage Daabsløftet, dertil udfordres en virkelig Person." Saa har man — er det genialt eller sindrigt? — valgt Alderen 14 à 15 Aar: Drenge-Alderen. Denne virkelige Person — der er ikke Noget i Veien, han er Mand for personligt at overtage det paa det spæde Barns Vegne aflagte Daabs-Løfte.

En Dreng paa 15 Aar! Dersom der var Tale om 10 Rigsdaler, vilde Faderen sige: nei, min Dreng, det kan man ikke lade

Dig raade over, dertil er Du for grøn om Næsen. Men sin evige Salighed betræffende, og hvor det gjælder om som virkelig Personlighed at føie Personlighedens Alvor til Det, der dog ikke kunde i dybere Forstand kaldes Alvor, at et spædt Barn forpligtes ved et Løfte: er 15 Aars Alderen den meest passende.

Den meest passende, aah ja, naar som tidligere bemærket, Gudsdyrkelsen antages at tilsigte et Dobbelt, paa en — kan man kalde det saa? — fiin Maade at holde Gud for Nar, og at foranledige smagfulde Familie-Festligheder. Saa passer det fortræffeligt, som Alt ved denne Leilighed, ogsaa det vedtagne Dagens Evangelium, der, som bekjendt, begynder saaledes: „da Dørene vare lukte" — og det passer i Særdeleshed en Confirmations-Søndag; det er med sand Opbyggelse man hører en Præst læse det op paa en Confirmations-Søndag.

Confirmationen, det sees da let, er langt dybere Nonsens end Barne-Daaben, just fordi Confirmationen gjør Fordring paa at skulle supplere hvad der savnedes ved Barne-Daaben: en virkelig Personlighed, der, bevidst, kan overtage et Løfte en evig Saligheds Afgjørelse betræffende. Derimod er dette Nonsens i en anden Forstand snildt nok, tjenende Præsteskabets Egoisme, der meget godt forstaaer, at hvis Afgjørelsen i Forhold til Religion forbeholdtes Mandens modne Alder (det eneste Christelige og det eneste Fornuftige) vilde Mange maaskee have Charakteer nok til ikke skrømtet at ville være Christne. Derfor søger „Præsten" at bemægtige sig Menneskene i den spæde, den unge Alder, at de saa i den modnere Alder skulle have den Vanskelighed at maatte bryde en „hellig" Forpligtelse, rigtignok fra Drenge-Alderen, men hvad dog maaskee Mangen har en Overtro imod. Derfor bemægtiger Præsteskabet sig de Spæde, Drengen, modtager hellige Løfter af ham o. D. Og hvad den Guds Mand „Præsten" gjør, det er jo gudeligt Foretagende — ellers kunde maaskee Analogie fordre, at da der er et Politie-Forbud, som forbyder Conditorer at skjenke for Drenge, at der saaledes udkom et Forbud mod at modtage høitidelige Løfter en evig Salighed betræffende af — Drenge, et Forbud for at afværge, at, fordi Præsterne selv ere Meneedere,

at de derfor ikke faae Lov til at arbeide i Retning af — til Trøst for dem selv — det størst mulige commune naufragium, at hele Samfundet bliver Meneedere; og det er som beregnet herpaa, at lade 15aars Drenge ved helligt Løfte forpligte sig en evig Saligheds Afgjørelse betræffende.

Altsaa Confirmationen er i sig selv langt dybere Nonsens end Barne-Daaben. Men for ikke at lade noget forsømt, der paa nogen Maade kunde bidrage til at gjøre Confirmationen til lige det Modsatte af hvad den udgiver sig for at betyde, har man faaet denne Handling sat i Forbindelse med alt muligt Endeligt og Borgerligt, saa Confirmationens Betydning egentligen bliver: den Attest, Præsten udsteder, uden hvilken Attest vedkommende Dreng eller Pige slet ikke kan komme an i dette Liv.

Det Hele er Comedie-Spil — og maaskee kunde der i denne Henseende gjøres Noget for at bringe mere dramatisk Illusion i denne Høitidelighed, som f. Ex. hvis der udkom et Forbud mod, at Nogen maatte blive confirmeret i Trøie, hvilket ikke passer sig for en virkelig Personlighed, item en Forordning, at de mandlige Confirmander skulde paa Kirke-Gulvet bære Skæg, hvilket naturligviis kunde falde bort ved Familie-Festligheden om Aftenen, eller maaskee bruges til Commerce og Løier.

Med hvad jeg skriver, angriber jeg ikke Menigheden; den er vildledt, og man kan ikke fortænke den i — det er menneskeligt — at den, overladt til sig selv, bedraget ved at Præsten har aflagt Eed paa det nye Testamente, synes godt om den Art Gudsdyrkelse. Men vee over Præsterne, vee over dem, disse eedfæstede Løgnere! Jeg veed det vel; der have levet Religionsspottere; de vilde have givet, ja hvad vilde de ikke have givet for at formaae hvad jeg formaaer, men det lykkedes dem ikke, thi Gud var ikke med dem. Anderledes med mig; oprindeligt Præsterne saa velmenende som sjelden Nogen, just villig til at hjælpe dem, have de selv bragt det Modsatte over sig. Og med mig er den Almægtige; og han veed bedst, hvorledes der skal slaaes, saa det føles, at Latteren, betjent i Frygt og Bæven, maa være Svøben — derfor bruges jeg.

Vielsen.

Sand Gudsdyrkelse bestaaer ganske simpelt i: at gjøre Guds Villie.

Men den Art Gudsdyrkelse var aldrig efter Menneskenes Hoved. Det der til alle Tider beskjeftiger Mennesket, Det der bevirker at Videnskaben kommer op, bliver til mange, mange Videnskaber, breder sig i uoverskuelig Vidtløftighed, Det hvoraf og hvorfor Tusinder af Præster og Professorer lever, Det der er Indholdet af Christenhedens Historie, ved hvis Studium den vordende Præst og Professor dannes, er at faae arrangeret en anden Art Gudsdyrkelse, bestaaende i: at gjøre sin Villie, men saaledes at Guds Navn, Guds Paakaldelse bringes i Forbindelse dermed, hvorved Mennesket mener sig sikkret mod at være en Ugudelig — ak, medens just dette er den meest qvalificerede Art Ugudelighed.

Exempel. En Mand er tilsinds at ville ernære sig ved at slaae Folk ihjel. Nu, han seer jo af Guds Ord, at dette ikke er tilladeligt, at Guds Villie er: Du skal ikke ihjelslaae. Godt nok, tænker han, men den Art Gudsdyrkelse er jeg ikke tjent med — og en Ugudelig vil jeg heller ikke være. Hvad gjør han saa? Han faaer fat i en Præst, som i Guds Navn velsigner Dolken. Ja, das ist was anders!

I Guds Ord anbefales eenlig Stand. „Men" siger Mennesket „den Art Gudsdyrkelse er jeg virkelig ikke tjent med — og en Ugudelig er jeg da rigtignok heller ikke; et saa vigtigt Skridt som et Ægteskab" (hvilket Notabene Gud fraraader, saa han altsaa mener, at det Vigtige er at lade være at gjøre „dette vigtige Skridt") „skulde jeg gjøre dette uden at sikkre mig Guds Velsignelse." Bravo! „Derfor er jo den Guds Mand, Præsten, han velsigner dette vigtige Skridt" (hvis Vigtighed er at man lader det være) „og saa er det Gud velbehageligt" — og jeg faaer min Villie; og min Villie bliver Gudsdyrkelse; og Præsten faaer sin Villie, faaer 10 Rdlr., ikke tjente paa en simpel Maade som f. Ex. ved at børste Klæder for Folk eller ved at skjenke Øl og Brænde-

viin, nei, han var jo i Virksomhed paa Guds Vegne, at tjene 10 Rdlr. paa den Maade er: Gudsdyrkelse. Bravissimo!

Hvilket Dyb af Nonsens og Afskyelighed! Naar Noget er Gud ikke velbehageligt, bliver det ham saa derved velbehageligt, at der — det er jo at gjøre Ondt værre! — kommer en Præst med, som — det er jo at gjøre Ondt værre! — faaer 10 Rdlr. for at erklære det at være Gud velbehageligt?

Lad os blive ved Vielsen! I sit Ord anbefaler Gud eenlig Stand. Nu er der et Par, som ønsker at gifte sig. Dette Par burde jo vistnok, da de kalde sig Christne, selv vide Beskeed om, hvad Christendom er; men lad det nu saa være. De Elskende henvende sig saa til: Præsten — og Præsten er jo ved Eed forpligtet paa det nye Testamente, som anbefaler eenlig Stand. Hvis han nu ikke er en Løgner og Meeneder, som paa den nedrigste Maade tjener lumpne Penge, har han at bære sig saaledes ad. Han kan i det Høieste med menneskelig Deeltagelse for dette Menneskelige at være forelsket, sige til dem: „lille Børn, jeg er Den, til hvem I sidst skulde henvende Eder; at henvende sig til mig i den Anledning er i Grunden lige saa besynderligt som hvis En vilde henvende sig til Politie-Directeuren for at spørge ham, hvorledes han skulde bære sig ad med at stjæle. Min Pligt er at anvende Alt for at holde Eder tilbage; og i det Høieste kan jeg med Apostelen (thi det er ikke Mesterens Ord) sige: ja naar det endelig skal være, og I ikke kan styre Eders Brynde, saa see at komme sammen; „det er bedre at gifte sig end at lide Brynde." Og jeg veed meget godt, at det vil gyse i Eder, naar jeg taler saaledes om, hvad I mener er det Skjønneste i Livet; men jeg maa gjøre min Pligt. Og derfor sagde jeg, at jeg var Den I sidst skulde henvende Eder til."

Anderledes i „Christenhed." Præsten — naar der bare er Nogle at klappe sammen, bevares; om de Vedkommende henvendte sig til Jordemoderen, de vare maaskee ikke engang der saa sikkre paa at blive bestyrkede i, at deres Forehavende er Noget, som er Gud velbehageligt.

Saa blive de viede ɔ: „Mennesket" faaer sin Villie, men det

at faae sin Villie, raffineres til tillige at være Gudsdyrkelse; thi Guds Navn er bragt i Forbindelse dermed. De blive viede — af Præsten! Ah, det at Præsten er med, det er det Beroligende; denne Mand, som ved Eed er forpligtet paa det nye Testamente, og saa for 10 Rdlr. er det behageligste Menneske man kan have med at gjøre: denne Mand han indestaaer for, at denne Handling det er sand Gudsdyrkelse.

Christeligt maatte man sige: just den Omstændighed, at der er en Præst med, er det Værste af det Hele. Vil Du gifte Dig, saa see dog hellere at blive viet af en Smed, saa kunde det, om man kan tale saaledes, dog maaskee undgaae Guds Opmærksomhed; men naar der er en Præst med, kan det umuligt undgaae Guds Opmærksomhed. Just det, at Præsten er med, gjør det saa criminelt som muligt; husk paa, hvad der blev sagt til Een, der i et Uveir paakaldte Guderne: Lad blot Guderne ikke mærke, at Du er med. Og saaledes maatte man sige: seer dog blot at undgaae, at der er en Præst med. De Andre, Smeden og de Elskende, have ikke aflagt Eed paa det nye Testamente, saa gaaer det dog, om man kan tale saaledes, bedre an, end naar Præsten kommer til med sin — hellige Nærværelse.

* * *

Al Religion, i hvilken der dog er nogen Sandhed, Christendommen afgjort, tilsigter en total Omforandring med et Menneske, vil, i Forsagelsen og Selvfornægtelsen, fravriste ham alt det, just det, ved hvilket han umiddelbart hænger, i hvilket han umiddelbart har sit Liv. Den Art Religion er „Mennesket", som han forstaaer det, ikke tjent med. Historien er derfor, at der fra Slægt til Slægt lever en — hvor tvetydigt! — høist respecteret Samfunds-Classe: Præsterne. Deres Metier er: at vende hele Forholdet om, saa det Mennesket har Lyst til bliver Religionen, dog mod at paakalde Guds Navn og at betale noget Vist til Præsterne. Det øvrige Samfund er, naar man seer nøiere i Sagen, egoistisk inter-

esseret i at opretholde Forestillingen om Præsten — thi ellers kan jo Falskneriet ikke komme istand.

Det at blive i det nye Testamentes Forstand Christen er en saadan Radical-Forandring, at man, blot menneskelig talt, maa sige, det er den tungeste Sorg for en Familie, om en af dens Medlemmer blev Christen. Thi i en saadan Christen bliver Guds-Forholdet saa overmægtigt, at han er ikke „som" tabt, nei, at han i en langt mere afgjørende Forstand end ved at døe er tabt for Alt, hvad der hedder Familie. Det er derom Christus bestandigt taler, baade naar han sig selv betræffende siger, at det at være hans Discipel er at være hans Moder, Broder, Søster, at han ikke i anden Forstand har Moder, Brødre og Søstre; og naar han ideligt taler om den Collision at have Fader og Moder, sit eget Barn o. s. v. Det at blive Christen i det nye Testamentes Forstand er beregnet paa at løsne (som Lægen taler om at løsne Tandkjødet) at løsne den Enkelte ud af det Sammenhæng, ved hvilket han hænger i umiddelbar Lidenskab, og som i umiddelbar Lidenskab hænger ved ham.

Den Art Christendom var aldrig — ligesaalidet nu, ubetinget ligesaa lidt nu som Aar 30 — efter Menneskets Hoved, men ham i inderste Hjerte, paa Liv og Død imod. Derfor er Historien den, at der fra Slægt til Slægt lever en høist respecteret Samfunds-Classe, hvis Metier er at gjøre Christendom til lige det Modsatte.

„Præsternes" Christendom forholder sig til: ved Hjælp af Religionen (som uheldigviis just er for at bevirke det Modsatte) at kline Familierne mere og mere egoistisk sammen, og til at arrangere Familie-Festligheder, skjønne, herlige Familie-Festligheder, f. Ex. Barnedaab og Confirmation, hvilke Festligheder, sammenlignede med f. Ex. Dyrehavstoure og andre Familie-Glæder, have en egen Art Fortryllelse, at det „tillige" er religieust.

„Vee Eder" siger Christus til de Lovkyndige (Skriftkloge) „at I have taget Kundskabens Nøgle; selv gaae I ikke ind (nemlig i Himmeriges Rige, cfr. Mtth. 23, 13) og Dem, som vilde gaae ind formene I det". (Luc. 11, 52.).

Dette er Præstens høist respekterede Virksomhed, en Nærings-

vei, der forhindrer Menneskene i at indgaae i Himmeriges Rige. Til Vederlag gjør saa „Præsten" sit Bedste i Retning af Præstationer, for hvilke f. Ex. Agent Carstensen har i stor Stiil afgjort Talent, skjønne, herlige Festligheder med — som lidt Viin smager godt i Limonade — med lidt Religieust i, hvad Carstensen ikke kan præstere ..... dog han kunde maaskee blive ordineret.

At den, især i Protestantismen, saa meget priste det christelige Familie-Livs christelige Børne-Opdragelse er, christeligt, baseret paa en Løgn, idel Løgn.

I Almindelighed leves der vel saaledes i „Christenhed", at Forældrene slet ikke befatte sig med at være Christne uden af Navn, egentligen ingen Religion have. Barnets Opdragelse bestaaer saa i en vis Dressur, i at lære en Deel, men derimod indlader man sig ikke paa at bibringe det nogen religieus end mindre nogen christelig Anskuelse af Livet eller paa at tale til det om Gud, end mindre efter de for Christendommen eiendommelige Begreber og Forestillinger.

Anderledes i de Familier, der gjerne ere sig selv yderst vigtige ved at være alvorlige Christne, og som veed at tale meget om det christelige Familie-Liv og om Betydningen af en christelig Børne-Opdragelse. Her er der en Snakken om og en Vigtighed med, fra den tidligste Barndom, som det hedder, at opdrage Barnet i Christendom.

Sandheden er imidlertid den, at dette (Protestantismens Stolthed!) dette christelige Familie-Livs christelige Børne-Opdragelse er, christeligt, baseret paa en Løgn, idel Løgn.

Og Dette er saare let at vise.

For det Første. Hvorledes det, christeligt, er at forstaae med Barnets Tilblivelse, derom kan jo Forældrene ikke tale, christeligt, sandt til Barnet. Forældrene ere egoistiske nok til — og under Navn af Christendom! — at opdrage Barnet i den Anskuelse, at det er en overordentlig Velgjerning af Forældrene, at

Barnet er til, at det var Gud særdeles behageligt, dette Mesterstykke af Forældrene, hvorved Barnet blev til. Dette vil sige: under Navn af christelig Børne-Opdragelse vender man aldeles op og ned paa Christendommen, gjør dens Livs-Anskuelse til lige det Modsatte af hvad den er. Christeligt er det Intet mindre end den største Velgjerning at skjænke et Barn Livet (dette er Hedenskab); christeligt er det Intet mindre end det Gud Velbehagelige, hvorved man gjør sig tækkelig i hans Øine, at man befatter sig med at avle Børn (en saadan Forestilling om Gud er Hedenskab og endog de lavere Former af Hedenskab, eller det er den Art Jødedom, Christendommen just vilde have bort); christeligt er det den høieste Grad af Egoisme, fordi en Mand og en Qvinde ikke kan styre deres Brynde, at derfor skal saa et andet Væsen maaskee 70 Aar sukke i denne Jammerdal og Straffe-Anstalt, og maaskee evigt fortabes.

For det Andet. At den Verden, hvori Forældrene ved deres store Velgjerning ere saa gode at anbringe Barnet, at den, christeligt, er en syndig, ugudelig, ond Verden, at Jammer, Qval, Elendighed venter hver Den, der fødes, hvis han da er blandt deres Tal, som frelses, og at dem, hvem det gaaer modsat i denne Verden, dem venter evig Fortabelse: dette kan Forældrene ikke sige Barnet. Deels kan Barnet ikke forstaae det, Barnet er, naturbestemt, for lykkeligt til at kunne forstaae Sligt; og deels kan jo Forældrene for deres egen Skyld ikke godt sige det til Barnet. Ethvert Barn er i sin Naivetet mere eller mindre genial. Sæt nu Barnet i sin Naivetet sagde til Forældrene: „men naar det er en saadan Verden, og det er det, der venter mig, saa er det jo ikke godt, at jeg er kommen ind i denne Verden." Bravo, min lille Ven, Du traf Punktet! Det er en yderst fatal Situation for Forældrene! Nei, Christendom kan der ikke fuskes i!

For det Tredie. Den sande christelige Forestilling om Gud kan Forældrene heller ikke bibringe Barnet, og ere egoistisk interesserede i ikke at gjøre det. At for Gud denne Verden er en fortabt Verden, hver den, der fødes, ved at fødes er Fortabt, at det Gud vil — af Kjærlighed — er at et Menneske skal afdøe, og

at, hvis Gud er saa naadig at vende sin Kjærlighed til ham, at det Gud da — af Kjærlighed — gjør er at gjennemmartre ham i alle Qvaler, beregnet paa at tage Livet af ham; thi det er det, Gud vil — dog af Kjærlighed — han vil have Livet af den Fødte, ham forvandlet til en Afdød, En, der lever som en Afdød: Dette kan Barnet, selv om det blev sagt det, ikke fastholde, og Forældrene vogte sig vel, af egoistiske Grunde, for at sige det. Hvad gjør de altsaa? Under Navn af „christelig" Børne-Opdragelse sluddre de frisk væk af Hedenskabets Tønde, i Flugt med det Foregaaende: Det er en overordentlig Velgjerning at Du blev til, det er en rar Verden, Du er kommet ind i, og Gud er en rar Mand, hold Dig blot til ham, alle Dine Ønsker opfylder han vel ikke, men han hjælper nok. Lutter Løgn.

Altsaa den saa meget priste christelige Børne-Opdragelse bestaaer i at tylle Barnet fuldt af — lutter Løgn. Det saa priste christelige Familie-Liv er selv, christeligt, en Løgn, christeligt gives der ikke Familie-Liv, allermindst i Betydning af at dette skulde være den sandeste Form af Christendom, det kan høist med Aflad tolereres. Og selv baseret paa en Løgn, tyller det christelige Familie-Liv Barnet fuldt af Løgn, finder saa selv Smag i den Art Børne-Christendom (hvilket ikke er saa underligt, da det er Hedenskab), bliver sentimentalt ved Tanken om, at man kun som Barn er sand Christen.

Og hvad er saa Følgen af den priste christelige Børne-Opdragelse? Følgen er: enten at Barnet tosser Livet igjennem som Mand, Fader, Olding, i det samme Vrøvl, eller, at der maa komme et Øieblik i dette Liv, hvor Barnet vil blive forsøgt i den rædsomste Smerte, om enten Gud er en Nedrig, der lader et stakkels Barn indbilde, at han (Gud) er en ganske anden end han virkelig er, eller hans Forældre Løgnere.

Og naar saa denne Smerte er forvunden, naar han har forstaaet, at hvad Gud angaaer, er Alt i sin Rigtighed, at han jo ingen Deel har i, hvad Mennesket hitter paa at fortælle om ham, og at Forældrene jo i ethvert Tilfælde vare ham med menneskelig Kjærlighed velmenende: saa behøver han dog maaskee lange,

lange Tider, de smerteligste Cure, for at faae alt Det ud af sig, man under Navn af christelig Børne-Opdragelse har tyllet i ham.

See, det er Følgen af den saa meget priste christelige Børne-Opdragelse; baseret paa en Løgn er den idel Løgn. Men Præsterne, de lovprise den. Nu, og det forstaaer sig, eet Menneske er nok til at skaffe en heel By Cholera, og 1000 Meenedere mere end nok til fnatte et heelt Samfund, saa det der, under Navn af Christendom, leves, er, christeligt, idel Løgn.

Sandheden af „Præstens" Betydning for Samfundet.

Som en Statistiker, der er inde i Sligt, naar man opgav ham Folkemængden i en stor By, maatte kunne angive Forholds-Tallet for hvad en saadan By forbruger af offentlige Fruentimmer; som en Statistiker, der er inde deri, maatte, naar man opgav ham en Armees Størrelse, kunne bestemme Forholds-Tallet for hvad en Armee af den Størrelse behøver af Læger for at være velbetjent: saaledes maatte ogsaa en Statistiker, der befattede sig hermed, naar man opgav Folkemængden i et Land, kunne bestemme Forholds-Tallet for, hvad et saadant Land vil behøve af Meenedere (Præster), hvis det fuldkomment skulde være, under Navn af Christendom, sikkret mod Christendommen, eller fuldkomment betrygget i, under Skin af at have Christendommen, at kunne leve — Hedenskab, endog beroliget og raffineret ved at det er Christendom.

Fra dette Synspunkt sees Sandheden af „Præstens" Betydning for Samfundet, eller hvorledes det i Sandhed hænger sammen med hans Betydning.

Christendommen hviler, som paa sin Forudsætning, i den Betragtning af Menneske-Tilværelsen, at Menneske-Slægten er en fortabt Slægt, at hver Enkelt der fødes, ved at være født, ved saaledes at tilhøre Slægt, er en Fortabt. Christendommen vil saa frelse hver Enkelt, men lægger ingenlunde Dølgsmaal paa, at naar der skal gjøres Alvor hermed, bliver dette Liv ubetinget lige det stik Modsatte af hvad et Menneske har Smag og Sands for, idel Lidelse, Qval, Elendighed.

Dette gaaer Mennesket selvfølgeligt ikke ind paa; blandt Millioner er der maaskee ikke en Eneste, som redeligt og ærligt vilde gaae ind paa det. Opgaven bliver altsaa for „Mennesket", for „Menneske-Slægten", for „Samfundet" af al Magt at værge sig mod Christendommen, der maa betragtes som Menneskets Dødsfjende.

Dog aabenlyst at bryde med Christendommen, „nei", siger Mennesket, klog som han er, „nei det er ikke klogt, det er endog uforsigtigt, og paa ingen Maade tilstrækkeligt betryggende. En saa uhyre Magt, som Christendommen er — naar man lige over for den er saa ærlig, indlader sig saa meget med den, at man ligefrem forkaster den: risikerer man, at Enden paa Legen bliver, at denne Magt dog faaer Fingre i En, til Straf for, at man uklogt indlod sig med den — thi ærligt at forkaste den er dog paa en Maade at indlade sig med den".

Nei, her vil ganske andre Midler til, her maa dette kløgtige Hoved „Mennesket" ganske anderledes være paa sin Post.

Og nu begynder Comedien. For en Folkemængde af den og den Størrelse vil der, siger Statistikeren, behøves et saa og saa stort Antal Meenedere. Disse engageres. At det de forkynde, at det deres Liv udtrykker, ikke er det nye Testamentes Christendom, seer de vel selv; men siger de: det er vort Levebrød, for os gjælder det om at holde Ørene stive, ikke at lade os gaae paa.

Det var Meenederne. Samfundet har maaskee en Slags Anelse om, at det nok ikke hænger rigtigt sammen med denne Eed paa det nye Testamente. Dog for os, tænker Samfundet, er naturligviis Opgaven den at holde Ørene stive, at lade som var Alt i sin Orden. „Vi" siger Samfundet „vi ere kun Lægfolk, vi kunne ikke saaledes befatte os med Religionen, vi hvile roligt i Tillid til Præsten, som jo ved Eed er forpligtet paa det nye Testamente".

Nu er Comedien fuldkommen; Alt er Christne og Christeligt, og Præster — og Alt udtrykker lige det stik Modsatte af det nye Testamentes Christendom. Men det er som umuligt at faae fat i Enden paa dette saa snildt Forviklede, det er som umuligt at komme bag ved dette Skin. Hvor skulde Nogen falde paa at be-

tvivle at Christendommen er til, det er jo lige saa umuligt som at En kunde falde paa, at Præsten er en Næringsdrivende, han er jo ved Eed forpligtet til at forsage denne Verden, saa Næringsveien, Geschäften altsaa gaaer under Paategningen Forsagelse af denne Verden, lige saa forvirrende, som hvis En der kommer siger Farvel, hvor skulde Nogen falde paa, naar man hører det Ord Farvel, at det er En, der kommer, og hvor skulde Nogen falde paa — hvad vel heller Ingen er faldet paa, eller, hvis jeg ikke selv havde sagt det, havde vidst, hvem det er jeg taler om under Navnet „Meenederne", at det er „Præsten", „Præsten" som jo just er: Sandhedsvidne.

Dette er „Præstens" Betydning for Samfundet, der fra Slægt til Slægt forbruger et „nødvendigt" Antal Meenedere for, under Navn af Christendom, at være fuldkomment sikkret mod Christendommen og fuldkomment sikkret at kunne leve Hedenskab, betrygget, endog raffineret ved: at dette er Christendom.

Naturligviis gives der i hele Præstestanden ikke en eneste Ærlig. Ja, jeg veed det nok, at Folk, der forresten endog ikke ere utilbøielige til at være enige med mig i hvad jeg siger, dog mener, at jeg burde gjøre Undtagelser, at der dog ere enkelte. Nei, Tak; at komme ind paa det, vilde være at komme ind i Vrovlet; thi saa blev formodentlig Resultatet, at hele Standen og hele Samfundet gav mig Ret i Alt hvad jeg siger, thi hver især vilde naturligviis mene, at han var Undtagelsen. Men der er, ganske bogstavelig, ingen Undtagelse; der er, ganske bogstavelig, ikke en eneste ærlig Præst. Lad blot Politiet see lidt nærmere paa denne formeentligen Ærlige, sjeldent og overordentligt Redelige: og Den, der vil see, skal snart see, at heller ikke han er undtaget; thi der er ganske bogstavelig ikke en eneste Ærlig.

For det Første kan han dog vel ikke være saa dum, at han ikke kan see, at den Maade, paa hvilken han er lønnet, er, christeligt, aldeles utilladelig, er lige stik mod Christi Anordning; item at hans hele Tilværelse som Eenhed af Stats-Tjener og Christi Discipel er, christeligt, aldeles utilladelig, lige stik mod Christi Anordning, en Tvetydighed, saa man (om end af en anden Grund

end hvorfor det bruges mod Forbrydere — thi „Præsten" løber neppe bort, det behøver man ikke at være bange for) kunde forlange, at hans Dragt var af to Farver, for at udtrykke: Deels-Deels, Baade-Og. — For det Andet; ved at være Medlem af Standen deeltager han i hele Standens Skyld; naar hele Standen er Fordærvethed, kan Ærlighed kun udtrykkes derved, at man lader være at blive Medlem af den Stand, ellers bevirker man jo kun — hvis vi et Øieblik vilde lade det gjælde med hans Ærlighed — at Standen ved at have ham med faaer En at beraabe sig paa, hvilket den netop ikke skulde have. Det er, som naar Politiet ved et Opløb har betydet Folk, at de har at forføie sig bort: saa bliver ingen god Borger staaende; det at blive staaende er just Tegn paa, at man ingen god Borger er, thi dette udtrykkes ved ikke at ville have Fællesskab med Dem, der blive staaende trods Politiets Forbud. Men lad det nu et Øieblik gjælde med, at denne Mand, der bliver staaende, er en høist respektabel, en god Borger, lad os oversee, at han ved at blive staaende afkræfter det: ved at blive staaende gjør han i en anden Forstand stor Skade. Opløbet faaer nu En at beraabe sig paa, og maaskee bevirker det, at Politiet ikke kan komme til at gaae saa energisk frem, som fornødent var, blot fordi denne „gode Borger" er med. — For det Tredie; maaskee er det saa langt fra, at denne formeentlig Ærlige er en Undtagelse, at han, kun paa en finere Maade, endog er værre end Andre. Blandt Blinde hersker, som bekjendt, den Eenøiede; og det er ganske kløgtigt beregnet, naar man tilsigter for en billig Priis at naae at gjælde for noget Overordentligt, saa at gaae ind i Middelmaadighedens, Jammerlighedens, Uredelighedens Compagnie; her vil, ved Modsætningen, Ens Smule Ærlighed tage sig brillant ud, aah, ja, hvis ikke denne kløgtige Benytten af Belysningen var en langt dybere Art af Uærlighed end de Andres ligefremme.

Nei, der er ganske bogstavelig ikke en eneste ærlig Præst. Og derimod er ved „Præstens" Tilværelse hele Samfundet, christeligt, en Nederdrægtighed, som det dog ikke saaledes vilde være, hvis „Præsten" ikke var med.

Fra Morgen til Aften udtrykker disse Samfundets Tusinder eller Millioner den Anskuelse af Livet, der er Christendommens lige stik modsat, saa modsat som det at leve er det at døe. Dette kan man ikke kalde nederdrægtigt, det er menneskeligt. Men nu kommer det Nederdrægtige: at der er 1000 paa det nye Testamente eedfæstede Mænd med, der selv, ligesom hele det øvrige Samfund, udtrykker den Anskuelse af Livet, der er Christendommens lige stik mod, men tillige betrygger Samfundet, at dette er Christendom. Nu er Samfundet en Nederdrægtighed.

Det i det nye Testamentes Forstand at være Christen er, i Retningen op ad, lige saa forskjelligt fra det at være Menneske, som det at være Menneske i Retningen ned ad er forskjelligt fra det at være Dyr. En Christen i det nye Testamentes Forstand er, skjøndt han, lidende, staaer midt i dette Livs Virkelighed, dog aldeles fremmedgjort for dette Liv, han er, som det hedder i Skriften, ogsaa i Collecterne (der — blodige Satire! — endnu forelæses af den Sort Præster, vi nu har, og for den Sort Christne, som nu lever) en Fremmed og Udlænding — man tænke sig blot f. Ex. afdøde Biskop Mynster messe: vi ere Fremmede og Udlændinge i denne Verden. En Christen i det nye Testamentes Forstand er bogstavelig en Fremmed og Udlænding: han føler sig fremmed, og Enhver føler uvilkaarligt, at han er ham fremmed.

Lad mig tage et Exempel. At leve saaledes, at man arbeider mere anstrenget end nogen Pligt-Arbeider, og derved opnaaer at give Penge til, at blive til Ingenting, at blive udgriint o. D.: den Maade at leve paa maa for Menneskenes Mængde stille sig som en Art Galskab, i ethvert Fald vil de Mange føle sig fremmede, see fremmed paa en saadan Leven. Sandheden er imidlertid den, at en saadan Leven forholder sig til det nye Testamentes Christendom. Lad nu En, der lever saaledes, leve i et christeligt Samfund, hvor der er en heel Besætning af ved Eed paa det nye Testamente forpligtede Lærere: saa kommer Nederdrægtigheden. Disse eedfæstede Lærere, ja lige over for dem og deres Leven føler Mængden sig ikke fremmed, det kjender de Mange godt, det

er jo deres Eget: Profiten leve, Virksomhed i Næringsvei, som betaler sig baade med det Ene og med det Andet. Men disse Lærere de ere jo Præster, de maae altsaa dog vel, som eedfæstede paa det nye Testamente, vide hvad Christendom er, altsaa afgiver de Mængden Garantien for, at dette Profiteerlige o. D. at det er sand Christendom. Naar da Mængden, saaledes belært, lige over for en saadan Leven som den beskrevne, føler sig fremmed, er tilbøielig til at ansee den for Galskab (hvad endnu ikke er nederdrægtigt, men menneskeligt) saa mener Mængden nu, christeligt at være berettiget til at dømme om en saadan Leven, at den er en Art Galskab. Dette er nederdrægtigt, og denne Nederdrægtighed skyldes — „Præstens" Tilværelse.

Engang faldt Talen med afdøde Biskop Mynster saaledes. Jeg sagde til ham: at Præsterne omtrent lige saa gjerne kunde lade være at prædike, at al deres Prædiken slet ingen Virkning frembragte, fordi Menigheden i al Stilhed bag i Nakken tænkte: ja, det er hans Levebrød. Dertil svarede Biskop Mynster forunderligt nok: det er der Noget i. Det Svar havde jeg egentligen ikke ventet; thi vistnok var det under 4 Oine, men Biskop Mynster pleiede ellers at være Forsigtigheden selv det Punkt betræffende. Hvad mig angaaer, jeg har, i Forhold til hiin min Yttring, kun forsaavidt forandret mig, at det nu er blevet mig tydeligt, at Præsten dog i een Forstand frembringer en uhyre Virkning, at hans Tilværelse forvandler hele Samfundet, christeligt, til en Nederdrægtighed.

Om den Interesse, der viises min Sag.

Paa een Maade er denne Interesse stor nok; hvad jeg skriver har Udbredelse, i een Forstand næsten mere end jeg forlanger, om jeg dog i en anden Forstand (naturligviis uden at ville bruge end det Mindste, der paa fjerneste Maade kunde ligne Politikere og Markskrigere og Stüverfængeres bekjendte Kunster) maa ville den største Udbredelse. Man læser hvad jeg skriver, Mange læse det med Interesse, med stor Interesse, det veed jeg.

Men derved bliver det maaskee ogsaa med saa Mange. Næste Søndag gaaer man i Kirke, som man pleier; man siger: det er i Grunden sandt hvad K. siger, og det er yderst interessant at læse, hvad han oplyser, at hele den officielle Gudsdyrkelse er at gjøre Nar af Gud, er Gudsbespottelse — men vi ere nu engang vante til dette, det kan vi ikke frigjøre os fra, saadanne Kræfter har vi ikke. Men vist er det, læse hvad han skriver, skal vi med Fornøielse; man kan ordentlig gaae og være ganske utaalmodig for at faae et nyt Nummer, og mere at vide om denne unegteligt uhyre interessante Criminal-Sag.

Dog den Interesse er ikke egentlig glædelig, snarere bedrøvelig, et sørgeligt Beviis mere for, at Christendommen ikke blot ikke er til, men at Menneskene i vore Tider ikke engang ere, hvad jeg vilde kalde, i Tilstand af Religion, men fremmede for, ubekjendte med den Art Lidenskab, som enhver Religion maa fordre, uden hvilken man overhovedet ikke kan have nogen Religion, mindst da Christendommen.

Lad mig til hvad jeg vil sige benytte et Billede; jeg bruger

det i een Forstand høist unødigt, thi jeg taler ikke gjerne om Sligt; dog vælger og bruger jeg det med velberaad Hu, ja, jeg mener ikke at kunne forsvare at lade være at bruge det, thi Sagens Alvor fordrer, at der anvendes Alt for at gjøre, hvo som behøver det, ret ækel ved sin Tilstand, ret modbydelig ved sig selv.

Der lever en Mand, hvis Kone er ham utro; men han veed ikke af det. Da er der en af hans Venner, som — et tvetydigt Venskabs-Stykke, vil maaskee Mange sige — oplyser ham derom. Manden svarer: det er med en levende Interesse jeg har hørt Dig tale, jeg beundrer den Skarpsindighed, med hvilken Du har vidst at spore en saa forsigtigt skjult Utroskab, om hvilken jeg virkelig heller ingen Anelse har havt. Men at jeg derfor, da jeg nu veed at det er saa, skulde lade mig skille fra hende, nei, det kan jeg ikke beslutte. Jeg er nu engang vant til dette huslige Tummerumme, det kan jeg ikke undvære; hun har desuden Formue, den kan jeg heller ikke undvære. Men derimod negter eg ikke, at jeg med den meest levende Interesse vil høre hvad Du yderligere kan oplyse Forholdet betræffende; thi — det er ikke for at sige Dig nogen Compliment — men det er yderst interessant.

Paa den Maade at have Sands for det Interessante, deri er der noget Frygteligt. Og saaledes er det ogsaa noget Frygteligt: under Form af interessant Viden at være vidende om, at Ens Gudsdyrkelse er Gudsbespottelse, og saa at vedblive den, fordi man nu engang er vant dertil. I Grunden er det ikke saa meget at foragte Gud som det er at foragte sig selv. Man finder det foragteligt, hvad der uforskyldt kan bevirkes ved en Kones Utroskab, at gjælde for at være Manden og dog ikke være det; man anseer det for jammerligt at ville finde sig i dette Forhold, blive i det. Men (hvad umuligt kan hænde Nogen uden ved egen Skyld) at have Religion paa den Maade, at man selv veed, at Ens Gudsdyrkelse er Gudsbespottelse, og saa dog at ville vedblive at lade det gjælde, at man har den Religion: det er i dybeste Grund at foragte sig selv.

O, der er dog Det, som er sørgeligere end hvad Menneskene ere tilbøielige til at ansee for det Sørgeligste, der kan hænde et Menneske: det at gaae fra Forstanden; der er Det, som er sørgeligere! Der gives en Sløvhed i Retning af at skulle være Charakteer, en Charakteerløshedens Fjottethed, der er rædsommere end Forstandens, maaskee ogsaa uhelbredeligere. Og det Sørgeligste der maaskee kan siges om et Menneske er: han kan ikke opløftes, hans egen Viden kan ikke løfte ham op. Som Barnet, der lader sin Drage gaae tilveirs, saaledes lader han sin Viden stige; at see efter den, med Øiet følge den finder han interessant, uhyre interessant, men — ham løfter den ikke, han bliver i Mudderet, mere og mere syg for det Interessante.

Derfor hvo Du end er, hvis det paa nogen Maade er Tilfældet med Dig: skam Dig, skam Dig, skam Dig!

Guds Uforanderlighed.

En Tale.

Af

S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.

Bianco Lunos Bogtrykkeri.

1855.

Mindet

om

min afdøde Fader

Michael Pedersen Kierkegaard,

forhen Hosekræmmer her i Byen,

helliget.

9 Aug. 1855.

Forord.

Denne Tale er holdet i Citadellets Kirke den 18de Mai 1851. Texten er den første jeg har benyttet; senere er den oftere blevet fremdraget; nu vender jeg atter tilbage til den.

D. 5te Mai 1854.

S. K.

Bøn.

Du Uforanderlige, hvem Intet forandrer! Du i Kjerlighed Uforanderlige, som, just til vort Bedste, ikke lader Dig forandre: at vi ogsaa maatte ville vort eget Vel, ved Din Uforanderlighed lade os opdrage til, i ubetinget Lydighed, at finde Hvilen og at hvile i Din Uforanderlighed! Ikke er Du som et Menneske; skal han bevare blot nogen Uforanderlighed, maa han ikke have for Meget, der kan bevæge ham, og ikke lade sig for meget bevæge. Dig derimod bevæger, og i uendelig Kjerlighed, Alt; endog hvad vi Mennesker kalde en Ubetydelighed og gaae ubevægede forbi, Spurvens Trang, den bevæger Dig; hvad vi saa ofte neppe paaagte, et menneskeligt Suk, det bevæger Dig, uendelige Kjerlighed: men Intet forandrer Dig, Du Uforanderlige! O, Du, der i uendelig Kjerlighed lader Dig bevæge, Dig bevæge ogsaa denne vor Bøn, at Du velsigner den, saa Bønnen forandrer den Bedende i Overeensstemmelse med Din uforanderlige Villie, Du Uforanderlige!

Jacob 1, 17—21.

Al god Gave og al fuldkommen Gave er ovenfra, og kommer ned fra Lysenes Fader, hos hvilken er ikke Forandring eller Skygge af Omskiftelse. Efter sit Raad fødte han os formedelst Sandheds Ord, at vi skulde være en Førstegrøde af hans Skabninger. Derfor, mine elskelige Brødre, være hvert Menneske

snar til at høre, langsom til at tale, langsom til Vrede; thi en Mands Vrede udretter ikke det, som er ret for Gud. Derfor aflægger al Skidenhed og al Levning af Ondskab, og med Sagtmodighed annammer Ordet, som er indplantet i Eder, og som er mægtigt til at gjøre Eders Sjele salige.

M. T., Du har hørt Texten forelæse. Hvor nær ligger det nu ikke at tænke paa Modsætningen: de timelige, de jordiske Tings Foranderlighed, og Menneskenes Foranderlighed! Nedtrykkende, Trættende, at Alt er Forkrænkelighed, at Menneskene ere Foranderlighed, Du, m. T., og jeg! Sørgeligt, at Forandringen saa ofte er til det Værre! Fattige menneskelige Trøst, men dog en Trøst, at der da er endnu een Forandring ved det Foranderlige: at det faaer Ende!

Dog, hvis vi vilde tale saaledes, især i denne Forstemthedens Aand, altsaa ikke saaledes som naar der med Alvor tales om Forkrænkeligheden, om „den menneskelige Ustadighed", da holdt vi os ikke blot ikke til Texten, nei, vi forlode den, ja, vi forandrede den. Thi i Texten tales der om det Modsatte, om Guds Uforanderlighed. Texten er idel Fryd og Glæde; som fra Bjergenes Tinde, hvor Taushed boer, saaledes er Apostelens Tale opløftet over al Jordlivets Foranderlighed; han taler om Guds Uforanderlighed, ikke om Andet. Om en „Lysenes Fader", der boer hist-oppe, hvor ingen Omskiftelse naaer hen, end ikke Skyggen af den. Om „gode og fuldkomne Gaver", der komme ned herovenfra, fra denne Fader, der, som „Lysenes" eller Lysets Fader, uendeligt veed at sikkre sig, at det sandeligen ogsaa er Godt og Fuldkomment, hvad der kommer fra ham, og som „Fader" Intet hellere vil, intet Andet tænker paa end uforandret at sende gode og fuldkomne Gaver. Og derfor, mine elskelige Brødre, være hvert Menneske „hurtig til at høre", nemlig ikke efter Løst og Fast, men op efter, thi der oppe fra spørges bestandigt kun godt Nyt; „lang-

som til at tale", thi den Snak vi Mennesker kan komme med især i Forhold hertil og især strax, den kan som oftest kun tjene til at gjøre de gode og fuldkomne Gaver mindre gode og fuldkomne; „langsom til Vrede", at vi da ikke, naar Gaverne ikke synes os gode og fuldkomne, blive vrede, og bevirke, at det Gode og Fuldkomne, der var bestemt til vort Vel, ved vor egen Skyld bliver til Fordærvelse — det er Det, hvad en Mands Vrede kan udrette, og „en Mands Vrede udretter ikke det, som er ret for Gud". „Derfor aflægger al Skidenhed og al Levning af Ondskab" — som man reengjør og smykker sit Huus og selv sidder pyntet, festligt ventende Besøget: at vi saaledes værdigen maatte modtage de gode og fuldkomne Gaver. „Og med Sagtmodighed annammer Ordet, som er indplantet i Eder, og som er mægtigt at gjøre Eders Sjele salige". Med Sagtmodighed! I Sandhed, hvis det ikke var Apostelen, der talte, og hvis vi ikke strax efterkomme Befalingen „at være langsomme til at tale, langsomme til Vrede", vi maatte vel sige: det var da en besynderlig Tale, ere vi da i den Grad Daarer, at vi behøve at formanes til Sagtmodighed i Forhold til Den, der kun vil vort Vel, det er jo som at spotte os, saaledes at anbringe det Ord „Sagtmodighed". Thi see, dersom Een vilde slaae mig med Urette, og der da stod en Anden hos, der formanende sagde: find Dig med Sagtmodighed deri; dette er ligefrem Tale. Men tænk Dig det venligste Væsen, Kjerligheden selv; den har udsøgt en Gave, bestemt for mig, og Gaven er god og fuldkommen, ja som Kjerligheden selv; den kommer og vil skjenke mig denne Gave — da staaer der et andet Menneske hos, og han siger formanende til mig: lad mig nu see, at Du med Sagtmodighed finder Dig deri. Og dog saaledes er det med os Mennesker. En Hedning, og kun et Menneske, den eenfoldige Vise i Oldtiden, klager over, ofte at have erfaret, at naar han vilde fratage et Menneske een eller anden Taabelighed for at bibringe ham en bedre Viden, altsaa for at gjøre vel mod ham, at den Anden da kunde blive saa vred, at han, som den Eenfoldige spøgende siger i Alvor, gjerne vilde bide ham. Ak, og hvad har Gud ikke maattet erfare i de 6000 Aar, hvad erfarer han ikke hver Dag fra Morgen

til Aften med hvert eneste af disse Millioner Mennesker; vi blive stundom meest vrede, naar han vil gjøre meest vel imod os. Ja, hvis vi Mennesker i Sandhed vidste vort eget Vel, og i dybeste Forstand i Sandhed vilde vort eget Vel, da behøvedes ingen Formaning til Sagtmodighed i dette Forhold. Men vi Mennesker (hvo har ikke i egen Erfaring sandet det!) vi ere dog i Forholdet til Gud som Børn. Og derfor behøves Formaningen om Sagtmodighed i Forhold til at modtage det Gode og det Fuldkomne — i den Grad er Apostelen forvisset om, at kun gode og fuldkomne Gaver komme ned fra ham, den evig Uforanderlige.

Forskjellige Synspunkter! Det blot Menneskelige (hvad jo Hedenskabet viser) taler mindre om Gud, og har overveiende Tilbøielighed til sorgmodigt kun at ville tale om de menneskelige Tings Foranderlighed; Apostelen vil ene og alene tale om Guds Uforanderlighed. Saaledes med Apostelen. For ham er Tanken om Guds Uforanderlighed ene og alene idel Trøst, Fred, Glæde, Salighed. Og dette er jo ogsaa evig sandt. Men lader os ikke glemme, at det, at det er saa for Apostelen, ligger i, at Apostelen er Apostelen, at han allerede længst havde i ubetinget Lydighed ganske givet sig hen i Guds Uforanderlighed, at han ikke stod ved Begyndelsen, men snarere ved Enden af Veien, den trange, men ogsaa den gode Vei, som han, forsagende Alt, havde valgt, uforandret fulgt uden at see sig tilbage, med stærkere og stærkere Skridt hastende mod Evigheden. Vi derimod som kun endnu ere Begyndere, under Opdragelsen, hos os maa Guds Uforanderlighed ogsaa have en anden Side at sees fra; og glemme vi dette, da løbe vi let Fare for at tage Apostelens Ophøiethed forfængeligt.

Saa ville vi da tale, om muligt baade i Forfærdelse og til Beroligelse om Dig, Du Uforanderlige, eller om Din Uforanderlighed.

Gud er uforanderlig. Almægtig skabte han denne synlige Verden — og gjorde sig usynlig; han iførte sig den synlige Verden som en Klædning, han forandrer den som man omskifter en Klædning — selv uforandret. Saaledes i den sandselige Verden. I Be-

givenhedernes Verden er han overalt tilstede i ethvert Øieblik; i en sandere Forstand end den aarvaagneste menneskelige Retfærdighed, der siges at være allesteds, er han, aldrig seet af nogen Dødelig, allestedsnærværende, overalt tilstede, ved det Mindste og ved det Største, ved hvad der kun uegentlig kan kaldes en Begivenhed og ved hvad der er den eneste Begivenhed, naar en Spurv døer, og naar Menneske-Slægtens Frelser fødes; han holder i ethvert Øieblik alt Virkeligt som Mulighed i sin almægtige Haand, har i ethvert Øieblik Alt i Beredskab, forandrer i et Nu Alt, Menneskenes Meninger, Domme, menneskelig Høihed og Ringhed, han forandrer Alt — selv uforandret. Naar Alt er tilsyneladende Uforandrethed (thi det er kun tilsyneladende, at det Udvortes til en vis Tid er uforandret, det forandres altid), i Alts Omveltning forbliver han lige uforandret, ingen Omskiftelse berører ham, end ikke Skyggen af Omskiftelsen; i uforandret Klarhed er han, Lysenes Fader, evig uforandret. I uforandret Klarhed — ja just derfor er det han er uforandret, fordi han er idel Klarhed, en Klarhed som ingen Dunkelhed har i sig, og som ingen Dunkelhed kan komme nær. Med os Mennesker er det ikke saaledes, vi ere ikke saaledes Klarhed, og just derfor ere vi foranderlige: snart bliver Noget lysere i os, og snart fordunkles Noget, og vi forandres, nu vexler det uden om os, og Omskiftelsens Skygge glider forandrende over os, nu falder der fra Omverdenen en forandrende Belysning over os, medens vi selv under alt Dette igjen forandres i os selv. Men Gud er uforanderlig.

Denne Tanke er forfærdende, idel Frygt og Bæven. I Almindelighed fremhæves dette maaskee mindre; man klager over Menneskenes, over alt det Timeliges Foranderlighed, men Gud er uforanderlig, det er Trøsten, idel Trøst, siger endog Letsindigheden. Ja vist er Gud uforanderlig.

Men først og fremmest, er Du ogsaa i Forstaaelse med Gud, betænker Du ret alvorligt, stræber Du oprigtigt at forstaae — og dette er Guds evig uforanderlige Villie med Dig som med ethvert Menneske, at han skal stræbe derefter — stræber Du oprigtigt at forstaae, hvad der kan være Guds Villie med Dig? Eller

lever Du saadan hen, og dette er ikke faldet Dig ind? Forfærdeligt, at saa han er den evig Uforanderlige! Thi med denne uforanderlige Villie maa Du dog engang, tidligt eller sildigt, støde sammen, denne uforanderlige Villie, der vilde, Du skulde betænke dette, fordi den vilde Dit Vel, denne uforanderlige Villie, som saa maa knuse Dig, hvis Du paa anden Maade støder sammen med den. Dernæst, Du som dog er i Forstaaelse med Gud, er Du ogsaa i god Forstaaelse med ham, er Din Villie, er den, og ubetinget, hans Villie, Dine Ønsker, hvert Dit Ønske, hans Bud, Dine Tanker, den første og den sidste, hans Tanker: hvis ikke, forfærdeligt, at Gud er uforanderlig, evig, evig uforanderlig! Blot det at være ueens med et Menneske! Dog maaskee er Du den Stærkere og siger om den Anden: ja, ja han forandrer sig nok. Men dersom nu han er den Stærkere; dog maaskee mener Du, at kunne holde længere ud. Men dersom det nu er en heel Samtid; dog maaskee siger Du: 70 Aar er da ingen Evighed. Men den evig Uforanderlige — dersom Du var ueens med ham, det er jo en Evighed: forfærdeligt!

Tænk Dig en Vandringsmand; han er standset ved Foden af et uhyre, et uoverstigeligt Bjerg. Det er det han .... nei, han skal ikke, men det er det han vil over, thi hans Ønsker, hans Længsler, hans Begjeringer, hans Sjel — der har en lettere Art Befordring — er allerede ovre paa den anden Side, og det der mangler er blot at han følger efter. Tænk Dig han blev 70 Aar gammel; men Bjerget staaer uforandret, uoverstigeligt. Lad ham blive endnu engang 70 Aar; men Bjerget staaer uforandret ham i Veien, uforandret, uoverstigeligt. Saa forandres maaskee han under alt Dette, han doer fra sine Længsler, sine Ønsker, sine Begjeringer, han kjender neppe sig selv mere, saaledes træffer nu en senere Slægt ham siddende, forandret, ved Foden af Bjerget, der staaer uforandret, uoverstigeligt. Lad det være 1000 Aar siden; han den Forandrede, han er længst død, kun et Sagn fortælles om ham, det er det eneste, der er blevet tilbage — ja, og saa Bjerget, der staaer uforandret, uoverstigeligt. Og nu den evig Uforanderlige, for hvem 1000 Aar ere som en Dag, ak og selv dette er

for meget sagt, de ere for ham som et Nu, ja egentligen ere de for ham som vare de ikke for ham — hvis Du end i fjerneste Maade vil ad en anden Vei end han vil Du skal: frygteligt!

Sandt nok, om Din, om min, om disse Tusinders og Tusinders Villie just ikke er saa ganske i Overeensstemmelse med Guds: det gaaer jo som det bedst kan derude i den saakaldte virkelige Verdens Travlhed, Gud lader sig jo egentligen ikke mærke med Noget; snarere er det vel saa, at hvis der var en Retfærdig — hvis der var en Saadan! — der betragtede denne Verden, en Verden, der, som Skriften siger, ligger i det Onde, han maatte blive mismodig over, at Gud ikke lader sig mærke med Noget. Men troer Du derfor, Gud har forandret sig, eller er dette, at han ikke lader sig mærke med Noget, det mindre Forfærdelige, naar det dog er vist, at han er evig uforanderlig? Mig synes det ikke saa. Betænk det dog, og siig da, hvilket er det Forfærdeligste, enten dette: den uendelig Stærkere, der, træt af at lade sig spotte, reiser sig i sin Magt og knuser de Gjenstridige — det er forfærdeligt, og saaledes fremstilles det ogsaa, naar der tales om, at Gud ikke lader sig spotte, og der da vises hen paa Tider, hvor hans Straffedomme tilintetgjørende gik over Slægten; men er det dog egentligen det Forfærdeligste? Er dette ikke det endnu Forfærdeligere: den uendelig Stærke, der — evig uforanderlig! — sidder ganske stille og seer, uden en Mines Forandring, næsten som var han ikke til, medens dog, saa maatte den Retfærdige vel klage, Usandhed har Fremgang, har Magt, Vold og Uret seirer og endog saaledes, at selv en Bedre kan fristes til at mene at maatte benytte Lidt af de samme Midler, hvis der skal være Haab om at udrette Noget for det Gode, saa det er som spottedes han, han den uendelig Stærke, den evig Uforanderlige, som dog hverken lader sig spotte eller forandre — er dette ikke det Forfærdeligste? Thi hvorfor troer Du vel, han er saa stille? Fordi han veed med sig selv, at han er evig uforanderlig. En, der ikke var evig sikker paa sig selv, at han er den Uforanderlige, han kunde ikke holde sig saaledes stille, han reiste sig i sin Magt; men kun den evig Uforanderlige kan sidde saaledes stille. Han giver Tid, det kan han ogsaa, han

har Evigheden, og evigt er han uforanderlig; han giver Tid, det gjør han med velberaad Hu, saa kommer der et Evighedens Regnskab, hvor Intet er glemt, ikke eet eneste af de utilbørlige Ord, der bleve talte, og evigt er han uforanderlig. Dog det kan ogsaa være Barmhjertighed, at han saaledes giver Tid, Tid til Omvendelse og Forbedring; men frygteligt, hvis denne Tid ikke benyttes saaledes, thi da maatte Daarligheden og Letsindigheden i os hellere ønske, at han strax var ved Haanden med Straffen, end at han saaledes giver Tid, lader som Ingenting og dog er evig uforanderlig. Spørg en Opdrager — og vi ere dog Alle i Forholdet til Gud mere eller mindre Børn! — spørg Den, der har havt med vildfarende Mennesker at gjøre — og enhver af os har dog idetmindste een Gang været vildfarende, er det i længere eller kortere Tid, med større eller mindre Mellemrum — og Du skal høre, han vil sande, at det er en stor Hjælp for Letsindigheden eller rettere for at forhindre Letsindighed — og hvo turde sige sig ganske fri for Letsindighed! — at Straffens Lidelse om muligt følger i samme Nu som Overtrædelsen, saa den Letsindiges Hukommelse vænnes til at huske Straffen samtidigt med Skylden. Ja var det saa, at Forvildelse og Straf stode saaledes i Forhold til hinanden, at man, ligesom paa et dobbeltløbet Skydevaaben, trykkede paa een Fjeder, og i samme Nu man greb det forbudne Lystelige eller forskyldte Forvildelsen, i samme Nu fulgte Straffen: jeg troer Letsindigheden vilde vogte sig. Men jo længere Tid mellem Skylden og Straffen (hvilket i Sandhed forstaaet udtrykker Maalestokken for Sagens Alvor), jo mere fristende for Letsindighed, som kunde maaskee det Hele blive glemt, eller Retfærdigheden selv maaskee forandre sig og til den Tid faae ganske andre Begreber, eller som vilde det dog idetmindste være saa længe siden det skete, at det vil være umuligt at fremstille Sagen uforandret. Saa forandrer Letsindigheden sig, og ikke til det Bedre; saa bliver Letsindigheden tryg; og naar saa Letsindigheden er bleven tryg, saa drister den mere, og saa gaaer Aar efter Aar — Straffen udebliver, og Glemsel indtræder, og atter udebliver Straffen, men ny Forvildelse udebliver ikke, og den

gamle Forvildelse er nu blevet mere ondartet; og saa er det forbi; saa slutter Døden af — og til alt Dette (det var kun Letsindighed!) var der en evig Uforanderlig Vidne: var det saa ogsaa Letsindighed? en evig Uforanderlig, og det er med ham Du vil have at gjøre Regnskabet op. I det Øieblik, da Timelighedens Viser, Minut-Viseren, viste 70 Aar, og det Menneske døde, i den Tid havde Evighedens Viser neppe flyttet sig en Kjende: i den Grad er Alt nærværende for Evigheden og for ham den Uforanderlige!

Og derfor hvo Du end er, husk paa, hvad jeg siger til mig selv, at for Gud er intet Betydeligt og intet Ubetydeligt, at i een Forstand er det Betydelige for ham ubetydeligt, i en anden Forstand selv den mindste Ubetydelighed noget uendelig Betydeligt. Er da Din Villie ikke i Overeensstemmelse med hans, betænk det, Du slipper aldrig fra ham, tak ham, om han ved Mildhed eller ved Strenghed lærer Dig at bringe Din Villie i Overeensstemmelse med hans — frygteligt, hvis han ikke lader sig mærke med Noget, frygteligt, hvis det kunde komme saa vidt med et Menneske, at han næsten trodser paa, at Gud enten ikke er til, eller at han har forandret sig, eller endog blot at han er for stor til at lægge Mærke til hvad vi kalde Ubetydeligheder; thi baade er han til, og han er evig uforanderlig, og hans uendelige Storhed er just den, at han seer end det Mindste, husker end det Mindste, ja, og hvis Du ikke vil som han, husker det uforandret en Evighed!

Der er altsaa for os letsindige og ustadige Mennesker idel Frygt og Bæven i denne Tanke om Guds Uforanderlighed. O, betænk det vel! hvad enten han lader sig mærke med Noget eller ikke, han er evig uforanderlig. Han er evig uforanderlig, betænk det vel, hvis Du har, som det siges, noget Udstaaende med ham, han er uforanderlig. Maaskee har Du lovet ham Noget, ved helligt Løfte forpligtet Dig .... men i Tidens Løb har Du forandret Dig, tænker nu sjeldnere paa Gud (har Du maaskee som Ældre faaet vigtigere Ting at tænke paa?) eller Du tænker maaskee anderledes om Gud, at han ikke bryder sig om Dit Livs Ubetydeligheder, at slig Tro er Barnagtighed: i ethvert Tilfælde Du har saadan glemt, hvad Du lovede ham, saa derpaa glemt, at

Du lovede ham det, og saa tilsidst glemt, glemt — ja glemt, at han Intet glemmer, han den evig Uforanderlige, at det just er en Aarenes bagvendte Barnagtighed at mene, at Noget er ubetydeligt for Gud, og at Gud glemmer Noget, han den evig Uforanderlige!

I Forholdet mellem Menneske og Menneske klages der saa ofte over Foranderlighed, den Ene klager over den Anden, at han har forandret sig; men selv i Forholdet mellem Menneske og Menneske kan stundom den Enes Uforandrethed være som til Plage. Maaskee har En talt til et andet Menneske om sig selv. Maaskee var det lidt barnagtig, tilgivelig Tale, han førte. Men maaskee var Sagen ogsaa alvorligere: det fristede det daarlige, forfængelige Hjerte at tale i høie Toner om sin Begeistring, sin Følelses Varighed, sin Villen i denne Verden. Den Anden hørte roligt derpaa, han ikke engang smilede, eller forhindrede ham i at tale; han lod ham tale, han hørte, han taug, kun lovede han, hvad der blev forlangt, ikke at glemme det Sagte. Saa gik der Tid hen; og den Første havde længst glemt alt Dette; den Anden derimod havde ikke glemt det, ja, lad os tænke det endnu Besynderligere, han havde ladet sig bevæge af de Tanker, som den Første i et Stemningens Øieblik havde udtalt, ak, og ligesom givet fra sig, havde i redelig Stræben dannet sit Liv i Forhold dertil: hvilken Plage med hans Hukommelses Uforandrethed, han som kun altfor tydeligt viste, at han indtil det Mindste huskede, hvad der i hiint Øieblik blev sagt!

Og nu den evig Uforanderlige — og dette menneskelige Hjerte! O, dette menneskelige Hjerte, hvad gjemmer Du dog ikke i Dit hemmelighedsfulde Indelukke, ubekjendt for Andre — det var ikke det Værste — men stundom næsten ubekjendt for den Vedkommende selv! Fast er det jo, saasnart et Menneske blot er blevet noget tilaars, fast er det jo som et Gravsted, dette menneskelige Hjerte! Der ligge de begravne, begravne i Glemsel, Løfter, Forsætter, Beslutninger, hele Planer og Brudstykker af Planer og Gud veed hvad — ja saaledes tale vi Mennesker, thi vi Mennesker tænke sjeldent ved hvad vi sige; vi sige: der ligger Gud veed

hvad. Og det sige vi saadan halvt letsindigt, halvt træt af Livet — og saa er det saa frygteligt sandt, at Gud veed hvad, han veed det, indtil det Mindste, det Du har glemt, han veed hvad der for Din Hukommelse har forandret sig, det veed han uforandret, han ikke engang erindrer det, som var det dog noget siden, nei han veed det, som var det idag, og han veed, om der i Forhold til noget af disse Ønsker, Forsætter, Beslutninger var saa at sige talt til ham derom — og han er evig uforandret og evig uforanderlig. O, kan et andet Menneskes Hukommelse falde et Menneske til Byrde — nu, den er dog vel aldrig saa ganske tilforladelig, og i ethvert Tilfælde det kan da ikke vare en Evighed, jeg bliver dog fri for dette andet Menneske og hans Hukommelse; men en Alvidende, og en evig uforanderlig Hukommelse, fra hvilken Du saa ikke slipper, mindst i Evigheden: frygteligt! Nei, evig uforanderligt er for ham Alt evigt nærværende, evigt lige nærværende, ingen hverken Morgenens eller Aftenens, hverken Ungdommens eller Alderdommens, hverken Glemsomhedens eller Undskyldningens omskiftende Skygge omskifter ham, nei for ham er ingen Skygge; ere vi, som det hedder, Skygger, han er evig Klarhed i sin evige Uforanderlighed; ere vi Skygger, som ile hen — min Sjel, see Dig dog vel for, thi enten Du vil eller ikke, iler Du hen til Evigheden, til ham, og han er evig Klarhed! Derfor ikke blot holder han Regnskab, men han er Regnskabet; det hedder, vi Mennesker skulle gjøre Regnskab, som var der maaskee en lang Tid dertil, og saa maaskee en uoverkommelig Masse af Vidtløftigheder, for at faae Regnskabet bragt istand: o, min Sjel, det er i ethvert Øieblik gjort; thi hans uforanderlige Klarhed er Regnskabet, indtil det Mindste fuldstændigt færdigt og bevaret af ham den evig Uforanderlige, der Intet har glemt af hvad jeg har glemt, ei heller, som jeg, husker Noget anderledes end det dog virkelig var.

Saaledes er der idel Frygt og Bæven i denne Tanke om Guds Uforanderlighed, næsten er det som var det langt, langt over et Menneskes Kræfter at have med en saadan Uforanderlighed at gjøre, ja som maatte denne Tanke styrte et Menneske i Angest og Uro indtil at fortvivle.

Men saa er det ogsaa saaledes, at der er Beroligelse og Salighed i denne Tanke; det er virkelig saa, at naar Du, trættet af al denne menneskelige, al denne timelige og jordiske Foranderlighed og Omvexling, trættet af Din egen Ustadighed, kunde ønske et Sted, hvor Du kunde hvile Dit trætte Hoved, Din trætte Tanke, Dit trætte Sind, for at hvile og hvile ud: o, i Guds Uforanderlighed der er Hvile! Naar Du derfor lader denne hans Uforanderlighed tjene Dig, som han vil, til Dit Bedste, Dit evige Bedste, naar Du lader Dig opdrage, saa Din Egenvillie (og det er fra den Foranderligheden egenligen kommer, endnu mere end udenfra) uddøer, jo før jo hellere, det hjælper Dig jo ikke, Du skal enten med det Gode eller med det Onde, tænk Dig det Forgjeves i at ville være ueens med en evig Uforanderlighed, vær som Barnet, naar det ret dybt fornemmer, at det lige over for sig har en Villie, hvor der kun hjælper Eet, at lystre — naar Du lader Dig ved hans Uforanderlighed opdrage, saa Du forsager Ustadighed og Foranderlighed og Lune og Egenraadighed: da hviler Du stedse tryggere og saligere og saligere i denne Guds Uforanderlighed. Thi at Tanken om Guds Uforanderlighed er salig, ja, hvo tvivler; men vogt blot paa, at Du bliver saaledes, at Du saligt kan hvile i denne Uforanderlighed! O, som Den, der har et lykkeligt Hjem, saaledes siger en Saadan: mit Hjem er evig betrygget, jeg hviler i Guds Uforanderlighed. Den Hvile kan Ingen forstyrre Dig uden Du selv; kunde Du blive ganske lydig i uforandret Lydighed, da skulde Du i ethvert Øieblik med samme Nødvendighed som et tungt Legeme synker til Jorden, eller med samme Nødvendighed som hvad der er let hæver sig mod Himlen, frit hvile i Gud.

Og lad det saa kun Alt forresten vexle, som det gjør. Skal Du finde Din Virksomhed paa en større Skueplads, vil Du efter en større Maalestok erfare Alts Foranderlighed; men paa en mindre Skueplads, paa den mindste, vil Du dog erfare det Samme, maaskee lige saa smerteligt. Du vil erfare, hvorledes Menneskene forandre sig, hvorledes Du selv forandrer Dig; stundom vil det ogsaa være, som om Gud forandrede sig, hvilket hører med til Opdragelsen. Herom, om Alts Foranderlighed vil en Ældre

bedre kunne tale end jeg, medens maaskee hvad jeg kunde sige, kunde synes den ganske Unge noget Nyt. Dog dette ville vi ikke videre udføre, men overlade Livets Mangfoldighed at udfolde for Enhver, som det er ham bestemt, at han kan komme til at erfare, hvad før ham alle Andre have erfaret. Stundom vil Forandringen være saaledes, at Du mindes Ordet: Forandring behager — ja, usigeligt! Der vil ogsaa komme Tider, da Du selv opfinder et Ord, som Sproget har fortiet, og Du siger: Forandring behager ikke — hvor kunde jeg dog sige: Forandring behager. Naar saa er, vil Du særligen være foranlediget til (hvad Du dog vel heller ikke i det første Tilfælde vil glemme) at søge hen til ham, den Uforanderlige.

M. T.! denne Time er nu snart forbi, og Talen. Hvis Du ikke selv vil det anderledes, snart vil ogsaa denne Time være glemt, og Talen. Og hvis Du ikke selv vil det anderledes, snart vil ogsaa Tanken om Guds Uforanderlighed være glemt i Foranderligheden. Dog deri er han dog vel ikke Skyld, han den Uforanderlige! Men forskylder Du ikke selv at glemme den, da vil Du i denne Tanke være forsørget for Dit Liv, for en Evighed.

Tænk Dig i Ørkenen en Eensom; forbrændt næsten af Solens Hede, forsmægtende finder han en Kilde. O, lislige Kølighed! Nu er jeg, Gud være lovet, siger han — og han fandt dog kun en Kilde, hvorledes maatte ikke Den tale, der fandt Gud! og dog maatte ogsaa han sige „Gud være lovet", jeg fandt Gud! — nu er jeg, Gud være lovet, forsørget. Thi Din trofaste Kølighed, o elskede Kilde, er ikke underlagt Forandring. I Vinterens Kulde, hvis den naaede her hen, Du bliver ikke koldere, men bevarer nøiagtigt den samme Kølighed, Kildens Vand fryser ikke! I Sommersolens Middags-Brand, Du bevarer nøiagtigt Din uforandrede Kølighed, Kildens Vand lunknes ikke! Og der er intet Usandt i hvad han siger (han, der i mine Tanker ikke valgte nogen utaknemlig Gjenstand for en Lovtale, en Kilde, hvad Enhver bedre forstaaer, jo bedre han veed, hvad det vil sige: Ørken og Eensomhed), der er ingen usand Overdrivelse i hans Lovtale. Imidlertid,

hans Liv tog en ganske anden Vending, end han havde tænkt. Han forvildede sig engang bort, blev saa revet ud i den vide Verden. Mange Aar efter vendte han tilbage. Hans første Tanke var Kilden — den var der ikke, den var udtørret. Et Øieblik stod han taus i Sorg; da fattede han sig og sagde: nei, jeg tilbagekalder dog ikke eet Ord af hvad jeg sagde til Din Lov, det var Sandhed Alt. Og prisede jeg Din liflige Kølighed, medens Du var, o elskede Kilde, saa lad mig ogsaa prise den, nu Du er forsvunden, at det maa være sandt, at der er Uforandrethed i et Menneskes Bryst. Ei heller kan jeg sige, at Du bedrog mig; nei, havde jeg fundet Dig, jeg er forvisset, Din Kølighed vilde være uforandret — og Mere havde Du ikke lovet.

Men Du, o Gud, Du Uforanderlige, Du er uforandret altid at finde, og lader Dig uforandret altid finde, Ingen reiser, hverken i Liv eller Død, saa langt bort, at Du ikke er at finde, at Du ikke er der, Du er jo overalt, — saaledes er der ikke Kilder paa Jorden, Kilderne ere kun paa enkelte Steder. Og desuden — overvældende Sikkerhed! — Du bliver jo ikke som Kilden paa Stedet, Du reiser med; ak, og Ingen forvilder sig saa langt bort, at han ikke kan finde tilbage til Dig, Du der ikke blot er som en Kilde, der lader sig finde, — fattige Beskrivelse af Dit Væsen! — Du, der er som en Kilde, der selv søger den Tørstende, den Forvildede, hvad man aldrig har hørt om nogen Kilde. Saaledes er Du uforandret altid og overalt at finde. O, og naarsomhelst et Menneske kommer til Dig, i hvilken Alder, til hvilken Tid paa Dagen, i hvilken Tilstand: dersom han kommer oprigtigt, han finder altid (som Kildens uforandrede Kølighed) Din Kjerlighed lige varm, Du Uforanderlige! Amen.

Øieblikket.

Nr. 8.

Indhold:

11 Septbr. 1855. S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.
Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Samtidigheden; hvad Du gjør i Samtidighed er det Afgjørende*).

„Hvo som annammer en Prophet, fordi han er en Prophet, skal faae en Prophets Løn; og hvo som annammer en Retfærdig, fordi han er en Retfærdig, skal faae en Retfærdigs Løn. Og hvo som giver en af disse Ringe ikkun et Bæger koldt Vand at drikke, fordi han er en Discipel, sandeligen siger jeg Eder han skal ingenlunde miste sin Løn" siger vor Herre Jesus Christus Mtth. 10, 41. 42.

I Sandhed mere end baade kongelig og keiserlig Rundhaandethed, saa rundhaandet er kun Guddommen!

Og dog see lidt nærmere til. Talen er her om hvad man gjør imod en Samtidig, hvad man som samtidig gjør mod Propheten, mod Discipelen. „Den som giver en af disse Ringe ikkun et Bæger koldt Vand" — ja, derpaa kan jo Eftertrykket ikke ligge. Nei! Eftertrykket ligger paa: fordi han er en Discipel, en Prophet. Altsaa hvis en Samtidig vilde sige: „jeg er vistnok langtfra at ansee det Menneske for en Prophet, en Discipel, derimod er jeg saamænd villig til at skjænke ham et Bæger Viin;" eller hvis En,

*) Denne Artikel er fra 1853, kun at jeg nu hist og her har skudt nogle Linier ind eller forandret et Ord; men Artiklen selv er fra 1853. Hvorledes jeg dømmer dens Slutning betræffende, vil Læseren vide af min Artikel i „Fædrelandet": „Til det nye Oplag af Indøvelse i Christendom."

der maaskee i sit stille Sind ansaae dette Menneske for en Discipel, en Prophet, men feigt ikke havde Mod til at vedgaae sin Overbeviisning, eller usselt benyttede sig af, at Propheten, Discipelen i Samtidighed jo ingenlunde nød Anerkjendelse som saadan, benyttede sig deraf til at gjøre sig bedre end de Andre ved at vise Redelighed mod Discipelen, Propheten, dog til en billigere Priis, hvis han sagde: „jeg anseer vel ikke dette Menneske for en Prophet, men det er dog en mærkeligere Mand, og jeg gjør mig en Fornøielse af at skjenke ham et Bæger Viin"; i begge Tilfælde maatte Svaret lyde: nei, Fatter, behold han kun sit Bæger Viin, det er ikke derom Skriften taler.

Den taler om at give ham ikkun et Bæger Vand — men fordi han er en Discipel, en Prophet, altsaa fuldt og heelt anerkjendende ham for hvad han i Sandhed er. Det Christus sigter paa: er Anerkjendelsen for Discipel, Prophet, og i Samtidighed. Om Anerkjendelsen udtrykkes ved at give ham et Glas koldt Vand, eller ved at give ham et Kongerige er aldeles det Ligegyldige; Samtidighedens anerkjendende Fordi er det det kommer an paa, Saa det er ikke som Penge-Præsterne for Præste-Pengenes Skyld bilde Menneskene ind, at da 10 Rd. er mere end et Glas koldt Vand, gjør den, der giver en Prophet, en Discipel, 10 Rd., men ikke fordi han er en Prophet, en Discipel, det langt Fuldkomnere end Den, som giver ham et Glas koldt Vand, fordi han er en Prophet, en Discipel. Nei, at Gaven er fordi, altsaa udtrykkende, at man anerkjender det Menneske for hvad han i Sandhed er, derpaa kommer det an.

Og dette er ikke let i Samtidighed; dertil fordres vel ikke selv at være en Prophet, en Discipel, men dog (hvad da forresten, glem ikke det, Enhver kan have, hvis han redeligt vil det) at have $^2/_3$ af en Discipels, en Prophets Charakteer. Thi i Samtidighed kan dette Bæger Vand, eller rettere dette Fordi komme En dyrt at staae. I Samtidighed eller i levende Live er nemlig Propheten, Discipelen haanet, udgriint, hadet, forbandet, afskyet, paa enhver Maade forfulgt — og Du kan være sikker paa, at der idetmindste er sat den Straf for at række ham et Bæger Vand „fordi han er

en Discipel" den Straf, som det nye Testamente omtaler, at udelukkes af Synagogen, hvilken Straf var sat paa det i Samtidighed at indlade sig med Christus, hvad naturligviis Præste-Løgnen „fortoner, tilslører, fortier, udelader", hvorimod den smægter, ved Hikke, Opstød, qvalt Hulken, udtrykker sin uudsigelige Længsel efter at have været samtidig med Christus, for — at blive udelukket af Synagogen, hvilket naturligviis er Levebrøds-Mænds og Rangspersoners inderste og dybeste Længsel.

Altsaa Den, der giver en Discipel ikkun et Bæger koldt Vand, fordi han er en Discipel, han skal ingenlunde miste sin Løn, han skal faae en Prophets Løn — og derimod Den, som, naar Propheten, Discipelen er død, bygger hans Grav og siger „dersom..": han er ifølge Jesu Christi Dom en Hykler, hans Skyld Blod-Skyld.

Han er en Hykler. Ja, thi deels lever der maaskee samtidigen med Den, som bygger den afdøde Prophets Grav, atter en Prophet — og ham forfølger han i Sammenhold med de Andre, eller om der ikke lever en Prophet, saa dog maaskee en Retfærdig, som lider for Sandhed, hvem Den, der bygger den afdøde Prophets Grav, forfølger ligesom de Andre; deels er det, hvis der slet ingen saadan Samtidig skulde leve, Din Opgave for at undgaae Hykleriet, at Du gjør den afdøde Herliges Liv saaledes nærværende, at Du derved kommer til at lide i Lighed med hvad Du vilde være kommet til at lide, hvis Du i Samtidighed havde anerkjendt en Prophet for at være en Prophet.

O, hvis Du paa nogen Maade er evigt bekymret for Din Sjel, med Frygt og Bæven tænker paa Dommen og Evigheden; eller, fra en anden Side, hvis Du paa nogen Maade er og ønsker end mere at opløftes ved Tanken om det, at være Menneske, og om at ogsaa Du er et Menneske, i Slægt med de Herlige, de Ægte, hvis Værd derfor ogsaa ikke kjendes paa det Uægte, Profiten, Stjerner, Titler, men paa det Ægte, Armod, Fornedrelse, Mishandling, Forfølgelse, Lidelse: pas vel paa dette om Samtidigheden, at Du enten, hvis der i Samtidighed lever en Saadan, som lider for Sandhed, lider Det at anerkjende ham for hvad han er, eller, hvis der ingen saadan Samtidig er, at Du gjør den afdøde

Herliges Liv saaledes nærværende, at Du kommer til at lide i Lighed med hvad Du vilde have lidt ved i Samtidighed at anerkjende ham for hvad han er. Pas vel paa dette om Samtidigheden; thi ikke kommer det an paa, hvad Stads Du gjør for en Afdød, nei; men dette, hvad Du gjør i Samtidighed, eller at Du gjør det Forbigangne saaledes nærværende, at Du kommer til at lide som var Du samtidig dermed, dette afgjør hvad Menneske Du er. Det derimod at gjøre Stads for en Afdød — nu det forstaaer sig, det afgjør ogsaa, hvad Menneske Du er, at Du nemlig, ifølge Jesu Christi Dom, er en Hykler, ja en Morder, den Afdøde modbydeligere end De, der sloge ham ihjel.

Agt da vel paa dette om Samtidigheden! Undlad heller ikke til den Ende, hvis Du ikke har gjort det, at gjøre Dig bekjendt med et Skrift, jeg udgav i 1850 „Indøvelse i Christendom"; thi her er just dette gjort gjældende. Som Bogen er sat ud i Verden er den i al sin Stridighed en stilfærdig Bog. Jeg skal nøiagtigt angive Dig, hvorledes den forholder sig til det Bestaaende, den officielle Christendoms Forkyndelse, eller til den officielle Repræsentant for den officielle Christendoms Forkyndelse, Biskop Mynsters Christendoms Forkyndelse. Naar Biskop Mynster ligefrem siger om den: dette er i Sandhed Christendom, saaledes forstaaer jeg selv Christendommen i stille Inderlighed: da er Bogen en Forklarelse af Biskop Mynsters Christendoms Forkyndelse — mig saa uendelig kjære Tanke! Dersom derimod Biskop Mynster ved at see denne Bog, endog blot blinker med Øiet, end sige hvis han heftigt farer op mod den: læs den da, og Du skal see den gjennemlyser hele Mynsters Christendoms Forkyndelse saaledes, at denne viser sig at være — overordentligt, overordentligt, overordentligt kunstnerisk og mesterlig — Øienforblindelse. Dog dette kan Bogen ikke gjøre for. Og i ethvert Tilfælde Du har jo ikke med dette at gjøre; Dig kan derimod, hvis Du selv vil det, Bogen hjælpe til at blive opmærksom paa dette om Samtidigheden.

Og dette er det Afgjørende! Denne Tanke er mig mit Livs Tanke. Ogsaa tør jeg med Sandhed sige, at jeg har havt den Ære

at lide for at bringe denne Tanke frem. Derfor døer jeg glad, uendelig taknemlig mod Styrelsen, at det forundtes mig saaledes at blive og at gjøre opmærksom paa denne Tanke. Ikke at jeg har opfundet den, Gud forbyde, at jeg skulde forskylde saadan Formastelse, nei, Opfindelsen er gammel, er det nye Testamentes. Men mig forundtes det dog, lidende, atter at bringe denne Tanke i Erindring, denne Tanke, der, som Rottekrudt for Rotter, er Gift for „Docenterne"*), dette Utøi, der ret egentligen har ødelagt Christendommen, Docenterne, disse ædle Mænd, som bygge Propheternes Grave, **objektivt** foredrage deres Lære, gjøre — formodentlig objektivt og formodentlig stolte af det Objektive, da det Subjektive er Sygelighed, Affectation — de Herliges Lidelse og Død i Profit, men selv — naturligviis ved Hjælp af det lovprisede Objektive — holde sig udenfor, langt borte fra Alt, hvad der end i fjerneste Maade kunde ligne det at lide i Lighed med de Herlige, eller det at lide, som man vilde være kommet til at lide, hvis man i Samtidighed havde anerkjendt de Herlige for hvad de vare.

Samtidigheden er det Afgjørende. Tænk Dig et Sandhedsvidne, altsaa et af de afledede Forbilleder. Han holder længe ud at lide allehaande Mishandling og Forfølgelse, endeligen berøver man ham Livet. Grusomt bestemmer man Dødsmaaden at være: levende at brændes; med udtænkt Grusomhed bestemmer man den nærmere: ved en sagte Ild at steges paa en Rist.

Tænk Dig dette! Alvor og Christendom er, at Du gjør dette saaledes nærværende, at Du kommer til at lide, som Du vilde være kommen til at lide, hvis Du i Samtidighed havde anerkjendt det Menneske for hvad han er.

Dette er Alvor og Christendom. Noget Andet er, som natur-

---

*) Cfr. „Frygt og Bæven", hvor der første Gang blev taget Sigte paa Docenterne, disse Nedrige, om hvem det ogsaa hedder (Pag. 65), at „ingen Tempelraner, der arbeider i Bolt og Jern, er saa nedrig en Forbryder som den, der saaledes plyndrer det Hellige, og Judas, der solgte sin Herre for 30 Secler, ikke foragteligere end Den, der saaledes sælger det Store."

ligt, det Bestialske, hvad Præsterne ikke have Noget imod. Saa giver man Sandhedsvidnet med samt hans Lidelser en god Dag — og dog nei, det er endnu ikke egentlig det Bestialske. Nei, man siger: denne Herlige ville vi ikke glemme. See derfor vedtage vi, at den 17de December, det var hans Dødsdag, skal festligholdes til hans Minde. Og for ret at fastholde Indtrykket af hans Liv, og for at tillige vort Liv dog kan faae „nogen Lighed" med hans, som „en Stræben", være det hellig Vedtægt, at den Dag skal hvert Huus spise en stegt Fisk, vel at mærke — pas paa Pointen! — som er stegt paa en Rist; og den delicateste skal Præsten have. Det er, den Gudsdyrkelse at lide for Sandhed, ja at lide Døden omsættes i den Gudsdyrkelse at spise og drikke og at Præsten faaer det bedste Stykke — den sande (officielle) Christendom, hvor Præsten, som den stegte Fisk paa sin Viis, paa lignende Maade, f. Ex. ved deilig Tale, bidrager til at forhøie Dagens Festlighed, sikkrende sig derved et i Aarene voxende Udkomme, maaskee at gjøre Karriere, maaskee saa glimrende, at han iklædes Silke og Fløiel, behænges med Stjerner og Baand.

Dette er kun et Exempel. Ogsaa indrømmer jeg, at intet af de afledede Forbilleder ubetinget forpligter Enhver — men saa da vel heller ikke: til det Bestialske. Og forpligter de afledede Forbilleder ikke ubetinget ei heller ubetinget Enhver, saa forpligter derimod „Forbilledet", Jesus Christus, ubetinget, og ubetinget Enhver. Lever der da i Din Samtid Ingen, som lider for Sandhed, saa Du vilde komme til ogsaa at lide, hvis Du — og dette er jo, christeligt, Din Pligt, er, christeligt, Fordringen — anerkjendte ham for hvad han i Sandhed er: saa har Du at gjøre „Forbilledet" saaledes nærværende, at Du kommer til at lide, som hvis Du i Samtidighed havde anerkjendt Ham for hvad Han er. Al Stadsen bag efter, al Stadsen med at bygge hans Grav o. s. v. o. s. v. o. s. v. o. s. v. o. s. v, o. s. v. er, ifølge Jesu Christi Dom, Hykleri og den samme Blodskyld som Deres, der sloge ham ihjel.

Dette er den christelige Fordring. Den mildeste, mildeste Form for dette er dog vel igjen den, jeg har brugt i „Indøvelse i

Christendom", at Du tilstaaer, at dette er Fordringen, og saa henflyer til Naaden. Men ikke blot ikke at ville indfrie Fordringen, nei, at ville have Fordringen fortiet — og saa derimod at ville spendere paa Grav-Monumentet, hvad Præsten af gode Grunde kalder at være en alvorlig Christen: er hvad vor Herre Jesus Christus vistnok meest af Alt søgte at forebygge.

Man lever kun een Gang.

Dette Ord høres saa ofte i Verden. „Man lever kun een Gang; derfor kunde jeg ønske at see Paris, inden jeg døer, eller snarest muligt at samle en Formue, eller dog tilsidst at blive noget Stort i denne Verden — thi man lever kun een Gang".

Sjeldnere forekommer, men det forekommer dog, et Menneske, som kun har eet Ønske, ganske bestemt kun eet Ønske. „Dette", siger han, „dette kunde jeg ønske; o, at det maatte opfyldes mit Ønske, thi, ak, man lever kun een Gang!"

Tænk Dig nu et saadant Menneske paa hans Dødsleie. Ønsket blev ikke opfyldt, men hans Sjel hænger uforandret ved dette Ønske — og nu, nu er det ikke mere muligt. Da reiser han sig paa Leiet; med Fortvivlelsens Lidenskab udtaler han endnu engang sit Ønske „o, Fortvivlelse, det opfyldes ikke, Fortvivlelse, man lever kun een Gang!"

Dette synes forfærdeligt, og er det i Sandhed; men ikke som han mener det; thi det Forfærdelige er endda ikke, at Ønsket ikke blev opfyldt, det Forfærdelige er den Lidenskab, med hvilken han hænger ved det. Hans Liv er ikke spildt, fordi hans Ønske ikke blev opfyldt, paa ingen Maade; er hans Liv spildt, er det fordi han ikke vilde opgive sit Ønske, intet Høiere vilde lære af Livet end det om hans eneste Ønske, som afgjorde dets Opfyldelse eller Ikke-Opfyldelse Alt.

Det sande Forfærdelige er derfor et ganske Andet, hvis f. Ex. et Menneske paa sit Dødsleie opdagede, eller hvis det dog blev ham paa Dødsleiet saa tydeligt, hvad han sit Liv igjennem dunk-

lere havde forstaaet, men aldrig havde villet forstaae: at det i denne Verden at have lidt for Sandhed hører med til for at kunne blive evig salig — og man lever kun een Gang, den ene Gang, som nu er for ham forbi! Og man havde jo havt det i sin Magt; og Evigheden forandrer man ikke, Evigheden, hvilken man saa just døende gaaer imøde som sin Fremtid!

Vi Mennesker ere af Naturen tilbøielige til at betragte Livet paa denne Maade: vi ansee det at lide for et Onde, som vi paa enhver Maade stræbe at undgaae. Og hvis dette da lykkes os, mene vi engang paa vort Dødsleie med særdeles Grund og Føie at kunne takke Gud, at vi bleve forskaanede for at lide. Vi Mennesker mene, at det, det kommer an paa, er, at vi blot kan slippe lykkelig og vel igjennem denne Verden; og Christendommen mener, at alle Forfærdelserne egentligen komme fra den anden Verden, at denne Verdens Forfærdelser ere som en Barnagtighed i Sammenligning med Evighedens Forfærdelser, og at det just derfor ikke kommer an paa at slippe lykkelig og vel gjennem dette Liv, men paa ved at lide at forholde sig rigtigt til Evigheden.

Man lever kun een Gang; er, naar Døden kommer, Dit Liv vel brugt ɔ: brugt, saa det forholder sig rigtigt til Evigheden: Gud være evigt lovet; er det det ikke, det er evigt uopretteligt — man lever kun een Gang!

Man lever kun een Gang; saaledes er det her paa Jorden. Og medens Du nu lever denne ene Gang, hvis Udstrækning i Tid svinder ind med hver svindende Time, sidder Kjerlighedens Gud i Himlen, kjerligt elskende ogsaa Dig. Ja, elskende; derfor vilde han saa gjerne, at Du dog endelig vil, som han for Evighedens Skyld vil det med Dig: at Du dog kunde beslutte Dig til at ville lide, det er, at Du kunde beslutte Dig til at ville elske ham, thi ham kan Du kun elske ved at lide, eller hvis Du elsker ham, som han vil være elsket, vil Du komme til at lide. Husk paa, man lever kun een Gang; er det forsømt, kom Du ikke til at lide, unddrog Du Dig: det er evigt uopretteligt. Tvinge Dig, nei, det vil Kjerlighedens Gud for ingen Priis, han vilde saa faae noget ganske Andet end det han vil, hvor kunde det ogsaa falde Kjer-

lighed ind at ville tiltvinge sig at blive elsket! Men Kjerlighed er han, og af Kjerlighed er det, at han vil, Du skulde som han vil; og i Kjerlighed lider han, som kun uendelig og almægtig Kjerlighed kan det, hvad intet Menneske formaaer at fatte, saaledes lider han, naar Du ikke vil som han vil.

Gud er Kjerlighed; aldrig var det Menneske født, hvem denne Tanke, især naar den kommer ham saaledes nærmere, at det at Gud er Kjerlighed betyder, Du er elsket, hvem denne Tanke ikke overvælder i ubeskrivelig Salighed. I næste Øieblik naar Forstaaelsen kommer „dette betyder at komme til at lide": frygteligt! „Ja, men det er af Kjerlighed Gud vil det, det er fordi han vil være elsket; og det at han vil være elsket af Dig, er hans Kjerlighed til Dig": nu vel! — I næste Øieblik, saa snart det bliver Alvor med at lide: frygteligt! „Ja, men det er af Kjerlighed; Du aner ikke, hvorledes han lider, fordi han meget godt veed at det at lide smerter, men forandres kan han dog ikke, saa maatte han jo blive til noget Andet end Kjerlighed": nu, vel! — I næste Øieblik, saasnart det bliver ret Alvor med at lide: frygteligt!

Dog pas paa, pas paa, at Tiden ikke, maaskee i unyttig Lidelse, gaaer unyttet hen, husk paa: man lever kun een Gang; kan det hjælpe Dig, saa see ogsaa Sagen saaledes: vær forvisset om, at Gud lider mere i Kjerlighed end Du lider, uden at han dog derfor kan forandres. Men frem for Alt husk paa: man lever kun een Gang; der er Tab som ere evigt uoprettelige, saa Evigheden — endnu frygteligere! — langt fra at udslette Erindringen om det Tabte, er en evig Erindren om det Tabte!

En Evighed til at fortryde.

Lad mig fortælle en Historie. Jeg har ikke læst den i noget Opbyggelses Skrift, men i hvad man vilde kalde Moerskabslæsning. Dog tager jeg ikke i Betænkning at benytte den; og siger dette kun, for at det ikke skulde forstyrre Nogen, hvis han tilfældigviis kjendte den eller senere fik at vide, hvorfra jeg har den — at det ikke skulde forstyrre ham, at jeg havde fortiet det.

Et Sted i Østerlandet levede et Par gamle fattige Folk, Mand og Kone. De havde, som sagt, kun Fattigdom; og Bekymringen for Fremtiden tiltog, naturligt, med Forestillingen om Alderdommen. De bestormede vel ikke Himlen med deres Bønner, dertil vare de for gudfrygtige, men de anraabte dog idelig og idelig Himlen om Hjælp.

Da hændte det sig en Morgen, at Konen, idet hun kommer ud til Ildstedet, finder liggende paa Skorstenen en meget stor Ædelsteen, som hun strax iler ind og viser sin Mand, der, kyndig paa Sligt, let seer, at nu ere de hjulpne for deres Liv.

Lyse Fremtid for disse gamle Folk, hvilken Glæde! Dog nøisomme og gudfrygtige som de vare, besluttede de, da de dog havde hvad de kunde leve af endnu den Dag, ikke at sælge Ædelstenen endnu den Dag. Men imorgen skulde den sælges, og fra imorgen et nyt Liv begynde.

Natten til den næste Dag eller til Imorgen drømte Konen, at hun var henrykt i Paradiis. En Engel viste hende omkring i al den Herlighed, som en østerlandsk Indbildningskraft kan opfinde. Da førte Engelen hende ogsaa ind i en Sal, hvor der stode lange

Rækker af Læneſtole, overalt ſmykkede med Ædelſtene og Perler, beſtemte, ſom Engelen forklarede, for de Fromme. Endeligen viſte han hende ogſaa en — beſtemt for hende. Idet hun ſaae nærmere paa den, ſeer hun, at der mangler en meget ſtor Ædelſteen i Ryggen af Stolen. Hun ſpørger Engelen, hvoraf det kunde komme. Han

— — o, pas nu vel paa, nu kommer Hiſtorien! Engelen ſvarer: det var den Ædelſteen, ſom Du fandt paa Skorſtenen; den fik Du forlods, og den kan ikke ſættes ind igjen.

Om Morgenen fortæller Konen ſin Mand den Drøm; og var hun af den Mening, at ſaa var det dog bedre endnu at holde ud det Par Aar, de kunde have at leve, end at hele Evigheden igjennem den Ædelſteen ſkulde mangle. Og hendes fromme Mand var af ſamme Mening.

Saa lagde de om Aftenen Stenen igjen ud paa Skorſtenen; bad Gud om Aftenen, at han vilde tage den igjen. Næſte Morgen var den ganſke rigtigt borte; hvor den var blevet af, det vidſte jo de gamle Folk, den var nu paa ſit rette Sted.

* * *

Denne Mand var i Sandhed lykkelig gift, hans Kone en fornuftig Kone. Men var det ogſaa forreſten ſandt, hvad ofte ſiges, at det er Konerne, der bringe Mændene til at glemme det Evige: om og Alle vare ugifte, Enhver har dog i ſig ſelv et Noget, der, ſnildere og mere indtrængende og mere uafladeligt end en Qvinde kan det, vil bringe et Menneſke til at glemme det Evige, bringe ham til at maale forkeert, ſom var et Par Aar, eller 10 Aar eller 40 Aar en ſaa uhyre lang Tid, at vel Evigheden endog bliver noget ganſke Kort i Sammenligning dermed, iſtedetfor at omvendt disſe Aar ere et meget Kort og Evigheden uhyre lang.

Huſk da vel paa dette! Du kan maaſkee, klogt, undgaae, hvad det nu engang har behaget Gud at forene med det at være Chriſten, Lidelſe og Gjenvordighed; Du kan maaſkee, ved klogt at unddrage Dig, til Din egen Fordærvelſe naae det Modſatte, naae

hvad Gud for evigt har adskilt fra det at være Christen, Nydelse og alle jordiske Goder; Du kan maaskee, bedaaret af Din Klogskab, tilsidst ganske fortabes i den Indbildning, at det just er den rette Vei, Du er paa, fordi Du vinder det Jordiske: og saa — en Evighed til at fortryde! En Evighed til at fortryde, nemlig til at fortryde, at Du ikke brugte Tiden til hvad der evigt lader sig erindre: i Sandhed at elske Gud, hvis Følge er, at Du i dette Liv kommer til at lide af Menneskene.

Derfor, bedrag ikke Dig selv, frygt af alle Bedragere mest for Dig selv! Var det end muligt for et Menneske, i Forhold til det Evige, at tage Noget forlods, Du bedrog jo dog Dig selv ved: Noget forlods — og saa en Evighed til at fortryde!

Hvad der evigt lader sig erindre?

Kun Eet: at have lidt for Sandhed. Vil Du sørge for Din evige Fremtid, pas vel paa, at Du kommer til at lide for Sandhed.

Og Leiligheden, Leilighed til at lide for Sandhed er naturligviis i ethvert Secund, hvor kunde det være anderledes i denne Løgnens og Bedragets og Gavtyvestregernes og Middelmaadighedens Verden! Men, ikke sandt, Du er da ikke gal nok til at benytte den Leilighed, Du er meget mere klog — Du anvender al Din Skarpsindighed for at undgaae saaledes at støde sammen med denne rare Verden, at Du maatte komme til at lide. Tillige maaskee hykler Du lidt for Dig selv, og siger, at Du var villig nok til at lide, hvis Leiligheden var der. O, min Ven, kun Dig selv bedrager Du, Evigheden aldrig; Følgen bliver, at Du evigt Intet har at erindre, altsaa evigt at martres ved denne Tomhed og den pinende Tanke, at Dit Liv var spildt, udfyldt med hvad der ikke evigt lader sig erindre!

Maaskee lever Du samtidig med „en Retfærdig", der lider for Sandhed — her er jo Leiligheden: anerkjend ham for hvad han er, og Du vil komme til at lide i Lighed med ham! Men Du, Du mener vel at handle meget klogt, at Du da ikke blot ikke høit, offentligt, anerkjender det Menneske for hvad han er, men at Du flyer ham paa enhver Maade; eller Du mener maaskee endog at handle meget ædelt, at Du ikke er som de Andre, thi Du anerkjender ham for hvad han er — men i Skjulthed, saa der ingen Fare er forbunden dermed, hvorimod Du ikke anerkjender ham, hvor der er Fare derved. O, min Ven, Du bedrager Dig selv;

daarligt benyttede Du ikke Leiligheden som bødes, hvorved Du vilde været kommet til at lide for Sandhed — det Eneste, der lader sig evigt erindre.

Ja, det Eneste, der lader sig evigt erindre; tag hvad Du vil, om alt Andet gjælder, at det lader sig ikke evigt erindre. Hav elsket den skjønneste Pige, hav levet et heelt Liv lykkeligt med hende, den elskeligste Hustru: det lader sig ikke evigt erindre, er dannet af hvad der er skrøbeligere end det Evige. De største Bedrifter i den udvortes Verden, at have erobret Riger og Lande; de interessanteste og mest spændende Forviklinger, at have været Tanken i dem; de største Opdagelser i Natur-Verdenen, at have været Opdageren o. s. v. lader sig ikke evigt erindre; det vil maaskee kunne bevares fra Slægt til Slægt gjennem alle de følgende Slægter, men selv vil Du ikke evigt kunne erindre det; hverken er det den evige Sandhed, ei heller tilhører det Dig evigt. Kun Eet bliver tilbage, kun Eet er evigt at erindre: at have lidt for Sandhed.

Her i Verden gaaer Sandheden i Ringhed og Fornedrelse, har ikke det, hvortil den kan hælde sit Hoved, maa takke, om En vil give den et Glas Vand — men gjør han det, høit, offentligt anerkjendende den for hvad den er, saa har denne ringe Skikkelse, den fattige, forhaanede, udgrinte, forfulgte Stakkel, „Sandheden", den har, om jeg saa tør sige, en Tegnepen i sin Haand, skriver saa paa en lille Seddel „for evigt", hvilken den rækker dette Menneske, der i Samtidighed anerkjendte den for hvad den er, lidende for Sandhed: hans Navn er tegnet i Himlen, hans Liv blev benyttet til (hvad rigtignok et Menneske nødigst af Alt vil til) det Eneste, der evigt lader sig erindre.

Hvo Du end er, betænk dette! Flye for Alt Præsternes Veiledning; dette kan Du jo da ogsaa vel begribe, at Du hos Næringsdrivende ikke faaer noget Sandt at vide om den lidende Sandhed, ɔ: om Christendom. Flye dem; de narre Dig for det Evige, just ved at indbilde Dig, at Du kan faae det Evige paa et andet Vilkaar end Lidelsernes. Vaag selv; thi just dette er Tilværelsens Alvor, at Du er sat i en Verden, hvor den Stemme, der kalder

Dig ad den rette Vei, taler ganske sagte, medens tusinde Stemmer udenfor og i Dig tale høirøstet nok om lige det Modsatte — just det er Alvoren, at hiin Stemme taler sagte, fordi den vil prøve Dig, om Du vil lystre end dens svageste Hvisken. Betænk, det er ikke Evigheden, der trænger til Dig, saa den for sin Skyld skulde løfte sin Stemme høit, naar de andre Stemmer blive høirøstede, nei, det er Dig, der trænger til Evigheden, og den vil prøve — o, Alvor! — Din Opmærksomhed, bliver derfor sagtere i samme Grad som de andre, hvad ikke kan skee uden Din Skyld, blive mere høirøstede. Intet er lettere end at faae Evighedens Stemme, der taler om at lide for Sandhed at det er det Eneste, som lader sig evigt erindre, overdøvet, dertil behøves ikke engang Præsterne, men med deres Hjælp bliver det naturligviis det Letteste af Verden: forfærdeligt; for evigt at bedrage sig selv! Og endnu engang forfærdeligt, at det er saa frygtelig let gjort, at Evigheden er saa alvorlig, at man maa sige, det der af Alt er gjort et Menneske lettest er: evigt at bedrage sig selv!

Et Billede paa Livet,

og

Et Billede af Livet.

Tag Disciplene i en Classe — hvilken er den af hans Kammerater meest beundrede? Er det den Dovneste? Nei, derom kan jo ikke være Tale. Er det da den Flittigste? Heller ikke. Er det da den med de største Aands-Evner? Heller ikke. Men hvis der er En, som har denne Kløgt, at han veed at gaae Lærerne under Øine, og gjøre det saa fiint, at han altid kommer godt derfra, altid faaer god Charakteer, altid er høit oppe i Classen, altid roest og udmærket: han er den Beundrede; og hvorfor? Fordi hans Kammerater meget rigtigt forstaae, at han har Dobbelt-Fordeel. Han har den Fordeel, som den Dovne ogsaa har, at han egentligen ingen Ting bestiller, har bestandigt god Tid til at lege og more sig — denne Fordeel har vistnok ogsaa den Dovne, men han lider jo Straf derfor; og saa har han tillige den Fordeel, som den Flittige har. Han er den Beundrede, om ham sige hans Kammerater beundrende: den Ludvigsen, den Ludvigsen, det er et Pokkers Menneske. „Men Fredriksen er dog flittigere." Ja hvad hjælper det, faaer L. ikke altid lige saa god Charakteer, saa har Fredriksen jo kun Eet mere — Uleiligheden. „Ja, men Olsen er dog et langt bedre Hoved". Aah, blæse være med det; det hjælper ham da heller ikke stort, snarere har han Bryderier deraf; nei, Ludvigsen, Ludvigsen, det er et Pokkers Menneske.

Det var et Billede paa Livet; jeg gaaer nu over til: et Billede af Livet.

Hvilken er den i denne Verden meest beundrede Christendoms-Lærer? Er det den frækt Verdslige, der sans phrase og uden Omklædning vedgaaer, at han ene eftertragter det Jordiske, Penge, Magt, o. s. v., og har Held til at naae det? Nei, derom kan jo ikke være Tale. Er det da den sande Fromme, der gjør Alvor af det med Christendommen, derfor virkelig gaaer Glip af dette Livs Goder og Nydelser, saa hans Liv bliver en Fortolkning af Apostelens Ord „dersom vi haabede alene for dette Liv, vare vi de Elendigste af Alle"? Nei, heller ikke.

Men hvis der er En, som har denne Kløgt, at han, fiint, fiint veed at gaae Gud under Oinene, og saaledes, at han altid kommer godt derfra, vinder — maaskee sikkrere end den frækt Verdslige — alle jordiske Goder og Nydelser, medens han dog bestandigt er den Fromme, den Gudfrygtige, den Guds Mand, Alvoren selv: han er den Beundrede, og hvorfor? Fordi han vinder Dobbelt-Fordeel: Goderne — og saa tillige Glorien, Helgen-Skinnet, den qvalificerede Agtelse og Ærbødighed.

Og kan han gjøre dette saa uendelig fiint, at Ingen, Ingen med Sikkerhed kan gjennemskue det: saa er 101 ude, dette er et sandt non plus ultra, mageløst, eneste — især for Fruentimmer, dog ogsaa for Mænd. Men især for Fruentimmer; thi det lader sig ikke negte, at saaledes er nu Qvinden engang, at skal hun ret goutere Noget, end sige skal man have hende høit op i Beundring, tilbedende Beundring, saa maa der lidt Angest med. Og den er der i dette Forhold dog en lille bitte Smule af. Midt i den saligste Opløftelse, midt i det meest Himmelske med denne Beundrede er der fjernt, men den er der dog, en Angest, om dog ikke?.... og dog nei det er umuligt! Og denne Composition giver: tilbedende Beundring.

Der er Intet Gud saa meget imod som Hykleri — efter Guds Bestemmelse er det just Livets Opgave at omdannes, da ethvert Menneske er af Naturen en født Hykler.

Der er Intet Verden saaledes beundrer som de finere og de fineste Former af Hyklerie.

De finere og de fineste Former af Hyklerie! Herved maa dog bemærkes, at disse stundom kunne fremkomme saaledes, at de, moralsk betragtet, ikke altid ere i den Vedkommende de mest skyldige. Tag store Evner, overordentlig Klogskab, svag Charakteer: denne Composition vil give en af de allerfineste Former af Hyklerie, medens dog den Paagjældende, moralsk, maaskee ikke er saa skyldig, for Gud ikke saa skyldig. Derimod er det ganske vist, at for de Andre er just denne Form den allerfarligste; for de Andre, det vil sige for Dem, der forholde sig lærende, modtagende til en saadan Lærer.

Den guddommelige Retfærdighed.

Hvis Du nogensinde har agtet paa, hvorledes det gaaer til i denne Verden, da er det vel gaaet Dig som Andre før Dig, at Du mismodig har vendt Dig bort fra det Hele og klagende sagt ved Dig selv: er dette en retfærdig Styrelse; hvor er dog den guddommelige Retfærdighed? Indgreb i Andres Eiendom, Tyverie, Bedragerie, Alt hvad der forholder sig til Penge (denne Verdens Afgud) straffes, straffes strengt i denne Verden; selv hvad der dog neppe kan kaldes en Forbrydelse, at et fattigt Menneske endog kun ved en Mine bønfalder en Forbigaaende, det straffes strengt; saa strengt gaaer det til i denne — retfærdige Verden! Men de rædsomme Forbrydelser, at et Menneske tager det Hellige, tager Sandheden forfængeligt, og at saaledes hans Liv hver evige Dag er en fortsat Løgn — i Forhold til dem sees ingen straffende Retfærdighed gribe forstyrrende ind, tværtimod, han faaer Lov til at brede sig uforhindret, at omspænde en større eller mindre Kreds, maaskee et heelt Samfund, der beundrende og tilbedende lønner ham med alle jordiske Goder: hvor er saa den guddommelige Retfærdighed?

Hertil maa svares: det er just den guddommelige Retfærdighed, der i sin frygtelige Strenghed tillader, at det gaaer saaledes til; den er tilstede, lutter Øie, men den skjuler sig, vil, just for ret at kunne aabenbare sig som hvad den er, ikke før Tiden være seet, hvorimod det, naar den aabenbarer sig, sees, at den var tilstede, nærværende ved end det Mindste. Dersom nemlig den guddommelige Retfærdighed hurtigt greb straffende ind, kunde jo de

egentlige Capital-Forbrydelser ikke heelt blive til. Den, der af Svaghed, bedaaret af sin Lyst, henrevet af sine sandselige Lidenskaber, men dog af Svaghed kom paa Afvei, paa Syndens Vei: ham forbarmer den guddommelige Retfærdighed sig over, og lader Straffen ramme, jo før jo hellere. Men den egentlige capitale Forbryder, ham — husk nu paa, hvad Du klagede over, at det var, som var Retfærdigheden saa mild, eller slet ikke til! — ham forblinder Styrelsen, saa det skuffende seer ud for hans Øine, som behagede hans Liv Gud, saa det vel maa være lykkedes ham at blende Gud: hvor er Du frygtelig, Du guddommelige Retfærdighed!

Ingen uroliges derfor mere af denne Indvending mod den guddommelige Retfærdighed. Thi just for at være Retfærdighed maa den jo først tillade, at Forbrydelsen bliver til i hele sin Skyld; men den egentlige capitale Forbrydelse behøver — agt vel paa det! — et heelt Liv for at blive til, er just den egentlige capitale Forbrydelse ved at være fortsat gjennem et heelt Liv. Men ingen Forbrydelse kan jo straffes, før den bliver til. Altsaa falder denne Indvending bort. Indvendingen løber egentligen ud paa, at Gud skulde straffe saa hurtigt, at han (det er aldeles det Samme) skulde straffe Tyven førend han stjal. Men naar Forbrydelsen maa være blevet til, førend den straffes; og naar den capitale Forbrydelse (just den Du oprøres over) behøver et heelt Liv for at blive til: saa kan den ikke straffes i dette Liv; at straffe den i dette Liv vilde ikke være at straffe den, men at forhindre den, ligesom det ikke var at straffe Tyveriet, naar man straffede Tyven før han stjal, men at forhindre Tyveriet og ham i at blive Tyv.

Klag derfor aldrig, naar Du seer det Forfærdelige lykkes, der vil oprøre Dit Sind mod Gud, klag ikke, nei skjælv, siig: Gud i Himlene, han er altsaa en af de capitale Forbrydere, hvis Forbrydelse bruger Timeligheden heel for at blive til, og som først straffes i Evigheden.

Altsaa det er just Strengheden, der gjør, at den capitale Forbrydelse ikke straffes i denne Verden. Tillige er det maaskee ogsaa stundom Omsorgen for os Andre. Thi der er jo Forskjel

mellem Menneske og Menneske, Een kan være den Anden i høi Grad overlegen. Men ogsaa dette er en Overlegenhed, at kunne være den capitale Forbryder. Saa lader Styrelsen ham ustraffet, ogsaa fordi det maaskee vilde reent forvirre os Andre vore Begreber, hvis vi skulde see, at han, han var en Forbryder. Du seer, det kan være endnu værre, end Du forestillede Dig, da Du klagede; Du klagede over, at Gud ikke straffede hvad Du kunde see var Forbrydelse: der har maaskee stundom levet en Forbryder efter den Maalestok, at Ingen, Ingen har anet det, ja, at Gud ligesom ikke havde kunnet gjøre sig forstaaelig for de Mennesker, blandt hvilke denne Forbryder levede, hvis han straffede ham, at Gud ved at ville straffe ham i Tiden (ogsaa fraseet, at dette jo var at forhindre Forbrydelsen) maatte næsten forvirre de Mennesker, blandt hvilke han levede, hvad hans Kjærlighed og Omsorg for dem ikke kunde nænne. Saa blev han altsaa ustraffet i Tiden: frygteligt!

Ja, skjælv, at der ere Forbrydelser, som behøve Tiden heel for at blive til, stundom maaskee, af Nænsomhed mod os Andre, ikke engang kunne straffes i dette Liv; skjælv, men anklag ikke Guds Retfærdighed, nei skjælv ved Tanken om dette (hvor frygteligt lyder det ikke, naar man vil sige det saaledes!) dette rædsomme Fortrin, kun at kunne straffes i Evigheden! Kun at kunne straffes i Evigheden: forbarmende Gud! Enhver Forbryder, enhver Synder, som dog kan straffes i denne Verden, han kan ogsaa frelses, frelses for Evigheden! Men den Forbryder, hvis Udmærkelse det var, at han ikke kan straffes i denne Verden, han kan altsaa ikke frelses, kan ikke ved at straffes i Tiden frelses for Evigheden, nei han kan, — det var jo hans Fortrin! — kun straffes i Evigheden: synes Du saa, der er Grund til at klage over Guds Retfærdighed?

Skjælv — thi Gud er det i een Forstand saa uendeligt let at narre!

Som der i Almindelighed tales, naar der tales om Sligt (men det gaaer vel snart reent af Brug at tale om at skjælve) vendes Sagen saaledes: skjælv; thi Gud er det umuligt at bedrage, han den Alvidende, den Allestedsnærværende. Og saaledes er det jo visseligen ogsaa. Imidlertid troer jeg, at man, ved bestandigt at vende Sagen paa den Maade, ikke opnaaer den tilsigtede Virkning.

Nei, skjælv — thi Gud er det i een Forstand saa uendelig let at narre! O, min Ven, han er noget saa uendelig Ophøiet, og Du derimod saa uendelig Intet i Forhold til ham, at et heelt Livs søvnløseste Anstrengelse i Døds-Angest for at behage ham og for at agte paa hvert hans Vink dog er uendelig for Lidt til, fortjent, at kunne tiltrygle Dig blot et eneste Øieblik hans Opmærksomhed. Og Ham vil Du snyde: o, Menneske det er kun altfor let gjort! Derfor skjælv, det er, vaag, vaag! Han har en Straf, som han selv anseer for den frygteligste — han er jo ogsaa den Eneste, der har den sande Forestilling om det Uendelige han er! Denne Straf er: ikke at ville være, hvad han i een Forstand ifølge sin Ophøiethed ikke er, vidende om det Intet Du er. For en Almægtig maa det jo, hvis man kan tale saaledes, være den største Anstrengelse, at skulle see efter et Intet, være vidende om et Intet, bekymres om et Intet. Og saa vil dette Intet narre ham: o, Menneske, gys, det er saa uendelig let gjort.

Lad mig gjøre Dig denne Tanke tydelig. Tag en Borgermand

— hvem maatte man sige, det vilde være denne Borgermand vanskeligst at narre? mon ikke just hans Ligemand? Thi denne hans Ligemand, ham beskjeftiger det, at passe paa, at han da ikke bliver narret, „jeg vil virkelig ikke taale, at han narrer mig" o. s. v. En meget fornem Mand vil det allerede falde Borgermanden lettere at narre, thi — det beskjeftiger ikke stort den meget fornemme Mand; Kongen endnu lettere, thi det beskjeftiger slet ikke hans Majestæt. Du misforstaae mig ikke, min Mening kan jo ikke være, at den meget fornemme Mand, at Kongen, hvis det kunde beskjeftige ham, ikke skulde kunne see, at den gode Borgermand narrer ham; men det beskjeftiger ham slet ikke med denne Borgermand. Husk paa Fortællingen om Fluen og Hjorten; Du erindrer, Fluen, som sad paa en af dens Takker, sagde til Hjorten „jeg er Dig dog ikke til Besvær?" „jeg vidste slet ikke Du var til". Borgermandens Opgave maatte fornuftigviis være, ved sin Redelighed, ved sin Retsindighed, om muligt, at naae at beskjeftige Majestæten; derimod er det saa uendeligt dumt og aandløst, at ville narre Den, der er for ophøiet til at det kan beskjeftige ham — det er saa uendelig let gjort!

Og tænk nu paa, hvor uendelig ophøiet Gud er, og paa det Intet Du er — og skjælv saa ved Tanken om, hvor uendelig let det er for Dig at narre Gud! Du mener maaskee, fordi Du siger Du til ham, fordi Du kjender ham meget godt fra Barn af, og fordi Du er vant til letfærdigt at blande hans Navn ind i al anden Snak, at Gud er Din Kammerat, at Du forholder Dig til ham som den ene Øltapper til den anden, at han altsaa strax vil gjøre Anskrig, naar han mærker, at Du vil narre ham, forfalske hans Ord, lade som forstod Du det ikke o. D., og at naar han ikke gjør det, saa er det et Beviis for, at det er lykkedes Dig at narre ham. O, Menneske gys — det er lykkedes Dig!

Ja, i sin Ophøiethed vender Gud selv Forholdet saaledes, at det er saa let som vel muligt for et Menneske, hvis han vil det, at narre Gud. Han indretter det nemlig saaledes, at de Faa, han elsker og som elske ham, de maae lide forfærdeligt i denne Verden, saa da Enhver kan see, at de ere forladte af Gud; Bedragerne

derimod gjøre glimrende Carriere, saa Enhver kan see, at Gud er med dem, hvad de selv mere og mere bestyrkes i.

Saa fornem er Gud; saa langt er han fra at gjøre det vanskeligt, saa uendelig let er det at bedrage ham, han endog selv udsætter Præmie for den, der gjør det, belønner ham med alt Jordisk: o, Menneske skjælv!

Øieblikket.

Nr. 9.

Indhold:

24 Septbr. 1855. S. Kierkegaard.

Kjøbenhavn.

Forlagt af C. A. Reitzels Bo og Arvinger.
Bianco Lunos Bogtrykkeri.

Altsaa saaledes staaer Sagen.

Den 31 Mai 1855.

Den ene Part er et Menneske, der ved sin mangeaarige Forfatter-Virksomhed, sin hele Tilværelse som offentlig Personlighed afgiver Betryggelsen (Garantien) for at være som ikke Mange, maaskee som ingen Anden her i Landet, berettiget til at tale med om, hvad Christendom er.

Den anden Part er Geistligheden, som først var ordriig nok, saa længe det gjaldt om dette Nemme at benytte den Omstændighed, at en Afdød maatte omtales, til at hidse Fruentimmer og Børn ved Grav-Declamationer; men som derpaa, da Sagen blev Alvor, paa Prent iagttog den dybeste Taushed, men er — med Sandhedsvidners Mod! — i Skjultheb maaskee desto snaksommere.

Angrebet paa mig — til Bedste for „Sandhedsvidnerne", hvis Taushed, fortjent, derved ret stilles til Skue — besørges saa af „Kjøbenhavnsposten" og „Flyveposten"; og er den dræbende Spidse (Pointe) i dette Angreb, at jeg hedder: Søren.

Der mangler nu blot Eet, at ogsaa Sandhedsvidnet Biskop Martensen — hvis der skulde blive et nyt Hurlumhei, saa Biskoppen, „ligesom Drengene Nytaarsaften, kunde mene at see sit Snit" — skriver en Artikel imod mig, hvori Pointen er, at jeg hedder Søren: saa maa jeg segne, ligge under for denne Sandhedens Magt, jeg forgjeves vil søge at modstaae; thi sandt er det, jeg hedder Søren.

Du min elskede, afdøde Fader, at Du saaledes skulde blive

min Ulykke! Jeg har, i Ideen seet, seiret, som sjeldent noget enkelt Menneske; jeg har fortjent det: men jeg hedder Søren.

Dog jeg skal vel — ja, o Gud, „glad og taknemlig!" — finde mig deri, finde mig i Afmagtens Arrigskab. Noget Andet er, om det danske Folk er tjent med, at der saaledes arbeides for at gjøre det som Folk latterligt, latterligt i enhver anden Nations Øine, der blev vidende om, at det skal være et Folk, hvor det eneste Argument der bruges mod Aand er, at Manden hedder: Søren.

* * *

Saa gjentager jeg: „dette skal siges: ved (hvis Du ellers deeltager) at lade være at deeltage i den offentlige Gudsdyrkelse, som den nu er, har Du bestandigt een, og en stor Skyld mindre." Hvo Du end er, see Dig for, Du kommer ikke vel an i Evigheden, hvis Du ikke tager det alvorligere med Religionens Sag, end at Du vil lade Dienforblendelse være Din Gudsdyrkelse, og deeltage i at holde Gud for Nar. Religion har man dog vel ikke for dette Livs Skyld, for at komme lykkelig og vel gjennem dette Liv, men for det andet Livs Skyld; i denne anden Verden ligger Religionens Alvor. Og fra denne anden Verden lyder det Guds Ord til Dig som til mig: „faer ikke vild, Gud lader sig ikke spotte." Nei, han lader sig ikke spotte, evigt taaler han ikke, hvad han ikke almægtigt vil forhindre at kunne skee i Tiden, at man under Navn af Gudsdyrkelse faaer lige det Modsatte ud af hvad Christendom er i det nye Testamente. Og at det er skeet, langsomt snigende, gjennem Aarhundrederne kan undskylde men ikke hjælpe Dig. Lad Dig da for Alt ikke bedaare af Præsterne; tro Du mig, eller see blot et Dieblik, uhildet, i det nye Testamente, og Du vil see, at Christendommen ikke er kommet ind i Verden for, betryggende Præsten en blomstrende og fornøielig Næringsvei, at berolige Dig i Din naturlige Tilstand, men at den, i Forsagelse af Alt, kom ind i Verden for ved Evighedens Rædsler at rive Dig ud af den Ro, hvori Du, naturligt, er.

* * *

I hvad hidtil er skeet, er der kun Eet, som bringer mig til at gyse; og jeg gyser atter, idet jeg betænker, hvad jeg veed, at jeg ikke engang vil blive forstaaet, naar jeg taler derom.

Dette, som bringer mig til at gyse, er Følgende. Medens mit Liv — om end svagt, i Sammenligning med de Herliges, der have levet — dog udtrykker det, i Bekymring for sin Sjels Frelse at kæmpe for Evigheden: staaer jeg omgiven af en Samtid, der høist i Egenskab af Publikum interesserer sig for denne Sag. I en flygtig Stemning lader man sig maaskee gribe af hvad jeg siger; i næste Øieblik bedømmer man det æsthetisk; i næste Øieblik læser man hvad der skrives mod mig; saa er man nysgjerrig efter Udfaldet o. s. v. o. s. v.: kort man er: Publikum. Og Ingen, Ingen af dem falder det ind, at de jo ved at være Mennesker ere lige Vilkaar undergivne med mig, at ogsaa dem venter et Evighedens Regnskab, og at Eet er vist, at Evigheden lukker sig for Alt, hvad der i dette Liv kun vilde være Publikum, „ligesom de Andre". See, dette bringer mig til at gyse, at disse Mennesker leve i den Forestilling, at det er mig, der er i Fare, medens jeg dog forsaavidt, evigt forstaaet, er langt mindre i Fare end De, at jeg kæmper dog for Evigheden. Og jeg gyser atter, naar jeg betænker, at dette foregaaer i Christenhed, at disse Samtidige altsaa ere et Samfund af Christne, der har 1000 paa det nye Testamente eedfæstede Lærere — og at saa Sandheden er, at disse Mennesker ingen Anelse have om, hvad Christendom er. Dette er gyseligt; det er gyseligt for mig, i den Grad at faae Ret i hvad jeg siger, hvad jeg siger om, at Christendommen slet ikke er til, og i hvad jeg siger om hvordan det hænger sammen med „Sandhedsvidnernes" Forkyndelse af Christendom.

At Idealerne skulle forkyndes — ellers er Christendommen i dybeste Grund forfalsket.

Tag et andet Forhold. Der er et Ord, som lyder: det er en daarlig Soldat, der ikke haaber at blive General.

Saaledes skal det være; hvis der skal være Liv, Begeistring i en Armee, bør dette Ord besjele Alle: en daarlig Soldat, som ikke haaber at blive General.

Noget Andet er, hvad Erfaring fra Slægt til Slægt lærer, at af Soldaternes uhyre Masse blive kun Faa endog blot Underofficierer, meget Faa Lieutenanter, undtagelsesviis nogle Enkelte Stabsofficierer, aldeles sjeldent endog som Undtagelse En der blev: General.

Vend nu Forholdet om; man gaaer ud fra hvad Erfaringen lærer, hvad fra Slægt til Slægt sandes og sandes — og derpaa taler man saaledes: „taabeligt af en Soldat at indbilde sig at blive General; vær Du fornøiet med at være hvad Du er, ligesom vi Andre, fornøiet med, hvad Erfaringen lærer, at bestandigt de Tusinde kun drive det til." Er dette ikke at demoralisere Armeen?

Saaledes christeligt. Istedetfor at forkynde Idealerne, anbringer man hvad Erfaringen lærer, hvad alle Aarhundreders Erfaring har lært, at Millionerne drive det kun til Middelmaadighed.

Saa anbringer man Christendommen: **beroligende.**

Nederdrægtige Præste-Løgn, men som betaler sig, at anbringe Christendommen beroligende, istedetfor at den er i dybeste Grund opvækkende, uroligende! Man anbringer den

beroligende: „at stræbe efter Idealerne er en Taabelighed, en Daarskab, en Galskab, er Hovmod, Indbildskhed" (altsaa hvad Gud imodstaaer); „Middelveien er den sande Viisdom. Vær du rolig, Du er fuldkommen lige som Millionerne; og alle Aarhundreders Erfaring har lært, at længer driver man det ikke! Vær Du rolig, Du er som de Andre, bliver salig ligesom alle de Andre" — en Euphemisme for: Du farer til Helvede ligesom alle de Andre; men dette Sande vilde ikke skaffe Præsterne Penge, det Første betales brillant.

Lever der saa en Enkelt, som ikke vil nøies med, ikke beroliges ved den Art Salighed: da vender hele Massen, commanderet af Meenederne, sig mod ham, erklærer ham for en Egoist, en rædsom Egoist, at han ikke vil være som de Andre.

Det nye Testamente faaer dog altid Ret; thi denne Enkelte kommer ganske rigtigt ind i de sande christelige Collisioner: at hades af Menneskene, fordi han vil — være Christen, kun at disse Mennesker ere costumerede som og titulerede Christne, og anførte af — hvor høitideligt! — Lærere, der have aflagt Eed paa det nye Testamente.

Paa den Maade har man demoraliseret Christenhed, ved at gjøre lige det Modsatte af at forkynde Idealerne.

Dog hvad hjælper det, hvad hjælper det, at man, assisteret af Præste-Løgn, faaer dette Liv gjort let og beqvemt? Evigheden narrer man ikke. Og saa stift som Menneske-Slægten staaer paa Sit, at straffe, endog med Livs-Straf, det ikke at ville være som de Andre: saa urokket fastholder Evigheden Sit, med evig Fortabelse at straffe det at berolige sig ved at være som de Andre.

En Dosis Livslede.

Som Mennesket — naturligt — ønsker hvad der kan nære og oplive Livslysten: saaledes behøver Den, som skal leve for det Evige, stadigt en Dosis Livslede, for ikke at blive forgabet i denne Verden, men meget mere ret lære at væmmes og kjedes og ækles ved denne usle Verdens Daarskab og Løgn. Her en saadan Dosis.

Gud-Mennesket forraades, forhaanes, forlades af Alle, Alle, Alle, ikke een Eneste, ganske bogstaveligt ikke een Eneste bliver ham tro — og saa bagefter, bagefter, bagefter er der Millioner, som paa deres Knæe have valfartet til de Steder, hvor for mange hundrede Aar siden hans Fod maaskee satte et Spor; bagefter, bagefter, bagefter have Millioner tilbedet en Splint af det Kors, paa hvilket han blev korsfæstet!

Og saaledes er det altid, forholdsviis, i Samtidighed; men bagefter, bagefter, bagefter!

Maa man saa ikke væmmes ved det at være Menneske!

Endnu engang, maa man ikke væmmes ved det at være Menneske! Thi disse Millioner, der paa Knæe valfartede til hans Grav, denne Menneske-Trængsel, som ingen Magt formaaede at splitte ad: der behoves blot Eet, at Christus kom igjen — og alle disse Millioner vilde snart faae Fødder at gaae paa, for at smøre Haser, hele Trængselen være som blæst bort, eller den vilde, som Masse, i opreist Stilling styrte ind paa Christus for at ihjelslaae ham.

* * *

Det Christus, det Apostelen, det ethvert Sandhedsvidne begjerer som det Eneste er: Efterfølgelse — det Eneste Menneske-Slægten ikke finder Behag i eller har Smag for.

Nei, tag Farerne bort — at vi kan komme til at lege: saa præsterer Menneske-Slægtens Batailloner (o, Væmmelse!) det Forbavsende i Efterabelse; istedetfor Christi Efterfølgelse træder saa (o, Væmmelse!) de hellige Abekattestreger — under Veiledning og Commando af (o, Væmmelse!) eedfæstede Præster, der gjøre Tjeneste som Sergeanter, Lieutenanter o. s. v., ordinerede Mænd, der altsaa have en hellig Aands særdeles Bistand til denne Alvor.

Vær Piat — og Du skal see, alle Vanskeligheder forsvinde!

Dersom jeg ved dette Raad meente at skulle belære Slægten om, hvad den fremtidigen har at gjøre, maatte jeg rigtignok siges, og efter en uhyre Maalestok, at komme bagefter. Thi det er heri, at der nu med afgjort Held og seierrig Fremgang er praktiseret gjennem Aarhundreder.

Medens enhver høiere Opfattelse af Livet (saaledes endog det Bedre i Hedenskabet end sige Christendommen) seer Sagen paa den Maade, at Opgaven for Mennesket er at stræbe efter at være i Slægtskab med Guddommen, og at denne Stræben gjør Livet vanskeligt, i samme Grad vanskeligere som der stræbes alvorligere, kraftigere, mere anstrenget: er i Tidernes Løb Menneske-Slægten bleven af andre Tanker om Livets Betydning og Opgaven. Kløgtig som Menneske-Slægten er, har den afluret Tilværelsen dens Hemmelighed, er kommet under Veir med, at hvis man vil have Livet gjort let (og det er just det man vil have), da er dette nemt gjort; man behøver blot mere og mere at ubetydeliggjøre sig selv, det at være Menneske: saa bliver Livet lettere og lettere. Vær Piat — og Du skal see, alle Vanskeligheder forsvinde!

Der var engang da „Qvinden" forholdt sig til sig selv i sin Forestilling om sin Følelse. Een Sorg var nok for at afgjøre hendes Liv for hele Livet; den Elskedes Død eller hans Utroskab, det var nok, hun forstod det saa som Opgaven at være tabt for dette Liv, hvad naar det consequent skal gjennemføres giver lange, lange, indvortes Kampe og Anfægtelser, foranlediger mangt et

smertefuldt Sammenstød med Omverdenen, kort gjør Livet vanskeligt. Og derfor, hvortil alle disse Vanskeligheder, vær Piat — og Du skal see, alle Vanskeligheder forsvinde! Den Elskedes Død eller hans Utroskab bliver saa i det Høieste en lille Pause, omtrent som det paa et Bal at sidde en Dands over; en halv Time efter dandser Du med en ny Cavaleer — det vilde jo ogsaa være kjedeligt at dandse hele Natten med een Cavaleer; og hvad Evigheden angaaer, er det jo ret hensigtsmæssigt, at man veed, at der venter En flere Cavalerer. Seer Du; alle Vanskeligheder forsvinde, Livet bliver fornøieligt, oprømt, muntert, let, kort det er en herlig Verden at leve i, naar man blot veed at skikke sig rigtigt i den — ved at være Piat.

Der var engang da „Manden" forholdt sig til sig selv i en stor Forestilling om det at være: Charakteer. Man havde Grundsætninger, Grundsætninger som man for ingen Priis svigtede eller slap, ja, man lod hellere sit Liv, udsatte sig hellere hele Livet igjennem for enhver Mishandling end at give det Mindste efter i sine Grundsætninger, fordi man forstod, at det at give det Mindste efter i Forhold til Grundsætninger er at opgive dem, og det at opgive sine Grundsætninger at opgive sig selv. Herved blev Livet naturligviis idel Vanskelighed. Og derfor, hvortil alle disse Vanskeligheder, vær Piat — og Du skal see, alle Vanskeligheder forsvinde! Vær Piat, hav idag een Anskuelse, imorgen en anden, saa igjen den Du havde iforgaars, og saa igjen en ny paa Fredag; vær Piat, gjør Dig selv til Flere, eller udparcelleer Dit Selv, hav een Anskuelse anonymt en anden med Navn, een mundtligt en anden skriftligt, een som Embedsmand en anden som Privatmand, een som Din Kones Mand en anden i Klubben: og Du skal see, alle Vanskeligheder forsvinde, Du skal see, Du vil (medens alle Charakteer-Mennesker, og i samme Grad mere som de mere vare Charakteer-Mennesker, have fundet og bevidnet, at denne Verden er en middelmaadig, en ussel, en jammerlig, en fordærvet, en ond Verden, kun beregnet paa Slyngler eller paa Piat), Du skal see, Du vil finde, at denne Verden er en herlig Verden, ganske som beregnet paa Dig!

Der var engang da „Mennesket" forholdt sig til sig selv i en uendelig Forestilling om det at være Christen, da han gjorde Alvor med det at afdøe, det at hade sig selv, det at lide for Læren, og nu fandt Livet saaledes vanskeligt, ja saaledes qvalfuldt, at selv de Haardføreste næsten segnede under disse Vanskeligheder, krympede sig som Orme, og selv de Ydmygste ikke vare langt fra at fortvivle. Og derfor, hvortil alle disse Vanskeligheder, vær Piat — og Du skal see, alle Vanskeligheder forsvinde! Vær Piat; og vær saa enten selv Præst, Provst, Biskop, der — i Kraft af hellig Eed paa det nye Testamente — een Gang om Ugen i tre Qvarteer piatter noget Høit, men forresten giver alt Høiere en god Dag, eller vær selv Lægmand, der i tre Qvarteer opløftes af det Høie, som Præsten i tre Qvarteer piatter, men forresten giver alt Høiere en god Dag: og Du skal see, alle Vanskeligheder forsvinde! Forfalsk saa i dybeste Grund Guds eller Christendommens Betragtning af dette Liv, lad det være Dig Kjendet paa, at Veien er den rette, den Gud velbehagelige, at den (lige stik mod Guds Ord) er let — og Du skal see, alle Vanskeligheder forsvinde, denne Verden bliver en herlig Verden, herligere og behageligere og lettere med hvert Aarhundrede der leves paa den Maade. Og vær ganske ugeneret, troe mig, der er Ingen Du behøver at undsee Dig for, hele Compagniet er af samme Bonitet, Lovtalen derfor Dig beredt, Lovtalen over Din Klogskab, Lovtalen af de Andre, der ved at holde Lovtale over Dig — hvor klogt beregnet! — holde Lovtale over sig selv, og som derfor kun da vilde fordømme Dig, hvis Du ikke var: som de Andre.

At Præsterne ere Menneske-Ædere, og paa den afskyeligste Maade.

Hvad man forstaaer ved Menneske-Ædere, veed vel Enhver, er jo sagt med Ordet. Man gyser ved at læse eller høre om dette Frygtelige, at der lever Vilde, som slaae deres Fjender ihjel for at æde dem. Man gyser, man er tilbøielig til at fragaae Slægtskabet med den Sort Væsener, at de ere Mennesker.

Jeg skal nu vise, at Præsterne ere Menneske-Ædere og paa en langt afskyeligere Maade.

Hvad er det nye Testamentes Christendom? Den er den lidende Sandhed. I denne middelmaadige, jammerlige, syndige, onde, ugudelige Verden maa — det er Christendommens Lære — Sandheden lide; derfor er Christendommen den lidende Sandhed, fordi den er Sandhed og er i denne Verden.

For den leed derfor dens Stifter ikke blot Døden paa Korset, men hans hele Liv var fra Først til Sidst Lidelse; for den leed Apostelen; for den Sandhedsvidnet. Og kun Eet forlangte Frelseren, hvilket Samme efter ham atter Apostelen, Sandhedsvidnet forlangte som det Eneste: Efterfølgelse.

Men hvad gjør „Præsten"? Denne studerede Mand, han er da ikke gal. „At følge dem efter, det var ogsaa et Forslag at gjøre en klog Mand; saa maatte der da først være foregaaet den Forandring med den kloge Mand, at han var bleven gal, inden det kunde falde ham ind at indlade sig paa Sligt. Nei, men lod det sig ikke gjøre at skildre disse Herliges Lidelser, at forkynde som

Doctrin deres Lære, lod det sig ikke gjøre, og saaledes, at det kastede saa Betydeligt af sig, at en Mand, der ønsker at nyde Livet, kunde leve deraf, gifte sig derpaa, avle Børn, som ernæres derved?" Dette vil sige, er det ikke muligt at gjøre de Herlige i Penge, eller at æde dem, med Kone og Børn leve af at æde dem.

See, der har Du: Menneske-Æderen, at Præsterne ere Menneske-Ædere! I afdøde Herlige, dette er, i den Dyre-Verden, som man, a parte potiori, kalder Menneske-Verdenen, Eders Skjebne i Livet og efter Døden, at ædes: medens I leve, ædes I af Samtidighedens Utøi, tilsidst slaaer man Eder ihjel; og naar I da ere døde, saa tage de rette Menneske-Ædere fat, Præsterne, der leve af at æde Eder! Som der i Huusholdningerne i Slagter-Tiden nedsaltes Forraad for Vinteren, saaledes har „Præsten" de Herlige, som maatte lide for Sandhed, i Saltmads-Tønden. Forgjæves raaber han, den Afdøde: følg mig efter, følg mig efter! „Det var en god Snak" svarer Præsten, „nei, tie Du bare stille, og bliv hvor Du er; hvilket Nonsens, at forlange, jeg skulde følge Dig efter, jeg som jo just skal leve af at spise Dig, og ikke jeg alene, men min Kone og mine Børn; jeg skulde følge Dig efter, maaskee selv blive et Offer, istedetfor, ved at leve af Dig eller æde Dig, at gjøre den brillanteste Carriere, tjene Penge som Græs til mig og Kone og Børn, der, Du skulde blot see det, trives saa det er en Fornøielse at see dem."

Dette er Menneske-Æderie, og er det: paa den afskyeligste Maade, hvilket jeg nu skal vise.

1) Canibalen er en Vild; „Præsten" en studeret, en dannet Mand, hvad der gjør det Afskyelige langt mere oprørende.

2) Canibalen æder sin Fjende. Anderledes „Præsten". Dem, han æder, giver han sig Udseende af i høieste Grad at være hengiven. Præsten, just Præsten, han er hine Herliges meest hengivne Ven, „hør ham blot, hør, hvorledes han kan skildre deres Lidelser, foredrage deres Lære; fortjener han ikke en Sølv-Bord-opsats, et Ridderkors, en heel Besætning af broderede Lænestole, et Par Tusind mere om Aaret, han denne herlige Mand, der, selv

bevæget indtil Taarer, saaledes kan skildre de Herliges Lidelser." See, saaledes er Canibalen ikke; han vedgaaer aabenlyst, at han er en Menneske-Æder, og han kalder sig ikke Dens Ven, han æder, men kalder ham sin Fjende og sig hans Fjende. Præsten derimod dølger det saa omhyggeligt som muligt, at han er en Menneske-Æder (som Crocodillen naar den ynksomst græder), dølger det ved at give sig Udseende af at være Dens meest Hengivne, Den, just Den han æder. Ved Eed forpligter „Præsten" sig paa det nye Testamente, altsaa til Efterfølgelse, til at følge Verdens Frelser efter — og saa giver han Efterfølgelsen en god Dag, men lever med Familie af (at æde ham) at skildre hans Lidelser, at foredrage hans Lære som Doctrin, givende sig Udseende af at være den Korsfæstedes sande, hengivne Discipel. „Du skulde hørt ham i Søndags; det er en sand Christi Discipel den Mand, saadan han kan skildre Christi Lidelser og vidne .... fortjener han ikke Fløiels Forstykke, og Stjerne og Tusinder om Aaret?"

3) Canibalen gjør det kort og godt af: vild farer han op, bemægtiger sig sin Fjende, slaaer ham ihjel, spiser lidt af ham. Saa er det forbi. Saa lever han igjen af sine sædvanlige Næringsmidler, indtil atter Vildheden kommer paa ham mod hans Fjender.

Anderledes med „Præsten" som Menneske-Æder. Hans Menneske-Æderie er vel betænkt, snildt anlagt, beregnet paa ikke at have Andet at leve af for hele Livet, og at det man har at leve af skal kunne ernære en Mand med Familie saaledes, at det Aar for Aar kaster mere af sig. Hyggeligt er Præsten indrettet i sin landlige Bolig, ogsaa ved Udsigten til det vinkende Avancement; hans Hustrue Triveligheden selv, og hans Børn ikke mindre. Og alt Dette skyldes: de Herliges Lidelser, Frelseren, Apostelen, Sandhedsvidnet, det er Dette Præsten lever af, dem han æder, dem, med hvilke han i glad Livs-Nydelse mader sin Kone og sine Børn. Han har disse Herlige i Saltmads-Tønden. Deres Raab: følg mig efter, følg mig efter! er forgjeves. En Tid maa han maaskee værge sig mod dette Raab, at det ikke — i Forbindelse med Eeden, han har aflagt! — kommer til at gjøre et forstyrrende Indtryk

paa hans hele Negotie; i Aarenes Løb bliver han saa hærdet mod dette Raab, at han slet ikke hører det mere. I Begyndelsen er det maaskee med en vis Undseelse, at han hører sig kaldet en sand Christi Discipel; i Aarenes Løb er han bleven saa vant til at høre det, at han selv troer, han er det. Saaledes døer han, saa grundfordærvet som det er muligt et Menneske kan blive det; og begraves saa som „Sandhedsvidne".

Præsten ikke blot beviser Christendommens Sandhed, men han modbeviser den med det Samme.

Der gives kun eet Forhold til aabenbaret Sandhed: at troe.

At man troer, lader sig kun bevise paa een Maade: ved at være villig til at lide for sin Tro; og Graden af Ens Tro bevises kun ved Graden af Ens Villighed til at lide for sin Tro.

Paa den Maade kom Christendommen ind i Verden, betjent af Vidner, der vare villige til ubetinget at lide Alt for deres Tro, og virkelig ogsaa kom til at lide, at offre Liv og Blod for Troen.

Deres Troes Mod gjør saa sit Indtryk paa Menneske-Slægten, som foranlediges til følgende Slutning: Det, der kan begeistre Mennesket til saaledes at offre Alt, vove Liv og Blod, det maa dog være Sandhed.

Dette er Beviset, som førtes for Christendommens Sandhed.

Nu derimod er Præsten saa god at ville gjøre det til Næringsvei (men Næringsvei er dog vel lige det Modsatte af at lide, at offres, hvori Beviset ligger): at bevise Christendommens Sandhed deraf, at der har levet Mennesker, som have offret Alt, vovet Liv og Blod for Christendommen.

Altsaa Beviis og Modbeviis paa een Gang! Beviset for Christendommens Sandhed af, at man har vovet Alt for den, modbevises jo eller mistænkeliggjøres ved, at Præsten, som foredrager dette Beviis, gjør lige det Modsatte. Ved at see de Herlige, Sandhedsvidnerne, vove Alt for Christendommen, foranlediges man til den Slutning: Christendommen maa være Sandhed; ved at

agte paa Præsten foranlediges man til den Slutning: Christendommen er nok ikke Sandheden, men Profiten er Sandheden.

Nei, det Beviis for at Noget er Sandhed af Villigheden til at lide for det, lader sig kun føre af En, der selv villigt lider for det. Præstens Beviis: at bevise Christendommens Sandhed deraf, at han tager Penge for, har Profit af, lever af, med Familie jævnt avancerende lever af — at Andre have lidt, er Selvmodsigelse, er, christeligt, Snyderie.

Og derfor skal „Præsten", christeligt, stoppes, som man borgerligt taler om at stoppe en Tyv. Og som der er blevet raabt Hep efter en Jøde, saaledes skal det saa, indtil man ingen Præst mere seer, blive raabt efter Præsten: stop Tyven! Stop ham, han stjæler, hvad der tilhører de Herlige! Hvad de havde fortjent ved deres ædle Uegennyttighed, men hvad de ikke fik, lønnede med Utak, forfulgte, ihjelslagne, det stjæler Præsten ved at tage deres Liv til Indtægt, at skildre deres Lidelser, bevise Christendommens Sandhed af hine Herliges Villighed til at lide for den. Saaledes stjæler Præsten fra de Herlige; og saa bedrager han den Eenfoldige, Menneskenes Mængde, som ikke har Evne til at gjennemskue Præstens Trafik, at han beviser Christendommens Sandhed og med det Samme modbeviser den.

Hvad Under da, at Christendommen slet ikke er til, at det Hele med Christenhed er Galimathias, naar de der ere Christne ere det i Tillid til Præstens Beviis, antage, at Christendommen er Sandhed i Tillid til Præstens Beviis: at Noget er Sandhed, fordi En er villig nok til at have Profit deraf, og maaskee endog, raffinerende, tager den Profit mere, at forsikkre, at han er villig til at lide. I Tillid til dette Beviis at antage Christendommens Sandhed er lige saa meningsløst som at ansee sig selv for en velhavende Mand, fordi man har mange Penge mellem Hænder, som ikke tilhøre En, eller fordi man eier en Deel Seddel-Penge, udstedte af en Bank, som intet Valuta eier.

Tillæg

til Øieblikket Nr. 1—9.

Øieblikket Nr. 10.

Øieblikket Nr. 10, som ikke udkom, men laa trykfærdigt ved S. K.'s Død, udgives her efter S. K.'s Papirer B Pk. 52, Universitetsbiblioteket. — Titelbladets Fod mangler; i Ms. staar kun (under en Streg): b. Reitzel. S. K.

Øieblikket.

Nr. 10.

Indhold.

Det, jeg kalder Øienforblindelse.

[Paa Kladden:] 25 Aug.

Dette bestaaer i, at hvad der seer ud som tjente det et Høiere, det Uendelige, Ideen, Gud, at Det dog ved et nærmere Eftersyn viser sig at tjene det Endelige, det Lave, Profiten. Og det var heri Biskop Mynster praktiserede med Mesterskabets Virtuositet.

Lad mig, for at tage et Exempel, erindre om Noget, som dog endnu ikke kan være glemt, og som oplyser hvad jeg mener, og hvor de tvende Biskopper den afdøde og den nulevende, Mynster og Martensen, ere Personerne.

Da Martensen nogle Aar havde været Professor, begyndte der i Kjøbenhavn at tales om, at Prof. Martensen følte en Trang til, foruden sin Virksomhed ved Universitetet, tillige at forkynde Ordet for Menigheden.

Skjønt! Martensen er Professor, har, menneskelig talt, gjort Lykke — nu vel, denne Trang til tillige at forkynde Ordet for Menigheden, den vil han holde reen, fremmed for enhver Bestemmelse af det Endelige, af timelig Løn og Deslige; thi det er en virkelig religieus Trang i ham. Og Sagen er jo let bragt istand; han beder blot, naar han føler Trangen, en af Byens Præster at indrømme ham sin Prædikestol: enhver Præst vil gjøre det med Fornøielse.

Hvis Martensen havde gjort det saaledes: saa sandt som jeg hedder Søren Kierkegaard, det havde ikke fundet Naade for Biskop Mynsters Øine. Med sin fine Næse havde Biskop Mynster strax lugtet: et Menneske, der i den Forstand har Trang, er ikke af mine Folk; og mig som Kirke-Styrer er den Art Trang i inderste Hjerte imod; hvorvidt en saadan Trang kan føre et Menneske, er

umuligt at beregne. Saaledes var Biskop Mynster, det kan Ingen bedre vide end jeg, som veed det deraf, at Biskop Mynster vistnok anslog det som en stor Naade (hans Fjender vare tilbøielige til at forstaae det som Frygt) han viste mig, ved endog blot at tolerere mig, end sige — noget ganske Overordentligt! — ved at holde en Klat af mig. Thi min hele Tilværelse var ham i høieste Grad imod, bøiedes aldeles ikke efter det eneste af ham faktisk om Mandagen anerkjendte christelige Paradigma, den fuldkommengjorte Christendoms Paradigma, at enhver Stræben for det Uendelige er maalbar for endelig Løn og Fordeel, hvad en herskelysten Mand ogsaa gjør rigtigst i at anerkjende som eneste Paradigma; thi hvad der bøies efter det, er saare let, kun altfor let at magte og kudske.

Men tilbage til Prof. Martensens Trang. Hvad om denne Trang tilfredsstilledes ved at blive: Hof-Prædikant? Das ist was Anders! Det er 400 Rd. for 12 Prædikener, og derved tillige en Udsigt til Bispestolen gjort sandsynligere, som ellers blev meget tvivlsom. Forresten kan der naturligviis i den Stilling ikke være mere Tale om at samle Menighed om sig, end hvis han qua Professor havde valgt en bestemt Kirke, og (hvad der havde været uendelig let at opnaae) benyttet Prædikestolen hver 6te Søndag.

Altsaa: Hof-Prædikant; 400 Rd. for 12 Prædikener; Bispestolens Muliggjørelse: nu var det efter Biskop Mynsters Hoved, nu kunde han paa enhver Maade forstaae og billige og sympathisere med denne Trang, finde det smukt med den Trang, Martensen føler til ogsaa at forkynde Ordet for Menigheden. Roligt spillede den herskelystne Kirke-Styrer om Aftenen sin animerede L'hombre, var Oprømtheden selv; thi af den Sort Trang som denne Martensenske har man ingen Bevægelse at befrygte, tværtimod er den just det Rigtige for at qvæle Aand.

Altsaa, i Texten: en religieus Trang; og Noten: Hof-Prædikant, 400 Rd., Udsigt til Bispestolen. Dog den godmodige Befolkning mærker Intet, den er rørt ved denne religieuse Trang; „hvor det er smukt, at Martensen føler en saadan religieus Trang,

hvilken Tillid maa man ikke have til en Mand, der føler en saa dyb Trang til at forkynde Ordet." Dette er Øienforblindelse.

Og paa Øienforblindelse var hele Biskop Mynsters Kirke-Styrelse indrettet; hans Virtuositet i Tvetydighed var blevet hans anden Natur.

I en Række af Aar tog han med en beundringsværdig Virtuositet en Samtid, christeligt, ved Næsen, en Samtid, der saa taknemligt vil reise ham et Monument, formodentlig i Egenskab af, hvad Martensen har ladet ham avancere til: Sandhedsvidne, et af de rette, en af den hellige Kjæde, Martensen, der lige saa godt som jeg veed, at Biskop Mynsters Hemmelighed var Epicuræerens, Hedonikerens, „den Nydelsessyges": après nous le déluge — ja, det veed han lige saa godt som jeg; skulde han ville negte det, skal jeg komme hans Hukommelse til Hjælp.

Hvorledes kunne I troe, I, som tage Ære af hverandre? (Joh. 5, 44).

[Paa Kladden:] d. 15 Juli 55.

Her er atter Dødsdommen over al officiel Christendom!

Dette uhyre Luftcastel: en christen Verden, christne Stater, Riger, Lande; denne Legen med Millioner Christne, som gjensidigt anerkjende hinanden i Middelmaadighed, men dog alle ere Troende: dette Hele er hvilende paa en Grundvold, som ifølge Christi egne Ord gjør det at troe umuligt.

Det nye Testamentes Christendom er at elske Gud i et Modsætnings-Forhold til Mennesker, at lide af Menneskene, for sin Tro, for Læren at lide af Menneskene. Kun det er at troe; at tage Ære af hverandre gjør at troe umuligt.

Som jeg siger: Christendommen er slet ikke til. Den Art Lidenskab, der hører til for i den fuldkomneste Udsondring, i et Modsætnings-Forhold til Menneskene at have ene med Gud at gjøre (og kun dette forstaaer Christus ved at troe, hvorfor han ogsaa

i Modsætning til det „at tage Ære af Mennesker", v. 41, eller at tage Ære af hverandre taler om „at søge den Ære, som er af den eneste Gud" v. 44), den Art Lidenskab forekommer slet ikke mere. Den Sort Mennesker, som nu leve, kunne slet ikke taale noget saa Stærkt som det nye Testamentes Christendom (de vilde døe deraf eller gaae fra Forstanden), aldeles i samme Forstand som Børn ikke kan taale stærke Drikke, hvorfor man laver lidt Limonade til dem — og officiel Christendom er Limonade-Piank for den Art Væsener, som nu kaldes Mennesker, er det Stærkeste de kan taale; og dette Piank kalde de saa i deres Sprog Christendom, ligesom jo Børn kalde deres Limonade Viin.

I „Christenhed" gaaer Christendommen, det at være Christen efter dette Paradigma: den og den Mand, det er en herlig Mand, en sand Troens Mand: han bør være Ridder .... aah, det er for lidt for en saa udmærket Troens Mand: han bør være Commandeur o. s. v. o. s. v. Og til Grund for Ridderen, Commandeuren, Consistorialraaden, Conferentsraadens velsignelsesrige Virksomhed lægges bestandigt det nye Testamente, hvori staaer: hvorledes kunne I troe, I som tage Ære af hverandre? Det er, Christenheden gjør, fra Slægt til Slægt, fra Aarhundrede til Aarhundrede det Kunststykke at declinere mensa efter domus.

Derfor vil jeg hellere end med den yderste Tusinddedeel af Neglen paa min lille Finger at deeltage i officiel Christendom, uendeligt hellere vil jeg deeltage i følgende Alvor. Man kjøber en Fane i Isenboden; den udfoldes; med stor Høitidelighed træder jeg hen til den, oprækker de tre Fingre og sværger til Fanen. Costumeret med Trekantethat, Patrontaske, Sabel (Alt fra Isenboden) bestiger jeg derpaa en Kjephest, for, sluttet til de Andre, at gjøre et Indhug paa Fjenden, med Foragt for Dødsfaren, hvori jeg synligt styrter mig, med Alvor som Den, der veed, hvad det betyder at have svoret til Fanen. Oprigtigt talt jeg er ingen Ven af at deeltage i den Sort Alvor; men naar galt skal være dog uendeligt hellere end at deeltage i den officielle Christendoms, i Søndags-Gudsdyrkelsens, de Eedfæstedes Alvor. Det Første er dog kun at gjøre Nar af sig selv, det Sidste er at gjøre Nar af Gud.

Hvad Gjensvaret svarer.

[Paa Kladden:] 9 Juli.

Der er skrevet Folianter og Folianter for at vise og vise, hvorpaa man skal kjende hvad der er sand Christendom.

Dette lader sig gjøre paa en langt simplere Maade.

Tilværelsen er: akustisk. Agt blot naa, hvad Gjensvaret svarer, og Du skal strax vide, hvilket der er hvilket.

Naar da En forkynder Christendom i denne Verden saaledes, at Gjensvaret svarer „herlige, dybe, alvorsfulde Christen, Du bør ophøies i Fyrstestanden o. s. v.": saa viid dette betyder, at hans Christendoms Forkyndelse er, christeligt, en nedrig Løgn. Det er ikke ubetinget vist, at En, der gaaer med Bøilen om Benet, er en Forbryder, thi man har Exempler paa, at den borgerlige Øvrighed har dømt en Uskyldig; men det er evig vist, at Den, som — ved at forkynde Christendom! — vinder alt Jordisk, han er en Løgner, en Bedrager, han har paa eet eller andet Punkt forfalsket den Lære, der af Gud er lagt saaledes an, i et saadant stridende Forhold til denne Verden, at det er umuligt, evigt umuligt, sandt at forkynde hvad Christendom i Sandhed er uden at komme til at lide i denne Verden, forskudt af den, forhadt, forbandet.

Naar En forkynder Christendom saaledes, at Gjensvaret svarer „han er gal": saa viid, dette betyder, at der er betydelige Momenter af sand Christendom i hans Forkyndelse, men uden at den dog er det nye Testamentes Christendom. Han maa have truffet Punktet; men formodentlig trykker hverken hans mundtlige Forkyndelse eller hans Forkyndelse ved sin Leven stærkt nok, saa han, christeligt, glider for let over, hans Forkyndelse dog ikke er det nye Testamentes Christendom.

Men naar En forkynder Christendom saaledes, at Gjensvaret svarer „bort af Jorden med det Menneske, han fortjener ikke at leve": saa viid, dette er det nye Testamentes Christendom.

Der staaer aldeles uforandret som i vor Herres Jesu Christi Tid Livsstraf paa at forkynde hvad Christendom i Sandhed er, at den er, hadende sig selv at elske Gud, hadende sig selv at have

alt Det, hvori et Menneske har sit Liv, alt Det, der for ham er Livet, Det, for hvis Skyld han, selvisk, vil have Gud til Hjælp for at faae det, eller for at trøstes over, at han ikke faaer det eller over Tabet af det — der staaer aldeles uforandret Livsstraf paa at forkynde det i Charakteer. At forkynde det i Charakteer; thi hvis Forkynderen, hvad jo i vore Tider ansees for det langt Større, spiller den Objektive, saa hans Liv udtrykker lige det Modsatte, saa faae vi Former af det Interessante, som aldrig reise Forfølgelse; tvertimod, al Charakteerløshed behager denne Verden.

Men „Christenheds" Fortjeneste er: ved Hjælp af Læren om at Christendommen er perfectibel at have gjort Christendommen om til Verdslighed. Herved falder naturligviis Forfølgelse bort, thi det er jo utænkeligt at Verdslighed skulde forfølge Verdslighed. Dette var den første Løgn: at gjøre Christendom om til Verdslighed. Den anden Løgn er saa: at Verden nu er blevet tolerant, har gjort et Fremskridt, at der ikke mere finder Forfølgelse Sted — der er nemlig ikke Noget at forfølge.

Ja, Christendommen er perfectibel! Og det gaaer bestandigt fremad! Christendommen kom ind i Verden og fandt denne fortabt i Verdslighed og jordisk Higen og Stræben. Christendommen lærte saa: Forsagelse. Men, siger Christenhed, Christendommen er perfectibel, herved kan vi ikke blive staaende, Forsagelse er et Moment; vi maae gaae videre — til: Profiten leve! Hvor raffineret! Hedenskabet var Verdslighed før Forsagelse, Christenheds Verdslighed er med Paastand paa at være: høiere end Forsagelsen, som er en Eensidighed.

At „Christenheds" Forbrydelse er at sammenligne med det, uberettiget at ville tilvende sig en Arv.

[Paa Kladden:] d. 24 Aug.

En Mand døer, og indsætter En til Arving af hele sin Formue — men der er en Betingelse, Noget som fordres af Arvingen; og dette behager Arvingen ikke. Hvad gjør han saa? Han bemægtiger

sig den efterladte Formue — thi han er jo Arvingen, siger han; og giver Forpligtelsen en god Dag.

Dette er, hvad Enhver veed, Uredelighed; det er Løgn, at han udenvidere er Arving til Formuen, han er det kun under Vilkaar af at overtage Forpligtelsen, ellers er han ikke mere Arvingen end et hvilketsomhelst andet Menneske.

Saaledes med „Christenhed". Christendommen er en Gave, om Du saa vil, ved Testament efter Verdens Frelser bestemt for Menneskeheden. Men der er en Forpligtelse; med Hensyn til Christendommen er Forholdet dette: Gaven og Forpligtelsen svare aldeles ligeligt til hinanden, i samme Grad som Christendommen er Gave er den ogsaa Forpligtelse.

„Christenheds" Gavtyvestreeg er nu at tage Gaven — og give Forpligtelsen en god Dag, at ville være Arving til Gaven, men uden at overtage Forpligtelsen, er at ville give det Udseende af, at Menneskeheden jo er Arvingen, hvem Verdens Frelser selv har indsat til Arving, medens Sandheden er, at kun under Jagttagelse af Forpligtelsen er Menneskeheden, eller rettere (thi netop fordi der er en Forpligtelse, kan et saadant Abstraktum som „Menneskehed" kun høist uegentlig kaldes Arvingen) hver Enkelt i Menneskeheden Arving.

Dog hykkelsk som Alt med „Christenhed" er, har man givet det Udseende af, at Christenhed jo ogsaa holdt paa, at Christendom er en Forpligtelse — man maa være døbt. Ak! Det er ellers at gjøre det forbistret kort af med Forpligtelsen! En Sjat Vand over det spæde Barns Hoved i den treenige Guds Navn: det er Forpligtelse!

Nei, Forpligtelsen er: Jesu Christi Efterfølgelse.

Dog skal den med, og skal Gave og Forpligtelse staae i lige Forhold til hinanden, lige saa meget Forpligtelse som Gave: saa betakker „Menneskeheden" sig for Christendommen, saa er der ikke Andet for, saa maa der gribes til Falsk — og saa har Du „Christenhed", hvis Forbrydelse er uberettiget at ville tilvende sig en Arv.

Naar er „Øieblikket"?

[Paa Kladden:] 29 Mai 55.

Øieblikket er, naar Manden er der, den rette Mand, Øieblikkets Mand.

Dette er en Hemmelighed, som evigt vil blive skjult for al verdslig Klogskab, Alt, hvad der kun er til en vis Grad.

Den verdslige Klogskab stirrer og stirrer paa Begivenheder og Omstændigheder, regner og regner, menende, at den skulde kunne destillere Øieblikket ud af Omstændighederne, saa selv blive Magt ved Hjælp af Øieblikket, dette det Eviges Gjennembrud, forynges, hvad den høiligt trænger til, ved Hjælp af det Ny.

Men forgjeves; det lykkedes og vil i al Evighed aldrig lykkes Klogskaben med dette Surrogat, saa lidet, lige saa lidet som det lykkes ved alle Toilettes Kunster at tilveiebringe: Natur-Skjønhed.

Nei, kun naar Manden er der, og naar han vover som der skal voves (hvilket just verdslig Klogskab og Middelmaadighed vil undgaae), saa er Øieblikket — og Øieblikkets Mand lystre saa Omstændighederne. Dersom der ikke kommer noget Andet ind i Spillet end verdslig Klogskab og Middelmaadighed, saa kommer Øieblikket aldrig. Det kan blive ved i 100,000 og Millioner Aar, bestandigt det Samme: det seer maaskee ud som maatte det nu snart komme; men saa længe det kun er verdslig Klogskab og Middelmaadighed o. D., kommer Øieblikket ikke, saa lidet som en Ufrugtbar avler Børn.

Men naar den rette Mand kommer, ja, saa er Øieblikket. Thi Øieblikket er just Det, som ikke ligger i Omstændighederne, det Nye, Evighedens Islæt — men i samme Nu magter det i den Grad Omstændighederne, at det skuffende (beregnet paa at holde verdslig Klogskab og Middelmaadighed for Nar) seer ud, som fremgik Øieblikket af Omstændighederne.

Der er Intet, som verdslig Klogskab æggesygt er saa forhippet paa, som paa Øieblikket, hvad gav den ikke for at kunne regne rigtigt! Dog er Ingen vissere udelukket fra nogensinde at gribe Øieblikket end just verdslig Klogskab. Thi Øieblikket er Himlens

Gave til — saaledes vilde en Hedning sige — til den Lykkelige og Dristige, men en Christen siger: til den Troende. Ja, dette af verdslig Klogskab saa dybt Foragtede eller høist med laante Talemaader søndagshøitideligt Udpyntede, dette at troe, det og kun det forholder sig som Mulighed til Øieblikket. Verdslig Klogskab er evig udelukket, foragtet og afskyet som den er i Himlen mere end alle Laster og Forbrydelser; thi den er i sit Væsen af Alt meest tilhørende denne usle Verden, og meest af Alt fjernt fra at have med Himlen og det Evige at gjøre!

Min Opgave.

[Paa Kladden:] 1 Sept. 55.

„Jeg kalder mig ikke en Christen, siger ikke mig selv at være en Christen.“ Det er dette jeg bestandigt maa gjentage, hvad Enhver, der vil forstaae min, ganske særlige Opgave, maa øve sig i at kunne fastholde.

Ja, jeg veed det nok, det lyder næsten som et Slags Galskab i denne christne Verden, hvor Alle og Enhver er Christen, hvor det at være Christen er Noget, som da naturligviis Enhver er: at der En siger om sig selv: jeg kalder mig ikke en Christen; og En, hvem Christendommen i den Grad beskjeftiger, som den beskjeftiger mig.

Men anderledes kan det ikke være; det Sandere maa altid tage sig ud som en Art Galskab — i Vrøvlets Verden; og at det er en Vrøvlets Verden, hvori jeg lever, at den er det blandt Andet ogsaa just ved dette Vrøvl, at saadan udenvidere Enhver er Christen: det er vist nok.

Dog forandre mit Udsagn, hverken kan, vil eller tør jeg — ellers vilde der maaskee ogsaa indtræde en anden Forandring: at den Magt, en Almagt er det, som særligen bruger min Afmagt, slog Haanden af mig og lod mig seile i min egen Sø. Nei, forandre mit Udsagn hverken kan, vil eller tør jeg; jeg kan ikke tjene disse

Legioner af næringsdrivende Gavtyve, jeg mener Præsterne, som ved at forfalske Bestemmelsen Christen have, for Næringsbrugets Skyld, faaet Millioner og Millioner Christne: jeg er ikke en Christen — og uheldigviis, jeg kan gjøre det aabenbart, at de Andre ere det heller ikke, ja, endnu mindre end jeg; thi de indbilde sig at være det, eller de tillyve sig at være det, eller de (som Præsterne) indbilde Andre, at de ere det, hvorved Præste-Næringsveien bliver florerende.

Det Synspunkt jeg har at udvise og udviser, er af en saadan Eiendommelighed, at jeg i Christenhedens 1800 Aar ganske bogstavelig intet Analogt, intet Tilsvarende har at holde mig til. Og saa saaledes — ligeoverfor 1800 Aar — staaer jeg ganske bogstavelig ene*).

Den eneste Analogie jeg har for mig er: Socrates; min Opgave er en socratisk Opgave, at revidere Bestemmelsen af det at være Christen: selv kalder jeg mig ikke en Christen (holdende Idealet frit), men jeg kan gjøre aabenbart, at de Andre ere det endnu mindre.

Du Oldtidens ædle Eenfoldige, Du det eneste Menneske, jeg beundrende anerkjender som Tænker: det er kun Lidt, der er opbevaret om Dig, blandt Mennesker den eneste sande Intellectualitetens Martyr, lige saa stor qua Charakteer som qua Tænker;

---

*) Anm. Forsaavidt jeg har gjort en criticerende Bemærkning i Forhold til „Apostelen", da er herved Følgende at observere. 1) Jeg er fuldkommen i min Ret; thi Apostelen er kun et Menneske. Og min Opgave fordrer at forfølges indtil det Yderste; findes der i Apostelens Forkyndelse end det Mindste, der kunde forholde sig til, hvad der i Aarhundredernes Løb er blevet det al sand Christendom fortærende Sophistiske: saa maa jeg gjøre Anskriget, at ikke Sophisterne udenvidere beraabe sig paa Apostelen. 2) Er det af stor Vigtighed især for Protestantismen, for at bøde paa den uhyre Forvirring, Luther har afstedkommet ved at vende Forholdet om og egentlig criticere Christus ved Paulus, Mesteren ved Discipelen. Jeg derimod har ikke criticeret Apostelen, som var jeg selv Noget, jeg der ikke engang er en Christen; det jeg har gjort er: at holde Christi Forkyndelse ved Siden af Apostelens. 3) Eet er intellectuelt at kunne gjøre en dialektisk sand Bemærkning, noget Andet at ville forkleine, svække Apostelen, hvad jeg vistnok er saa langt fra som Nogen.

men dette Lidet hvor uendelig Meget! Hvor jeg, bort fra disse Bataillоner af Tænkere, som „Christenhed" stiller i Marken under Navn af christelige Tænkere — thi ellers har der dog i Aarhundredernes Løb levet i Christenhed nogle ganske enkelte betydelige Tænkere — kan længes efter blot en halv Time at kunne tale med Dig!

Det er i et Dyb af Sophistik „Christenhed" ligger, langt, langt værre end da Sophisterne florerede i Grækenland. Disse Legioner Præster og christelige Docenter, de ere alle Sophister, ernærende sig — her er jo ifølge Oldtiden Sophistens Charakteristiske — af at bilde Dem, som Intet forstaae, Noget ind og saa at gjøre dette Menneske-Tal til Instantsen for, hvad Sandhed, hvad Christendom er.

Men jeg kalder mig ikke en Christen. At dette er meget generende for Sophisterne, forstaaer jeg meget godt, forstaaer meget godt, at de langt hellere saae, at jeg med Pauker og Trompeter forkyndte mig selv at være den eneste sande Christen, forstaaer ogsaa meget godt, at man forsøger, usandt, at fremstille min Optræden saaledes. Men man narrer mig ikke! I en vis Forstand er jeg saare let at narre; jeg er næsten blevet narret i ethvert Forhold hvori jeg har været — men saa har det været, fordi jeg selv har villet det. Naar jeg ikke selv vil: er der i min Samtid Ingen, som narrer mig, et afgjort Politie-Talent, som jeg er.

Altsaa man narrer mig ikke: jeg kalder mig ikke en Christen. I en vis Forstand synes det saa let nok at blive mig qvit; thi de Andre ere jo saa alle ganske anderledes Karle, de ere sande Christne. Ja, ja, saaledes synes det. Men det er ikke saaledes; thi just fordi jeg ikke kalder mig Christen, er det umuligt at blive mig qvit, mig, der saa har den forbistrede Egenskab, at jeg, just ogsaa ved Hjælp af at jeg kalder mig ikke en Christen, kan gjøre det aabenbart, at de Andre ere det endnu mindre.

O, Socrates! Havde Du med Pauker og Trompeter forkyndt Dig som den meest Vidende, vare Sophisterne snart blevne færdige med Dig. Nei, Du var den Uvidende; men Du havde tillige den forbistrede Egenskab, at Du (just ogsaa ved Hjælp af, at Du

selv var den Uvidende) kunde gjøre aabenbart, at de Andre vare endnu mindre Vidende end Du, de vidste ikke engang, at de vare Uvidende.

Men som det gik Dig (efter hvad Du siger i Dit „Forsvar", som Du ironisk nok har kaldet den grusomste Satire over en Samtid), at Du derved paadrog Dig mange Fjender, ved at gjøre det aabenbart, at de vare Uvidende; og som man paaduttede Dig, at Du selv maatte være hvad Du kunde vise, at de Andre ikke vare, og derfor i Misundelse fattede Nag til Dig: saaledes er det ogsaa gaaet mig. Det har reist Forbittrelse mod mig, at jeg kan gjøre aabenbart, at de Andre ere endnu mindre Christne end jeg, som dog er saa meget forholdende mig til Christendom, at jeg sandt seer og vedgaaer, at jeg ikke er en Christen. Og man vil paanøde mig, at dette, at jeg ikke er en Christen, kun er en skjult Form for Hovmod, at jeg vel maa være, hvad jeg kan vise de Andre ikke ere. Men dette er en Misforstaaelse, det er aldeles sandt: jeg er ikke en Christen; og det er en overilet Slutning, at fordi jeg kan vise, at de Andre ikke ere Christne, jeg derfor selv maa være det, lige saa overilet som af, at En er f. E. $^{1}/_{2}$ Qvarteer høiere end Andre strax at slutte ergo er han 6 Alen.

* *

Min Opgave er at revidere Bestemmelsen: Christen. Der lever kun eet eneste Menneske, som har Forudsætninger til at kunne levere en virkelig Kritik over min Arbeiden: det er mig selv. Der var derfor noget Sandt i, hvad allerede for en Deel Aar siden nuværende Provst Kofoed-Hansen sagde til mig i Anledning af at han havde paatænkt at levere en Critik over Afsluttende Efterskrift, at han, ved at læse den i Afsluttende Efterskrift indeholdte Critik over den tidligere Forfatter-Virksomhed, opgav at ville criticere, hvor Forfatteren var den Eneste, der kunde præstere en virkelig Critik. Nei, der er i Samtiden ikke en Eneste, som har Forudsætninger til at kunne levere en Critik over min Arbeiden. Den Eneste, der leilighedsviis har sagt et sandere Ord om min

Betydning, er Prof. R. Nielsen; men dette Sande har han haft fra privat Samtale med mig.

Naar nu saa competente Instantser som f. E. Dhrr. Israel Levin, Davidsen, Siesby, eller saa uomtaagede Tænkere som Grüne, eller saa aabne Charakterer som Anonymer o. s. v. — naar alt Sligt skal, og ligeoverfor en saa vel underrettet Domstol som Publikum, bedømme en saadan Eiendommelighed: følger det af sig selv, at det maa blive til — ja til hvad det er blevet til, hvad der kun smerter mig paa det lille Folks Vegne, der ved saadant Forhold virkelig gjøres latterligt qua Folk.

Men selv om een eller anden dog adskilligt bedre Underrettet paatager sig at ville sige Noget om mig og min Opgave: det bliver egentligen ikke til Andet, end at han, efter et flygtigt Blik paa Mit, nu i en Fart finder eet eller andet Tidligere, hvilket han erklærer for at være Tilsvarende.

Paa den Maade bliver det alligevel ikke til Noget. Hvad et Menneske med mit Otium, min Flid, mine Evner, min Dannelse (hvad jo Biskop Mynster har givet mig Attest for paa Prent) har anvendt ikke blot 14 Aar men i Grunden hele sit Liv paa, det Eneste han har levet og aandet for: at saa een eller anden Præst, høist en Professor, ikke skulde behøve mere end et flygtigt Blik for at kunne vurdere det, er dog en Taabelighed. Og at hvad der i den Grad har været særligt mærket, at det strax har haft Stemplet „den Enkelte — jeg er ikke en Christen", hvad ganske vist ikke er forekommet i Christenhedens 1800 Aar, hvor Alt er stemplet „Menighed, Samfund — jeg er en sand Christen": at saa een eller anden Præst, høist en Professor, strax skulde finde en Analogie hertil, er ogsaa en Taabelighed; ved et omhyggeligere Eftersyn vilde han netop opdage, at det er en Umulighed. Men det er Det man ikke finder Umagen værd, man foretrækker et flygtigt Blik paa Mit og et lige saa flygtigt paa det Tidligere, og saa har man strax Analogier nok for Mit, hvad Publikum strax kan forstaae.

Dog er det som jeg siger: der er i Christenhedens 1800 Aar aldeles intet Tilsvarende, intet Analogt til min Opgave; det er i „Christenhed" første Gang.

Det veed jeg, veed ogsaa, hvad det har kostet, hvad jeg har lidt, hvilket dog kan udtrykkes ved eet eneste Ord: jeg var aldrig som Andre. O, i Ungdommens Dage af alle Qvaler rædsomste, intensiveste: ikke at være som Andre, aldrig at leve nogen Dag uden smerteligt at mindes om, at man ikke er som Andre, aldrig at kunne løbe med i Flokken, Ungdommens Lyst og Glæde, aldrig frit at kunne give sig hen, altid, saasnart man vilde vove det, smerteligt mindet om Lænken, Særskilthedens Afsondring, der, indtil Fortvivlelse smerteligt, skiller En fra Alt hvad der hedder menneskeligt Liv og Munterhed og Glæde. Sandt, man kan ved de frygteligste Anstrengelser stræbe at skjule over, hvad man i den Alder forstaaer som sin Vanære, at man ikke er som de Andre; det kan maaskee til en vis Grad lykkes: men Qvalen er dog alligevel i Hjertet; og det er dog kun til en vis Grad, saa en eneste Uforsigtighed kan hævne sig frygteligt.

Med Aarene forvindes saa vistnok denne Smerte mere og mere; thi alt som man mere og mere bliver Aand, smerter det ikke, at man ikke er som Andre, Aand er just: ikke at være som Andre.

Og saa kommer da maaskee endelig et Øieblik, hvor den Magt, som saaledes engang har — ja, saa syntes det stundom — næsten mishandlet En, forklarer sig og siger: „har Du Noget at beklage Dig over, synes det Dig, at jeg, i Sammenligning med hvad der gjøres for andre Mennesker, har forfordelet Dig, om jeg end — af Kjerlighed — har maattet forbittre Dig Din Barndom, baade Din tidligere og sildigere Ungdom, synes det Dig, at jeg har narret Dig ved hvad Du fik i Stedet?" Og dertil kan saa kun Svaret blive „nei, nei, uendelige Kjerlighed", medens dog vistnok Menneskenes Mængde i høieste Grad vilde betakke sig for Det, jeg paa en saa qvalfuld Maade er blevet.

I saadanne Qvaler som mine opdrages nemlig et Menneske til at kunne bære at være en Offret; og den uendelige Naade, der vistes og vises mig, er at være udseet til at være en Offret, at være udseet dertil, ja, og saa Eet endnu, under Almagtens og Kjerlighedens samvirkende Indflydelse at være udviklet til at

kunne fastholde, at dette er den høieste Grad af Naade, som Kjerlighedens Gud kan vise mod Nogen, derfor kun mod de Elskede.

Min kjere Læser, Du seer, det gaaer ikke løs paa Profiten; det bliver først Tilfældet efter min Død, naar de eedfæstede Næringsdrivende ville tage ogsaa mit Liv til Indtægt for Saltmads-Tønden.

Christendommen ligger saa høit, at Det, den forstaaer ved Naade, er hvad alle Profane (procul, o procul este profani) ville af Alt meest betakke sig for. Løgne-Præsterne eller Præsterne faae Naaden forvandlet til Aflad; Naaden bestaaer i, at Mennesket har, ganske ligefrem, Profit af Gud, og Præsten Profit af Menneskene, hvem han indbilder dette, indbydende dem med Christi Ord „kommer hid Alle", hvilke Ords sande Betydning er, at Indbydelsen unegteligt er til Alle, men at det, naar det kommer til Stykket, og det skal staae fast, hvad det er Christus indbyder dem til (i Efterfølgelse at blive en Offret), og dette ikke gjøres om til Noget, som behager Alle: saa vil det vise sig, som i Samtidigheden med Christus, at Alle af Alt meest betakke sig for dette, og at kun ganske undtagelsesviis en ganske sjelden Enkelt følger Indbydelsen, og af disse Enkelte atter kun en ganske Enkelt følger Indbydelsen saaledes, at han fastholder, at det er en uendelig, en ubeskrivelig Naade, der vises ham: at offres. En ubeskrivelig Naade; thi det er den eneste Maade, paa hvilken Gud kan elske et Menneske og være elsket af et Menneske; men det er jo en uendelig Naade, at Gud vil det og vil tillade det. Saa blæse være med, at der, for en Forsigtigheds Skyld, for at fjerne alt Profant, er anbragt som Mellembestemmelse: at blive offret. Og det vilde ogsaa næsten være væmmeligt, lummert, qvalmt, benauende, at det at være elsket af Gud og at turde elske ham, skulde, aandløst, fæisk, belemres med, at man havde Profit deraf!

Du menige Mand! Det nye Testamentes Christendom er noget uendelig Høit, men vel at mærke ikke saaledes det Høie, at det forholder sig til Forskjellen mellem Menneske og Menneske i

Henseende til Begavethed o. D. Nei, det er for Alle. Enhver, ubetinget Enhver — hvis han ubetinget vil, vil ubetinget hade sig selv, vil ubetinget finde sig i Alt, lide Alt (og det kan jo Enhver, hvis han vil): saa er dette uendelig Høie tilgængeligt for ham.

Du menige Mand! Jeg har ikke afsondret mit Liv fra Dit; Du veed det, jeg har levet paa Gaden, er kjendt af Alle; videre, jeg er ikke blevet til Noget, tilhører ingen Stands-Egoisme: saa hvis jeg tilhører Nogen, maatte jeg tilhøre Dig, Du menige Mand, Du som dog engang, forlokket af En, der, tjenende Dine Penge, affecterede at ville Dit Vel, har været villig nok til at finde mig og min Tilværelse latterlig, Du som dog mindst af Alle har Grund til at være utaalmodig over eller burde være uskjønsom ved, at jeg er med, hvad de Fornemmere snarere have haft Grund til, fordi jeg ikke afgjort har sluttet mig til dem, men kun holdt en løs Forbindelse med dem.

Du menige Mand! Jeg dølger det ikke for Dig, at efter mine Begreber er det at være Christen noget saa uendelig Høit, at der (hvad baade Christi Liv bekræfter, naar man agter paa hans Samtid, og hvad hans Forkyndelse, naar man tager den nøie, antyder) bestandigt kun ere Enkelte, som naaer det: dog er det muligt for Alle. Men Eet besværger jeg Dig for Gud i Himlens Skyld og ved Alt hvad helligt er: flye Præsterne, flye dem, disse Afskyelige, hvis Næringsvei er at forhindre Dig i endog blot at blive opmærksom paa hvad sand Christendom er, og derved at forvandle Dig, omtaaget af Galimathias og Sandsebedrag, til hvad de forstaae ved en sand Christen, et betalende Medlem af Statskirke, Folkekirke o. D. Flye dem; kun at Du da passer paa at betale dem villigt og prompt hvad Penge de skal have. Med hvem man foragter, maa man da for ingen Priis have Penge-Mellemværende, at det maaskee skulde hedde, det var for at slippe for at betale, at man skyede dem. Nei, betal dem dobbelt, at Din Uenighed med dem ret kan blive tydelig: at Det, der beskjeftiger dem, slet ikke beskjeftiger Dig, Pengene; og at derimod Det, der ikke beskjeftiger dem, beskjeftiger Dig uendeligt, Christendommen.

Smaa-Bemærkninger.

[Paa Kladden:] d. 2 Aug.

1.

Præsternes Gudsdyrkelse.

Dan et ganske vilkaarligt Exempel, for desto tydeligere at see Sandheden!

Lad os antage, at Guds Villie var, at vi Mennesker ikke maatte tage i Dyrehaven.

Dette kunde naturligviis „Mennesket" ikke indlade sig paa. Hvad vilde saa skee? Det vilde skee, at „Præsterne" udfandt, at naar man f. E. velsignede den firstolede Holstenskvogn og slog Korsets Tegn over Hestene: saa blev det at tage i Dyrehaven Gud velbehageligt.

Følgen vilde altsaa blive, at der aldeles uforandret blev taget lige saa meget i Dyrehaven som nu, kun at det nu var blevet lidt dyrere, kostede maaskee 5 Rd. mere for Standspersoner, 5 Rd. til Præsten, og 4 β for Fattigfolk. Men saa vilde Dyrehavstourene ogsaa have det Tryllerie: tillige at være Gudsdyrkelse.

Maaskee hittede Præsterne ogsaa paa selv at gjøre Forretning som Heste- og Vogn-Udleiere, saa naar det skulde være Gud rigtigt velbehageligt, at man tog i Dyrehaven, maatte Vognen være leiet hos Præsterne, maaskee en Præst være med, maaskee endog — saa blev det Gud ganske særdeles velbehageligt — en Præst være: Kudsk, maaskee endog — saa blev det i aller allerhøieste Grad Gud velbehageligt — en Bisp være Kudsken. Men at naae dette det aller allerhøieste Maximum af Gud-Velbehagelighed vilde være saa dyrt, at den Art Gudsdyrkelse kun kunde være forbeholdt Dem, der ogsaa ifølge den fuldkommengjorte Christendom (thi det nye Testamente har, som bekjendt, en anden Opfattelse) ere de Eneste, der have Raad til fuldkomment at tækkes Gud: Millionairer.

2.

Præsten — Skuespilleren.

Skuespilleren er en ærlig Mand, som ligefrem siger: jeg er en Skuespiller.

Det fik man aldrig en Præst til at sige, for ingen, ingen Priis.

Nei, „Præsten", han er jo lige det Modsatte af en Skuespiller, han jo endog aldeles interesseløst (da han veed, det ikke angaaer ham) opkaster og besvarer det Spørgsmaal, om en Skuespiller kan begraves i christen Jord. Det falder ham aldeles ikke ind — Mester-Stykke af scenisk Kunst, hvis det ikke er Dumhed -- at han jo er medinteresseret i dette Spørgsmaals Afgjørelse, ja, at selv om det afgjordes i Faveur af Skuespilleren, det dog altid kunde blive tvivlsomt, om det er forsvarligt, at Præsten begraves i — christen Jord.

3.

„Præsten" som Skjermbrædt.

Som i Handels-Verdenen En har en Compagnon, noget nær en fingeret Størrelse, en reen Form — men, naar der er Tale om at handle maaskee lidt uegennyttigt, lidt skaansomt, ikke at være altfor egoistisk, ja, saa hedder det: „min gode Mand, vær forvisset, jeg for mit Vedkommende, jeg vilde med Fornøielse tjene Dem, jeg er blød om Hjertet; men min Compagnon, det kan der aldeles ikke tænkes paa at bevæge ham." Det Hele er naturligviis en Gavtyvestreeg, beregnet paa at kunne være saa sneverhjertet, saa kræmmerbesjelet, som muligt, og dog tillige give sig Skin af at være noget ganske Andet .... hvis man blot ikke havde den Compagnon.

Som man i det praktiske Liv har en Hustrue — og naar der da kommer en Anledning, hvor det sømmede sig for En at handle lidt modigt, behjertet, man da siger: „ja, mine Venner, værer forvissede, hvad mig angaaer, jeg har Hjertet paa rette Sted, var villig nok; men min Kone, det kan aldeles ikke hjælpe mig at

ville tænke paa Sligt." Naturligviis er det Hele en Gavtyvestreeg, hvorved man vil naae paa eengang at være en Cujon og nyde Fordelen deraf i Livet, og tillige at være en behjertet Karl .... hvis man blot ikke var saa uheldig at have den Kone.

Saaledes betyder „Præstens" Tilværelse at betrygge Samfundet Hykleriet. „Vi har intet Ansvar, vi ere Menige; vi holde os til Præsten, som jo har aflagt Eed." Eller, „vi tør ikke bedømme Præsten, vi har at holde os til hvad han siger, han den Guds Mand, som har aflagt Eed paa det nye Testamente." Eller, „vi vare villige nok til at forsage Alt, hvis dette fordres; men om det fordres, tør vi ikke paatage os at afgjøre, vi ere kun Lægfolk, Præsten den Autoritet, vi ikke tør unddrage os, og han siger: det er en Overdrivelse" o. s. v.

Al „Menneskets" Kløgt stræber hen til Eet: at kunne leve uden Ansvar. Præstens Betydning for Samfundet burde være at gjøre Alt for at gjøre hvert Menneske evigt ansvarligt for hver Time han lever, end det Mindste han foretager sig, thi dette er Christendom. Men hans Betydning for Samfundet er: at betrygge Hykleriet, idet Samfundet skyder Ansvaret fra sig over paa „Præsten".

4.

Hedenskab — „Christenheds" Christendom.

Forskjellen er som mellem den Snaps, en Dranker drikker udenvidere, og den han drikker til — Belønning for Afholdenhed: det Sidste uendelig værre end det Første, thi det er Raffinement; det Første er, ærligt, Uafholdenhed, det Sidste er, raffineret, tillige Afholdenhed.

5.

Frygtelige Forhold!

Forholdet er ikke dette, at for hver Een, der i Sandhed har villet Sandhed, (hvoraf Følgen blev, at han blev et Offer) lever der 100,000 Sandselige, Verdsligsindede, Middelmaadige. Nei,

Forholdet er: for hver Een, der i Sandhed har villet Sandhed, lever der — gys! — lever der 1000 Præster, som med Familie ernære sig af at forhindre de Sandselige, de Letsindige, de Verdsligsindede, de Middelmaadiges uhyre Mængde i at faae et sandere Indtryk af hiin Ene, der i Sandhed vilde Sandhed.

6.

Hjertelighed — Hjerteløshed.

Folk, der selv have Hjertet i Halsen, paa Læberne, i Buxerne, kort ethvert andet Sted end paa rette Sted, forskylde ganske naturligt at sigte Den for Hjerteløshed, just Den, der har Hjertet paa rette Sted.

Efter nemlig forgjeves at have søgt hans Hjerte paa ethvert af de dem bekjendte Steder for Hjertet, forvisses de om, at han intet Hjerte har; han har det nemlig paa rette Sted, og der falder det dem ikke ind at søge det.

7.

Den raffinerede Nederdrægtighed

sees i en vis Forstand ikke i Verden, just Det hører med som sættende Kronen paa, at den seer ud som lige det Modsatte.

Det hvad der i Verden sees og seet stemples som Afskyeligt, Nederdrægtigt kan være frygteligt nok; men det forslaaer kun lidet mod det Raffinerede, der — raffineret — gjælder for lige det Modsatte af Nederdrægtighed. Det er hermed som med hvad man kalder: himmelraabende Synd; den meest himmelraabende Synd er just den, der — raffineret — veed at give sig Udseende af Hellighed, saa den da mindst af alle kan siges at raabe til Himlen, hvad den dog, i en anden Forstand, just derfor gjør, ved Hykleriets Lydløshed mere himmelraabende end det Himmelraabende.

Lad mig danne et Exempel.

Der lever i en By en Fremmed; han eier ikkun eet, men meget stort Penge-Papir. Dog Ingen i Byen kjender det Papir,

saa det for dem er = 0, og selvfølgeligt Ingen af dem vil give ham Noget for det Papir.

Da kommer der en Mand, en Fremmed f. E., som meget godt kjender det Papir, til ham en Dag og siger: „jeg er Deres Ven, vil, som det sømmer sig for en Ven, hjælpe Dem ud af Deres Forlegenhed, jeg byder Dem“ — og nu byder han ham dets halve Værd. See, dette er raffineret! Det er beregnet paa at see ud som Venskab og Hengivenhed, der maa blive beundret og priset af Indvaanerne i hiin By, og paa samme Tid at snyde for 50 pCt. Men det sees ikke, Indvaanerne i hiin By kunne jo ikke see det, de see tværtimod det ganske ualmindeligt Høimodige o. D.

Som i Penge-Forhold saa i Aands-Forhold.

En kan være stillet saaledes i en Samtid, at af de Mange Ingen har nogen Forestilling om, hvo han er, hans Værd, hans Betydning. Deri er der da selvfølgeligt Intet at opholde sig over, at de Mange ansee det Hele med ham for Nul und Nichts.

Da kommer der til ham en Mand, som veed hans virkelige Værd, og siger til ham: „jeg er Deres Ven, jeg vil vidne for Dem“ — og derpaa giver han ham offentligen kun Halvdelen af den Anerkjendelse, han veed tilkommer ham. Dette er raffineret, beregnet paa at gjælde i de Medlevendes Øine som sjelden, sjelden opoffrende Uegennyttighed, sjeldent Mod og Begeistring, der lod den Miskjendte vederfares Ret, og dog at udsætte sig det mindst Mulige, hvorved han gjør den Miskjendte den størst mulige Skade, idet han skaffer ham en ny, en endnu større Vanskelighed end den at blive aldeles misforstaaet: en halv Anerkjendelse. Men Dette sees ikke; de Samtidige kunne jo ikke see Andet end den Raffineredes ædle, uegennyttige, modige Begeistring.

8.

[Paa Kladden til Nr. 8—10:] 7 Juli 55.

„Det er for Eftermandens Skyld.“

Maaskee gjør jeg dog Præsterne Uret. Sandt nok, naar man seer, hvor bestemt de staae paa deres Ret, fordre hver en Skil-

ling, dem tilkommer, omtrent, ligesom Jurister, ikke gjøre et Skridt, uden at det betales: saa fristes man til at give deres Forsikkringer om, at det Jordiske slet ikke beskjeftiger dem, en god Dag.

Men maaskee er det mig, der feiler, mig, der, upraktisk som jeg er, har overseet Noget, der aldeles forandrer Sagen. Naar saaledes Biskop Martensen andrager paa at faae 600 Tdr. Byg istedetfor 300, saa er det maaskee mig, der her overseer Noget, at det nemlig ingenlunde er, fordi sligt Jordisk beskjeftiger en saadan hellig Mand, men at hans Hellighed gjør det — for Eftermandens Skyld, fordi det er hans Helligheds Pligt mod Eftermanden, der saa igjen gjør det Samme — for hans Hellighed Eftermandens Skyld. Ja, det er noget Andet! Saa er det jo endog en ædel Handling — for Eftermandens Skyld!

Nu forstaaer jeg Biskop Martensen, finder hans Andragende i Overeensstemmelse med hvad jeg veed af hans egen Mund — saa det altsaa er vist — og hvad jeg ikke tager i Betænkning at indvie Andre i, da det tjener til hans Forherligelse: at det var ene og alene Pligtfølelse, der bestemte ham til at kunne ville modtage Valget som Biskop. I Sandhed just en saadan Mand var det, vi behøvede paa Sjellands Bispestol — det er vist.

Altsaa, det er for Eftermandens Skyld, ene og alene for Eftermandens Skyld, af Pligtfølelse mod Eftermanden, saa hvis f. E. Biskop Martensen traf sammen med den Forandring, at der ikke blev nogen Eftermand mere, saa vilde han strax frafalde sit Andragende, eller, hvis det allerede var bevilget, strax give Afkald paa de 300 Tdr. Byg — thi det var jo ikke for hans egen Skyld han androg derpaa, ingenlunde, det var for Eftermandens Skyld. Eller hvis der var en Cultus-Minister, som, i Betragtning af, at det jo ene og alene var for Eftermandens Skyld, resolverede, at de 600 Tdr. Byg bevilgedes, men saaledes at de 300 stadigt lagdes op til Eftermanden (thi det var jo ene for Eftermandens Skyld), eller at Tillæget (300 Tdr.) først begyndte med Eftermandens Tiltrædelse: saa vilde Biskop Martensen takke denne Cultus-Minister, som hjalp til, fra Biskoppen at fjerne enhver mulig Mistanke om,

at det dog maaskee ogsaa, maaskee „tillige" var for hans egen Skyld, ja, at han var meget godt fornøiet, naar det blot var vist, at han fik de 600 Tdr., hvordan det saa siden gik Eftermanden.

9.

Convent-Øl.

Det var et af de Punkter, hvori jeg var saa lykkelig — mig kjere Erindring! — at være fuldkommen enig med afdøde Biskop Mynster. Ogsaa han ansaae Convent-Præstationerne for tyndt Øl.

Det er derfor med en vis Tilfredsstillelse, at jeg for ganske kort Tid siden tilfældigviis seer i en Bog, hvad jeg virkelig ikke havde vidst før, at tyndt Øl hedder: Convent-Øl. Dersom Biskop Mynster muligviis ikke havde vidst det, det vilde have glædet ham at faae det at vide.

10.

Den høiere Viisdom i, at der er en Formand og en Eftermand.

> Alt det Forkeerte — er Formandens Skyld. Al Eftertragten af det Jordiske — er for Eftermandens Skyld.

Paa den Maade gaaer man ved Hjælp af at have en Formand og en Eftermand fornøielig gjennem Livet og er tillige Sandhedsvidne. Gud hjælpe Den, som ingen Formand og ingen Eftermand har; for ham bliver Livet i Sandhed, hvad det efter Christendommens Villie skal være: en Examen, hvor der ikke kan snydes.

Bilag.

1. I Anledning af Dr. S. Kierkegaards Artikel i „Fædrelandet" Nr. 295. (Af Biskop Martensen.)
2 I Anledning af „Forslaget" til Dr. S. Kierkegaard. Af J. Victor Bloch.
3. Anmærkning til Øieblikket Nr. 1—9.

Bilag til Nr. II.

Berlingske Tidende Torsdag den 28. December 1854. Nr. 302.

I Anledning af Dr. S. Kierkegaards Artikel i „Fædrelandet" Nr. 295.

(Af Biskop Martensen.)

I den nævnte Artikel, der med Rette har tildraget sig stor Opmærksomhed, har Hr. Dr. S. Kierkegaard gjort en høirøstet Indsigelse imod, at jeg i en Prædiken, jeg holdt faa Dage efter Biskop Mynsters Død, har kaldt Biskop Mynster et christeligt Sandhedsvidne, en Mand, hvis Tro ikke blot var i Ord og Bekjendelse, men i Gjerning og i Sandhed. Et Sandhedsvidne er efter S. K.s Forklaring en Mand, der i Armod vidner for Sandhed, i Ringhed og Fornedrelse, en Mand, der tilsidst bliver korsfæstet og halshugget, hans afsjælede Legeme af Rakkeren henslængt paa et afsides Sted, ubegravet o. s. v. altsaa, saavidt jeg forstaaer Hr. Doctorens Mening, en af de Mænd, der i historisk Betydning kaldes Martyrer. Jeg skal derfor ved at henføre Biskop Mynster til de christelige Sandhedsvidner have gjort mig skyldig i, for Guds og Menighedens Aasyn at have sagt en himmelraabende Usandhed paa det hellige Sted, ja jeg skal paa det Forfærdeligste have „leget" med Christendommen. — I denne Anledning undlader jeg ikke at afgive et Vidnesbyrd.

Dersom det maatte indrømmes Dr. S. Kierkegaard, at Benævnelsen Sandhedsvidne kun var indskrænket til Martyrer, da vilde jeg vistnok have gjort mig skyldig, om end ikke i en himmelraabende Usandhed og andre Krænkelser af det Hellige, hvilket Dr. S. K. ogsaa ved denne Leilighed tager forfængeligt, saa dog i en feilagtig Sprogbrug. Men hvad i al Verden berettiger ham dog til at indskrænke Begrebet paa en saa vilkaarlig, mod al kirkelig Sprogbrug stridende Maade, en Indskrænkning, efter hvilken, hvad allerede er bleven bemærket imod ham, Apostelen Johannes, der hverken blev halshugget eller korsfæstet, heller ikke efter Døden henslængt af Rakkeren, men begravet af sin Menighed, maa udelukkes af Sandhedsvidnernes Tal. Og hvad berettiger ham dernæst til at kaste et falsk Lys over den af mig udtalte

Sætning, at der fra Apostlenes Dage indtil vore Dage strækker sig en Kjæde af Sandhedsvidner, som om jeg dermed havde sagt, at de christelige Sandhedsvidner i vore Dage uden videre skulde sammenstilles med dem i den apostoliske Tid, medens jeg udtrykkeligt har tilføiet, hvad han svigagtigt udelader, at der er Forskjel paa Tider og Gaver og Redskaber, medens Herren og Aanden er den samme, aabenbart nok for Enhver, der ikke vil misforstaae, har skjelnet mellem det Overordentlige og det Ordentlige i Kirkens Udvikling, en Distinction, der er mine Tilhørere velbekjendt. Men det gaaer visselig ikke an over den store Ulighed, der findes i Kirkens forskjellige Udviklingstrin at glemme hvad der til alle Tider maa være lige, naar vi ikke ville opgive den Artikel i vor Børnelærdom: Jeg troer een, hellig, almindelig Kirke. Thi de som troe denne Artikel, vide ogsaa, at der i Kirken er et sig fra Slægt til Slægt forplantende Sandhedsvidnesbyrd, og at der ogsaa til enhver Tid og i enhver Slægt, baade i Menigheden og iblandt Lærerne ere de, som bære dette Vidnesbyrd, levende og personligt bekræfte Christendommens den store Kjendsgjerning. I modsat Tilfælde vilde Kirkens Eenhed igjennem Tiderne være brudt. Vistnok nytter det ikke at anstille saadanne Betragtninger for Dr. S. Kierkegaard, hvis Christendom er uden Kirke og uden Historie, og som kun leder efter Christus i „Ørkenen" og i „Kamrene". Dog strider det mod al Menighedsbevidsthed at paastaae, at der kun skulde vidnes om Sandheden i de overordentlige Tider og under de overordentlige Prøvelser og med de overordentlige Kræfter og Naadegaver, da dog „Ordets Tjeneste" i Menigheden just er indstiftet dertil, at der til enhver Tid og for enhver Slægt skal vidnes om Sandheden, medens Kirken til ingen Tid ophører at være stridende. — Hvad nu dernæst angaaer den Paastand af Dr. S. Kierkegaard, at det eneste rette Kjendemærke paa et Sandhedsvidne er Lidelser, da maa herved dog bemærkes, at ogsaa mange Sværmere og Fanatikere have underkastet sig store Lidelser uden derfor at være Sandhedsvidner. Og dernæst: hvad berettiger ham til at oversee, at der ogsaa gives andre Lidelser end den haandgribelige Forfølgelse? Kan ikke saaledes en Tidsalders aandelige Død, kan ikke Menneskenes Ligegyldighed for det evige Liv være en Kilde til dybe Lidelser for dem, som arbeide i Læren? Eller er ikke Ordet, det angribende, det forfølgende Ord ligesaavel et Vaaben som Sværdet, og kan et Sandhedsvidne ikke blive stenet paa anden Maade, end med virkelige Steenkast? Og er der nogen Tid, i hvilken ikke Løgnen og Bagtalelsen udsender sine forgiftede Pile? Dr. S. Kierkegaard maa enten saaledes være besat af en fix Idee, at han nu omsider har tabt det simpleste Omløb i Hovedet, eller han maa mod bedre Vidende have bestemt Begrebet om et Sandhedsvidne paa denne opskruede Maade, fordi der nu atter engang skulde gjøres Opsigt ved at „lege Christendom". Men i saa Fald burde denne dristige Leeg være lagt noget finere an. Thi uden videre Tilsætning at byde os hiin Forudsætning, hvis Grundløshed og Vilkaarlighed er saa grov og haandgribelig, at det næsten

bliver trivielt at gjendrive den, dette er dog noget fattigt for en saa øvet Sophist som Dr. S. Kierkegaard, og der maa befrygtes, at hans Tænkning fra det alt for Flydende nu er begyndt at gaae over i det alt for Faste, eller at hans Ideer nu virkelig begynde at blive fixe.

Det næste Spørgsmaal bliver da, om under Forudsætning af at den sande Kirke ogsaa findes hos os, Biskop Mynster har en Plads iblandt de christelige Sandhedsvidner i vort Fædreland. Sandelig jeg troede det, da jeg udtalte det i den sørgende Menighedsforsamling ganske faa Dage efter hans Død, og jeg troer det endnu, og antager ikke, at jeg nogensinde i mit Liv vil komme til en anden Overbeviisning. Vistnok høre vi af Dr. S. Kierkegaard, at Biskop Mynsters Christendomsforkyndelse skal have fortiet noget af det meest afgjørende Christelige, nemlig Læren om at afdøe og at hade sig selv. Det er let at henkaste saadanne Paastande. Men hvad der først og fremmest er at sige ved Biskop Mynsters Grav, er dette, at han ikke taug, men oplod sin Mund til at tale paa en Tid, da de Fleste taug, og da de faa Røster, som hævede sig for Evangeliet, bleve overdøvede af Vantroens og Fornægtelsens Røster. Eller hører ikke just dette til Biskop Mynsters uforgængelige Roes, at han i dette Aarhundredes Begyndelse stod op imod Vantroen, værgede om vor lutherske Gudstjeneste, da den stod Fare for at forvanskes, beredte Herren Vei i mange Sjæle? Og er han ikke gjennem den lange Aarrække, i hvilken han har tjent i vor Kirke, vedbleven at prædike Jesum Christum og ham korsfæstet, hvad dog vel hører til noget af det meest afgjørende Christelige, og indeslutter hiin Lære om at afdøe, om end ikke paa Dr. S. Kierkegaards Maade. Og kan det modbevises hvad jeg har sagt om ham, at hans Vidnesbyrd gjennem Aarene blev fyldigere og mere fuldttonende, og hvad jeg her vil tilføie, at der ere faa Prædikanter, hos hvilke der lader sig paavise en saa fremskridende Udvikling? Iøvrigt har der i den af Dr. S. Kierkegaard angrebne Prædiken ikke, hvad han vil insinuere, været Tale om at „canonisere" eller forgude, men kun om i Kjærlighed og Taknemmelighed at ihukomme. Men naar Dr. S. Kierkegaard henkaster Beskyldningen for at have fortiet Sandheden, da burde han tillige have betænkt, at en Herrens Tjener ikke blot skal vogte sig for at fortie Noget af det, han er sendt til at sige Menneskene, men ligesaavel skal vogte sig for at sige Mere end han er sendt til at sige, hvad ogsaa indeholder, at han skal vogte sig for at sige Mere, end just han er sendt til at sige efter den særegne Aandens Gave, som er lagt ham i Sjælen. Denne gyldne Regel har Biskop Mynster altid iagttaget, og dersom den var almindeligere fulgt, da vilde megen usand og opskruet Tale om det christelige Livs Høider og Dybder, f. Ex. om det at afdøe, hvorom den Talende dog kun vidste Besked igjennem Phantasien, være undgaaet, ja mange opbyggelige Taler og Bøger vilde være uskrevne. Iøvrigt behøver det vel ingen udførligere Udvikling, at der hos de christelige Sandhedsvidner baade kan og maa være Tale om forskjellige Udviklingstrin baade i Henseende til

Vidnesbyrdets Kraft og Fuldstændighed, og at Charakteren af deres Vidnesbyrd ikke kan andet end være betinget, deels ved den Tid, i hvilken de fremtræde, deels ved deres medgivne Individualitet. Men for at holde Dommedag over en Mand, om hvem det er vitterligt, at han har bygget paa Troens Grund; for at affige den Dom, at hvad Biskop Mynster, der har været en Lærer ikke blot for en mindre Kreds, men for sin Nation, gjennem en meer end halvhundredaarig Virksomhed har opbygget, at dette, om det end i andre Henseender maa respekteres, dog i christelig Henseende er falsk og uægte: dertil udfordres ikke blot Andet og Mere, end Dr. S. Kierkegaards sjuskede Artikel i „Fædrelandet", men Andet og Mere end hele den vidtløftige Kierkegaards-Literatur; tillige af den Grund, at der til disse Tings Undersøgelse og Bedømmelse udfordres en heelt anden Maalestok end den, af hvilken Dr. S. K. er i Besiddelse, han, hvis Christendom ikke er nogetsomhelst Samfunds Tro, men en blot og bar Privatreligion, en Christendom, i hvilken den christelige Kirke og den Helligaands Gjerning i Kirken er udeladt, og dermed meget andet af „det meest afgjørende Christelige".

Men det er ikke blot Biskop Mynsters Christendomsforkyndelse, Dr. S. Kierkegaard angriber, men ogsaa Mandens Liv og Charakteer. Biskop Mynster skal nemlig ved at declamere om Søndagen og verdsligklogt at dække sig om Mandagen have foranlediget det Skin, at han var et Charakteermenneske, en Mand af Grundsætninger, en Mand som staaer fast, naar Alt vakler o. s. v., medens „Sandheden var, at han var i høi Grad verdsligklog, men svag, nydelsessyg og kun stor som Declamator". Af denne forbausende Meddelelse, hvoraf blandt Andet erfares, at En af de arbeidsomste Mænd i Danmark nu skal opfattes under Bestemmelsen af en „Nydelsessyg", af denne Meddelelse sees da, at Dr. S. Kierkegaard efter Evne vil drage Omsorg for, at Biskop Mynster i det mindste efter sin Død kan komme ikke blot i godt men ogsaa i ondt Rygte. Men idet jeg seer ham at udslynge Smædeord mod En af vort Fædrelands Ædleste, imod en Mand, hvem han selv tilforn har anerkjendt som sin Lærer, sin aandelige Velgjører; idet jeg seer ham som en Thersites ved Heltens Grav: da indrømmer jeg vistnok, at han ved denne sin Gravhandling ganske sikkert vil opnaae hvad han har tilsigtet, nemlig: at forarge Mange. Men mærk det vel: ikke blot den himmelske Sandhed og Kjærlighed kan forarge Menneskene, men ogsaa den samvittighedsløse Usandhed og Uretfærdighed, ogsaa den urene og tugtløse Aand, ogsaa Kaadheden, der spiller med det Ærværdige, spiller med et Menneskes egen bedre Følelse. — Biskop Mynster var altsaa kun stor som Declamator, men forøvrigt uden Grundsætninger og Characteer; altsaa dog kun et Menneske, der havde Gudfrygtigheds Skin, men fornægtede dens Kraft. Dette er Betragtningen, til hvilken Dr. S. Kierkegaard er kommen, efterat have frigjort sig fra Pietetsforholdet til sin Fader, der „til hans Livs Ulykke" har opdraget ham ved Mynsters Prædikener. Dette er den Betragtning, han

i mange Aar har holdt tilbage, medens han udvortes vedblev at bevise Biskop Mynster den vante Ærefrygt. Denne Ærefrygt var kun en Maske, hvilken han nu, efterat Biskop Mynster er begravet „med fuld Musik", lader falde, for at bringe „Klarhed ind i vore forvirrede religieuse Forhold!" — Sandelig, denne i „Fædrelandet" afkastede Maske vil sikkert længe blive opbevaret i vor offentlige Morals Historie og forøge S. Kierkegaards Navnkundighed. Men den Betragtning ligger nær: maatte det kun ikke komme derhen, at Dr. S. Kierkegaard omsider selv bliver en omvandrende Maske iblandt os, der vil klare vore forvirrede religieuse Forhold ved det, som er langt værre end religieus Forvirring! Eller troer Dr. S. Kierkegaard virkelig, at vi endnu skulle antage, at det er hans Alvor med hvad han ideligt docerer, at Sandheden skal udtrykkes i „Existens"? Eller kan han finde det paradox, naar vi ledes til den Mening, at Sandheden, at det Christelige og Sædelige, at ogsaa de Aandsgaver, hvormed han er udrustet, (skjøndt langtfra udrustet i den Grad, som han selv „til sit Livs Ulykke" indbilder sig) at alt dette dog kun maa tjene ham til et Forfængelighedens og andre finere Nydelsers „Raffinement". Jeg veed ikke, hvorledes han for sig selv vil retfærdiggjøre dette Maskespil, thi en Troens Ridder — og Dr. S. Kierkegaard har ofte foranlediget det Skin at være en saadan — bør dog vel ogsaa i sit Forhold til Menneskene, det være sig Levende eller Døde, beflitte sig paa ridderlig Færd. Jeg tvivler imidlertid ingenlunde om, at han for sin Samvittighed vil vide at retfærdiggjøre sin Handlemaade ved en eller anden høiere Genialitetens Moral, maaskee endogsaa ved en eller anden høiere Religieusitetens Fordring, der byder ethvert andet Hensyn at vige, og giver ham en Maalestok for hans Handlemaade, langt ophøiet over den almene. Men jeg har ikke kunnet undlade at tænke paa Jacobis Ord: „Mir fallen gleich Maulschellen ein, wenn ich Leute mit erhabenen Gesinnungen herankommen sehe, die nicht einmal nur rechtschaffene Gesinnungen beweisen," — Ord, der dog ingenlunde ere slaaende nok til at betegne S. K.s Færd, da Jacobi hos hine moralske Skinexistentser kun paaanker den indvortes Mangel af Retskaffenhed, men ikke Falskhed og maskeret Væsen, der helliger det usædelige Middel ved en indbildt religieus Hensigt, hvad Altsammen hører til det Væsen, vi som Christne ere forpligtede til at forsage. Saa meget er vist, at Dr. S. Kierkegaard, der engang har skrevet en Tale om „den Kjærlighedens Gjerning at erindre en Afdød" (jfr. S. Kierkegaards Kjærlighedens Gjerninger), idetmindste ved denne sin sidste Tale over en Afdød har bragt sig selv i Erindring paa en Maade, der i længere Tid vil sikkre ham mod den Fare, til hvis Afværgelse han ikke synes at skye nogetsomhelst Offer, den Fare: at blive glemt.

Bilag til Nr. XVI.

Fædrelandet Tirsdag den 24. April 1855. Nr. 94.

I Anledning af „Forslaget" til Dr. S. Kierkegaard.

Jeg har med megen Tilfredsstillelse i „Fædrelandet" Nr. 79 d. A. læst et „Forslag til Hr. Dr. S. Kierkegaard", uden at jeg dog, hvad jeg nedenfor nærmere skal udtale, kan tiltræde selve Forslaget. Dette Indlæg er skrevet med megen Besindighed, Omsigt og Dygtighed og fortjener Navn af „en ledende Artikel", dog kun indtil man kommer til Forslaget, hvor det synes at blive misvisende. Det anerkjender med den tilbørlige Begrændsning det Berettigede og Fortjenstfulde i Dr. Kierkegaards Optræden i det sidste halve Aar, navnlig som den fra Begyndelsen af viste sig, da han talte alvorsfulde, vækkende Ord mod en Alliance mellem Guds Rige og Verden, en Tilsløring, Fortoning og Fortielse af det Væsenlige i Christendommen; men det paaviser ogsaa klart og bestemt, hvorledes han mere og mere har forløbet sig, uden at føre Sagen selv et Skridt videre. Men naar der saa gjøres den Henstilling til Dr. K.: „om han ikke skulde finde, at Tiden er kommen for ham til at rykke et Skridt videre", og denne Henstilling senere fremtræder som det bestemte Forslag: „han give sine Landsmænd en Veiledning i Hænderne: en Fremstilling i rene, bestemte Omrids, af det Nye Testamentes Lære, saaledes som den efter ham skal være berettiget til at bære Navn af ny-testamentlig"; da kan jeg ikke længere følge den ærede Forslagsstiller, dels fordi Dr. K. ved sin seneste Optræden har gjort enhver Forhandling med ham om Christendommen umulig, dels fordi Sagen nu kræver, ikke en theologisk Forhandling i Henhold til en saadan Fremstilling, men en kirkelig Afgjørelse.

Dr. K., der i Begyndelsen syntes at optræde som et Sandhedsvidne indenfor den christne Kirke, har nemlig senere i den Grad sværmet om og forløbet sig, at han er kommen helt udenfor, saa at han ligefrem bekjender, at han selv ikke alene ikke er et Sandhedsvidne, ikke en Reformator, men ikke engang en Christen i det Nye Testamentes Forstand; han er kun en „Digter" eller, som han senest har udtrykt sig, „et afgjort Politi-Talent"; men saa overraskende end denne Erklæring lyder efter, ja endnu under, „den prophetiske Bodstale", saa taber den dog al Betydning og synker ned til den mest overflødige Trivialitet, naar man i samme Aandedræt hører ham udraabe, at Christendommen ikke mere er til, at Christenheden er uddød, at der ingen Christne, ingen Sandhedsvidner findes mere osv.*). Men skal nu hvad han i denne Sag har skrevet ikke betragtes som en uhyre „licentia poetica", eller som en grov Spøg med Politistokken, da indvikler han sig her paa dette sit udenkirkelige Stade i den aabenbare Selvmodsigelse, at han, som ingen Christen er, vil afgjøre, hvad der er Christendom, og hvad ikke, at han, som

---

*) Hvad Dr. K. her nærmest har sagt om den danske Folkekirke, vil han vistnok have udstrakt til hele Christenheden.

siger, at Christendommen ikke mere er til, prædiker mod en Tilsløring og Forvanskning af Christendommen. Den ærede Forslagsstiller har ikke overseet denne Selvmodsigelse, men forudsat — hvad han maatte forudsætte for at kunne stille sit Forslag — at den lod sig hæve derved, at Dr. K. tilbagekaldte eller dog væsenlig indskrænkede sine stærke Ord om, at Christendommen ikke mere er til, og at han selv forholder sig til den saakaldte Christenhed kun som et afgjort Politi-Talent; og visselig, vilde han gjøre en saadan Indrømmelse, aflægge en saadan Bekjendelse, da vilde ved denne hans Tilbagegang Sagen kunne rykke et godt Skridt fremad; men ligesom jeg ikke troer, at et fornyet Studium af det Nye Testamente vil føre Dr. K. til en saadan ønskelig Tilbagegang, saaledes troer jeg heller ikke, at han, dersom han paa anden Maade vandt den dertil fornødne christelige Erkjendelse og kirkelige Orientering, vilde søge den reiste Sag afgjort ved at efterkomme den til ham rettede Opfordring. Sagen kræver nemlig, som alt bemærket, en kirkelig Afgjørelse. Dr. K. har ikke alene modsagt sig selv, men han har modsagt Herren, der har lovet sin Menighed et evigt Liv med Seir over Mørkets Magter; han har ikke blot som en Bodsprædiker revset den lunkne Christenhed, men han har forkastet det af Herren salvede evige Sandhedsvidne, fornegtet hans „hellige almindelige Kirke". Men da maa han finde sig i, at Herrens Menighed lader hans høie Raab udenfor uændset og kun lukker Kirkedøren for ham, naar han bliver altfor nærgaaende og høirøstet, medens den forøvrigt trøstig bliver ved at synge sine Psalmer, at bede sit Fadervor, at læse sin Bibel, at høre Guds Ords Prædiken og at leve af sin Herres Sacramenter, uden at indlade sig paa at føre Bevis for sin Tilværelse, et Bevis, som kun den Helligaand kan føre med Sandhedens og Livets Klarhed og Kraft, som han — Gud være lovet! — hidtil har ført det og fører det paany hvert Kirkeaar.

Dr. K. staaer udenfor Christi Kirke ved Klippens Fod og læser i det Nye Testamente, indtil Synet forgaaer ham. Da begynder han at præke om, at Kirken er forsvunden, thi han seer den ikke mere. Og Folk derude og dernede, som gjerne ønskede, at det var sandt, strømme til og lytte med Begjærlighed, men nære dog en hemmelig Frygt for, at den sære Mand med de underlige Fagter og de mørke Taler, der, skjønt han holder Ligprædiken over Christenheden, dog ingenlunde vil gjøre fælles Sag med Verden, skal give sig til at læse over den nedslagne Kirke og faae den til at reise sig igjen. Hvad disse frygte for, haabe Andre, som hidtil have havt et godt Øie til Kirken, og, skjønt de ikke have villet gaae derind, dog nødig see den synke i Grus. Men medens der saaledes læses og prækes, frygtes og haabes udenfor, staaer Herrens Kirke grundfast paa Klippen — en Kjendsgjerning, som atter og atter skal paavises ved Kirkens levende Vidnesbyrd (hvorved, i Forbigaaende sagt, ogsaa den hellige Skrift faaer sin Besegling), men aldrig bevises ved en theologisk Undersøgelse — og hans Menighed lever derinde af hans Naademidler under hans Aands Tugt og Pleie og oplives hvert Aar med

Jule-, Paaske- og Pintseglæden, ja lever evindelig, naar det hele store Kirkeaar udløber i Evigheden, i og med ham, som har sagt: „jeg lever, og I skulle leve"; men — at „Mange ere kaldede, men Faa udvalgte", at „Herren kjender Sine", at Navnet alene ikke gjør Nogen til en Christen, Præstekjolen ikke Nogen til et Sandhedsvidne, det behøver vel atter og atter at indskærpes, men er jo da ingen Nyhed, vi nu først skulle lære af Dr. K.

Saaledes er Kirkens Tilværelse, som Dr. K. har formastet sig til at sætte under Spørgsmaal, ja tilsidst ligefrem at fornegte, for evig afgjort, og hermed er det saa vel ogsaa afgjort, hvad der skal troes og gjøres til Salighed, hvad der er den rette — „nytestamentlige" og kirkelige — Christendom, den Christendom, som Herrens Menighed bekjender ved sin Daab og Nadver, sin Bøn og Prædiken; og idet jeg, som sagt, holder mig til denne kirkelige Afgjørelse, har jeg i denne Sag intet Forslag til Dr. Kierkegaard og Intet at gjøre med ham, saalænge han staaer, hvor han staaer, og fægter, som han fægter. Kunde og vilde han derimod bruge det Nye Testamente med den apostoliske Kirkes Speilbillede til at revse og straffe baade Præster og menige Christne, da gjorde han en god Gjerning; men dette kan han kun med den Tro, at Herrens Kirke staaer, hvor han har bygget den, at hans Menighed lever, hvordan saa end Dr. K. og Andre haandtere det Nye Testamente, og ved selv at gaae ind af Kirkedøren for at faae Menigheden i Tale. Jeg frygter imidlertid for, at det vil falde ham altfor svært at opgive sin Særhed, sin enlige Stand, og underskrive den almenkirkelige Ægteskabscontract; men da frygter jeg ogsaa for, at han meer og meer vil blive glemt i Bryllupshuset, og det af dem, som just han tidligere har hjulpet paa Vei dertil, og som dengang ikke kunde tvivle om, at han jo selv vilde med. Det er godt nok med den „menneskelige Redelighed", men den duer vissselig ikke, naar den kommer i Strid med den guddommelige Redelighed, saa at den gjør Herrens Ja til Nei; og det er godt nok med den redelige Ydmyghed eller ydmyge Redelighed, der gjør, at et Menneske til en Tid ikke tør kalde sig selv en Christen, men den duer sandelig ikke, dersom den bliver ved at hindre en barnedøbt Christen i at være et Guds Barn ved sin Daab og Tro, og med Tak og Tilbedelse at give Herren Ret, naar han altid „elsker først" og giver, hvad han fordrer.

Lønborg Præstegaard d. 10de April 1855.

J. Victor Bloch.

Anmærkning til Øieblikket Nr. 1—9.

De fleste Stykker af Øieblikkene er i Concepten *daterede* eller bærer dog Mærker, der giver Vink om deres Affattelsestid. Disse Angivelser sammenstilles her, forsaavidt S. K. ikke selv har optaget dem i den trykte Text.

I 1: 20 April 55.	V 5: 23 Mai 55.
″ 3: d. S. K.	″ 6: d. S. K.
″ 4: d. 2 April 55. S. K.	″ 7: 28 Mai 55.
II 1: 27 April 55.	″ 8: 10 Juni.
″ 2: 17 Mai 55.	VI 1: 29 Mai 55.
″ 3: 11 April 55.	″ 2: 30 Mai 55.
″ 4: April 55.	″ 4: 12 Mai 55.
″ 8: d. S. K.	″ 5: 24 Juli 55.
″ 10: 11 Mai.	″ 6: 26 Juni 55.
Hvad Chr. d.: 5 Juni.	VII 3: 3 Juli.
III 4: 18 Mai 55.	″ 4: 13 Juli 55.
″ 5: d. 16 Juni 55.	″ 5: 25 Juli.
″ 6: 12 Mai 55.	″ 6: 28 Juli 55.
IV 1: d. 7 April 55. S. K.	″ 7: d. 3 Aug. 55.
″ 2: d. 10 April 55. S. K.	″ 8: 30 Juli 55.
″ 3: d. 13 April.	″ 9: 25 Juli.
″ 4: d. 9 April 55. S. K.	VIII 4: 8 Juni 55.
″ 5: April 55.	″ 7: 16 Juni 55.
″ 6: d. 18 April 55.	IX 2: 16 Juli 55.
V 1: 29 April 55.	″ 4: d. 3 Aug. 55.
″ 2: d. 29 April 55.	″ 5: 23 Aug. (*men ovenover:*
″ 3: d. 19 April 55.	25 [?] Juli, *overstreget*)
″ 4: 19 Mai 55.	″ 6: 8 Sept. 55.

I Øieblikket Nr. VIII er Stykkerne 1—3 og 5—6 udaterede og paa andet Papir (Stk. 3 dog kun indtil S. 320, 29) end de øvrige Øieblikke. Paa første Side (her S. 309) staar Aarstallet 1853, der altsaa maa antages at gælde alle de ovennævnte Stykker, ikke alene Stk. 1, som man efter S. K.s Anm. t. S. 309 maatte antage.

Tillæg

til XIV. Bind.

Textkritisk Anhang.

Bladartikler 1854—55. — Dette skal siges, saa være det da sagt.

Manuskriptet til disse Artikler (S. K.'s Papirer B Pk. 52) er ikke brugt til at trykke efter, men er kun en Koncept. Renskrift synes ikke at findes. „Fædrelandets" Orthographi, der ofte er endel afvigende fra S. K.'s, er gennemgaaende fulgt i denne Udgave, uden at der i det Følgende bemærkes noget derom. Ogsaa simple Bogstavfeil i „Fædrelandet" rettes stiltiende efter Ms.

A = det originale Tryk. M = Manuskriptet. N = Rasmus Nielsens Udgave af Bladartiklerne (Kjøbenhavn 1857).

S. **12,16** den hans Prædiken] saaledes alle Textkilder, ogsaa et undtagelsesvis her bevaret ældre Udkast. — S. **18,35** om] M, over A. — S. **19,25** uegennyttig] N, uegennyttige MA. — S. **23,3** indirecte] M, indirect A. — S. **26,30** for det] A, for hele det M. — **35** Fristhed] A, Uforstammethed M. — S. **28,14** kirkelige] C, (ɔ: en her bevaret ældre Koncept), kirkelig AM. — S. **29,22** Præst, det] MN, Præst det, A. — S. **34,7** Biskop] A, Biskop, M. — S. **35,10** vidne,] MN, vidne A. — S. **38,19** Dig] M, dog A. — S. **40,7** det] A, det Sted M. — S. **42,2—3** gjøres — det] saaledes Udskriften paa Koncepten, der er af S. K.'s Haand; gjører. — Det M, gjører. — det A. — S. **43,5** ydmygt] A, ydmyget M. — S. **44,11** menneskeligt] M, menneskeligt, A (at bibeholde?). — S. **45,20** osv.,] o: s: v: M, osv, A. — S. **46,1** vore Tider] A, vor Tid M. — S. **50,19** godt] A, udstreget i M. — S. **51,6** mente: at de skulle være] MA, mente at de skulde være: N. — S. **52,8** Christne,] A, Christne ved Hjælp af at forandre Bestemmelsen af det at være Christen M. — **28** Fløiel] Fløil M (rettet fra Floilet) A. — S. **53,8** see] M, saa A. — **21** Forandring)] MA. Maaskee: Forandring),. — **25** er),] M, er) A. — S. **56,6** Gjelden] M, Gjælden A. — **10** Afstand] A, Afstand fra Fordringen M. — S. **57,31** det] A, det end M. — S. **58,15** Fortielse] A, Fortielser M. — **20** mig:] M,

mig; A. — S. **66,1** maa,] M, maa A. — **2** udelukket] M, udelukt A. — **16** en Levevis] A, den Levevis M. — S. **70,27—28** Kjøbmands-stand] M, Kjøbmands-Stand A. — S. **76,35** Men saa bliver der dog Een] A, Men som det hedder i Gnav, at naar Narren gaaer, tager han Een med sig, saaledes bliver der Een M. — S. **91,11** uundgaaeligt] M, uundgaaelig A. — S. **96,29** eneste] A (M mangler); jvfr. S. 326,20. — S. **98,3** vilde] M, ville A.

Øieblikket Nr. 1—9. — Hvad Christus dømmer. — Guds Uforanderlighed.

Til Øieblikket Nr. 1—9 og Hvad Christus dømmer er kun Koncepter bevarede (alt B Pk. 52). Til Nr. 1, Stk. 2 (S. 105—06) mangler Ms.; ligesaa til S. 232 L. 19—235 L. 5, med Undtagelse af Anmærkningen S. 234. — Til Guds Uforanderlighed er bevaret Renskrift. — Texten er i Øieblikket Nr. 1—9 og Hvad Christus dømmer noget skødesløsere behandlet end ellers hos S. K. Der er derfor i denne Udgave væsentlig kun rettet aabenbare Feil, medens de talrige Inkonsekvenser i Orthographi og Interpunktion o. s. v. i Reglen er bevarede.

M = Manuskriptet. A = Originaludgaven.

S. **103,10** Regjeren] M (rettet fra Regjering), Regjering A. — S. **108,20** Allerfarligste] A, Allersnedigste M. — S. **109,27** Slutningen] A, Sætningen M. — S. **110,2** det ogsaa] A, det da ogsaa M. — S. **111,19** udfylde] A, udfyldte M. — S. **121,22** Sandsebedrag] M, Sandsedrag A. Ligesaa 24 og 122,10. — S. **124,5** muligt;] M, muligt, A. — **16** Ubluhed."] M, Ubluhed. A. — S. **127,6** Borgemesteren] M, Bogermesteren A. — **25** veed] M, ved A. — S. **129,7** den] M, den. A. — S. **130,22** bringer] A, bringe M. — **23** den] A, denne M. — **30** skulde] skulle MA. — S. **132,7** Lidt det] A, Lidt, det M. — S. **134,30** trang] M, Trang A. — S. **137,7** være] A, mere være M. — **17** Caffee] Cafee M, Cffee A. — **22** Caffee] Caffe M, Cffee A. — S. **145,22** lykkedes] A, er lykkedes M. — S. **151,14** Guld] A, der vil ikke blive sparet paa Guld M. — **19** have] A, føle M. — S. **165,6** ligefremt] ligefrem A, afkortet i M. — S. **167,5** Anstrengelse] M, Anstrængelse A. — **6** ville] MA (men i M synes først at have staaet: vilde). — S. **171,10** nu en nu] A, nu een nu M. — **15** (christen MA!). — S. **173,17** det dette] M, dette A. — S. **176,9** Endelige] M, Enlige A. S. **177,2—3** Apostlernes] A, Apostlenes M. — **15** og til] M, til A.

— **19** i Landet] A, her i Landet M. — **33** skulde] skulle M (rettet fra skulde?) A. — S. **179,19** at] M, af A. — S. **180,13** Raffinementet,] M, Raffinementet A. — **28** dyrkede] M, der dyrkede A. — **31** være] M, været A. — S. **181,1** kunde] M, kunne A. — ved] A, med M. — S. **182,17** Christendommen] M, Christendom A. — S. **185,13** Forargelse] M, Foragelse A. — **26** da det] M, det det A. — **29** uagtet — **30** det Sande] M, mangler i A. — S. **186,34** „Seelenverkoperie"] M, „Seelenverkopere" A. — S. **198,16** expellas] M, expelles A. — S. **203,13** Kydstkhed — **14** Forandringen] AM (der dog har Kydstheð, —). I Analogi med det Følgende venter man: Kydstheð, Horehusene bort — Forandringen. — **26** Christendommen] Chrdm M, Christendom A. — S. **205,25** vilde] M, vel A. — S. **211,18-19** Forbryder-Verdenen] M, Forbryder-Verden A. — **24** er] A, er det Samme (Samme overstreget) som M. Maaskee: er som det. — S. **214,33** hulke] A, hulker M. — S. **217,15** det: at være] det at være M, det at: være A. — S. **219,17** er] A, ere M. — S. **230,33** noget] A, meget M. — S. **233,33-34** „Christenhed",] „Christenhed" A (M mangler). — S. **237,12** og] M, og og A. — **26** Forjættelser] M, Forjættelse A. — **35** foredrages] M (?), foredrager A. — S. **243,23** uredeligt] A, uredeligt, M. — S. **246,24** Sandhedsvidne] Sandhedvidne A, Sandheds-Vidne M. — S. **254,6** Næringsvei."] M, Næringsvei. A. — S. **259,17** at det at stjæle] M, at stjæle A. — S. **264,9** blive] A, bliver M. — S. **266** under Overskriften: Confirmationen. — S. **267,23** Charakteer nok] M, Charakteer A. — S. **268,16** et Forbud] M, Forbud A. — S. **269,28** dette] A, det M. — S. **270,4** saa] M, som A. — **33** sikkre paa] M, sikkrede A. — S. **274,3** christeligt,] M, christeligt A. — S. **279,14** forkaste den] M, forkaste A. — S. **282,18** en Fremmed] M, — Fremmed A. — **34** Lærere] A, Løgnere M. — S. **283,5** Profiteerlige] A, Profiten leve M (at optage?) — S. **297,10** og Ringhed] M, og end Ringhed A. — S. **298,9** Dit] M, dit A. — **29** træffer nu] A, træffer en M(?). Maaskee: træffer. — S. **302,22** sig, havde] A, sig, han havde M. — S. **317,27** vil,] A, vil, som han vil, vil M. — S. **323,10** været] M, næret A. — S. **324,9** andre] A, andre Stemmer M. — S. **328,23** for Tiden] M, for Tiden A. — S. **331,21** vidende om] A, vidende om din Tilværelse, vidende om M. — S. **338,19** faer] MA. Maaskee: farer. — S. **340,26** Grund] A, Grund og fra dybeste Grund M. — S. **346,8** Piat;] A, Piat, eller vær Squat M. — **11** piatter noget Høit] A, squatter noget Høit fra sig M. — **13** piatter] A, squatter fra sig M. — S. **348,16** han, den Afdøde] A, han dernede i Tønden M.

Øieblikket Nr. 10.

M = Renskriften. C = Koncepten (S. K.'s Papirer B Pk. 52). G = Gottscheds Udgave i S. K.'s Efterladte Papirer 1854—55, S. 567—90. — Dato-Angivelserne over de enkelte Stykker er tilføiede efter Koncepten.

S. **358,3** tilbøielige] G, tilboilige CM. — **5** tolerere] G, tolere CM. — **10-11** fuldkommengjorte] G, fuldkommengjorde CM. — S. **359,25** Mennesker,] G, Mennesker CM. — S. **360,3** 44),] G, 44) CM. — **27** Trekantethat] Trekantehat CM. — S. **365,8** fjernt] CM, fjernet G. — **26** vist nok] CG, vistnok M. — **30** i min] CM, min G. — S. **366,1** Gavtyve] CG, Gatyve M. — S. **370,26** synes det Dig] G, synes Dig CM. — S. **371,21** er en uendelig] er uendelig CM. — **29** belemres] belæmres CM. — S. **373,26** Gud-Velbehagelighed] G, Gud Velbehagelighed CM. — S. **374,18** Størrelse, en reen Form] M (en reen Form tilføiet i Randen), Størrelse, C. — S. **378,26** det var] CG, var M.

Anmærkninger.

Bladartikler 1854—55.—
Dette skal siges, saa være det da sagt.

S. 11 I den Tale osv.] Prædiken, holdt i Christiansborg Slotskirke paa 5te Søndag efter Hellig Tre Konger, Søndagen før Biskop Dr. Mynsters Jordefærd. Af Dr. H. Martensen. Kbhvn. 1854. — Mynster døde d. 30. Jan. 1854 og begravedes Tirsdag d. 7de Febr.

Udgangen af hans Vandel] Prædikenen er til Text af Hebr. 13, 7. 8: Kommer Eders Veiledere ihu, som have forkyndt Eder det Guds Ord; og naar I betragte Udgangen af deres Vandel, da efterfølger deres Tro. Jesus Christus er igaar og idag den Samme, ja til evig Tid!

„den hellige Kjæde osv.] Martensen S. 6: „Fra den Mand, hvis dyrebare Minde opfylder vort Hjerte, føres vor Tanke tilbage til den hele Række af Sandhedens Vidner, der ligesom en hellig Kjæde strækker sig" osv.

S. 12 Den Berlingske Tidende] 1854, Nr. 37 for Ma. d. 13de Febr.: Dr. H. Martensen har i Trykken udgivet den Prædiken, han har holdt i Christiansborg Slotskirke ...., og hvori han .... fra Prædikestolen har reist et smukt og værdigt Minde for den hedengangne Biskop.

S. 13 kommer .... Monumentet i Forkjøbet] i Berl. Tid. Nr. 33 for 8. Febr. findes en Indbydelse, udstedt af Kjøbenhavns Præsteskab, til et Monument for Mynster.

er, og en capital Mislighed] o: er en Mislighed, og en capital Mislighed.

S. 14 som Apostelen siger] Paulus 1. Kor. 4, 13: vi ere blevne som Udskud i Verden.

S. 15 Med Prof. Martensens Udnævnelse] M. udnævntes til Biskop 15de April 1854, ikke uden forudgaaende Vanskeligheder, idet ogsaa H. N. Clausen søgte Embedet, men af politiske Grunde vragedes af det daværende Ministerium Ørsted.

Angreb paa ham fra andre Sider] fra det nationalliberale Parti, der støttede Clausens Candidatur. Se Dagbladet for 19de April 1854, Nr. 90.

hoist unødigt] ɔ: høist ugjerne. Jvfr. nedenfor S. 285.

S. 17 „Berlingske Tidende" Nr. 302] se ovenfor S. 383, hvor Martensens Artikel er aftrykt.

„den vidtløftige Kierkegaardske Literatur] jvfr. ovenfor S. 386 og se Dogmatiske Oplysninger, et Leilighedsskrift af Dr. H. Martensen, Kjøbenhavn 1850, S. 13 („mit Kjendskab til denne vidtløftige Literatur er, som sagt, kun saare ringe og fragmentarisk").

S. 18 Medlem af Venskabelige] se VII Bd. S. 234.

kommet i Fløiel] Biskopper (og Doctorer i Theologien) har Ret til at anlægge et Fløiels Forstykke i deres Præstekjole.

S. 20 Bang] Oluf Bang, 1788—1877, Professor i Medicin ved Universitetet og paa den Tid Kjøbenhavns berømteste Læge.

S. 21 „ogsaa af Pietet osv.] se ovenfor S. 16.

S. 22 Æskulap] i Kjøbenhavnsposten for 24. Dec., Nr. 300 findes en Artikel, undertegnet æsculap. Den gaar i Hovedsagen ud paa, at Kierkegaard er bleven gal.

en Alvorsmand fra Nørrebro] Flyveposten for 27. Dec., Nr. 301 indeholder en Artikel, underskrevet: Nørrebro, d. 22. Decbr. J. L. — Forf. (vistnok J. Levin) kommer flere Gange tilbage til den Paastand, at S. K. mangler Alvor.

dette Skrig: at angribe en Afdød] se et anonymt Digt i Kjøbenhavnsposten for 23. Dec., Nr. 299: „Men naar den Mand, mod hvem, imens hernede, Han aanded, Du Dig som Beundrer teede, Nu, — han ei svare kan fra Gravens Ly, — Foruden Sky Du søger at tilrede" osv. Jvfr. ogsaa en Artikel i Dagbladet for 21. Dec., Nr. 299, mrkt. A: „Hvorledes Pieteten kan byde Taushed om den Levende og tillade at tale om den Døde, er imidlertid vanskeligt at forstaae".

S. 23 Ved hvad han gjorde osv.] Se S. K.'s Pap. X, 3, A 563—64 (om K.'s Samtale med M. d. 22. Okt. 1850), og nedenfor til S. 79.

i „Til Selvprøvelse"] se XII Bd. S. 337.

Blad-Artikler] ɔ: en Artikel, mrkt. B, i Dagbladet for 22. Dec., Nr. 300.

S. 25 Pastor Paludan-Müller] Dr. Søren Kierkegaards Angreb paa Biskop Mynsters Eftermæle, belyst af J. Paludan-Müller, residerende Kapellan ved Budolphi Kirke i Aalborg. Kbhvn. 1855.

en Anmelder i „Berlingske Tidende"] for 9. Jan. 1855, Nr. 7.

den Scene i Figaro] her sigtes vist til Operaen „Figaros Bryllup", 3die Akt 10de Scene (Text af da Ponte).

en Opfordring til mig] hos Paludan-Müller S. 7: „Jeg opfordrer da Dr. S. Kierkegaard til med det Ny Testamente ved Siden at paavise sin ovenfor omtalte Beskyldning paa nogen Maade, der er Omtale værd; jeg skal da paatage mig at godtgjøre, at Beskyldningen er aldeles uden Hjemmel".

S. 27 en af hans Forsvarere] Cand. theol. W. Hjort i Berlingske Tidende 6. Jan. 1855, Nr. 5: „Mynster er i Ordets strengeste Forstand ikke Bodsprædikant, han er snarere et Fredens Sendebud".

Jesu egne Ord] Luc. 12, 51.

nil beatum nisi quietum] „Intet er lykkeligt som ikke er roligt". Sætningen findes (i Formen: nisi quietum nihil beatum est) hos Cicero de natura deorum 1, 20, 52 i en Udvikling af Epikurs Gudsbegreb, men ikke som ligefremt Citat af Epikur.

S. 29 hvad Jesus Christus .... fordrer] i Apostieludsendelsestalen, Matth. 10 (Vs. 8: „I have faaet det for Intet, giver det for Intet"). Jvfr. til det Flg. smstds. Vs. 9 og Vs. 17.

som jeg i sin Tid antydede] i Forordet til Indøvelse i Christendom (XII Bd., S. 17).

S. 30 Conferentsraad — confererer] jvfr. Efterl. Pap. 1854 —55, S. 514.

„følg mig efter"] Matth. 19, 21.

„mit Rige er ikke af denne Verden"] Joh. Ev. 18, 36.

S. 31 at lide Sult og Torst osv.] jvfr. Paulus II Kor. 11, 23—27.

i Bøn for Prædiken] Martensens Prædiken begynder med en Bøn: „Du den store Overhyrde! ..... see vi bede af inderste Hjerte: ..... Bliv hos os ogsaa i denne Time".

S. 32 man skal ikke beklage, at mit Skridt desto værre osv.] se R. Nielsens Artikel „En god Gjerning" i Fædrelandet 1855, Nr. 8: „en Sag, der desværre har vakt saa megen Forargelse".

S. 34 „Gaverne ere forskjellige"] jvfr. ovenfor S. 384.

S. 35 Ordinations-Tale] Bispevielse i Frue Kirke paa anden Juledag, den 26. December 1854. Kbhvn. 1855. — Martensens Tale er til Text Apostl. Gjern. 1, 8: „Men I skulle annamme den Hellig Aands Kraft, som skal komme over Eder; og I skulle

være mine Vidner" osv. Ordene „I skulle være mine Vidner" gentages flere Gange.

S. 36 Biskoppen tager saa deraf Anledning] ovenn. Skr. S. 14 („I skulle være mine Vidner! ..... Og lyder dette Ord ikke til os med en særegen Klang paa denne Dag?").

S. 38 Mariæ Bebudelsesdag] ɔ: d. 25de Marts.

S. 40 1. Cor. 9, 26] „derfor løber jeg, ikke som paa det Uvisse; jeg fegter, som den, der ikke slaaer i Veiret; (27) men jeg spæger mit Legeme".

S. 43 „hvem kan bedst, det kan vor Præst"] Citat af Børneremsen: Sko min Hest, hvem kan bedst osv.

S. 45 en af mine Pseudonymer] Vigilius Haufniensis i Begrebet Angest; se IV Bd. S. 373.

S. 47 eo ipso] med det Samme.

S. 50 „Salt"] jvfr. hertil og til det Flg. Marc. 9, 47—49: „Og dersom dit Øie forarger dig, kast det fra dig; det er dig bedre at gaae eenøiet ind i Guds Rige, end at have to Øine, og blive kastet i Helvedes Ild, hvor deres Orm ikke døer og Ilden ikke udslukkes. Thi hver skal saltes med Ild, og alt Offer skal saltes med Salt". Disse Ord forstaaes almindelig som henvendte til Disciplene og som et Udtryk for, at de maa finde sig i at renses gennem Lidelser.

S. 51 Alt som Jeppe synger] det er Christoff i Jacob von Thyboe (4. Akt 6. Sc.), der synger: „Rund, rund, rund, saa gladelig, saa gladelig den Skaal — —".

S. 52 mon Menneskens Søn osv.] Luc. 18, 8.

S. 53 Evangelium prædikes for de Fattige] Matth. 11, 5.

S. 54 30 Secler] Matth. 26, 15.

men du vil bedrages] Hentydning til Ordsproget mundus vult decipi, ergo sacerdotes, Verden vil bedrages, derfor Præster.

S. 55 som man velmenende ..... har villet fremstille mig] vistnok Hentydning til R. Nielsens Artikel „En god Gjerning" i Fædrel. 1855, Nr. 8: „da er min [S. K.'s] strængere Christendomsforkyndelse kun en Kjærlighedens Commentar til hans [Mynsters] mildere".

S. 56 at hade sit eget Liv] Luc. 14, 26 (jvfr. 9, 24).

S. 59 I Anledning af et **anonymt** Forslag] i Fædrelandet for 3. April, underskrevet N—n. Det hedder heri bl. a. „Fra først af syntes den prophetiske Bodstale at bevæge sig i en temmelig indskrænket Kreds; det var den afdøde Bistop og hans Parentator, imod hvem den egentlig var vendt. Men hvorledes

har ikke Anlæget udvidet sig! Det er „den officielle Christendom", der nu er blevet Stikordet. Alt hvad der læres og prædikes af Christendommens beskikkede Tjenere, bliver slaaet i Hartkorn og stemplet som Antichristelighed. Og dog er Grændsen heller ikke her. Christenheden i dens Helhed, Christendommen i dens hele Tilværelse bliver taget med —". . . . . Og længere nede: „Det danske Folk bevarer, som Efterladenskab efter Biskop Mynster, hans „Betragtninger over de christelige Troeslærdomme". . . . . . Vil Dr. K. virkelig gjøre det indlysende, at „Det, Biskop Mynster repræsenterer, ikke er det Nye Testamentes Christendom", — og ikke dette alene, men vil Dr. K. gjøre Afstanden kjendelig og klar mellem Det, han kalder den tilslørede, fortonede, forvanskede Christendom, og Det, han vil lade gjælde for ren og ægte Christendom . . . . .: saa lægge han Haand paa Værket! Han give sine Landsmænd en Veiledning i Hænderne: en Fremstilling i rene, bestemte Omrids af det Nye Testamentes Lære, saaledes som den efter ham skal være berettiget til at bære Navn af ny-testamentlig".

det nye Oplag] af Indøvelse i Christendom udkom 8.—16. Mai; jvfr. Nr. XX.

S. 60 „standse med Klemtningen"] se N—n's Artikel i Fædrelandet Nr. 79: „Thi Alting har sin Tid, og maa derfor have sin Ende. Er der Tid til at klemte og raabe Brand, saa maa Tiden ogsaa komme til at tage fat paa Slukningsarbeidet . . . . . Ogsaa Dr. Kierkegaards Angreb maatte man troe, skulde være Indledning til noget Mere. Men til Dato er det ikke blevet til Mere; fra Tid til Tid den samme Klemtning, det samme Anskrig". Og længere nede: „Men med Klemten og Raaben, Skjelden og Smelden, Lynen og Tordnen er endnu Intet gjort".

„Ild er jeg kommen at kaste paa Jorden"] Luc. 12, 49.

S. 61 „Fryd Dig ved Livet i dine Dages Vaar"] Begyndelseslinierne af Frankenau's Bearbeidelse af Usteri's „Freut euch des Lebens"; trykt f. Ex. i „Lommebog for lystige Brødre", Kbhvn. 1812, Nr. 206.

de Rekrutter, Falstaff har hvervet] se Shakespeares Henrik IV I, 4. Akt 2. Sc.

S. 62 bona fide] i god Tro.

S. 63 „Alferne"] 2. Scene.

70,000 Favne] hos Heiberg 1,400 Fod; de 70,000 Favne er K.'s Udtryk for en uhyre Dybde, se f. Ex. VI Bd. S. 467. VII Bd. S. 218. Heller ikke det flg. Citat er ordret.

„privat Christendom"] se ovenfor S. 386.

S. 65 Sin Artikel mod mig] se ovenfor S. 383, hvor Artiklen er aftrykt.

S. 66 jeg drømte at hedde: Victor] Hentydning til det Kierkegaardske Pseudonym Vitor Eremita (derfor: „Digter-Drømme"), og til Betydningen af latinsk victor = dansk Seirherre.

S. 67 i Adressеavisen] for 24. April, Nr. 94. I et Inserat, underskrevet Joseph Perlstein med Flere, rettes her et Angreb paa Rabbiner A. A. Wolff, fordi han er Ridder af Dannebrog og bærer Ordenstegnet (Korset). Det hedder, at „der siges i dens [Ordenens] Statuter, at de, som optages i denne Orden, skulle være Bekjendere af den evangeliske Religion".

S. 70 qua] i Egenskab af.

S. 73 Studenstrup] Hentydning til Holberg „Den 11te Juni"; der er dog der ikke Tale om at afhænde Raadhuset, men at give Pant deri.

S. 75 Joh. Climacus] her sigtes til Afsluttende Efterskrift, vistnok navnlig S. 478 ff. i denne Udg. (VII Bd.).

S. 76 Dr. Zeuthen] se Ugeskrift for den evang. Kirke i Danmark V (1855). I en Afhandling „Aand og Bogstav", der gaar gjennem flere Numre, kommer Z. oftere til at tale om S. K. Her sigtes vistnok særlig til S. 181 f.: „Det er om Selvretfærdighed, Selvophøielse, eller den blot iøinefaldende Retfærdighed, at Talen er [hos Luc. 16, 15, se ovenfor S. 32]. Nu maa man vel sige, at til det, der i denne Betydning kan skaffe Anseelse iblandt Menneskene, høre iøinefaldende Lidelser langt mere end Lykke og udvortes Herlighed (denne pleier meget mere at foranledige det Modsatte). Og især kunne selvvalgte Lidelser, selvpaatagne Kors være det, hvorpaa et Menneske kunde stole og grunde en Høihed i sine egne Øine. Dette er, hvad der er Gud en Vederstyggelighed. Det hører og til det, som kun har Skin af Visdom i selvgjort Dyrkelse (Col. 2, 23. ἐθελοθρησκεία) og Ydmygelse. Ved en blot udvortes Selvfornedrelse, der foranlediger en indvortes Selvophøielse, vidner man Løgn og ikke Sandhed. Og om end K. skulde paa en eclatant Maade virkelig gaae forud ved hiint (ved f. Ex. at give alt sit Gods til de Fattige) kunde hans Færd (hvor velgjørende iøvrigt) derfor gjerne i sig selv være en Vederstyggelighed for Gud". Smlgn. Afsluttende Efterskrift S. 394 ff. (i denne Udg.'s VII Bd.). Jvfr. ogsaa Zeuthen anf. St. S. 351: „Han [K.] dømmer kun om Sagen som den, der er begavet med et afgjort „Politi-Talent", men ikke som den der er skarpsynet nok til at erkjende, at det, hvorpaa det efter det N. T.s For-

dring kommer an, er noget ganske Andet end udvortes Armod eller udvortes Lidelser eller deslige ..... Men Sindelag, Hjertelag (forsaavidt det giver sig tilkjende i Andet end i Legemets Spægelse og deslige) synes overhovedet at være den Kierkegaardske Christendom ligesaa uvedkommende, som det er „Politiet" overhovedet uvedkommende".

Beskedenhed og Ydmyghed] hermed sigtes til Zeuthens Afhandling Om Ydmyghed, Kbhvn. 1851.

Een, jeg tager med mig] Hentydning til Gnavspillets Regel: Narren gaar og tager Een med sig. Jvfr. textkrit. Anh. t. dette Sted.

S. 77 en Anonym i „Kjøbenhavnsposten"] for 12. Mai, Nr. 109. Det hedder her: „Men hvad Præsternes Taushed angaar, saa burde han dog ikke hovere derover, forend han havde besvaret, hvad Andre, der ikke betragte Sagen fra Omvæltningens eller fra Nihilismens Standpunkt, maa ansee for væsentlige Indvendinger. Og dertil hører bl. a. Pastor Zeuthens Bemærkninger i Ev. Ugeskr. Det er ikke nogen Paastand om at opfylde Idealets Fordringer; men det er det Spørgsmaal til Hr. Kierkegaard, hvorledes det vilde være gaaet med det menneskelige Samfunds Orden, med Civilisationen, dersom ikke Christendommen var bleven optaget af Staten, dersom der ikke var opstaaet en officiel Christendom og Christenhed?"

S. 78 det tre Gange gjentagne Forord] se XII Bd. S. 17; S. 95; S. 171.

Moralen til Nr. 1] S. 87 f.

ogsaa i Forhold til den Brug osv.] se Forord til Indøvelse i Christendom: „at jeg maatte lære ikke blot at henflye til „Naaden", men at henflye til den i Forhold til Benyttelsen af „Naaden".

S. 79 afmægtig valgte han Intet osv.] se S. K.s Pap. X, 3, A 563: „Min Samtale med Biskop Mynster d. 22. Oct. 1850 efter at han havde læst Indøvelse i Christendom". K. fortæller her, at Pastor Paulli med Mynsters Samtykke havde meddelt ham, at M. var meget forbitret over Indøvelse i Christendom, „det er en vanhellig Leg med det Hellige", og at han vilde sige ham det selv. Dagen efter gik K. op til M. og sagde ham, at han havde hørt af Paulli, at M. agtede, saasnart han saae ham, at irettesætte ham for Bogen, og at han derfor strax var mødt. M. svarede hertil, at han ikke havde Ret til at irettesætte, og at han ikke havde Noget imod at hver Fugl sang med sit Næb; man maatte ogsaa gjerne sige om ham hvad man vilde. K. bad

ham sige, om det havde bedrøvet ham, at han havde udgivet en saadan Bog, hvortil M. svarede: „ja jeg troer rigtignok ikke at den vil gjøre Gavn". I Begyndelsen af den derpaa følgende Samtale sagde han: „ja den halve Deel af Bogen er jo Angreb paa Martensen, den halve Deel paa mig". Ogsaa Stedet om „Betragninger" [XII Bd. S. 259] ansaa M. som myntet paa sig.

S. 90 Cultus-Minister] var dengang Hall.

S. 92 at forsvare sig betræffende det Haab osv.] 1. Pet. 3, 15: „værer altid rede til at forsvare Eder ..... for Enhver, som begierer Regnskab af Eder om det Haab som er i Eder".

S. 93 uagtet han er bleven opfordret til at yttre sig] i Fædrelandet for 10. Jan., Nr. 8 stillede Rasmus Nielsen det Forslag til Martensen, at han vilde „tillade, at jeg, endog som paa hans Vegne, gjør Dr. Kierkegaard den forlangte Indrømmelse [at K.s Bestræbelse for at fremstille Christendommen som Brud med denne Verden har christelig Gyldighed], og gjør den i den bedste Mening saa udtrykkelig, saa aabenlyst, saa ubetinget, som muligt" ..... „jeg beder kun at Biskoppen ..... vil lade Indrømmelsen, opfattet i min Mening, staae og gjælde ogsaa for sit Vedkommende". — Da intet Svar kom, indsatte R. Nielsen i Fædrelandet for 16. Jan., Nr. 13 en Artikel „Til Hoivelbaarne Hoiærværdige Biskop Martensen. Et Spørgsmaal". Heri hedder det: „Finder De det i Kirkens Navn hensigtssvarende, at min Opfatning [at S. K.s Indsigelse var en „god Gjerning"] indtil videre bliver staaende uantastet som Modstykke til Deres, eller kjender De for Ret, at min Opfatning strax afvises som ubeføiet, for at Deres Dom, til Kirkens Beroligelse, kan blive stadfæstet som ufeilbar og uigjenkaldelig?" Som Svar herpaa kom i Berlingske Tidende for 18. Jan., Nr. 15 en kort Artikel, mrkt. X, hvori det hedder: „Da hvilketsomhelst Svar paa et saa utidigt og uberettiget Spørgsmaal, under de nærværende Omstændigheder kun synes at maatte gyde Olie i Ilden, tør man vist forudsætte, at der ..... ikke gives noget Svar".

Leporello og hans Replik] Don Juan (Kruses Overs.) 2. Akt 8. Sc. („jeg vil ikke svare, hvem det saa er").

en af mine Pseudonymer] Joh. Climacus i Afsluttende Efterskrift (VII Bd. S. 504 ff.).

Grevinde Orsini] i Lessings Emilia Galotti, 4. Akt 5. Sc.

ind i et Naborige] jvfr. nedenfor S. 97 („maaskee endog fra Norge"). Der sigtes vistnok til det i Christiania-Posten 1855, Nr. 2317—2333 givne, for S. K. gunstige Referat af Striden. Jvfr. Chr.-P. 7. Marts, Nr. 2333: „Mart. har imidlertid (hvad

Berl. Tid. opfordrede ham til) ikke ladet høre fra sig, siden sit Tilsvar til Kierkegaards første Artikel". — I Flyveposten 15. Marts 1855 Nr. 63 aftryktes en mod S. K. fjendtlig Artikel fra Christiania-Posten Nr. 2335, og samtidig henviste Fl.-P. til Chr.-P.'s Referat.

S. 94 et Mellemværende] S. K.s Polemik mod Speculationen i Philosophiske Smuler og Afsluttende Efterskrift er for en væsentlig Del rettet mod Martensen, der til Gjengjæld uden Navns Nævnelse udtalte sig nedsættende om S. K.s philosophiske Skrifter i Forordet til sin Dogmatik (S. III). Jvfr. S. K.s Pap. X, 1 A 553 ff.

Prof. Nielsen] her maa vistnok sigtes til Rasmus Nielsens Skrift „Evangelietroen og den moderne Bevidsthed", hvori hverken Martensen eller Kierkegaard nævnes, men R. N., der hidtil havde staaet Martensen nær, for første Gang optraadte som Tilhænger af Kierkegaard.

Dr. Stilling] i sit Skrift „Om den indbildte Forsoning af Tro og — Viden med særligt Hensyn til Prof. Martensens Dogmatik" Kbhvn. 1850. Joh. Climacus omtales heri kun i Forbigaaende (S. 12 Anm.), men Skriftet er i sin Tankegang stærkt paavirket af ham. Ogsaa Stilling havde „en Tid lang staaet i venligere Forhold" (Forordet S. 3) til Martensen.

senere er blevet sagt ham ..... ganske lige ud] vistnok i R. Nielsens „Mag. S. Kierkegaards „Johannes Climacus" og Dr. H. Martensens „Christelige Dogmatik"", Kbvn. 1849, og i Sammes „Dr. H. Martensens Dogmatiske Oplysninger", Kbhvn. 1850. Jvfr. ogsaa sidste Skrift S. 67 ff.

S. 95 „med et Phænomen indlader man sig aldrig"] se XII Bd. S. 68.

hvad Prof. Nielsen uheldigt spillede Martensen i Haanden] se R. Nielsens Artikel „En god Gjerning" i Fædrelandet 1855, Nr. 8: „Derfor troer jeg ogsaa, at Biskoppen, endog hvad denne Sag [Spørgsmaalet om Berettigelsen af Udtrykket „Sandhedsvidne"] angaaer, allerede har stillet sig paa den christelige Selvfornegtelses Standpunkt".

S. 96 i en saa ung Alder] Martensen var endnu ikke 46 Aar, da han blev Biskop.

S. 97 i Dagbladet — en Anonym] Dagbladet for 25. Apr. 1855, Nr. 95 indeholder en Artikel „Den Kierkegaardske Strid. (Af et Brev.)" Heri hedder det om S. K.: „medens Præsterne i ham see en næsten personlig Fiende, kalde jevne, fornuftige Folk hans Tale „Brøvl". Paa Faa eller Ingen gjør den Indtryk, og

store Evner anvendes her til liden Nytte". (Dette staar som Referat af Adressatens Mening; Brevskriveren siger nedenfor om sig selv: „Jeg er ikke Theolog, og min Ret til at tale med begrunder sig blot paa min daglige Læsen i Skriften".)

maaskee endog fra Norge] see ovenfor S. 93.

Øieblikket Nr. 1—9. Hvad Christus dømmer. — Guds Uforanderlighed.

S. 103 Plato] i Staten 1. Bog Kap. 19 (pag. 347) og 7. Bog Kap. 5 (pag. 520 d).

S. 105 en af mine Pseudonymer] Frater Taciturnus i Stadier paa Livets Vei (VI Bd. S. 222).

S. 106 et speilklart Skjold osv.] se Oehlenschlägers Palnatoke 5. Akt 2. Sc.: Min Ære var tilforn et speilglat Skjold af slebent Staal; hvor Solens Straale faldt, der blinkte den osv.

et Tegn (Distinction)] if. kgl. Resolution af 14. Jan. 1840 skulde Officererne af Kongens Adjutantstab paa høire Skulder anlægge Axelbaand af Sølv- eller Guldsnorer (2 lukkede Snorer om høire Arm, 2 flettede Snorer fastknappede paa Brystet). (Nutildags kun til Gala; til daglig kun den dobbelte Armsnor.)

kongelig Tjeneste] ved denne Paaskrift kunde tidligere Tjenesteskrivelser frigøres, inden Tjenestefrimærker indførtes.

S. 119 hvem jeg har kaldet „min Læser"] i Fororderne til Opbyggelige Taler.

S. 124 ligesom Øl nutildags] sigter vistnok til Raadstue-Plakat af 1826, hvorved Værtshusholdere i Kjøbenhavn fik Ret til en détail at sælge Øl og Brændevin ud af Huset.

som Christus betegner] i Bjergprædiken, Matth. 7, 14.

S. 125 et Rige af denne Verden] jvfr. Joh. Ev. 18, 36.

S. 126 quid tibi videtur] hvad er din Mening?

S. 127 quid pro quo] Eet for et Andet.

ved Eed forpligtet] den dengang endnu gjældende Præste-Eed lyder i 2det Stykke (i dansk Overs.): „For det andet lover jeg, at jeg vil arbeide med største Flid for, at den himmelske Lærdom, der er indeholdt i de prophetiske og apostoliske Bøger ....., troligen meddeles Tilhørerne". Se Kirke-Ritual af 1685, S. 379.

„Du skal frygte Gud, ære Kongen"] 1. Peters Brev 2, 17.

S. 130 Jacobs List] 1. Mose Bog 30, 37 ff.

mon jeg skal finde Troen paa Jorden] Luc. 18, 8.

S. 131 principiis obsta] gjør Modstand mod Begyndelsen (nl. af Elskoven; „ellers kommer Kuren let for sent", fortsætter Ovid, Remedia amoris [Midler mod Elskov] Vs. 91, hvorfra det hyppig brugte Citat stammer).
S. 134 Veien trang] Matth. 7, 14.
hadet af Alle] Matth. 10, 22.
at slaae ham ihjel osv.] Joh. Ev. 16, 2.
S. 137 eo ipso] netop derved, med det Samme.
S. 143 at Christendom er Digt, Poesie] sigter til de radikale Hegelianere, som D. Strauß og L. Feuerbach.
S. 144 en meget for stor Maalestok] jvfr. Martensens Artikel (ovenfor S. 386): „at der til disse Tings Undersøgelse og Bedømmelse udfordres en heelt anden Maalestok end den, af hvilken Dr. S. Kierkegaard er i Besiddelse". S. 387 ..... „giver ham en Maalestok for hans Handlemaade, langt ophøiet over den almene".
S. 150 de ere vildledte] jvfr. f. Ex. Marc. 6, 34. Matth. 15, 14. Luc. 23, 34.
„i lange Klæder"] Marc. 12, 38.
til en Røverkule] Marc. 11, 17.
en Svøbe af Snorer] Joh. Ev. 2, 15.
S. 151 I havde, som det jo ogsaa skete, skjult ladet Folket gjøre det] jvfr. Matth. 27, 20. 25.
S. 160 Du skal ikke sværge] Matth. 5, 34.
S. 163 da man ved Examina indførte Modersmaalet] dette skete gradvis i Løbet af første Halvdel af 19de Aarh.; ved jurid. Examen forsvandt den sidste Rest 1847, ved theologisk 1849.
S. 164 Peders Paars] 2. Sang Vs. 48 („Hver lever christelig, og nærer sig af Vrag").
S. 171 en ny Fremstilling af den christelige Lære] se ovenfor S. 59 f.
S. 172 en ny Psalmebog osv.] jvfr. VII Bd. S. 468 ff. — Om en ny Alterbog havde der i mange Aar været forhandlet, og i 1834—39 havde Biskop Mynster udarbeidet et Forslag til en saadan. Det vakte stærkt Røre, men der kom ikke noget ud af Sagen.
den strenge Helligdags-Anordning] der sigtes til Forordning af 26de Marts 1845.
S. 174 Jøder en Forargelse osv.] Paulus 1. Kor. 1, 23.
Christus taler med Apostlene, at de ikke maatte forarges osv.] se f. Ex. Matth. 24, 9 f. Marc. 14, 27.
S. 175 om 100 Aar er Alting glemt] saaledes begynder en

Selskabssang af C. Søeborg, forfattet 1809, trykt f. Ex. i „Fader Evans Stambog" udg. af A. P. Liunge, Kbhvn. 1824, S. 220.

„varer en Evighed"] se J. L. Heiberg, Kong Salomon og Jørgen Hattemager, 23de Sc.: „Thi Visen varer en Evighed".

S. 176 Heibergs Hr. Zierlich] der maa sigtes til „Aprilsnarrene" 29 Sc., hvor „Madamen" finder det meget ubehageligt for Frk. Trumfmeier, at hun har været lukket inde i et Skab med Zierlichs Kjole.

S. 177 „dette skal være Troja"] Holberg, Ulysses von Ithacia, 2. Akt 1. Sc.

S. 178 Don Juan siger til Zerline] 1. Akt 9. Sc. i Kruses Oversættelse (Kbhvn. 1807): kun i Naturen boer den sande Lykke, og i en simpel skyldfrie Hustrues Arme.

S. 179 at være forladt af Gud] Matth. 27, 46.

S. 182 at afdøe] jvfr. Brevet til Kol. 2, 20; 3, 3.

at hade sig selv] jvfr. Luc. 14, 26.

at hades af Andre osv.] jvfr. f. Ex. Matth. 10, 17—22.

S. 183 farer ikke vild osv.] Brevet t. Galat. 6, 7.

S. 186 „Seelenverkoperie"] se III Bd. S. 261.

S. 188 et „Hyrdebrev"] her sigtes til Martensens „Til Geistligheden i Sjællands Stift", 6. Juni 1854, hvor det hedder S. 3: „Indeslutter mig i Eders Forbøn, som ogsaa jeg beder for Eder og Eders Menigheder!"

S. 188—89 at kæmpe ..... mod Secter og Kjætterier] jvfr. Martensens Hyrdebrev S. 1: „Som jeg — hvortil ogsaa Tiderne paa en særegen Maade opfordre, idet Secter og Vildfarelsens Aander ere i Frembrud — af al den Formue, som Gud i sin Naade vil forlene, vil arbeide for Eenhed og indre Sammenhold i den Kirke, som siden Reformationens Dage er vedbleven at være det danske Folks: saaledes" osv.

S. 193 man skal elske sin Fjende] Matth. 5, 44.

S. 194 Propheten Jonas] se Jonas Prophete 4, 5—7.

S. 195 saa gladeligt, saa gladeligt] se ovenfor S. 51.

Lære om at afdøe] se ovenf. S. 182.

S. 196 i en ringe Tjeners Skikkelse] jvfr. Brevet til de Phil. 2, 7.

S. 197 i 1000-viis at antage Navn af Christne] jvfr. Ap. Gj. 2, 41: der vandtes samme Dag henved tre tusinde Siele.

i 3½ Aar] beregnet efter Johannes-Evangeliets Tidsangivelser.

S. 198 naturam furca expellas] man kan jage (ɔ: selv om man jager) Naturen bort med en Fork — (den kommer dog bestandig igjen; Horats's Breve I, 10, 24).

S. 200 Dyrlægen Pastor Fog] der sigtes, som det fremgaaer af Efterl. Pap. 1854—55 S. 465 ff., til Pastor F.s Artikel i Berlingske Tidende for 17. Januar 1855 Nr. 14, med Overskrift: Til Hr. Professor R. Nielsen. Dens andet Stykke begynder: „De synes selv at skjelne mellem en dobbelt Art af Christendoms Forkyndelse: en mildere, menneskelig, som kan tilegnes af Mennesker, uden just at foranledige dem til et afgjørende, energisk Brud med Verden, og en ideal guddommelig, i Kraft af hvilken Christendommen væsentligt er Brud med denne Verden". Artiklens øvrige Indhold tyder dog ikke paa at dette er F.s egen Mening. — Hvorfor han kaldes „Dyrlægen", har ikke kunnet oplyses.
  en Artikel i „Fædrelandet"] se ovenfor S. 42.
  hadende Fader, Moder osv.] jvfr. Luc. 14, 26.
S. 203 saa gladeligt, saa gladeligt] se ovenfor S. 51.
S. 204 bedre at gifte sig end at lide Brynde] 1. Brev t. Kor. 7, 9.
S. 205 eo ipso] med det Samme.
S. 208 korsfæste Kjødet] Brevet t. Galat. 5, 24.
  hade sig selv] Luc. 14, 26.
  græde og hyle o. s. v.] Johs. Ev. 16, 20.
  hade Fader, Moder osv.] Luc. 14, 26.
S. 209 en Orm, ikke et Menneske] jvfr. Ps. 22 („Min Gud, min Gud, hvorfor haver du forladt mig") Vs. 7: „men jeg er en Orm og ikke en Mand". (Psalmen fortolkes om Messias.)
S. 212 ex officio] officielt (egtl.: paa Embeds Vegne).
S. 214 at han tæller den Lidendes Taarer] Hentydning t. Ps. 56,9, hvor K. maa have oversat: „du har talt min Omflakken, mine Taarer er lagt i din Flaske". (Den aut. Overs. har [1828]: „Du, du haver talt min Flugt; tag min Graad i din Flaske".) — Jvfr. til det Følgende S. K.'s Pap. X, 4 A 566, og Mynsters Betragtninger II³ S. 19: „Og derfor vil jeg samle Eder, I hykkelske Taarer! jeg vil bære Eder frem paa hiin Dag for den Eviges Throne, dog ikke paa det I skulle vidne mod de Skyldige" osv.
S. 220 Porten snever osv.] Matth. 7, 14.
S. 223 „Gud har udvalgt osv.] Paulus 1. Kor. 1, 28.
S. 224 den ene Augur ikke kunde see paa den anden] hos Cicero de divinatione II, 24, 51 berettes som en Ytring af Cato den Ældre, at han ikke kunde forstaae, at den ene Haruspex (en etrurisk Spaapræst) kunde see paa den anden uden at lee.
  Christus siger til den rige Yngling] Marc. 10, 21.
S. 226 ifølge det nye Testamente] Luc. 14, 26.

S. 227 G. ansees jo for „en Slags Apostel"] sigter til en Artikel af „en Lægmand" i Flyve-Posten 16. April 1855, Nr. 87, hvori Grundtvig betegnes som „en Mand med en vis apostolisk Myndighed". Jvfr. Efterl. Pap. 1854—55, S. 535.

S. 231 „Dette skal siges"] se ovenfor S. 91.

S. 232 Sokrates's Sætning] jvfr. XI Bd. S. 175.

ikke engang Dem, som kunne slaae En ihjel osv.] jvfr. Matth. 10, 28.

S. 234 at hade Fader, Moder osv.] Luc. 14, 26.

Salig Den, som ikke forarges] jvfr. Matth. 11, 6.

S. 236 „At Helvedes Porte osv.] Matth. 16, 18. — Mod K. er dette anvendt i Artiklen „Forslag til Hr. Dr. S. Kierkegaard", Fædrelandet for 3. April, Nr. 79 (se ovenfor til S. 59): „Man skulde troe, Dr. K. maatte være den Sidste til at underkjende Herrens Forjættelser om „hans Kirke, over hvilken Helvedes Porte ikke skulle faae Magt"; samt af Provst Bloch hentydningsvis flere Steder i Artiklen i Fædrelandet for 24. April, Nr. 94, og med udtrykkeligt Citat i hans Artikel i Berlingske Tidende for 1. Juni, Nr. 124, Extra Tillæg Sp. 3. Jvfr. ogsaa Dansk Kirketidende 1855, Nr. 20 (6. Mai), Sp. 317.

S. 242 mod denne frygtelige Hovmod] jvfr. en Artikel i Kjøbenhavnsposten for 12. Mai 1855, Nr. 109, der begynder: „Et saa utaaleligt Hovmod, som Hr. Søren Kierkegaard nu i en Række aphoristiske Artikler i „Fædrelandet" har udtalt, har man neppe nogensinde før seet Mage til i den danske Journalpresse".

aut—aut, Enten—eller; aut Cæsar aut nihil, enten Cæsar eller Intet (se VI Bd. S. 163).

S. 250 Hamlets Vanvid] Shakespeare, Hamlet 4. Akt 3. Sc.

S. 253 risum teneatis] bar Jer for Latter (hvis I kan)! Jvfr. Horats Ars poet. 5.

og efter ham Disciplene] at Apostlene blev døbt, er der intet Vidnesbyrd om; maaskee har K. derfor valgt det videre Udtryk „Disciplene".

til Christi Døds Samfund] jvfr. Paulus Rom. 6, 3 (og 1. Kor. 10, 16, hvor der dog er Tale om Nadveren).

S. 254 „en blaa Seddel"] o: en Femdalerseddel.

S. 255 om hans Legeme og Blod] se f. Ex. Matth. 26, 27 f.

S. 256 „Først Guds Rige"] jvfr. Matth. 6, 33.

2 Examiner] vistnok Philosophicum (fra 1850) og Patristicum (fra 1849).

Seminariet] o: Pastoral-Seminariet, oprettet 1809. Egent-

lig kræves et helt Aars Undervisning, inden man kan stedes til den homiletiske og katechetiske Prove; men allerede paa S. K.'s Tid, ligesom nu, synes 1/2 Aar at have været Praxis.

S. 257 Münchhausens Hund] se Wunderbare Reisen des Freiherrn v. Münchhausen, Göttingen 1813, S. 40.

Pernille siger til Magdelone] Holberg, den Stundesløse, 1. Akt 11. Sc. („Nu er jer Forløsnings Tiid kommen. I kommer kand skee i Brude-Seng denne Aften").

de Ord af Apostelen Peter] Matth. 19, 27.

S. 258 „Dette skal siges osv.] se ovenfor S. 83.

S. 259 virtus post nummos] Dyden efter Pengene; Citat af Horats's Breve I, 1, 54 („forst maa man see at skaffe sig Formue, Dyden efter Pengene").

Trangen til „at gaae videre"] Hentydning til den Martensenske Dogmatik, der „gik videre" end til Troen, forsaavidt den vilde begribe Trossætningerne.

„hvo Du end er osv.] se ovenfor S. 83.

S. 260 ligesom Trop siger] i Heibergs „Recensenten og Dyret" 3. Sc. (Poetiske Skrifter V Bd. 1848, S. 273).

S. 261 der anpriser eenlig Stand] f. Ex. Paulus 1. Kor. 7, 1.

S. 262 „Apostelen"] Paulus 1. Kor. 7, 1 og 9 („hvis de ikke kan beherske sig, saa lad dem gifte sig; det er bedre at gifte sig end at lide Brynde").

S. 263 endnu mere end Tydsken] Wessel, Stella VII: „Hvad gior dog Tydsken ei for Penge?"

S. 267 det vedtagne Dagens Evangelium] Joh. Ev. 20, 19—31. Dette er Evangeliet 1ste Søndag efter Paaske, der paa K.'s Tid var fastslaaet som Konfirmations-Søndag (Forordn. af 13. Jan. 1736).

et Politie-Forbud] se Politi-Plakat af 28. Januar 1811.

S. 268 commune naufragium] fælleds Skibbrud; Hentydning til det latinske Ordsprog c. n. dulce, ɔ: fælleds Skibbrud er en Trøst.

S. 271 viet af en Smed] vistnok Hentydning til Smeden i Gretna Green i Skotland, der havde Privilegium paa at ægtevie Folk.

hvad der blev sagt til Een, der i et Uveir paakaldte Guderne] af Bias; jvfr. Diog. Laert. 1, 86.

S. 272 at det at være hans Discipel er at være hans Moder osv.] jvfr. Matth. 12, 49.

naar han idelig taler om den Collision osv.] hos Luc. 14, 26 (egentlig ikke andre Steder).

S. 273 Agent Carstensen] 1812—57, Stifter af Tivoli, Kasino

og Alhambra, tidligere Arrangeur af Friluftsfester i Rosenborg Have. C. var netop paa den Tid vendt hjem fra et Ophold i Amerika og omtaltes stærkt i Pressen; se f. Ex. Folkets Nisse 1855, Nr. 220, 223 osv.

S. 281 at hans Dragt var af to Farver] jf. Bekjendtgjørelse fra Cancelliet af 13. Jan. 1818 om Fangerne i Tugt- Rasp- og Forbedringshuset i Kbhvn. skulde disses Dragt syes saaledes, at deres Trøier og Buxer var af gult og brunt (i Forbedringshuset af gult og graat) Toi, „saaledes at det ene Side- og Erme samt For- og Bagstykke er af den gule og det andet af en bruun eller graa Farve".

S. 282 i Skriften, ogsaa i Collecterne] Søndag efter Nytaarsdag bruges i Collecten Ordene „vi, som ere Fremmede og Udlændinge i denne Verden"; jvfr. Peters 1. Brev 2, 11.

S. 285 høist unødigt] ɔ: høist ugerne; jvfr. ovenfor S. 15.

S. 291 Texten er den første jeg har benyttet] i den anden af „To opbyggelige Taler" 1843 (III Bd. S. 45—62).

senere er den ofte blevet fremdraget] i Nr. II og III af „Fire opbyggelige Taler" 1843 (IV Bd. S. 25—58).

S. 295 den eenfoldige Vise i Oldtiden] Sokrates hos Platon, Theætet pag. 151 c; jvfr. IV Bd. S. 214; IX Bd. S. 311.

S. 299 som Skriften siger] 1. Joh. Brev 5, 19.

at Gud ikke lader sig spotte] Paulus's Brev t. Galat. 6, 7.

S. 309 min Artikel i „Fædrelandet"] se ovenfor S. 78.

S. 311 at udelukkes af Synagogen] jvfr. Joh. Ev. 9, 22.

„fortoner, tilslører, fortier, udelader"] se ovenfor S. 12.

bygger hans Grav osv.] se ovenfor S. 147.

ifølge Jesu Christi Dom] se ovenfor S. 149.

S. 313 ved en sagte Ild at brændes paa en Rist] efter Legenden den hellige Laurentius's Dødsmaade, forbi han under Christenforfølgelsen i 258 negtede at udlevere Kirkens Skatte.

Frygt og Bæven ..... Pag. 65] IV Bd. S. 127.

S. 314 den 17de December] maa være en vilkaarlig valgt Dag; St. Laurentius's Dag er den 10. August. Heller ikke om den i det følgende omtalte Skik synes der at foreligge noget.

S. 319 en Historie] se Tausend und eine Nacht, übers. v. Dr. G. Weil, Pforzheim 1838—41, IV Bd. S. 121; og jvfr. S. K.'s Pap. VIII, 1 A 631.

S. 323 har ikke det, hvortil den kan hælde sit Hoved] jvfr. Matth. 8, 20.

S. 326 Sans phrase] uden Omsvøb.
Apostelens Ord] Paulus's 1. Brev til Kor. 15, 19.
non plus ultra] uovertræffeligt.

S. 232 Fortællingen om Fluen og Hjorten] en Æsopisk Fabel (Nr. 235 ed. Halm, Nr. 84 hos Babrius), hvor det dog er en Tyr, paa hvis Horn en Myg sidder.

S. 337 „Kjøbenhavnsposten" og „Flyveposten"] der maa sigtes til en Artikel i Kjøbenhavnsposten for 30. Mai, Nr. 122, hvori det hedder: „Stakkels elendige Søren! Skulde Du ende saaledes?", og i Flyveposten for 31. Mai, Nr. 122, hvori S. K.'s Paastand om, at Christendommen ikke er til, parodieres ved en Sammenligning ml. S. K. som lille Barn og som Voxen. S. K.'s Fornavn forekommer flere Gange strøet helt ud i Artiklen; men dennes Pointe ligger dog ikke i Navnet Søren.
„ligesom Drengene Nytaarsaften osv.] se ovenfor S. 92.

S. 338 „glad og taknemlig!"] jvfr. ovenfor S. 91.
„dette skal siges osv.] se ovenfor S. 83.
faer ikke vild osv.] Paulus Brev til Galat. 6, 7 („farer").

S. 348 a parte potiori] efter dens fornemmere Del.

S. 349 Crocodillen naar den ynksomst græder] se Den gamle A B C (Optryk af 1866) under C (Crocodiller): „Naar Crocodillen ynksomst græder, Den allersnarest Folk opæder".
Fløiels Forstykke] se ovenfor t. S. 18.

S. 350 Negotie] ɔ: Forretning.

S. 352 en Bank, som intet Valuta eier] Hentydning til den tidligere Paaskrift paa Penge-Sedler: „Paa Valuta, som Banken eier, er denne Rigsbank-Seddel udstedt for" osv.

Øieblikket Nr. 10.

S. 358 Da Martensen nogle Aar havde været Professor] M. blev Professor extr. 1840, Hofprædikant 1845.

S. 359 et Monument] se ovenfor S. 13.
„den Nydelsessyge"] jvfr. ovenfor S. 16 og S. 27.

S. 360 mensa efter domus] to latinske Paradigmer, der deklineres helt forskelligt.

S. 366 en criticerende Bemærkning i Forhold til „Apostelen"] se ovenfor S. 197 og 262.

S. 367 ifølge Oldtiden Sophistens Charakteristiske] jvfr. Platons Gorgias Kap. 19, pag. 464 ff. Aristoteles, Om de sophistiske Beviser Kap. 1.

S. 368 efter hvad Du siger i Dit Forsvar] se Platons Apologi pag. 22 e—23 a.

S. 369 Levin] Litterat (1810—83), en Tid lang Kierkegaards Sekretær; jvfr. ovenfor S. 22.

Davidsen og Siesby] var dengang Redaktører af Flyveposten, hvor K. angrebes.

Grüne] Redaktør af Kjøbenhavnsposten 1839—59; bekendt for sin Evne til at indtage tilsyneladende modsatte Standpunkter paa een og samme Tid. Kjøbenhavnsposten tog ivrigt Parti imod K.

hvad jo Biskop Mynster har givet mig Attest for] se Heibergs Intelligensblade Nr. 41—42, S. 112: „Hvorledes skeer det da, at Sønnen [ɔ: S. K., om hvis Fader der lige har været Tale] i sin rige Dannelse" osv.

S. 371 procul, o procul este profani] bort, bort, Vanhellige! (Virg. Æn. 6, 258). — Jvfr. ogsaa Indøvelse i Christendom Nr. 1, Mottoet (XII Bd.).

Christi Ord] Matth. 11, 28. — Jvfr. smstds.

S. 372 forlokket af En, der, tjenende Dine Penge osv.] der maa sigtes til Goldschmidt og hans Karikaturer af K. i Korsaren.

S. 374 Som i Handels-Verdenen osv.] der synes at sigtes til Dickens's David Copperfield (Forholdet mellem Spenlow og Jorkins); se Moltkes Oversættelse 2. Bd. S. 180 ff. (Kbhvn. 1849).

S. 378 600 Tdr. Byg] ved kgl. Resolution af 29. Juni 1854 tillagdes der Sjællands Biskop, foruden Gage og Kontorholdsgodtgørelse, 600 Tdr. Byg i Penge efter Kapitelstaxt. At Martensen har andraget herom, foreligger der intet om, og Mynsters Indtægter havde været langt større end Martensens blev.

Rettelser og Tilføielser.

Trykfeil.

Jvfr. ogsaa I og II Bd. i Slutningen.

I. S. 46 L. 24 elader læs: lader.
S. 46 L. 31 concreere læs: concretere.
S. 71 L. 26 bave læs: have.
S. 91 L. 2 sknlde læs: skulde.
S. 122 L. 19 tilstækkelig læs: tilstrækkelig.
S. 477 L. 24 Kordelia læs: Cordelia.
II. S. 233 L. 12 selo læs: selv.
S. 241 L. 21 Kattegorier læs: Kategorier.
III. S. 131 L. 25 Rosseau læs: Rousseau.
S. 154 L. 20 Angurerne læs: Augurerne.
S. 266 L. 17 Ikke læs: ikke.
S. 263 L. 14 jer læs: jeg.
IV. S. 189 L. 33 Kameelhaardskjortel læs: Kameelhaarskjortel.
S. 232 L. 2 Protogoras læs: Protagoras.
VII. S. 46 L. 12 Neptop læs: Netop.
S. 393 L. 3 vg læs: og.
VIII. Tillæg S. 8 L. 3 S. 10 læs: S. 9.
XIII. S. 379 L. 1 Cheistendommen læs: Christendommen.
S. 508 L. 20 Sprogbog læs: Sprogbrug.
S. 602 L. 2 f. n. Enten—Eller læs: i Enten—Eller.

Tilføielser.

II Bd. S. 153 Historien om Jesuiterne i Paraguay findes hos Hegel, Phil. d. Gesch. (1840) S. 101.

III Bd. S. 131 f. (Rousseau). Jvfr. Émile S. 7 (V. Mallings Overs. 1897).

IV Bd. S. 172 („de hang Evigheden i en Spindelvæv"). Se Lessing, Eine Duplik II Slutn. (X Bd. S. 58 i Lachmanns Udg.).

IV Bd. S. 243 (Sandheden er index sui et falsi). Jvfr. V Bd. Anm. t. S. 67, hvor det rigtigt er bemærket, at der i Spinozas Ethik staar norma istdf. index. K. havde neppe heller læst Spinozas Ethik i 1844 (se S. K.s Pap. VII, 1, A, 35). Men i et Brev fra Spinoza, der findes i Jacobis Spinoza-Briefe (F. H. Jacobi's Werke, IV, 1 [1819] S. 69) staar: „est enim verum index sui et falsi"; og Jacobi har K. læst omkr. 1844.

IV Bd. S. 272 (Daub). Jvfr. Af en endnu Levendes Papirer (XIII Bd. S. 741), hvor der allerede henvises til Daub. Det har dog ikke været muligt at eftervise Citatet. Derimod findes ganske den samme Tanke i det af Brødrene Schlegel udgivne Tidsskrift Athenaeum, I Bd. S. 20 (Berlin 1798): „Der Historiker ist ein rückwärts gekehrter Prophet". Aphorismen staar i et Stykke „Fragmente" uden Forfatterangivelse.

VII Bd. S. 138 (Fallstaff). Se Shakespeare Henrik IV 1. Del 2. Akt 4 Sc. (mod Slutningen).

VIII Bd. S. 55 (en gammel Forfatter). Foran Noten til dette Sted (Tillæg S. 11) er Sidetallet 55 udfaldet.

XIII Bd. S. 209 (en Konge har regjeret i 70000 Aar). Smlgn. Noten til IV Bd. S. 392.

XIII Bd. S. 524 (Wer glaubet osv.). Tersteegen, Sprüche Nr. 50 (Erbauliches und Beschauliches von Gerhard Tersteegen. Ausgewählt und herausgegeben von A. Gebauer. Stuttgart 1851. S. 97).

XIII Bd. S. 603 (mere end een af Pseudonymerne). Til Noten til dette Sted kan tilføies, at flere af Pseudonymerne betegner sig som Politiembedsmand, Politispion ell. lign. Se f. Ex. III S. 197; IV S. 360; XII S. 111.

Udgivernes Efterskrift.

Idet Udgaven af S. Kierkegaards Værker afsluttes, anser vi det for vor Pligt at sige nogle Ord om den Hjælp, vi paa forskjellig Maade har faaet.

Det besværlige Arbeide at sammenholde de trykte Udgaver med Manuskripterne er næsten fuldstændig blevet besørget af Fru Ellen Drachmann og Fru Jonna Lange. At denne Ordning har været mulig, skyldes fremfor alt den Liberalitet, hvormed Overbibliothekar Birket-Smith har tilladt at benytte Kierkegaards Papirer, der opbevares i Universitetsbiblioteket.

De oplysende Anmærkninger under Texten er kun et første Grundlag til en virkelig Kommentar; at tilveiebringe blot nogenlunde Fuldstændighed maa være Fremtidens Opgave. Men ogsaa meget af hvad der allerede er ydet skyldes i Virkeligheden Andre, ikke os. Det er ugjørligt her at nævne de Mange, til hvem vi har henvendt os med Anmodning om Oplysninger; det har været Folk af de forskjelligste Livsstillinger, ingenlunde alene Videnskabsmænd og Litterater, men ogsaa Mænd i praktisk Virksomhed. Overalt har vi mødt den største Imødekommenhed og Beredvillighed til at hjælpe. For den Interesse, der saaledes fra alle Sider er blevet viist vor Opgave, staar ikke blot vi, men Enhver der benytter Udgaven, i største Taknemmelighedsgjæld til alle Vedkommende.

Kjøbenhavn, i November 1906.

A. B. Drachmann. J. L. Heiberg. H. O. Lange.

I nærværende anden Udgave er Texten blevet underkastet en Revision paa Grundlag af det Materiale, der var tilveiebragt ved første Udgave; Resultatet har været, at Udgiverne paa ikke ganske faa Steder har fulgt S. Kierkegaards Manuskript, hvor de i første Udgave havde holdt sig til det originale Tryk. Anmærkningerne er blevet reviderede med Benyttelse af den nye Udgave af S. Kierkegaards Papirer ved P. A. Heiberg og V. Kuhr. I øvrigt er Udgavens Plan uforandret.

Som Følge af Professor Heibergs Død blev det nødvendigt fra XIII Bind af at fordele de Partier af Værkerne, som han var Udgiver af, mellem de to andre Udgivere. Det er skeet paa den Maade, at H. O. Lange overtog Bladartikler fra Tiden før Forfatterskabet og Bladartikler, der staar i Forhold til Forfatterskabet, medens A. B. Drachmann overtog Om Begrebet Ironi.

For Fuldstændiggørelse af Trykfeilslisten og for Tilføielse af værdifulde Noter (se ovenfor S. 25 f.) skylder vi dr. J. Himmelstrup og cand. mag. A. Ibsen en særlig Tak.

Kjøbenhavn, i April 1931.

A. B. Drachmann. H. O. Lange.

Alphabetisk Fortegnelse over S. Kierkegaards Skrifter.

Parallel-Register

til

Søren Kierkegaards samlede Værker

Udarbejdet ved

H. Nyegaard,

Sognepræst.

Forord.

For Læsere af nærværende 2. Udgave af Søren Kierkegaards samlede Værker (i det følgende kaldet: S. V. II), ligger der en Vanskelighed deri, at Sidetallene paa Grund af Udgavernes Format divergerer stærkt fra tidligere Udgavers. Det vil derfor være besværligt ved Studiet af Litteratur om Søren Kierkegaard at finde de i denne anførte Citater, da de endnu alle er anført efter de tidligere Udgaver (i de allerfleste Tilfælde efter samlede Værker 1. Udgave (her kaldet: S. V. I). Det er Hensigten med nærværende Parallel-Register at afbøde denne Vanskelighed.

I Registret er der taget Hensyn til Samlede Værker, 1. Udgave (S. V. I), Originaludgaven (Orig. I) og 2. Udgave (Orig. II) forsaavidt som den er besørget af Kierkegaard selv. Endvidere er optaget i Registret: Søren Kierkegaards Bladartikler udgivet af R. Nielsen (Købh. 1857) (R. N.), Anhang til samme, samt P. C. Kierkegaards Udgave af „Dømmer selv" og „Synspunktet for min Forfattervirksomhed" (P. C. K.). Iøvrigt henvises til efterfølgende „Oversigt".

Til Vejledning ved Benyttelsen af Registret tjener følgende Exempel:

Finder man i et Citat angivet S. V. 1. Udg, 1. Bd. Side 355, og søger man dette Citat i 2. Udg., vil man ved Opslag i Registret paa S. 12 i 2. Kolonne finde Sidetallet 355. I 1. Kolonne staar det tilsvarende Sidetal i 2. Udg. af S. V. Bd. 1: 412. I 3. Kolonne angives, i hvilken Linie, og i 4. Kolonne, med hvilket Ord det til 1. Udgaves S. 355 svarende Stykke begynder paa 2. Udgaves S. 412: Linie 8 f. o., med Ordet „Ligge". Den

næste Linie i Registret viser saa, at 1. Udgaves S. 355 i 2. Udg. ender S. 413, Linie 13 f. o. inde i Ordet „betynget".

Paa lignende Maade vil et Citat fra en af Originaludgaverne kunne findes i 2. Udg. af S. V., kun at her ikke er angivet Linietal og Stikord, men kun om det til Originaludgavens Side svarende Stykke i 2. Udg. af S. V. begynder foroven (o.), paa Midten (m.) eller forneden (n.) af Siden. — En tom Plads i Registret viser, at en Side af 2. Udg. af S. V. er indeholdt helt indenfor en Side af en af de andre Udgaver. — Naturligvis kan Registret ogsaa bruges omvendt til at finde et Citat fra S. V.'s 2. Udg. i 1. Udg. eller fra en af disse Udgaver i Originaludgaven.

Aarsagen til den mere udførlige Behandling af S. V. I er den, at det paa Grund af Citaternes Mængde er nødvendigt at kunne indstrege Registret i Værket een Gang for alle.

I Registret er benyttet følgende Forkortelser:

S. V. I: Søren Kierkegaards samlede Værker 1. Udgave.

S. V. II: Søren Kierkegaards samlede Værker 2. Udgave (ɔ: nærværende Udg.).

Orig. I: 1. Udgave.

Orig. II: 2. Udgave.

R. N.: Søren Kierkegaards Bladartikler udgivet af R. Nielsen (Købh. 1857).

R. N. (Anhang): Anhang til R. N.

P. C. K.: P. C. Kierkegaards Udgave.

For S. V. I's Vedkommende betegner „o" ved Siden af Linieantallet, at Linierne er optalt fra oven, „n", at de er optalt fra neden. Ved Linieoptælling fra neden er Fodnoter ikke medregnet.

For Originaludgavernes Vedkommende betyder „o" Linierne 1—12, „m" Linierne 13—24 og „n" Resten af Siden uanset Sidens samlede Linieantal.

Hvad der staar paa Foden under selve Teksten er behandlet som en selvstændig Side, uanset om der paa samme Side findes flere Anmærkninger eller kun et Brudstykke af en saadan. De betegnes i Registret ved en Stjerne (*) foran Sidetallet.

Hvor baade Linieangivelse og Stikord mangler, falder Sidernes Begyndelse sammen. Det samme gælder Originaludgaverne, naar Betegnelsen ø, m eller n mangler.

Hvor Stikord mangler, begynder den angivne Side ved Liniens Begyndelse.

En Streg (/) gennem Stikordet betegner, at Linien i S. V. I begynder med Stavelsen, der følger efter Stregen.

Findes Stikordet gentaget i samme Linie, er medtaget det følgende eller det foregaaende Ord (i sidste Tilfælde er de adskilt ved en Streg).

Oversigt

over Indholdet af Søren Kierkegaards samlede Værker med Angivelse af de Udgaver, der er taget Hensyn til i Registret.

Bind X: Christelige Taler, 1848.
Krisen og en Krise i en Skuespillerindes Liv (1848) R. R.

" XI: Lilien paa Marken og Fuglen under Himlen, 1. Udg. 1849; 2. Udg. 1859.
Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger, 1849.
Sygdommen til Døden, 1849.
„Ypperstepræsten" — „Tolderen" — „Synderinden", 1849.

" XII: Indøvelse i Kristendom, 1. Udg. 1850; 2. Udg. 1855.
En opbyggelig Tale, 1850.
To Taler ved Altergangen om Fredagen, 1. Udg. 1851; 2. Udg. 1852.
Til Selvprøvelse, 1. Udg. 1851; 2. Udg. 1852.
Dømmer selv (1851—52), P. C. K. 1876.

" XIII: Bladartikler fra Tiden før „Forfatterskabet":
1. Ogsaa et Forsvar for Kvindens høje Anlæg (1834).
2. Kjøbenhavnerpostens Morgenbetragtninger i Nr. 43, (1836); R. R.
3. Om Fædrelandets Polemik (1836); R. R.
4. Til Hr. Orla Lehmann (1836); R. R.

Af en endnu Levendes Papirer, 1838.
Om Begrebet Ironi, 1841.
Bladartikler, der staar i Forhold til „Forfatterskabet".
1. Aabenbart Skriftemaal (1842); R. R.
2. Hvo er Forfatteren af Enten—Eller (1843).
3. Taksigelse til Hr. Professor Heiberg (1843); R. R.
4. En lille Forklaring (1843); R. R.
5. En Erklæring og Lidt til (1845); R. R.
6. En omrejsende Æsthetikers Virksomhed (1845); R. R.
7. Det dialektiske Resultat (1846); R. R.
8. Foranlediget ved en Yttring af Dr. Rudelbach; R. R.

9. En flygtig Bemærkning (1845); R. N.
Anhang I og II (Litterært Qvægsølv) (1843).

Om min Forfatter-Virksomhed, 1851.

Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed. P. C. K. 1859.

Bind XIV: Bladartikler 1854—55:

1. Var Biskop Mynster et „Sandhedsvidne"? R. N.
2. Derved bliver det. R. N.
3. En Opfordring til mig fra Pastor Paludan-Müller. R. N.
4. Stridspunktet med Martensen. R. N.
5. To nye Sandhedsvidner. R. N.
6. Ved Biskop Mynsters Død. R. N.
7. Er dette christelig Gudsdyrkelse. R. N.
8. Hvad der skal gøres. R. N.
9. Den religieuse Tilstand. R. N.
10. En Thesis — kun een eeneste. R. N.
11. „Salt". R. N.
12. Hvad jeg vil? R. N.
13. I Anledning af et anonymt Forslag. R. N.
14. Var det rigtigst nu at standse med Klemtningen. R. N.
15. Christendom med kongelig Bestalling. R. N.
16. Hvilken grusom Straf! R. N.
17. Et Resultat. R. N.
18. En Monolog. R. N.
19. Angaaende en taabelig Vigtighed. R. N.
20. Til det nye Oplag af „Indøvelse i Christendom". R. N.
Dette skal siges, saa være det da sagt. 1855.
21. At Biskop Martensens Taushed er —. R. N.

Øieblikket Nr. 1—2.

Hvad Christus dømmer om officiel Christendom. 1855.

Øieblikket Nr. 3—7.

Guds Uforanderlighed. 1855.
Øieblikket Nr. 8—9.
Tillæg (Øieblikket Nr. 10; ikke udkommet).

Hvor der ikke findes et af Kierkegaard besørget Særtryk af en Artikel, anføres Affattelsesaaret i Parenthes.

Thorslunde Præstegaard i Maj 1932.

H. Nyegaard.

Bind I.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
VII	V			V	III
VIII	VI	2 ø	saae	VI ø VII n	IV ø
IX	VII	11 ø	Marchandiseren	VIII n	V ø
X	VIII	16 n	saaledes	IX n	VI m
XI	IX	7 n	syntes	X m	VII n
XII				XI m	
XIII	X	1 ø	et	XII m	VIII ø
XIV	XI	6 ø	mig	XIII m	IX ø
XV	XII	14 ø	mislige	XIV m	X m
XVI	XIII	13 n		XV m	XI m
XVII	XIV	8 n	Forsøg	XVI m	XII n
XVIII				XVII ø	
XIX	XV			XVIII ø	XIII ø
XX	XVI	10 ø	ikke	XIX ø	XIV m
2	2			2	2
3	3			3	3
4	4	3 ø		4 ø	4 ø
5	5	9 ø		5 ø	5 n
6	6	11 ø	Be/leiret	6 ø	
7	7	13 n		7 ø	6 ø
8	8	6 n	over	8 ø	7 n
9				9 ø	
10	9			10 ø	8 m
11	10	3 ø	modsigende	11 m	9 n
12	11	10 ø		12 m	
13	12	16 ø	Phæno=	13 m	10 m
14	13	5 n		14 m	
15	14	3 n	og trækker	15 m	11 ø
16				16 m	12 m
17	15	2 ø	blaae	17 m	
18	16	10 ø		18 m	13 ø
19	17	13 ø	at	19 m	14 m
20	18	9 n	Forskjæreren	20 n	
21	19	4 n		21 n	15 ø

Bind I.

S. B. II	S. B. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
22	20	3 n		22 n	16 m
23				23 m	
24	21	5 ø		24 n	17 ø
25	22	7 ø		25 n	18 m
26	23	9 ø	Dele	26 n	19 n
27	24	15 ø	Grund/sætning	27 n	
28	25	15 ø	deres		20 ø
29	26	14 n	Og	28	21 m
30	27	9 n	=Eftermiddag	29	
31				30 ø	22 ø
35	31			33	25
36	32	2 ø	istand	34 ø	26 m
37	33	8 ø	mig	35 ø	
38	34	18 ø	det	36 ø	27 ø
39	35	13 n		37 ø	28 m
40	36	5 n	ansee	38 ø	
41				39 ø	29 ø
42	37	4 ø	kunde	40 ø	30 n
43	38	12 ø	Be/tragtningen	41 ø	
44	39	13 n		42 m	31 ø
45	40	7 n		43 m	32 n
46				44 m	
47	41	4 ø	om	45 m	33 m
48	42	13 ø	Leeg	46 m	
49	43	14 ø	for/maaer	47 m	34
50	44	11 n	forsvundet	48 m	35 m
51	45	1 n	har	49 m	
52				50 m	36 ø
53	46	3 ø	Undtagelse	51 m	37 n
54	47	13 ø	nu	52 n	
55	48	18 n	Spørgsmaal	53 n	38 ø
56	49	14 n	Barn	54 n	39 n
57	50	6 n	at	55 n	
58				56 n	40 m
59	51	1 ø	saaledes	57 n	41 n
60	52	10 ø		58 n	

Bind I.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
61	53	18 ø	der/imod	59 n	42 m
62	54	10 n	sig	60 n	
63	55	4 n	egentlige	61 n	43 ø
64				62 n	44 n
65	56	2 ø	eller	63 n	
66	57	6 ø			45 ø
67	58	13 ø	At/traaen	64 ø	46 n
68	59	18 n	en	65 ø	
69	60	17 ø	tvende	66 ø	47 ø
70	61	9 ø	den	67 ø	48 m
71	62	11 n		68 ø	
72	63	5 n	Forstand	69 m	49 ø
73				70 m	50 n
74	64			71 m	
75	65	6 ø	anvender	72 m	51 m
76	66	10 ø		73 m	52 n
77	67	11 ø	bestemmet	74 m	
78	68	16 n	man	75 m	53 m
79	69	6 n		76 m	54 n
80	70	5 n		77 m	
81				78 n	55 m
82	71	2 ø	Tumleplads	79 n	
83	72	11 ø	Ideer	80 n	56 ø
84	73	10 ø		81 n	57 m
85	74	17 n		82 n	
86	75	7 n	blive	83 n	58 ø
87				84 n	59 n
88	76	1 ø	er Get	85 n	
89	77	10 ø	deri	86 n	60 ø
90	78	17 n	lykkelig	87 n	61 n
91	79	16 n	det	88 n	
92	80	10 n	han	89 n	62 m
93				90 n	63 n
94	81	1 ø	Page	91 n	
95	82	7 ø	veed	92 n	64 m
96	83	12 ø	paa	93 n	65 n

Bind I.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
97	84	14 ø		94 n	
98	85	12 n	Hen/seende	95 n	66 m
99	86	6 n	maa	96 n	
100	87	2 n	naar	97 n	67 ø
101				98 n	68 m
102	88	9 ø		99 n	
103	89	15 ø	ligesaa	100 n	69 ø
104	90	16 n	ganske	101 n	70 n
105	91	12 n	almindelig		
106	92	7 n	vise	102 ø	71 ø
107				103 ø	72 n
108	93	1 ø	und/tagen	104 ø	
109	94	8 ø	bruger	105 ø	73 m
110	95	15 ø	at	106 ø	74 n
111	96	10 ø	Efter/viisning	107 ø	
112	97	10 n	en	108 ø	75 m
113	98	2 n		109 ø	76 n
114				110 m	
115	99	8 ø	Juan	111 m	77 m
116	100	15 ø	mig	112 m	
117	101	16 n	Operaen	113 m	78 ø
118 {				114 m	79 m
	*102	9 n	ville		
119	102	1 ø	Situa/tion	115 m	
120	103	1 ø		116 m	80 ø
121	104	11 ø	saa	117 m	81 m
122	105	17 n	derved	118 m	
123	106	7 n	men	119 m	82 ø
124				120 m	83 m
125	107	4 ø		121 m	
126	108	10 ø	Ildebranden	122 m	84 ø
127	109	8 n	om	123 n	
128	110	2 n	borte	124 n	85 ø
129				125 n	86 m
130	111	3 ø	sig	126 n	
131	112	9 ø	ligger	127 n	87 ø

Bind I.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
132	113	12 n		128 m	88 m
135	117			131	91
136	118	2 ø	saa	132 ø	92 m
137	119	12 ø	mig	133 ø	
138	120	18 ø	derfor	134 ø	93 ø
139	121	18 ø	Hovedsagen	135 ø	94 m
140	122	12 n	den	136 ø	
141	123	5 n	Tragiske	137 ø	95 ø
142				138 ø	96 n
143	124	6 ø	For/færdelse	139 ø	
144	125	14 ø	Medlidenhed	140 m	97 m
145	126	16 n		141 m	98 n
146	127	8 n	tabt	142 m	
147				143 m	99 m
148	128	3 ø	Led	144 m	
149	129	7 ø	Forvirring	145 m	100 ø
150	130	16 ø	Sandhed	146 n	101 m
151	131	14 n	Sub/stantialitetens	147 n	
152	132	8 n	hele	148 n	102 ø
153	133	5 n	den	149 n	103 n
154				150 n	
155	134	1 ø	for/borgent	151 n	104 ø
156	135	7 ø	nogen	152 n	105 n
157	136	8 ø	for/ladt	153 n	
158	137	16 ø	kunne	154 n	106 ø
159	138	17 n	Antigone	155 n	107 n
160	139	10 n	hun	156 n	
161	140	1 n	Liv	157 n	108 ø
162				158 n	109 n
163	141	4 ø	eller		
166	144			160	112
167	145			161	113
	146	1 n	vidt		
168				162 ø	114 m
169	147	7 ø	Moder/liv	163 ø	115 n
170	148	11 ø	lettere	164 ø	

Bind I.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
171	149	16 n	Snur=	165 ø	116 m
172	150	5 n		166 ø	
173				167 ø	117 ø
174	151	1 ø	egentlig	168 ø	118 m
175	152	12 ø		169 ø	
176	153	16 n	ligesom	170 ø	119 ø
177	154	9 n	var	171 ø	120 n
178	155	8 n	Hvad	172 ø	
179	156	2 n	og	173 ø	121 ø
180				174 ø	122 n
181	157	9 ø	vove	175 ø	
182	158	18 n	sig	176 m	123 m
183	159	8 n	thi	177 m	124 n
184	160	3 n	Skridt	178 m	
185				179 m	125 m
186	161	4 ø	Paafaldende	180 m	
187	162	8 ø	han svinger	181 m	126 ø
188	163	17 ø	som	182 m	127 m
189	164	12 n		183 m	
190	165	4 n		184 m	128 ø
191				185 m	129 m
192	166	6 ø	ikke	186 m	
193	167	9 ø		187 ø	130 ø
194	168	17 ø	hans	188 m	131 n
195	169	15 n	Værste	189 m	
196	170	5 n	om	190 m	132 ø
197				191 m	133 n
198	171	4 ø	Suk	192 m	
199	172	10 ø		193 m	134 m
200	173	15 ø	er	194 m	135 n
201	174	18 n	vende	195 m	
202	175	11 n	holde	196 m	136 m
203	176	1 n	en	197 m	
204				198 m	137 ø
205	177	4 ø		199 m	138 m
206	178	14 ø	ham	200 m	

Bind I.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
207	179	12 n	var	201 m	139 ø
208				202 n	140 n
209	180			203 n	
210	181	5 ø	en	204 n	141 ø
211	182	15 ø	ind/suge	205 n	142 n
212	183	15 n		206 n	
213	184	9 n	at	207 n	143 ø
214				208 n	144 n
215	185	2 ø	da	209 n	
216	186	7 ø	Sorg	210 n	145 m
217	187	17 ø	er	211 n	146 n
218	188	8 n		212 n	
219	189	2 n		213 n	147 m
223	193			217	151
224	194	3 ø	blot	218 ø	152 m
225	195	8 ø	Svaret	219 ø	153 n
226	196	11 ø	taler	220 ø	
227	197	15 ø	og	221 ø	154 m
228	198	13 n		222 ø	
229	199	5 n	længere	223 ø	155 ø
230	200	3 n	staaer	224 ø	156 m
231				225 ø	
232	201	2 ø	in=	226 ø	157 ø
233	202	9 ø		227 ø	158 m
234	203	18 n	af	228 ø	
235				229 ø	159 ø
238	206			232	162
239	207			233	163
240	208	4 ø	lytte	234 ø	164 m
241	209	10 ø		235 ø	165 n
242	210	17 n	kan	236 ø	
243	211	7 n	Betyd/ning	237 ø	166 m
244	212	2 n		238 ø	
245				239 ø	167 ø
246	213	6 ø		240 ø	168 n
247	214	12 ø	til	241 ø	

Bind I.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
248	215	15 n		242 ø	169 ø
249	216	7 n	over	243 ø	170 n
250				244 ø	
251	217	3 ø		245 ø	171 m
252	218	13 ø	skulde	246 m	172 n
253	219	16 n	han	247 m	
254	220	6 n	Tidsskriftet	248 m	173 m
255				249 m	
256	221	2 ø		250 m	174 ø
257	222	5 ø	hvis	251 m	175 m
258	223	10 ø	som	252 m	
259	224	14 ø	faaer	253 m	176 ø
260	225	13 n		254 m	177 m
261	226	17 n	overveiet	255 m	178 n
262	227	15 n	hun	256 m	
263	228	5 n	vender	257 m	179 m
264				258 m	180 n
265	229	7 ø		259 m	
266	230	5 ø	jo	260 m	181 m
267	231	17 ø	endelig	261 m	
268	232	10 n	hvilken	262 m	182 ø
269	233	5 n		263 m	183 m
270				264 m	
271	234	1 ø	Intri=	265 n	184 ø
272	235	5 ø	dog	266 n	185 n
273	236	12 ø	Veemod	267 n	
274	237	13 n	pathetiske	268 n	186 ø
275	238	10 n	Rinville	269 m	187 m *187 ø
276	239	4 n	Sympathier	270 n	
277				271 n	188 ø
278	240	5 ø	han	272 n	189 n
279	241	8 ø	For/tællingen	273 n	
280	242	14 ø	at	274 n	190 ø
281	243	18 ø	hende	275 n	191 n
282	244	17 n		276 n	

Bind I.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
283	245	13 n	Leiligheden	277 n	192 m
284	246	7 n	hvis	278 n	193 n
285				279 n	
286	247	1 ø	formo/dentlig	280 n	194 m
287	248	6 ø	nemlig	281 n	
288	249	12 ø	dra/matisk	282 n	195 ø
289	250	13 n	først	283 n	196 m
290				284 n	
291	251				
294	254			286	198
295	255			287	199
297	257			289	201
298	258	4 ø	ikke	290 ø	202 m
299	259	9 ø	skal	291 ø	
300	260	18 n	blev	292 ø	203 ø
301	261	12 n	(den	293 ø	204 m
302	262	6 n	Arbejdere	294 ø	
303	263	1 n	Kjed/sommelighed	295 ø	205 ø
304				296 ø	206 n
305	264	5 ø	og	297 ø	
306	265	9 ø	han	298 m	207 ø
307	266	14 ø	Almindelighed	299 m	208 n
308	267	15 ø		300 m	
309	268	17 n	at	301 m	209 m
310	269	8 n	havt	302 m	210 n
311				303 m	
312	270	2 ø	saa	304 m	211 m
313	271	10 ø	Bække	305 m	
314	272	8 ø	Tilfældige		212 ø
316	274			308	214
317	275			309	215
318	276	4 ø	træder	310 ø	216 m
319	277	14 ø	at	311 ø	
320	278	13 n	hiin	312 ø	217 ø
321	279	7 n	bestandig	313 ø	218 m
322	280	2 n	indvortes	314 ø	

Bind I.

S. B. II	S. B. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
323				315 ø	219 ø
324	281	9 ø	end	316 ø	220 n
325	282	14 ø	besynder/ligt	317 ø	
326	283	12 n	forstod	318 ø	221 ø
327	284	4 n	saaledes	319 m	222 n
328				320 m	
329	285				
330	286			321	223
331	287	2 ø	træk	322 ø	224 m
332	288	7 ø	yd/myg	323 ø	
333	289	16 ø	hun	324 ø	225 ø
334	290	14 n	Selskab	325	226 m
335	291	5 n	Modstanderen	326 ø	
336				327 ø	227 ø
337	292	4 ø	lille	328	228 m
338	293	9 ø	af	329 ø	
339	294	15 ø	for	330 ø	229 ø
340	295	9 n	vi	331 ø	230 n
341	296	3 n	og	332 ø	
342				333 ø	231 ø
343	297	3 ø	Kaabe	334 335 n	232 n
344	298	7 ø	smukke	336 n	
345	299	17 ø	men	337 n	233 ø
346	300	13 n	For/gjeves	338 n	234 n
347	301	16 n		339 n	
348	302	8 n	skjønt	340 n	235 ø
349				341 n	236 n
350	303	3 ø	hende	342 n	
351	304	9 ø	med	343 n	237 m
352	305	18 ø	be/kymret	344 n	238 n
353	306	10 n	Joseph	345 n	
354	307	5 n	holdt	346 n	239 m
355				347 n	
356	308			348 n	240 ø
357	309	9 ø		349 m	241 m

Bind I.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
358	310	18 ø	deres	350 m	
359	311	11 n	er	351 m	242 ø
360	312	3 n	mig	352 m	243 n
361				353 m	
362	313	1 ø	aldrig	354 m	244 ø
363	314	8 ø	med	355 m	245 n
364	315	12 ø	synker	356 m	
365	316	14 n	skulde	357 m	246 m
366	317	7 n		358 m	247 n
367				359 m	
368	318	1 ø	den	360 m	248 m
369	319	9 ø		361 ø	249 n
370	320	14 ø	Conver/sation	362 ø	
371	321	12 n	falske	363 ø	250 m
372	322	4 n	Nat	364 ø	251 n
373	323	1 n	løber	365 ø	
374				366 ø	252 m
375	324	3 ø		367 ø	253 n
376	325	10 ø	hendes	368 ø	
377	326	18 ø	Taknemmelig/hed	369 ø	254 m
378	327	14 n	af/hvad	370 ø	
379	328	4 n		371 ø	255 ø
380				372 ø	256 m
381	329	1 ø	ind/gyder	373 ø	
382	330	5 ø	Smule	374 ø	257 ø
383	331	14 ø	og	375 ø	258 m
384	332	15 n		376 ø	
385	333	13 n	usynlig	377 ø	259 ø
386	334	10 n	bevæget	378 ø	260 m
387	335	1 n	Al/mindeligt	379 ø	
388				380 ø	261 ø
389	336	11 ø		381 ø	262 n
390	337	17 ø		382 ø	
391	338	10 n	saaledes	383 ø	263 ø
392	339	6 n	Med	384 ø	264 m
393				385 ø	

Bind I.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
394	340	2 ø	For/øvrigt	386 ø	265 ø
395	341	9 ø	Cordelia	387 ø	266 n
396	342	16 ø	affi/ceret	388 ø	
397	343	10 n	ud/komme	389 ø	267 m
398	344	2 n	Strimmel	390 ø	268 n
399				391 ø	
400	345	5 ø		392 ø	269 m
401	346	11 ø	er	393 ø	270 n
402	347	13 ø	sædvan/ligt	394 ø	
403	348	10 n	at	395 ø	271 m
404	349	2 n	søger	396	272 n
405				397	
406	350	6 ø	saa	398 ø	273 ø
407	351	15 ø	kommer	399 ø	274 n
408	352	13 n	bliver	400 ø	
409	353	5 n	Aand,/der	401 ø	275 m
410				402 ø	276 n
411	354	4 ø	Tilstedeværelse	403 ø	
412	355	8 ø	Ligger	404 ø	277 m
413	356	13 ø	be/tynget	405 ø	
414	357	16 n	paa	406 ø	278 ø
415	358	6 n	Dristig/hed	407 ø	279 m
416				408 ø	
417	359	1 ø	og	409 ø	280 ø
418	360	11 ø	Brev	410 ø	281 m
419	361	16 n	hilse	411 ø	
420	362	4 n	Deres	412 ø	282 ø
421	363	4 n	vore	413 m	283 m
422	364	2 n	narre	414 ø	
423				415 ø	284 ø
424	365	6 ø	i	416 m	285 n
425	366	11 ø	Forbrydelser	417 m	
426	367	16 ø	Øie	418 n	286 m
427	368	9 n	Forhold	419 n	287 n
428	369	10 n	Haand/skrifter	420 m	
429	370	6 n	Falskhed	421 m	288 m

Bind I.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
430				422 n	
431	371			423 n	289 ø
432	372	5 ø	ahne	424 m	290 m
433	373	12 ø		425 n	
434	374	12 n	og	426 m	291 ø
435	375	5 n			292 m
436	376	2 n	ventet	427 ø	
437				428 ø	293 m
438	377	9 ø	hin/anden	429 ø	294 n
439	378	14 ø	længsels/fuld	430 ø	
440	379	9 n	omfavner	431 ø	295 m
441	380	2 n	Sands	432 ø	
442				433 ø	296 ø
443	381	2 ø	Deres	434 ø	297 m
444	382	12 ø	er	435 ø	
445	383	13 ø	Gjenstand	436 ø	298 ø
446	384	16 n	hos	437 ø	299 m
447	385	7 n	og	438 ø	
448	386	7 n	egentlige	439 ø	300 ø
449	387	4 n		440 ø	301 n
450				441 ø	
451	388	5 ø	Var	442 ø	302 ø
452	389	9 ø		443 m	303 n
453	390	18 n	for/lystede	444 m	
454	391	11 n	at	445 m	304 m
455	392	8 n		446 m	
456	393	2 n	give	447 m	305 ø
457	394	1 n	I	448 ø	306 m
458				449 m	
459	395	6 ø		450 m	307 ø
460	396	16 ø	denne	451 m	308 m
461	397	11 n	ikke	452 m	
462	398	? n	existerede	453 m	309 ø
463				454 m	310 n
464	399	4 ø		455 m	
465	400	15 ø	mig	456 m	311 ø

Bind I.

S. B. II	S. B. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
466	401	12 n	ung	457 m	312 n
467	402	9 n	og	458 m	
468	403	3 n		459 m	313 m
469				460 m	314 n
470	404	7 ø	især	461 m	
471	405	11 ø	men	462 m	315 m
472	406	12 ø	Dame	463 ø	
473	407	14 n	Sjæl	464 m	316 ő
474	408	9 n	som	465 m	317 m
475	409	11 n	Faust	466 m	
476	410	1 n	Arie	467 m	318 ø
477				468 n	319 n
478	411	3 ø	stærke	469 n	
479	412	10 ø		470 n	320 ø

Bind II.

S. B. II	S. B. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
7	5			1	3
8	6	5 ø	til	2 ø	4 m
9	7	14 ø	til/trods	3 ø	
10	8	18 n	besynder/ligt	4 ø	5 ø
11	9	11 n	meget	5 ø	6 m
12	10	3 n	er	6 ø	
13				7 ø	7 ø
14	11	4 ø	sig	8 m	8 n
15	12	10 ø	Din	9 m	
16	13	15 ø	maaskee	10 m	9 ø
17	14	14 n	Exi/stents	11 m	10 n

Bind II.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
18	15	8 n	eller/vilde	12 m	
19	16	3 n	Dig	13 m	11 m
20				14 m	
21	17	4 ø	netop/det	15 m	12 ø
22	18	14 ø	man	16 m	13 m
23	19	18 n	Kjær/lighed	17 m	
24	20	11 n	For/stands	18 n	14 ø
25	21	2 n	har	19 n	15 n
26				20 n	
27	22	3 ø	nedlægger	21 n	16 ø
28	23	12 ø	intensive	22 n	17 n
29	24	17 ø	Væsen	23 n	
30	25	16 n	der	24 n	18 m
31	26	9 n	den	25 n	19 n
32	27	2 n		26 n	
33				27 n	20 m
34	28	8 ø	bevaret	28 n	
35	29	11 ø	Gjenstand	29 n	21 ø
36	30	18 n	snart	30 n	22 m
37	31	8 n	meget	31 n	
38	32	1 n	Umenneskers	32 n	23 ø
39				33 n	24 m
40	33	9 ø	erindre	34 n	
41	34	18 ø	Bevægelse	35 n	25 ø
42	35	14 n	ethvert		26 n
43	36	7 n	at	36 ø	
44	37	2 n	tilstrække/ligt	37 ø	27 ø
45				38 ø	28 n
46	38	9 ø	afgjøre	39 ø	
47	39	12 ø	har	40 ø	29 m
48	40	15 n	Væsen	41 ø	
49	41	9 n	altsaa	42 ø	30 ø
50	42	2 n	i	43 m	31 m
51				44 m	
52	43	1 ø	begei-	45 m	32 ø
53	44	9 ø	En	46 m	33 n

Bind II.

S. B. II	S. B. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
54	45	14 ø	staaende	47 m	
55	46	14 n	Forliebelses-	48 m	34 ø
56	47	6 n	kommer	49 m	35 n
57				50 m	
58	48	5 ø	Du	51 m	36 ø
59	49	16 ø	byde	52 m	37 n
60	50	15 n	hos	53 m	
61	51	6 n	i	54 m	38 m
62				55 m	39 n
63	52	6 ø		56 n	
64	53	12 ø	for	57 n	40 m
65	54	16 n	smertelig	58 n	
66	55	5 n	(men	59 n	41 ø
67				60 n	42 n
68	56	3 ø		61 n	
69	57	13 ø	levet	62 n	43 ø
70	58	15 ø		63 n	44 n
71	59	16 n		64 n	
72	60	9 n	Approbation		45 ø
73	61	4 n	Charak/terens	65 ø	46 n
74				66 ø	
75 {	62	1 ø	Ægteskabet	67 ø	47 ø
	*62	4 ø	Hvilken	*67 ø	*47 m
76	63	11 ø		68 ø	48 n
77	64	15 ø	at	69 ø	
78	65	16 n	Studier	70 ø	49 m
79	66	7 n	Slægten	71 ø	50 n
80				72 ø	
81	67	3 ø	sligt	73 ø	51 m
82	68	8 ø	sit	74 ø	
83	69	17 ø	engang	75 ø	52 ø
84	70	10 n	at	76 ø	53 m
85	71	2 n	saadan	77 ø	
86				78 ø	54 ø
87	72	5 ø	Henseende	79 ø	55 m
88	73	7 ø	idet/mindste	80 m	

Bind II.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
89	74	16 ø	skjønne	81 m	56 ø
90	75	17 n	jeg	82 m	57 n
91	76	10 n	sidder	83 m	
92	77	2 n	dybe	84 m	58 ø
93				85 m	59 n
94	78	9 ø	Jeg	86 m	
95	79	14 ø	betroe	87 m	60 m
96	80	16 ø	et Dueslag	88 m	61 n
97	81	14 n	intet	89 m	
98	82	8 n		90 m	62 m
99	83	3 n	som	91 m	
100				92 m	63 ø
101	84	6 ø	det	93 m	64 m
102	85	15 ø		94 m	
103	86	14 n	Naar	95 m	65 ø
104	87	5 n	Stræben	96 m	66 m
105				97 n	
106	88	2 ø	Exempel	98 n	67 ø
107	89	7 ø	vil	99 n	68 n
108	90	12 ø	Den	100 n	
109	91	18 ø		101 n	69 n
110	92	14 n	Du	102 n	70 n
111	93	8 n		103 n	
112	94	4 n	Hjerne	104 n	71 m
113				105 n	72 n
114	95	1 ø	saa=	106 n	
115	96	7 ø	sig	107 n	73 m
116	97	16 ø	behøvede	108 n	74 n
117	98	11 n	Opmærk=	109 n	
118	99	4 n	hin/anden	110 n	75 m
119				111 n	
120	100	6 ø	dens	112 n	76 ø
121	101	14 ø	end	113 n	77 m
122	102	14 n	lille	114 n	
123	103	4 n	hvor	115 n	78 ø
124				116 n	79 m

Bind II.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
125	104	3 ø	ahner	117 n	
126	105	7 ø	en	118 n	80 ø
127	106	16 ø	Andet		81 m
128	107	12 n	Dig	119 ø	
129	108	3 n	Kjærligheds	120 ø	82 ø
130				121 ø	83 m
131	109	5 ø	som	122 ø	
132	110	14 ø	saa	123 ø	84 ø
133	111	14 n	Familie	124 ø 125 n	85 m
134	112	12 n	med	126 n	
135	113	8 n	det Religiøse	127 n	86 ø
136				128 n	87 m
137	114	1 ø	han	129 n	
138	115	5 ø	Forsvinden	130 n	88 ø
139	116	13 ø	noget Ondt	131 n	89 m
140	117	17 ø	bestræbe	132 n	
141	118	13 n	og	133 n	90 ø
142	119	5 n	Sidste	134 n	91 m
143				135 n	
144	120	5 ø	ugyldigt	136 n	92 ø
145	121	12 ø	skue	137 n	93 n
146	122	16 n	Prindsesse	138 n	
147	123	7 n	man	139 n	94 ø
148	124	2 n	Skulptur	140 n	95 n
149				141 n	
150	125	4 ø	har	142 n	96 ø
151	126	12 ø	Gaade	143 n	97 n
152	127	16 n	er/den	144 n	
153	128	12 n	Mo/mentet	145 n	98 m
154	129	9 n	et	146 n	99 n
155	130	1 n	Men	147 n	
156				148 n	100 m
157	131	9 ø	nævne	149 n	101 n
158	132	12 ø	der	150 n	
159	133	16 ø	kan	151 n	102 m

Bind II.

S. B. II	S. B. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
160	134	13 n	Livet	152 n	103 n
161	135	7 n		153 n	
162				154 n	104 m
163	136	2 ø	gud=	155 n	105 n
164	137	12 ø	op/fylder	156 n	
165	138	16 n	Haandgribeligt	157 n	106 m
166	139	10 n			107 n
167	140	6 n	denne	158 ø 159 n	
171	143			163	111
172	144	7 ø	vælge	164 ø	112 m
173	145	17 ø	Dele	165 ø	113 n
174	146	13 n	lønlige	166 ø	
175	147	7 n	Ungdom/mens	167 ø	114 m
176				168 ø	
177	148	3 ø	fat/tede	169 ø	115 ø
178	149	8 ø	ret	170 ø	116 m
179	150	18 n		171 ø	
180	151	12 n	Men/neskene	172 ø	117 ø
181	152	7 n	der=	173 ø	118 n
182	153	1 n	æsthetisk	174 ø	
183				175 ø	119 ø
184	154	2 ø	vælge	176 ø	120 n
185	155	10 ø	slet	177 ø	
186	156	18 ø	bitte	178 ø	121 ø
187	157	11 n	fremsat	179 ø	122 n
188	158	5 n	Historien	180 ø	
189				181 m	123 ø
190	159	1 ø	Hi/storien	182 m	124 n
191	160	9 ø	For/mue	183 m	
192	161	17 ø	Store	184 m	125 ø
193	162	12 n	arbeide	185 m	126 n
194	163	4 n		186 m	
195				187 m	127 m
196	164	7 ø	Aandløs/hed	188 m	128 n
197	165	15 ø	følgende	189 m	

Bind II.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
198	166	13 n	er sat	190 m	129 m
199	167	3 n	denne	191 m	
200				192 m	130 ø
201	168	7 ø	Stort	193 m	131 m
202	169	12 ø	sin	194 n	
203	170	18 ø		195 n	132 ø
204	171	11 n	Skeer	196 n	133 m
205	172	1 n	at	197 n	
206				198 n	134 ø
207	173	10 ø	ikke	199 n	135 n
208	174	18 ø	for/tviv=	200 n	
209	175	10 n	de	201 n	136 ø
210				202 n	137 n
211	176	1 ø	ikke	203 n	
212	177	7 ø	ellers	204 n	138 m
213	178	16 ø	besluttet	205 n	139 n
214	179	10 n		206 n	
215				207 n	140 m
216	180	2 ø	den	208 n	
217	181	12 ø		209 n	141 ø
218	182	18 ø	Sentimental=		142 m
219	183	14 n	og	210 ø	
220	184	5 n	man	211 ø	143 ø
221				212 ø	144 n
222	185	7 ø	Stolt/hed	213 ø	
223	186	13 ø		214 ø	145 ø
224	187	15 n	det	215 ø	146 n
225	188	4 n	Samling	216 ø	
226				217 ø	147 m
227	189	8 ø	være Digter	218 ø	
228	190	13 ø		219 ø	148 ø
229	191	15 n	for/kjellige	220 ø	149 m
230	192	5 n	thi	221 ø	
231				222 m	150 ø
232	193	5 ø	det	223 ø	151 m
233	194	16 ø		224 m	

Bind II.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
234	195	12 n	siger	225 m	152 ø
235				226 m	153 n
236	196	1 ø	denne	227 m	
237	197	10 ø	med	228 m	154 ø
238	198	17 ø	dog	229 m	155 n
239	199	10 n	bedøvet	230 m	
240	200	2 n	tilsyneladende	231 n	156 m
241				232 n	157 n
242	201	5 ø	substituerer	233 n	
243	202	15 ø		234 n	158 m
244	203	13 n	maaskee	235 n	
245	204	3 n	Menneske	236 n	159 ø
246				237 n	160 m
247	205	2 ø	at	238 n	
248	206	11 ø	bagevenden	239 n	161 ø
249	207	18 ø	æquale		162 n
250	208	13 n		240 ø	
251	209	5 n	Nær/mere	241 ø	163 ø
252				242 ø	164 n
253	210	4 ø		243 ø	
254	211	8 ø	den	244 ø	165 m
255	212	12 ø		245 ø	166 n
256	213	16 n	Sorgen	246 ø	
257	214	7 n		247 ø	167 m
258	215	2 n	be/gynder	248 ø	
259				249 ø	168 ø
260	216	5 ø	pædagogisk	250 ø	169 m
261	217	13 ø	Udtryk	251 ø	
262	218	16 n	da	252 ø	170 ø
263	219	8 n	al/vorlige	253 m	171 n
264	220	2 n	ethvert	254 m	
265				255 m	172 m
266	221	4 ø	rystende	256 ø *256 ø	173 ø
267	222	9 ø	er	257 ø	
268	223	18 ø	concret først/da	258 ø	174 m

Bind II.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
269	224	9 n	en	259 ø	175 n
270	225	2 n	ham	260 ø	
271				261 ø	176 m
272	226	5 ø	Con/cretion	262 ø	177 n
273	227	13 ø	Part	263 ø	
274	228	18 n	Gjen/nemsigtighed	264 ø	178 m
275	229	12 n	æng/stes	265 m	
276	230	3 n	hvilken	266 m	179 ø
277				267 m	180 m
278	231	8 ø	Stræben	268 m	
279	232	17 ø	ikke	269 m	181 ø
280	233	15 m	den	270 m	182 m
281	234	9 n	bliver	271 m	
282	235	2 n		272 m	183 ø
283				273 m	184 n
284	236	8 ø		274 m	
285	237	17 ø	hen	275 m	185 ø
286	238	10 n	Børnenes	276 m	186 n
287	239	3 n	Energi	277 n	
288				278 n	187 m
289	240	4 ø	Lectie	279 n	188 n
290	241	14 ø	saadan	280 n	
291	242	13 n	hvad	281 n	189 m
292	243	4 n	vil/han	282 n	
293				283 n	190 ø
294	244	3 ø	fordi	284 n	191 m
295	245	9 ø	da	285 n	
296	246	18 n	Teleologi	286 n	192 ø
297	247	12 n	ikke	287 n	193 n
298	248	4 n	hun	288 n	
299	249	1 n	dette	289 n	194 ø
300				290 n	195 n
301	250	9 ø	han	291 n	
302	251	14 ø	Levebrød	292 n	196 ø
303	252	13 n		293 n	197 n
304	253	5 n	Al/mindelige	294 n	

Bind II.

S. B. II	S. B. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
305				295 n	198 m
306	254	1 n	vare	296 n	199 n
307	255	5 ø	Mæng/dens	297 n	
308	256	12 ø	Ret	298 n	200 m
309	257	16 n	opfyldte	299 n	201 n
310	258	8 n	Høimodighed	300 n	
311	259	5 n	kan/jeg	301 n	202 m
312				302 n	
313	260	1 ø	sig	303 n	203 ø
314	261	10 ø	7	304 n	204 m
315	262	16 ø	søge	305 n	
316	263	17 n	som	306 n	205 ø
317	264	11 n	for	307 n	206 m
318	265	4 n	samme	308 n	
319				309 n	207 ø
320	266	6 ø	udvikler	310 n	208 m
321	267	9 ø	jeg	311 n	
322	268	14 ø	føle	312 n	209 ø
323	269	15 n	nærer	313 n	210 m
324	270	9 n	Dine	314 n	
325	271	4 n		315 n	211 ø
326	272	1 n		316 n	212 m
327				317 n	
328	273	2 ø	Glæde	318 n	213 ø
329	274	11 ø	for	319 n	214 n
330	275	15 n		320 n	
331	276	6 n	koste/mig	321 n	215 ø
332				322 n	216 n
333	277	4 ø	Bog		
334	278	10 ø	han	323 ø	217 ø
335	279	17 n	veemodig	324 ø	218 n
336	280	9 n	Ahnelse/om	325 ø	
337	281	4 n	og	326 ø	219 m
338				327 ø	220 n
339	282	3 ø		328 ø	
340	283	5 ø	saa/dan	329 ø	221 m

Bind II.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
341	284	15 ø	for/synet	330 ø	222 n
342	285	13 n	blegner	331 ø	
343	286	6 n	de	332 ø	223 m
344				333 ø	
345	287	3 ø	blive	334 ø	224 ø
346	288	10 ø	netop	335 ø	225 m
347	289	16 ø	han	336 ø	
348	290	16 n	det	337 ø	226 ø
349	291	11 n	Andre	338 ø	227 m
350	292	8 n	gjøre	339 ø	
351				340 ø	228 ø
352	293	2 ø	Stolthed	341 ø	229 m
353	294	8 ø	man	342 ø	
354	295	18 ø	Menneske/lige	343 ø	230 ø
355	296	12 n	elske	344 ø	231 n
356	297	4 n	Almene	345 ø	
357				346 ø	232 ø
358	298	4 ø	saa	347 ø	233 n
359	299	6 n	jeg	348 ø	
363	303			351	237
364	304	2 ø	temmelig	352 ø	238 m
367	307			355	241
368	308	7 ø		356 ø	242 ø
369	309	15 ø	vore	357 ø	243 n
370	310	15 n		358 ø	
371	311	9 n	Fornam	359 ø	244 ø
372				360 ø	245 n
373	312	3 ø		361 ø	
374	313	12 ø		362 ø	246 m
375	314	15 n	Andet	363 m	247 n
376	315	5 n	vanskeligere	364 m	
377				365 m	248 m
378	316	4 ø	deels	366 m	
379	317	13 ø	Tvivlens	367 m	249 ø
380	318	15 n	som	368 m	250 m

Bind III.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
15	11			5
19	15			9
20	16			10 11 n
21	17	9 ø	hvad	
22	18	18 ø	Smerte	12 ø
23	19	9 n	som	13 ø 14 n
24	20	4 n	Misforstaaelse,/kun	15 n
25				16 n
26	21	15 ø		17 n
27	22	12 ø	hin/anden	18 n
28	23	15 n	Magt	19 n
29	24	11 n	kan	20 n
30	25	4 n	den	21 n
31				22 n
32	26	7 ø		23 n
33	27	12 ø	kjærlig	24 n
34	28	16 n	alt	25 n
35	29	9 n	Forklaring	26 n
36	30	1 n	tage	27 n
37				28 n
38	31	5 ø	nogensinde	
39	32	14 ø	vise	29 ø
40	33	12 n		30
41	34	3 n	at den	31 ø
42				32 ø
45	37			35 36 n
46	38	4 ø		37 n
47	39	10 ø	Gaver	38 n
48	40	13 ø	som	39 n
49	41	18 ø	bræn-	40 n
50	42	13 n	da	41 n
51	43	8 n	rasede	42 n
52	44	3 n	herligere	43 n

Bind III.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
53				44 n
54	45	3 ø	de	45 n
55	46	8 ø	Men	46 n
56	47	11 ø	Menneskets	47 n
57	48	15 ø	værdigen	48 n
58	49	15 n	forstaae	49 m
59	50	8 n	Kjærlighed	50 n
60	51	3 n	selvkjærlige	51 m
61				52 m
62	52	3 ø	selv	
66	56			II
67	57			III IV m
68	58	1 ø	tvivlet	V ø
69	59	3 ø		VI ø VII n
70	60	11 ø	flere	VIII m
71	61			1 2 n
72	62			
73	63			3
	64	10 n	ham	4 n
75	65			5
76	66			6
77	67			7
78	68			8 9 n
79	69	3 ø		10 n
80	70	11 ø	fristede	11 m
81	71	15 n	Da	12 m
82	72	12 n	med den	13 m
83	73	9 n	med	14 ø
84	74	7 n	antændte	15 ø
85				16 ø
86	75	3 ø	det Tabte	17 ø

Bind III.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
89	79			21
	80	3 n		22 m
90				23 m
91	81	2 ø	vilde	24 m
92	82	5 ø		25 ø
93	83	15 ø	en	26 ø
94	84	14 n	Han	27 ø
				28 n
95	85	11 n	I	29 m
96	86	2 n	det	30 m
97				31 m
98	87	5 ø	I	32 ø
99	88	10 ø		33 ø
				34 n
100	89	13 ø	Vaderne	35 n
101	90	17 ø	Nej	36 m
102	91	13 n	Capitalist	37 m
103	92	4 n	i Luften	38 ø
104				39 ø
105	93	3 ø	Sor/gens	40 ø
				41 m
106	94	7 ø	forglemme	42 n
107	95	14 ø		43 m
108	96	13 ø	uende/lige	44 m
109	97	16 n	jeg troer	45 ø
110	98	7 n	det er	46 ø
				47 n
111	99	2 n	der	48 n
112				49 n
113	100	6 ø	Ønsket	50 m
114	101	9 ø	det	51 m
115	102	16 ø	kan	52 ø
116	103	7 n		53 ø
117	104			54
				55 m
118	105			56 n

Bind III.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
119	106	5 ø	naar	57 m
120	107	8 ø	Dette	58 m
121	108	7 ø	naaer	59 m
122	109	10 ø	Taarer	60 ø
123	110	17 n	Guds	61 ø
124	111	13 n	ſvangre	62 ø 63 n
125	112	10 n		64 n
126	113	9 n	glæde	65 m
127	114	4 n	han	66 m
128	115	1 n	men	67 ø
129				68 ø
130	116	5 ø	ſaa/ledes	69 ø
131	117			70 71 m
132	118	6 ø	forſaavidt	72 n
133	119	7 ø	for	73 m
134	120	12 ø		74 m
135	121	17 n		75 m
136	122	17 n	ſaaledes	76 ø
137	123	10 n	Noden	77 ø 78 n
138	124	2 n	ikke	79 n
139				80 m
140	125	6 ø	be/geiſtre	81 m
141	126	6 ø		82 m
142	127	3 ø	det førſte	83 ø
143	128	8 ø	abſolut	84 ø
144	129	8 n		85 ø
145	130			86 87 n
146	131			88 n
147	132	4 ø	Gjen/kjendelſe	89 m
148	133	6 ø	Stykket	90 m
149	134	15 ø	Be/ſlutning	91 m
150	135	13 n	Anfæg/telſe	92 ø

Bind III.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
151	136	9 n	det	93 ø
				94 n
152	137	6 ø	Anlig/gende	95 ø
153	138	9 n	funde	96 m
154	139	1 n	Mysti/fication	97 m
155				98 m
				*98 ø
156	140	1 ø	ander=	99 ø
157	141	9 ø	phantasti/ske	100 ø
158	142	14 ø	hende	101 ø
				102 n
159	143	4 ø	har	103 ø
	* 143	13 ø	skjøn	
160	144	15 n	Lidenskaber	104 m
161	145	1 n	fravriste	105 m
	*145	6 ø	Den	
162	146	2 n	noget	106 m
163	147	4 n	det	107 ø
164				108 ø
				109 n
				*109 ø
165	148	1 ø	ved	110 n
	*148	1 ø	Til/værelsen	
166	149	2 ø	hvor	111 n
167	150	7 ø	han	112 m
168	151	11 ø	eller	113 m
169	152	18 n	Rapport	114 ø
170	153	17 n	sig	115 ø
171	154	3 n		116 ø
				*117 ø
172	155	4 ø	Landevei	117 ø
				118 ø
173	156	7 n	det	119 n
174	157	9 n	Nys	120 m
175	158	5 n	man i	121 m
176	159	2 n	Den	122 ø

Bind III.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
177				123 ø 124 n
178	160	7 ø	maaskee	125 n
179	161	9 ø	saa/ledes	126 m
180	162	16 ø	svækker	127 m
181	163	7 n		128 ø
	*163	3 ø	Plato	
182	164	14 n	Øieblik	129 ø 130 n
183	165	8 n	selv	131 n
185	166			132 133 n
186	167	5 ø	blive	134 n
187	168	9 ø	den	135 m
192	172			2
193	173			3
	174	3 n	sin	4 m
194				5 m 6 n
195	175	3 ø	at	7 m
196	176	12 ø	Bryd/ningens	8 ø 9 n
197	177	18 n	gjorde	10 m
198	178	11 n	endnu	11 ø 12 n
199	179	5 n		13 ø 14 n
200				15 m
201	180	4 ø	var	16 ø 17 n
202	181	13 ø	ofte	18 m
203	182	14 n	Bevægelse	19 ø 20 m
204	183	11 n	Slyngel	21 ø 22 n
205	184	5 n	saa	23 m

Bind III.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
206				24 ø 25 n
207	185	2 ø	be/dragen	26 m
208	186	7 ø	til	27 ø 28 m
209	187	15 ø	da	29 ø 30 n
210	188	16 n	udelicat	31 m
211	189	7 n	den	32 ø 33 n
212	190	4 n		34 ø 35 n
213	191	5 n	en	36 m
214	192	1 n	man	37 ø 38 n
215				39 m
216	193	7 ø	som	40 ø 41 n
217	194	9 ø	ikke	42 m 43 n
218	195	13 ø	naar	44 m
219	196	14 n	En	45 ø 46 n
220	197	5 n	saadant	47 m
221				48 ø 49 m
222	198	1 ø	udbryde	50 ø 51 n
223	199	9 ø	vis	52 m
224	200	15 ø	Tilstand	53 ø 54 n
225	201	17 ø	anlagde	55 m
226	202	14 n	kunde	56 ø 57 m
227	203	13 n	er	58 ø 59 n

Bind III.

S. B. II	S. B I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
228	204	10 n	Ingredi/ents	60 m
229	205	6 n	træt	61 ø
				62 n
230				63 ø
				64 n
231	206	3 ø	et	65 m
232	207	10 ø	ved	66 ø
				67 n
233	208	17 n	for	68 m
				69 n
234	209	16 n	som	70 m
235	210	12 n		71 ø
				72 n
236	211	4 n	Høieste	73 m
237				74 ø
				75 n
238	212	1 ø	Spørgsmaal	76 ø
				77 n
239	212	3 ø	satte	78 m
240	214			79
	215	2 n	da	80 m
241				81 ø
				82 n
242	216	7 ø	det	83 m
243	217	9 ø		84 ø
				85 n
244	218	4 ø	Hemmelighed	86 m
				87 n
245	219	8 ø	hvis/han	88 m
246	220	12 ø	lært	89 ø
				90 n
247	221	15 n	Op/gave	91 m
248	222	8 n	saare	92 ø
				93 m
249	223			94
				95 m

Bind III.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
250	224	4 ø	vide	96 m 97 n
251	225	13 ø	i	98 m
252	226	18 ø	sandt	99 ø 100 n
253	227	n	forblive	101 m
254	228	4 n	behøver	102 ø 103 m
255				104 ø 105 n
256	229	3 ø	Hæder	106 m
257	230	2 ø	assu/reret	
258	231			107 108 m
259	232	1 ø	den	109 m
260	233	4 ø	Lidet	110 ø
261	234			111
	235	1 n	det gaaer	112 m
262				113 m
263	236	9 ø	bliver	114 ø 115 m
264	237	17 n	i, saaledes	116 ø 117 n
266	238			118 119 m
267	239			120 m 121 n
268	240	7 ø		122m
269	241			123
	242	1 n		124 m
270				125 m
271	243	4 ø	til/intetgjør	126 ø 127 n
272	244	7 ø	Op/stand	128 m 129 n

Bind III.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
274	245			130
				131 m
275	246	1 ø	den	132 m
276	247			133
	248	3 n	ſom	134 m
278	249			135
				136 m
279	250	6 ø		137 m
280	251	10 ø	og	138 ø
				139 m
281	252	9 n	piinlig	140 ø
282	253			141
				142 m
283	254	5 ø		143 m
284	255	6 n	For/tvivlelſens	144 ø
285	257			145
287	259			147
	260	1 n	ſamme	148 n
288				149 m
289	261	7 ø	Almenes	150 ø
				151 n
290	262	13 ø	kommer	152 m
291	263	15 n	medens	153 ø
				154 n
292	264	7 n	er	155 m
				156 n
293				157 m
301	271			5
303	273			7
				8 m
304	274	1 ø	Kjer/ligheden	9 m
305	275	10 ø	noget	10 m
306	276	14 ø	Fjende	11 ø
307	277	17 n	ikke	12 ø
				13 n
308	278	15 n	Men et/ondt	14 n

Bind III.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
309	279	13 n		15 m
310	280	7 n	Mangfoldighed	16 m
311	281	3 n		17 ø
312				18 ø
313	282	1 ø	Kjer/ligheden	19 ø
314	283	2 ø	Fiendens	20 ø
315	284	6 ø	selv	21 ø
				22 n
316	285	3 ø		23 n
317	286	7 n	Mangfoldig/hed	
318	287			24
	288	2 n	Dagen	25 n
319				26 n
320	289	5 ø	der/for	27 m
321	290	9 ø	forstod	28 m
322	291	17 ø	Himlens	29 m
323	292	10 n	Imidler/tid	30 ø
324	293	7 n		31 ø
325	294	3 n	Kjerlighed	32 ø
				33 n
326				34 n
327	295	7 ø		35 m
328	296			36
	297	5 n		
329	298	1 n	fremkom	37 ø
330				38 ø
				39 n
331	299	4 ø	men	40 n
332	300	10 ø		41 m
333	301	17 ø	snarere	42 m
334	302	15 n		43 m
335	303	8 n	sønderknuse	44 ø
336	304	1 n	i	45 ø
				46 n
337				47 n
338	305	5 ø		48 m

Bind III.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
339	306	12 ø	som	49 m
340	307	18 ø	det	50 ø
341	308	14 n	Herren	{ 51 ø 52 n
342	309	9 n	dette	53 n
343	310	1 n		54 m
344				55 m
345	311	4 ø	hans	56 ø
346	312	7 ø	Verden	{ 57 ø 58 n
347	313	10 ø	Ham	59 n
348	314	17 ø	Forestillingen	60 m
349	315	9 n	rettere	61 m
350				62 ø

Bind IV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
7	7			5
9	9			{ 7 8 m
10	10	2 ø	Ingen	9 n
11	11	10 ø	stræenge	10 m
12	12	13 ø	som	11 m
13	13	13 n	Herlighed	12 ø
14	14	9 n		13 ø
15	15	5 n		{ 14 ø 15 n
16	16	2 n		16 n
17				17 m
18	17	3 ø	vilde	18 m

Bind IV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
19	18	7 ø	fandt	19 ø
20	19	12 ø	forstaaet	20 ø
21	20	16 ø	at	21 ø
				22 n
22	21	16 n		23 n
23	22	13 n	Magt	24 m
24	23	6 n		25 m
25	24			26
				27 m
26	25	1 ø	Dødens	28 n
27	26	6 ø	Torne	29 m
28	27	13 ø		30 m
29	28	14 n		31 ø
30	29	11 n	vende/gjorde	32 ø
31	30	8 n	vidst	33 ø
				34 n
32				35 n
33	31	2 ø	bevæget	36 m
34	32	7 ø	hvad	37 m
35	33	10 ø		38 ø
36	34	14 ø	da	39 ø
37	35	12 n	altid	40 ø
				41 n
38	36	8 n		42 n
39	37	4 n		43 m
41	38			44
	39	2 n	Blikket	45 m
42				46 n
43	40	3 ø	Dig	47 m
44	41	6 ø	hvilket/somhelst	48 m
45	42	14 ø	lang	49 m
46	43	18 ø	beholde	50 ø
47	44	13 n		51 ø
				52 n
48	45	8 n	Anden	53 n
49	46	2 n	Erfa/ring	54 m

Bind IV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
50				55 m
51	47	5 ø	denne	56 m
52	48	14 ø		57 ø
53	49	16 n		58 ø
				59 n
54	50	12 n	er	60 n
55	51	5 n	glad	61 n
56				62 m
57	52			63 m
58	53	10 ø	tviſte/ligere	64 m
59	54			65
	55	1 n	Leeg	66 m
60				67 n
61	56	9 ø	der	68 n
62	57	18 ø		69 m
63	58	9 n	er det	70 m
64				71 ø
65	59	1 ø	den	72 ø
66	60	10 ø	Den	73 ø
				74 n
67	61	17 ø	begyndte	75 n
68	62	11 n		76 m
69	63	6 n	erhverver	77 m
70				78 ø
71	64	4 ø	hvor	79 ø
72	65	13 ø	eiede	80
				81 n
73	66	14 n		82 n
74	67	10 n	ſom er	83 n
75	68	1 n	lukker	84 n
81	73			5
83	75			7
				8 n
84	76	2 ø	dem	9 n
85	77	8 ø	Skjulte	10 m
86	78	13 ø	man	11 m

Bind IV.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
87	79	15 n	Intet	12 ø
88	80	9 n	ta/belſen	13 ø
89	81	2 n	ſin	14 ø
				15 n
90				16 n
91	82	5 ø	man	17 n
92	83	11 ø	ſtærkt	18 m
93	84	17 n		19 m
94	85	13 n		20 ø
95	86	4 n	en=	21 ø
96				22 ø
				23 n
97	87	3 ø		24 n
98	88	8 ø	blev	25 m
99	89	13 ø	oprøres	26 m
100	90	13 n		27 m
101	91	5 n	der	28 ø
102				29 ø
				30 n
103	92	4 ø	Stykke	31 n
104	93	8 ø	ſam/menſvoret	32 n
105	94	12 ø	den	33 m
107	95			34
				35 m
108	96	3 ø	mene	36 n
109	97	8 ø	kun	37 m
110	98	13 ø	noget	38 m
111	99	17 ø	vore	39 m
112	100	9 n	hvilke	40 ø
113				41 ø
				42 n
114	101			43 n
115	102	11 ø	der vil ſeire	44 n
116	103	17 ø		45 m
117	104	14 n	der	46 m
118	105	5 n	den	47 ø

Bind IV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
119				48 ø
120	106	2 ø	For/løsning	49 ø 50 n
121	107	11 ø	forvente	51 n
122	108	16 n	han	52 n
123	109	8 n		53 m
124				54 m
125	110	2 ø	Opfyldelsen	55 ø
126	111	8 ø	i	56 ø
127	112	18 ø	firsindstive	57 ø 58 n
128	113	10 n	Overraskelse	59 n
137	121			5
139	123			7 8 m
140	124	4 ø	op/give	9 n
141	125	8 ø	Bil=	10 m
142	126	15 ø	Menne/skes	11 m
143	127	15 n	selv/at	12 ø
144	128	6 n	bekymret	13 ø
145				14 ø 15 n
146	129	4 ø	Fortrin	16 n
147	130	7 ø		17 m
148	131	16 ø		18 m
149	132	16 n	hvis	19 m
150	133	13 n	følger	20 ø
151	134	9 n	Mennesket	21 ø 22 n
152	135	3 n		23 n
153				24 n
154	136	6 ø	Himlene	25 m
155	137	12 ø	Yderste	26 m
156	138	16 n		27 m
157				28 ø

Bind IV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
158	139			29
	140	1 n		30 n
159				31 n
160	141	6 ø	Liv	32 n
161	142	14 ø	berede	33 m
162	143	16 n	ube/kymrede	34 m
163	144	6 n	den ene	35 ø
164				36 ø
165	145	3 ø		37 ø
				38 n
166	146	10 ø	hvis	39 n
167	147	18 ø	Tilhørerne	40 n
168	148	12 n	Maade	41 m
169	149	7 n	som	42 m
170				43 ø
171	150	3 ø	Menneskene	44 ø
				45 n
172	151	8 ø	han	46 n
173	152	13 ø	selv	47 n
174	153	17 n	kunde	48 m
175	154	13 n	denne	49 m
176	155	7 n	for/bittrede	50 ø
177	156	1 n	Højre	51 ø
178				52 ø
179	157			53
				54 n
180	158	1 ø	be/tydeligen	55 n
181	159	10 ø	Orden	56 n
182	160	13 ø	og	57 m
183	161	17 n		58 m
184	162	11 n	forbi/gangen	59 ø
185	163	5 n	ganske	60 ø
				61 n
186				62 n
187	164	3 ø	kunne	63 n
188	165	8 ø	havde	64 m

Bind IV.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
189	166	13 ø	mange	65 m
190	167	17 n	til/stede	66 m
191	168	10 n	vedkom/mer	67 ø
192	169	2 n		68 ø 69 n
193				70 n
194	170	3 ø		
198	174			2
199	175			3
	176	11 n	i	4 m
200	177	9 n	aldeles	5 ø 6 n
201	178	5 n	Om	7 m
202				8 ø
203	179			9
	180	5 n	at	10 m
204	181	6 n	synes	11 ø
205	182	3 n	Autoritet	12 ø 13 n
206	183	8 n	Mit	14 m
207	184	5 n	som	15 ø 16 m
208				17 ø 18 n
209	185	4 ø	Men/neske	19 m
210	186	2 n	været	20 ø *21 n
211	187	2 ø	Hy/pothesis	21 ø 22 ø
	*187	4 n	inden/han	
212	188	9 ø		23 ø 24 m
213	189	15 ø	masse, men	25 ø
214	190	17 ø	da	26 ø 27 m

Bind IV.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
215	191	15 ø	projekteret	28 ø 29 n
216	192	16 n		30 m
217	193	17 ø	Læreren	31 ø 32 n
218	194	17 ø	netop	33 m
219	195	9 n		34 ø 35 m
220	196	6 n	vinde	36 ø 37 n
221	197	1 n	undvære	38 m
222				39 ø 40 n
223	198	7 ø	saa	41 m
224	199	13 ø		42 ø 43 m
225	200	16 ø	Kongen	44 ø 45 n
226	201	14 n		46 m
227	202	7 n		47 ø 48 n
228	203	4 n	der	49 m
229				50 ø 51 n
230	204	6 ø	og	52 ø 53 n
231	205 *206	3 ø 5 n	gaaer ganske	54 ø
232	206 207	4 ø 2 n	forstaaet	55 ø 56 n
233				57 m
234	208 209 *209	3 ø 1 n 1 n	svigagtigen da den/er	58 ø 59 m *59 ø
235	210	4 n	Gjer/ningerne	60 ø *60 m

Bind IV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
236	211	7 n	men	61 ø 62 n
237	212	4 n	sig	63 ø 64 n
238	213	6 n	fastholde	65 m
239	214	2 n	Andet	66 ø 67 n
240				68 m
241	215	8 ø	den	69 ø
242	216	6 ø	som	70 71 m
243	217	11 n	til/intetgjøre	72 ø 73 m
244	218[1])	12 ø	Pa/radoxet	74 m
245	219	17 ø	atter	75 ø 76 n
246	220	13 n	frygtagtig	77 m
247	221	13 ø	Liden/skab	78 ø 79 n
248	222	11 ø		80 m
249	223	15 ø	ander/ledes	81 ø 82 n
250	224	14 n	sokratisk	83 m
251	225	6 n		84 ø 85 n
252	226	2 n	Forretninger	86 ø 87 n
253				88 m
254	227	7 ø	Para/doxet	89 ø 90 n
255	228	16 ø	Villen	91 m
256	229	9 n	thi	92 ø 93 n
257	230	5 n	da kan	94 ø 95 n

[1]) her læser Saml. V. I: med Forargelsen bliver Pa/radoxet til.

Bind IV.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
258				96 m
259	231	3 ø	ikke	97 ø
				98 n
260	232	12 ø	Be/tingel-	99 m
261	233	16 ø	den	100 ø
				101 n
262	234	15 n	han	102 ø
				103 n
264	235			104
	236	2 n	antyde	105 m
265	237	6 n		106 m
266	238	6 n	(Den	107 ø
				108 m
267	239	17 n	blev/til	109 ø
				110 n
268	240	15 n		111 m
269	241	13 ø	mulige	112 ø
				113 n
270	*242	9 ø	er	*114 m
271	242			114
	243	11 ø	tage	115 ø
				116 n
272	244	12 ø	nam	117 m
273	245	12 ø	Svig/agtighed	118 ø
				119 n
274	246	15 ø	Villien	120 m
275	247	6 ø	Modsætning	121 ø
				122 m
	*247	3 ø	Skeptikere	
276	248	3 ø	umiddelbart	123 m
				124 n
277	249	8 ø	Nærværende	125 m
278	250	9 ø	er	126 ø
				127 m
	*250	3 ø		
279	251	13 ø	Væren	128 m

Bind IV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
280				129 ø
281	252			130
	253	8 n	lidet	131 m
282	254	3 n	Samtidig/heden	132 ø
				133 n
283				134 m
284	255	2 ø	jo	135 ø
				136 n
285	256	5 ø	andre	137 m
286	257	9 ø		138 ø
				139 m
				*139 ø
287	258	2 ø	Conse/qventser	140 ø
				141 m
	*258	8 ø	od	*140 m
288	259	9 ø	Troen kan	142 m
289	260	12 ø		143 ø
				144 n
290	261	16 ø	En/kelte	145 m
291	262	16 ø		146 ø
				147 n
292	263	16 ø	Mod/sigelse	148 m
293	264	10 n	Be/synderligste	149 ø
				150 n
294	265	5 n	kun	151 ø
				152 n
295	266	1 n	Hi/storiske	153 m
296				154 ø
				155 n
297	267	9 ø	Discipelen	156 m
298	268	10 ø	hiin	157 ø
				158 n
299	269	11 ø	saaledes	159 m
				160 n
300	270	12 ø	der	161 m

Bind IV.

S. B. II	S. B. I			Orig. I.	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
301	271	18 ø		162 ø 163 n	
302	272	14 n		164 m	
306	276			II	II
307	277			III	III
309	279			V	V
	280	8 n	fin	VI n	VI n
311	429			VII	VII
310				VIII	VIII
313	281			1	1
	282	2 n	hævner	2 m	2 m
314	283	2 n	nævnes	3 n	3 n
315				4 n	4 n
316	284	2 ø		5 m	
	*285	2 n			*5 ø
317	285	1 ø	vorde	6 ø	5 ø
	286	5 n	aand/rigt		6 m
318	287	1 n	isteden/for	7 ø	7 m
319				8 ø	8 m
	*287	1 ø	Skyggen		
320	288	4 ø		9 ø	9 m
321	289	7 ø		10 ø *11 ø	10 m
322	290	1 ø	optage	11	11
	291	1 n	henstille	12 ø	12 ø
	*290	6 ø	levende	*12 n	*11 m
323	292	3 n		13 ø	
	*291	2 ø	og	13 m	12 m
324				14 m	13 ø
325	293	3 ø	gjennemtræn/gende	15 m	14 ø
326	294	3 ø		16 ø	15 ø
327	295	10 ø	af	17 ø	16 ø
328	296	9 n	vil	18 ø	17 ø
329	297			19	18
	298	4 n	(Adam	20 m	19 n
330	299	4 n		21 n	20 n

Bind IV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
331	300	11 n	Saasnart	22 m *22 ø	21 m
332	301	9 n		23 m *23 ø	22 m
333	302	9 n		24 m	23 m
334	303 *303	8 n 7 n	 Dispu/tats	25 ø	24 m *24 ø
335	304	11 n		26 ø	25 m
336	305	3 n		27 ø 28 n	26 m
337				29 m	27 ø
338	306	3 ø		30 m	28 ø
339	307	8 ø	hvad	31 m	29 ø
340	308	12 ø	den	32 m	30 ø 31 n
341	309	17 n	Uskyldigheden	33 m	32 n
342	310	13 n	det blev	34 ø	33 n
343	311	10 n	derpaa	35 ø	34 n
344	312	11 n	Pauli	36 ø 37 m	35 m
345	313	7 n		38 n	36 n
346	314	3 n		39 n	37 m
347				40 m	38 m
348	315	4 ø		41 m	39 m
349	316	12 ø	forudsætter	42 m	40 m
350	317	17 ø		43 ø	41 ø
351	318	12 n		44 ø	42 ø
352	319	8 n	an	45 ø 46 n	43 ø
353	320	2 n	Sexuelle	47 n	44 ø
354				48 m	45 ø 46 n
355	321	1 ø	hiin	49 m	47 n
356	322	5 ø	at	50 m	
357	323			51 52 n	48 49 n

Bind IV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
358	324	1 ø	denne	53 n	50 n
359	325	11 ø	at betænke	54 m	51 n
360	326	15 ø	halv/døde	55 m	52 n
361	327	11 n		56 m	53 m
362	328	3 n	ethvert	57 m	54 m
363				58 ø	55 m
364	329	1 ø		59 ø	56 m
				60 m	
	*330	1 n	sig	*60 m	
365	330	1 ø		61 m	57 ø
	331	4 n			
					*57 m
366				62 m	58 ø
367	332	5 ø		63 m	59 ø
368	333	13 ø	da	64 m	60 ø
369	334	14 ø	som	65 ø	61 ø
370	335	12 n	Manden	66 ø	62 ø
					63 n
371	336	2 n	har	67 ø	64 n
372				68 ø	65 n
				69 n	
373	337	4 ø	Men	70 n	66 n
374	338	13 ø	Viden	71 m	67 m
375	339	16 n	Erotiske	72 m	68 m
376	340	2 ø	saadan	73 ø	69 ø
	*339	11 n	Hu/struer	*73 m	*69 m
377	341	12 ø	Reflexion	74 ø	70 ø
				*74 ø	
378	342	9 n		75 ø	71 m
				76 n	
379	343	5 n	Oprindelighed	77 n	72 ø
380				78 n	73 ø
381	344	2 ø	til	79 m	74 ø
382	345	8 ø	Naturforskernes	80 m	75 ø
383	346	9 ø	for/virrer	81 m	76 ø
					77 n

Bind IV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
384	347	12 ø	sove	82 ø 83 n	78 n *78 ø
385	348 *348	4 ø 5 n	Selvbevidstheb selv	84 m	79 m
386	349	8 ø	har	85 n	80 n
387	350 351	 3 n		86 87 n	81 82 n
388	352 *352	1 n 6 n	ham	88 m *88 m	83 m *83 m
389	353 *353	2 n 10 n	Logiken	89 ø *89 m	84 ø *84 n
390	354 *354	2 ø 16 n	Van/skelighederne saa/ledes	90 ø *90 m	85 ø *85 m
391	355	12 ø		91 ø	86 m
392	356	14 n	for	92 ø	87 m
393	357	17 n	det	93 ø 94 n	88 m
394	358	5 n	abstrakt	*95 ø	89 ø
395	359	16 ø		95 ø 96 m	90 ø
396	360	10 n	kommer	97 m	91 ø
397	361	11 n	som	98 m	92 ø
398	362	3 n	til	99 m	93 ø
399	363 *363	1 n 3 n	Sandseligheden lidt allerede	100 ø *99 ø	94 ø 95 ø
400	364	5 n	kommer	101 ø	96 m *95 ø
401				102 ø 103 n	97 n
402	365	1 ø	Usikkerhed	104 n	98 n
403	366	4 ø	udelukt	105 n	99 m
404	367	13 ø	sig	106 m	100 m
405	368	18 ø	der	107 m	101 m

Bind IV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
406	369	17 n		108 m	102 m
407	370	11 n	sin	109 ø	103 m
408	371	9 n	noget	110 ø	104 ø
409				111 ø	105 ø
				112 n	
410	372	1 ø	ikke	113 n	106 ø
411	373	5 ø	Det	114 n	107 ø
412	374	12 ø	sig	115 m	108 ø
413	375	10 n	Over=	116 m	109 ø
	*375	3 ø	be/nytter	*116 ø	
414	376	12 n	Begavelse	117 m	110 ø
415	377	2 n	af	118 m	111 ø
416				119 ø	112 ø
417	378	6 ø	Angestens	120 ø	113 ø
				121 n	114 n
419	379			122	115
	*380	4 n	abstracto	123 ø	116 ø
420	380	1 ø	dialektiske	123 ø	116 ø
	381	6 n	et	124 ø	117 ø
421	382	2 n	Commandanten	125 m	118 n
422	383	1 n	udtrykke	126 m	119 m
423				127 m	120 m
424	384	4 ø	sig	128 ø	121 m
425	385	13 ø	lader	129 ø	122 m
426	386	14 ø	af	130	123 m
				131 n	
427	387	15 ø	Dyret	132 n	124 ø
428	388	11 n	saa/ledes	133 m	125 ø
429				134 m	126 ø
	*389	3 ø	er ikke		
430	389	1 ø	en	135 ø	127 ø
	390	5 n	tyder		
431				136 ø	128 ø
432	391	6 ø		137 ø	129 ø
				138 n	130 n
433	392	2 ø	har	139 m	131 n

Bind IV.

S. B. II	S. B. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
434	393	15 ø	Inde/sluttede	140 m	132 n
435	394	4 n	Ubetyde/ligste	141 m	133 n
436	395	8 n	der	142 ø	134 m
437	396	8 n	Indivi/dets	143 ø	135 m
438				144 ø	136 m
				145 n	
439	397	4 ø	paa	146 n	137 m
440	398	14 ø	ligger	147 m	138 m
				*147 ø	
441	399	18 ø	heel	148 m	139 m
442	400	3 n	Bestem/melser	149 m	140 m
443	401	6 n		150 ø	141 ø
444	402	2 n	ligger	151 ø	142 ø
	*402	5 n	yderst		
445	403	2 n	en	152 ø	143 ø
446				153 ø	144 ø
				154 n	
447	404	4 ø	Dæmoniske	155 m	145 ø
	405	1 n	følger		146 n
448				156 m	147 n
449	406	3 ø	Conse/quentser	157 m	148 n
450	407	12 ø	Sam/liv	158 m	149 n
451	408	15 n	bestem/melse	159 ø	150 m
452	409	1 n	som	160 ø	151 m
				161 m	
	*409	3 ø	Saaledes		
453	410	10 n	Activi/tet	162 m	152 ø
				*161 ø	
454				163 n	153 m
455	411	1 ø	den For-	164 m	154 m
456	412			165 m	155 ø
	*412	3 ø	omnis		
457	413	2 ø	kan	166 m	156 ø
458	414	1 ø	er	167 ø	157 ø
459	415	11 ø	ud	168 ø	158 ø

Bind IV.

S. B. II	S. B. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
460	416	9 n	der/imod	169 ø	159 ø
				170 m	160 m
461	417	5 ø			
462	418	13 ø		171 ø	161 ø
				172 n	
463	419	12 ø	til	173 n	162 ø
					163 n
464	420	13 ø	forsvinde	174 m	
465	421			175	164
	422	5 n	ved	176 m	165 n
466				177 n	166 n
467	423	6 ø		178 m	167 n
468	424	9 ø	en	179 m	168 n
469	425	17 n	forfærdeligere	180 m	169 n
470	426	11 n	Kratyll	181 ø	170 m
471	427	6 n	ogsaa	182 ø	171 m
472				183 ø	172 m
473	428	2 ø	minder	184 ø	

Bind V.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
9	5			3
				4 m
10	6	5 ø	sit	5 m
				6 n
11	7	12 ø	Saa/snart	7 m
12	8	17 ø	er	8 ø
				9 n
13	9	13 n	literairt	10 m
14	10	8 n	at	11 ø
				12 n

Bind V.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
15	11	4 n	hende	13 m
				14 n
16	12	2 n	mig	15 m
17	13	8 n	hen/holder	16 ø
				17 n
18	14	5 n	og	18 m
19	15	1 n	Kone	19 ø
				20 n
21	16			21
	17	3 n		22 m
22				23 m
23	18			24
	19	6 n	Efter/retningen	25 m
24	20	1 n	Recensent	26 ø
				27 n
25				28 m
26	21	6 ø	opmærksom	29 ø
				30 n
27	22	11 ø	en	31 m
28	23	13 ø	Hr.	32 ø
				33 m
29	24	5 ø		34 ø
30	25			35
	26	8 n		36 m
31	27			37
	28	9 n	Becompli/menteringer	38 m
32	29	9 n	Menig/hederne	39 ø
				40 n
33	30	14 n	Man	41 m
34				42 ø
35	31			43
	32	3 n		44 m
36	33	6 n	han	45 ø
				46 n
37	34	1 n	man	47 m

Bind V.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
38				48 ø
				49 m
39	35			50
	36	7 n	vild/lede	51 m
40	37	5 n	selv og	52 m
				53 n
41	38	9 n	Christe/lige	54 m
42				55 ø
43	39			56
	40	8 n	ud	57 m
44				58 ø
				59 n
45	41	2 ø	Dyrehavs/bakken	60 m
46	42	5 ø	Slægtens	61 ø
				62 m
47	43	7 ø		63 ø
				64 n
48	44	4 ø	naar	65 m
49	45	7 ø	be=	66 ø
				67 n
50	46	8 ø	for/stod	68 ø
				69 n
51	47	16 ø	om	70 m
52	48	15 n	kunde	71 ø
				72 n
53	49	13 n	for	73 ø
				74 n
54	50	5 n	Hamann	75 m
55	51			76 ø
	52	9 n	om	77 m
56	53	8 n	ingen	78 ø
				79 n
57	54	7 n	ikke	80 m
58	55	4 n	karrige	81 ø
				82 n
59				83 m

Bind V.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
60	56	4 ø	Brud	84 ø 85 n
61	57	9 ø	selv	86 m
62	58	16 ø	deri=	87 ø 88 n
63	59	16 n	videnskabelige	89 ø 90 n
64	60	8 n		91 m
65				92 ø 93 n
66	61	1 ø	ufor/klarlige	94 m
67	62	2 ø	er/at	95 ø 96 n
68	63	5 ø	noget	97 m 98 n
69	64	9 ø	non	99 m
70	65	11 ø	fuld/kommen	100 ø 101 n
71	66	16 n		102 m
72	67	9 n	Dig	103 ø 104 m
73	68	4 n	Forskjellighedens	105 ø 106 n
74				107 m
75	69	1 ø	megen	108 ø 109 n
76	70			110 ø
77	71			111
85	79			5
87	81			7 8 m
88	82	5 ø	lidt efter	9 n
89	83	14 ø	Bryllupsdragt	10 n
90	84	13 n	det	11 n
91	85	4 n	tilbords	12 n
92				13 n

Bind V.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
93	86	5 ø	Deraf	14 n
94	87	10 ø		
95	88	18 ø		{ 15 ø 16 n
96	89	13 n	an/prise	17 n
97	90	7 n		
98				18 ø
99	91	2 ø	fordi	19 ø
100	92	11 ø	Saa/ledes	20 ø
101	93	16 n	hvad	21 ø
102	94	12 n	den	22 ø
103	95	3 n	dette	23 ø
104				24 ø
105	96	7 ø	Paa/stand	25 ø
106	97	16 ø	Selv	26 ø
107	98	10 n		27 ø
108	99	5 n	lønligt	28 ø
109				29 ø
110	100	1 ø	man	30 ø
111	101	6 ø		31 ø
112	102	10 ø		32 ø
113	103	16 ø	hjem	33 ø
114	104	9 n	forsøgt	34 ø
115	105	4 n	og	35 ø
116				36 ø
117 {	106			37
	107	1 n	Kjødet	38 n
118				39 n
119	108	9 ø		40 n
120	109	17 ø	Livet	41 n
121	110	10 n	Apostel	
122	111	1 n	fær/deligere	42 ø
123				43 ø
124	112	10 ø	Lidelsen	44 ø
125	113	16 ø	at ville	45 ø
126	114	17 n	til	46 ø

Bind V.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
127	115	11 n	tabt	47 ø
128	116	6 n	Forta/belsens	48 ø
129				49 ø
130	117	3 ø		50 ø
131	118	6 ø	men	51 ø
132	119	10 ø	meente	52 ø
133	120	12 ø	ved	53 ø
134	121	16 ø	end	54 ø
135	122	8 n	eller	55 ø
136				56 ø
137	123	1 ø	saa/ledes	
138	124			57
	125	2 n	beslutter	
139				58 ø
140	126	5 ø	deraf	59
141	127	15 ø		60 ø
142	128	13 n	at	61 ø
143	129	7 n	rettet	62 ø
144				63 ø
145	130	3 ø	Sande/ligen	64 ø
146	131	12 ø	og	65 ø
147	132	14 n	sin	66 ø
148	133	6 n	Feig/heden	67 ø
149				68 ø
150	134	3 ø	sin	69 ø
151	135	8 ø	ogsaa	70 ø
152	136	17 ø	strax	71 ø
153	137	14 n	gjør	72 ø
154	138	6 n	afgjort	73 ø
155				74 ø
156	139	3 ø	Alt	75 ø
157	140	12 ø	Om=	76 ø
158	141	15 n	ikke	77 ø
159	142	6 n	over/ladende	78 ø
160	143	2 n	Bod	79 ø
161				80 ø

Bind V.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
162	144	4 ø		81 ø
163	145	12 ø	ſige	82 ø
164	146	15 n	ſom	83 ø
165	147	8 n	ſom	84 ø
166				85 ø
167	148	3 ø	gaa	86 ø
168	149			{ 87 88 n
169	150	2 ø	hvor	89 n
170	151	10 ø	ſandt	90 n
171	152	15 ø		
172	153	13 n	hans	91
173	154	5 n	Æren	92 ø
174				93
175	155	4 ø	Bøn hører	94 ø
176	156	14 ø	i	95 ø
177	157	11 n	til	96 ø
178	158	4 n	Menne/ſkes	97 ø
179				98 ø
180	159	5 ø	dog	99 ø
181	160	13 ø	mere)	100 ø
182	161	13 n		101 ø
183	162	4 n	hvor/ledes	102 ø
184				103 ø
185	163	6 ø	komme	104 ø
186	164	15 ø	tjenligt	105 ø
187	165	17 n	Sørgende	106 ø
188	166	8 n	Stridende	107 ø
189	167	2 n	hvad	108 ø
190				{ 109 ø 110 n
191	168	6 ø		111 n
199	175			5
201	177			7
202	178	3 ø	det	{ 8 9 n

Bind V.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
203	179	8 ø	Hvo	10 n
204	180	14 ø	uret/færdigt	11 n
205	181	16 n	En	12 n
206	182	12 n	var	13 n
207	183	5 n	uden	14 n
208				15 n
209	184	5 ø		16 n
210	185	13 ø	saa/ledes	17 n
211	186	15 n	stille	18 n
212	187	5 n		19 n
213				20 n
214	188	5 ø	til/egne	21 n
215	189	13 ø	hvor	22 n
216	190	14 n	det/ikke	23 n
217	191	5 n	gjelder/det	24 n
218				25 n
219	192	5 ø	der/for	26 n
220	193	14 ø	paa	27 m
221	194	13 n		28 m
222	195	4 n	en/Synder	29 n
223				30 n
224	196	3 ø	overfor	31 n
225	197	12 ø	sætte	32 n
226	198	15 n	noget	33 n
227	199	6 n	misfor/staaer	34 n
228				35 m
229	200	2 ø	Bereg/ninger	36 m
230	201	11 ø	væ/sentligen	37 m
231	202	18 ø	stille	38 m
232	203	13 n	før	39 m
234	204			{ 40 41 m
235	205	5 ø	da	42 n
236	206	13 ø	Tilforladelighed	43 n
237	207	14 n		44 n
238	208	5 n	gaaer	45 n

Bind V.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
239				46 n
240	209	3 ø	Forfærdelse	47 n
241	210	12 ø	Indsigelse	48 n
242	211	15 n	Fordringen	49 n
243	212	7 n	da	50 n
244				51 n
245	213	2 ø	han	52 n
246	214	10 ø	over	53 m
247	215	18 ø	men	54 m
248	216	10 n	Dig/teren	55 m
249				56 m
250	217	2 ø	en virkelig	57 m
251	218	11 ø	en	58 m
252	219	17 n	lærte	59 m
253	220	8 n	Du det	60 m
254				61 m
255	221	3 ø		62 m
256	222	12 ø		63 m
257	223	16 n	hvem	64 m
258	224	9 n	mon	65 m
259				66 m
260	225	1 ø	modnede	
261	226			67
262	227	4 ø	efter/lader	68 ø
263	228	13 ø	stræbsomme	69 ø
				70 n
264	229	17 ø	sit	71 n
265	230	10 n	et	72 n
266	231	2 n	er	73 n
267				74 n
268	232	4 ø	men	75 n
269	233	10 ø	ikke	76 n
270	234	17 n	naar	77 n
271	235	12 n	hvor	78 n
272	236	4 n		79 n
273				80 n

Bind V.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
274	237	5 ø	det	81 n
275	238	14 ø	Tanke	82 n
276	239	13 n	Døden	83 n
277	240	6 n	Svagere	84 m
278				85 m
279	241	3 ø	Døde	86 m
280	242	12 ø		87 m
281	243	15 n	understøttede	88 m
282	244	8 n	for	89 m
283				90 n
284	245	2 ø	han	91 m
285	246	7 ø	Alvorlige	92 m
286	247	16 ø	saaledes	93 n
287	248	12 n	Menneske	94 m
288	249	4 n	føres	95 n
289				96 n
290	250	5 ø	ikke	97 n
291	251	14 ø	skal	98 m
292	252	16 n	langsomt	99 m
293	253	5 n	denne	100 m

Bind VI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
13	7			V
	8	4 n	Alle	
14	9	2 n		VI ø
15				VII m
16	10			VIII m
17	11	6 ø	Min	

Bind VI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
20	14			IX
21 {	15			3
	16	1 n	Betin/gelse	
22				4 m
23	17	2 ø	for/staaer	5 n
24	18	6 ø	som han	
25	19	11 ø	frembrin/ges	6 ø
26	20	17 ø		7 n
27	21	15 n	stundom	
28	22	12 n	hvad	8 ø
29	23	10 n	giver	9 n
30	24	1n	for/bande	
31				10 ø
32 {	25			11
	26	4 n	uroliget	
33				12 ø
34	27	2 ø	enige	13 m
35	28	6 ø	nærmest	14 n
36	29	10 ø		
37	30	14 ø	Sandhed	15 ø
38	31	15 n		16 m
39	32	12 n	sagde	17 n
40	33	9 n	taus	
41	34	10 n	samtaltes	18 ø
42	35	7 n	jeg	19 m
43				20 n
44	36			
45	37	3 ø	dog	21 ø
46	38	6 ø	endnu	22 m
47	39	11 ø		23 m
48	40	15 ø	Tvertimod	
49	41	17 n	kommen	24 ø
50	42	9 n	hende	25 ø
51	43	6 n	medens	26 m
52	44	3 n	være	27 n
54	45	2 ø	men	28 ø

Bind VI.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
55	46	7 ø	her/til	29 m
56	47	11 ø	forſtaaer	30 n
57	48	15 ø	Elſkov	
58	49	17 ø		31 ø
59	50	17 n		32 m
60	51	10 n	Mod/ſætning	33 n
61	52	7 n	Gang	
62	53	2 n	hjælper	34 ø
63				35 m
64	54	3 ø	Roman/tikens	36 n
65	55	7 ø	Ud/brud	
66	56	12 ø	blev/hun	37 ø
67	57	11 ø		38 m
68	58	16 ø	det	39 n
69	59	17 n	Tilbedende	
70	60	14 n	Helgen	40 ø
71	61	6 n	ham	41 m
72	62	1 n		42 n
74	63	8 ø	ganſke	43 ø
75	64	14 ø	lytter	44 m
76	65	17 ø		45 n
77	66	14 n	Skjule/ſted	
78	67	6 n	Qvinden	46 ø
79				47 m
80	68	3 ø	bøier	48 n
81	69	6 ø		
82	70	15 ø		49 ø
83	71	17 n	at	50 ø
84	72	14 n	Tid	51 m
85	73	11 n	end	
86	74	8 n	fortryllet	52 ø
87	75	5 n	ham	53 ø
88				54 m
89	76	3 ø		55 n
90	77	4 ø	den	
91	78	13 ø	ſom	56 ø

Bind VI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
92	79	16 ø	under/jordiske	57 m
93	80	13 n	Mørke	58 n
94	81	5 n	Indi=	
95				59 ø
96	82	5 ø	medens	60 ø
97	83	5 ø	men	61 m
100	86			64
101	87			65
	88	1 n	har	
102				66 m
103	89	5 ø	Hustru	67 n
104	90	7 ø	mig	
105	91	8 ø	Braad	68 ø
106	92	13 ø		69 n
107	93	16 ø		
108	94	12 n	var	70 ø
109	95	5 n	ham	
110	96			71
	97	1 n	Opgaven	
111				72 ø
112	98	9 ø		73 m
113	99	13 ø		74 n
114	100	17 ø	Hensyn	
115	101	17 ø	mere	75 ø
116	102	14 n	umiddelbare	76 m
117	103	10 n		77 n
118	104	8 n	intet	
119	105	4 n	sige	78 ø
120				79 m
121	106	1 ø	at	80 n
122	107	5 ø		
123	108	10 ø	forsaa/vidt	81 ø
124	109	15 ø	forfærdeligt	82 m
125	110	17 ø		83 n
126	111	15 n	og	
127	112	13 n	men	84 ø

Bind VI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
128	113	7 n	eller	85 m
129	114	3 n		86 n
131	115	1 ø	han vil	87 ø
132	116	5 ø	Forgudelsen	88 m
133	117	8 ø	vælge	89 m
134	118	12 ø		90 n
135	119	16 ø	Tilsvarende	
136	120	16 n	der	91 ø
137	121	11 n	endnu	92 m
138	122	16 n	alvorligt	93 n
139	123	12 n	have	
140	124	4 n	Jeg	94 ø
141				95 m
142	125	2 ø	lære	96 n
143 {	126	1 n	første	
				*97 n
144 {	127	3 ø	saa	97 ø
	128	2 n	hvilken	
	*127	1 ø	æng/steligst	
145				98 ø
146	129	2 ø	Smaade/givenheder	99 m
147	130	8 ø	Liden/skab	100 n
148	131	13 ø	be/undrer	
149	132	15 ø	høitidelig	101 ø
150	133	15 n	hiin	102 ø
151	134	12 n	flyttede	103 m
152	135	8 n		104 n
153	136	5 n	stort	
154	137	2 n	henveires	105 ø
155				106 m
156	138	3 ø	ud=	107 n
157	139	7 ø	Manden	
158	140	11 ø	Haanden	108 ø
159	141	14 ø	bliver	109 m
160	142	12 n		110 n
161	143	9 n	saa/dan	

Bind VI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
162	144	5 n	dog	111 ø
163				112 m
164	145	2 ø	stor/til	113 n
165	146	5 ø	som	
166	147	8 ø	være	114 ø
167	148	14 ø	Uvejr	115 m
168	149	17 n		116 n
169	150	13 n	Du	
170	151	10 n	han	117 ø
171	152	2 n	hun	118 m
172				119 n
173	153	1 ø	sytten	
174	154	6 ø	værdige	120 ø
175	155	13 ø	haant/om	121 m
176	156	16 ø	forfærdelig	122 n
177	157	17 ø		
178	158	15 n	til	123
179	159	10 n	færdig/hedens	124 ø
180	160	4 n	hvil/ken	125 m
181				126 n
182	161	1 ø	Indsigel/sen	
183	162	4 ø	Theocen/triske	127 ø
184	163	7 ø	hvilken	128 m
185	164	9 ø	For/fatter	129 n
186	165	12 ø	Ægteskab	
187	166	16 ø	ikke	130 ø
188	167	17 n	abstracto	131 m
189	168	15 n	Magt	132 n
190	169	7 n	Tilværel/sen	
191	170	4 n	Ingen	133 ø
192				134 m
193	171	1 ø	taler	135 n
194	172	4 ø	udebliver	
195	173	13 ø	Tilværelsen	136 ø
196	174	18 ø	til	137 m
199	177			141

Bind VI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
200	178	4 ø	tilgrænd/sende	142 m
201	179	12 ø	fra,/et	143 n
202	180	17 ø	Velin=/Papir	
203	181	12 n	Sjels/tilstande.	144 ø
205	183			145
206	184			146
207	185			147
208	186	2 ø	og	148 m
209	187	10 ø	Men	149 n
210	188	12 ø	døde	
211	189	10 n		150 ø
212	190	6 n	var	151 m
213				152 m
214	191	2 ø	maatte	
215	192	6 ø	Stor/mene	153 ø
216	193	10 ø	var	154 ø
217	194	10 ø		155 m
218	195	16 ø	aldrig	156 n
219	196	17 n	San/deligen	
220	197	11 n	imod	157 ø
221	198	1 n	ikke	158 m
222				159 n
223	199	5 ø	hvorfor	
224	200	6 ø	hun	160 ø
225	201	6 ø	i	161 m
226	202	14 ø	Forsøg	162 n
227	203	18 ø	Side	
228	204	15 n	for/elsket	163 ø
229	205	9 n		164 m
230	206	7 n		165 n
231	207	3 n	udfinde	166 n
233	208	3 ø		167 ø
234	209	5 ø		168 m
235	210	2 ø	Sympa/thi	169 n
236	211	9 ø	Frem/gangsmaade	
237	212	13 ø	en	170 ø

Bind VI.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
238	213	16 ø	mig	171 m
239	214	13 n	Tungſind	172 n
240	215	11 n	læn/ges	
241	216	6 n	haant	173 ø
242	217	4 n	Noget	174 m
243	218	4 n	ſig	175 n
245	219	5 ø	Samtale	176 ø
246	220	8 ø	fra	177 ø
247	221	14 ø	lidt	178 m
248	222	12 ø		179 n
249	223	13 n	ſammen	
250	224	8 n	Fore/ſtilling	180 ø
251	225	5 n	han	181 m
252	226	1 n	Me/ning	182 n
254	227	8 ø		183 ø
255	228	14 ø	forſtaaer	184 m
256	229	17 ø	ſtivt	185 n
257	230	11 n	naar	
258	231	6 n		186 ø
259				187 m
260	232	4 ø	anden	188 n
261	233	11 ø	hundrede	
262	234	14 ø	Aanden	189 ø
263	235	12 ø	en	190 m
264	236	16 n		191 m
265	237	15 n	der	192 n
266	238	5 n		
267	239	2 n	Intet	193 ø
268				194 m
269	240	4 ø	Forſøg	195 n
270	241	10 ø		
271	242	12 ø		196 ø
272	243	14 ø	trø/ſtede	197 m
273	244	15 n	betragter	198 n
274	245	12 n	det	
275	246	9 n	Tilværelſen	199 ø

Bind VI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
276	247	5 n	For/stand	200 m
277				201 m
278	248	3 ø		202 n
279	249	6 ø	For/færdeligt	
280	250	11 ø	Kræfter	203 ø
281	251	14 ø	men	204 m
282	252	16 ø		205 m
283	253	17 ø	Uværdige	206 n
284	254	11 n	jeg	
285	255	3 n	selv	207 ø
286				208 m
287	256	6 ø	thi	209 n
288	257	15 ø		
289	258	11 n	som igjen	210 ø
290	259	10 n	Di/scipel	211 m
291	260	2 n	Forskjelligheder	212 n
293	261	6 ø	opmærksom	213 ø
294	262	15 ø	skjule	214 m
295	263	12 n	og	215 n
296	264	9 n	erfarede	
297	265	2 n	at	216 ø
298				217 m
299	266	4 ø	der	218 n
300	267	10 ø	Huus	
301	268	15 ø	hiint	219 ø
302	269	15 n	Døren	220 m
303	270	5 n		221 m
304				222 n
305	271	2 ø	bekymret	
306	272	4 ø	Qvinde	223 ø
307	273	7 ø	Marchandiser	224 m
308	274	10 ø	Clas/sikere	225 n
309	275	9 ø	om	
310	276	9 ø	Liden/skab	226 ø
311	277	13 ø		227 m
312	278	16 n		228 n

Bind VI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
313	279	11 n	der/for	
314	280	4 n		229 ø
315				230 m
316	281	3 ø	siger	231 n
317	282	9 ø	Veien	
318	283	14 ø		232 ø
319	284	13 n	ind/til	233 m
320	285	8 n	holde	234 n
322	286	2 ø		235 ø
323	287	7 ø	maaskee	236 m
324	288	16 ø	ikke	237 m
325	289	13 n	for/staa	
326	290	10 n	Vel/gjerning	238 ø
327	291	6 n	falder	239 m
328				240 n
329	292	3 ø	Samvittig/hedens	
330	293	12 ø		241 ø
331	294	16 ø		242 ø
332	295	10 n	Alle	243 m
333	296	8 n		244 n
334	297	4 n	men	
335	298	3 n		245 ø
336	299	2 n		246 m
337				247 n
338	300	5 ø		
339	301	9 ø	van/skeligste	248 ø
340	302	14 ø		249 m
341	303	13 ø	Da	250 n
342	304	13 ø	thi	
343	305	14 ø	have	251 ø
344	306	16 ø	sagde	252 ø
345	307	14 n	møde	253 m
346	308	10 n		254 n
347	309	7 n		
348	310	5 n	hende	
349				256 m

Bind VI.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
350	311	4 ø	El, skende	257 n
351	312	12 ø		
352	313	18 ø	Liden/skab	258 ø
353	314	10 n	Prælimi/nairerne	259 m
354	315	2 n		260 n
356	316	6 ø	som	261 ø
357	317	9 ø		262 m
358	318	14 ø	lader	263 n
359	319	17 n	sige	
360	320	11 n	Mo/ment	264 ø
361	321	7 n	sige	265 m
362				266 n
363	322	1 ø	gjør	
364	323	6 ø	Stilhed	267 ø
365	324	15 ø	Og	268 m
366	325	17 ø	saae	269 n
367	326	15 n	op/funden	
368	327	12 n		270 ø
369	328	7 n	man	271 m
370	329	2 n	og	272 n
372	330	3 ø	Magt	273 ø
373	331	8 ø	Sæt	274 m
374	332	17 ø	men	275 n
375	333	11 n	og	
376	334	7 n	hun	276 ø
377	335	5 n		277 m
378	336	1 n	Saa	278 n
380	337			279 ø
381	338	7 ø		280 m
382	339	13 ø		281 n
383	340	16 ø	mod/satte	
384	341	10 n	I	282 ø
385	342	6 n	nei	283 m
386	343	1 n	selv	284 n
388	344	4 ø	Sikkreste	285 ø
389	345	13 ø		286 m

Bind VI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
390	346	15 n		287 n
391	347	11 n	Tung/bevæbnet	
392	348	3 n		288 ø
393				289 m
394	349	2 ø	For=	290 n
395	350	12 ø	i	
396	351	17 ø	Svigagtig/hed	291 ø
397	352	10 n	og	292 m
398	353	1 n	hun	293 n
400	354	5 ø	endnu	294 ø
401	355	8 ø	Konge	295 m
402	356	12 ø	kan	296 n
403	357	16 n	jeg	
404	358	9 n	det	297 ø
405	359	7 n	være	298 m
406	360	3 n	naar	299 n
407	361	3 n		300 n
409	362			301 ø
410	363			302 m
411	364	6 ø		303 m
412	365	14 ø	vil	304 n
413	366	17 n	hendes	
414	367	10 n	Krig	305 ø
415	368	8 n		306 m
416				307 n
417	369	1 ø	Den	
418	370	2 ø	Endelig/hedens	308 ø
419	371			309
420	372	1 ø	stu/dere.	310 ø
421	373	1 ø	først	311 ø
	*373	5 ø	med	*311 m
422	374	2 ø	fordi/han var Pigen	312 m
423	375	3 ø	at	313 n
424	376	9 ø	selv	
425	377	12 ø		314 ø
426	378	11 ø	saa/lede§	315 m

Bind VI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
427	379	15 n	ikke	316 n
428	380	7 n	umiddelbar	
429	381	2 n		317 ø
430	382	1 n	Magten	318 m
431				319 n
432	383	5 ø	Kjær/ligheden	
433	384	7 ø	ϑεολογοι	320 ø
434	385	8 ø	det lykkes	321 m
435	386	11 ø	Lidenskab	322 n
436	387	13 ø	videste	
437	388	14 n	holde ud	323 ø
438	389	16 n	nemlig	324 m
439	390	10 n	Tomhed	325 ø
440	391	5 n		
441	392	1 n	hos	326 ø
442				327 n
443	393	6 ø	strax	
444	394	14 ø	Aand	328 ø
445	395	16 n	og	329 m
446	396	12 n	an	330 n
447	397	4 n	vil	
	*397	4 ø	dia/lektiske	
448	398	3 n	for	331 ø
449	399	2 n	derpaa	332 ø
450				333 m
451	400	7 ø	sit	
452	401	17 ø	at	334 ø
453	402	9 n	det	335 m
454	403	5 n	Consequent/sen	336 n
455	404	1 n	jo	
456				337 ø
457	405	6 ø	ved	338 m
458	406	9 ø	bestandigt	339 n
459	407	14 n	pathetisk	
460	408	17 ø	Per/soner	340
461	409	10 n	Vittighed	341 ø

Bind VI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
462	410	7 n	er	342 m
463	411	3 n	intet	343 n
465	412	2 ø	derfor	344 ø
466	413	5 ø	og forkynder	345 m
467	414	10 ø	imøde/see	346 n
468	415	13 ø	ved	
469	416	15 ø		347 ø
470	417	17 ø	so, ningen	348 m
471	418	12 n	hidser	349 n
472	419	5 n	dia/lektiske	
473				350 ø
474	420	4 ø	være	351 m
475	421	7 ø		352 n
476	422	9 ø	Opfattelse	
477	423	13 ø	sin	353 ø
478	424	18 ø	over naturlig	354 m
479	425	14 n		355 n
480	426	7 n	den	
481	427	4 n	at	356 ø
482				357 m
483	428			358 n
	429	3 n	kan	
484	430	2 n	som	
485				359 ø
486	431	1 ø	Indi videt	360 m
487	432	7 ø	Schwatzer	361 n
488	433	14 ø	Forvirring	
489	434	14 ø	ham	362 ø
490	435	13 n	for	363 m
491	436	6 n	Æsthetik	364 n
492	437	2 n	Omvexlinger	
493				365 ø
494	438	7 ø	eneste	366 m
495	439			367 m
496	440	10 ø	iro/niske	
497	441	14 n	er	368 ø

Bind VI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
498	442	17 n	Ange/stens	369 m
499	443	14 n	at	370 n
500	444	8 n	frelst	
501	445	4 n	det i	371 ø
502	446	2 n	man	372 m
503	*447	12 n	wird	*373 n
504	447			373
	448	5 n	der	374 n
505	449	2 n	noget	
506	450	1 n	hvorledes	375 n
507				376 m
508	451	1 ø	ilsomme	377 n
509	452	4 ø	en	
510	453	12 ø	Bøge/skovens	378 ø
511	454	16 n	søgt	379 m
512	455	12 n		380 n
513	456	9 n	og	
514	457	6 n	For=	381 ø
515	458	1 n	uende/lig	382 m
516				383 n
517	459	2 ø	For/fører.	

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
VI	IV			II
VII	V			III
	VI	2 n	bestøvlet	
VIII	VII	4 n		IV ø
IX	VIII	4 n		V m
X	IX	1 n		VI m

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
XII	XI			VII
	XII	4 n		
XIII	XIII	6 n		VIII ø
XIV	XIV	12 n	Exi/stentsens	IX ø
XV	XV	4 n		X ø
1	1			1
2	2	2 ø	han	2 ø
3	3	10 ø	dialektiske	3 m
4	4	17 n	Forladt/hed	4 n
5	5	12 n	Begyndelsen	5 n
6	6	2 n	distraherer	
7				6 ø
8	7	4 ø	In/divids	7 m
9	8	7 ø	umuligt	8 n
13	11			11
	12	3 n		
14				12 ø
15	13	2 ø	70de	13 m
16	14			14 ø
	15	3 n	Tid	
				*14 m
17				15 n
18	16	3 ø		
19	17	7 ø		16 ø
20	18	10 ø	enhver	17 m
21	19	14 ø	absolut	18 n
22	20	17 n	ind/byr-	
23	21	14 n	Sandhed.	19 ø
24	22	4 n	hvori	20 ø
25	23	1 ø	intet	
	*23	8 n	tale	*21 m
26	24	5 ø		21
				*22 m
72	25	13 n		22 ø
82	26	14 n		23 ø
92	27	11 n	Sand/heden	24 m

Bind VII.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
30	28	9 n	Lindberg	25 m
31	29	2 n	nødven dig	26 n
32				27 n
33	30	1 ø	sand	
	31	3 n	en	
34				28 ø
35	32	3 ø	Noget	29 m
36	33	10 ø	dialektisk	30 n
37	34	6 ø	Misviisning	
38	35	15 ø	Brænde/nelden	31 ø
39	36	11 n	stakkels	32 ø
40	37	1 n		33 m
41	38	3 n	at	34 n
43	39	5 ø	Sokrates	35 ø
44	40	10 ø	er	36 m
45	41	16 n	I	37 n
46	42	11 n	den	
47	43	7 n	Salighed	38 ø
48				39 m
51	47			43
52	48	3 ø	Sandhed	44 ø
53	49	8 ø	Vel-	45 m
54	50	17 ø		46 n
55	51	15 n	Træng selen	
56	52	7 n	frembringer	47 ø
57	53	1 n	saa/ledes	48 ø
58				49 m
59	54			
	*54	2 n	sammenlignes	
60	55	5 ø	Nogen	50
61	56	6 n		51 ø
62	57	7 ø		52 ø
63	58	11 n		53 n
64	59	5 n	den første	
65				54 ø
66	60	3 ø	nødven/digviis	55 m

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
67	61	11 ø	paa	56 m
68	62	11 ø	afgjøre	
69	63	14 ø	=Videns	57 ø
70	64	15 n	Hvorledes	58 m
71	65	13 n	som	59 n
72	66	11 n	Form	60 n
73	67	3 n	efter	
74	68	2 n	føl/gende	61 m
75				62 m
76	69	7 ø	Mangen	63 n
77	70	16 ø	lyk/saliggørende	
78				64 ø
	*71	6 ø	Inder/lighed	
79	71	1 ø	er det	
	72	14 ø	synes	65 m
80	73	14 n	vanskeligt	66 n
81	74	10 n		
82	75	10 n	nu	67 ø
83	76	5 n	Disjunk/tionens	68 ø
84	77	2 n	paa	69 m
85				70 n
86	78	1 ø	er	
	79	2 n	mellem	
87				71 ø
88	80	2 ø	skrevet	72 m
89	81	8 ø	lige/fremt	73 n
90	82	10 ø	Kopf/auf	74 n
91	83	15 n	sig	
92	84	6 ø	Pan/theist	75 ø
93	85	8 ø	ja	76 m
94	86	13 ø		77 n
95	87	17 n	færdigt	
96	88	12 n	mistet	78 ø
97	89	3 n	er	79 m
	*89	6 n	mærkelige	
98	90	8 n		80 n

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
99	91	7 n	Systemet	
100				81 ø
101	92	3 ø	vrede	82 ø
102	93	3 ø		83 m
103	94	7 ø	Begyndelsen	84 n
104	95	8 ø	dog	
105	96	9 ø	endogsaa	85 ø
106	97	17 ø	saa/dan	86 m
107	98	17 n	Indbildning	87 n
108	99	15 n	over/hovedet	
109	100	7 n	jo	88 ø
110	101	6 n	Grund	89 m
111				90 m
112	102	2 ø	existerende	91 n
113	103	7 n	simpel	
114	104			92
	105	2 n	villig	
115				93 ø
116	106	4 ø	arbejder	94 m
117	107	13 ø	man	95 n
118	108	17 n	Plads	
119	109	13 n	nid/kjær	96 ø
120	110	7 n		97 m
121				98 m
122	111	2 ø	at	99 n
123	112	5 ø	Frygt	
124	113	9 ø	ver/denshistorisk	100 ø
125	114	18 ø	Øie/blik	101 m
126	115	15 n		102 n
127	116	8 n		
128	117	4 n		103 ø
129	118	3 n	Fyraften	104 m
130				105 n
131	119	6 ø	sin/Nabo	
132	120	9 ø	at	106 ø

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
133	121	1 ø	rigtigt	107 ø
	*121	4 n	sig	
134	122	7 ø	troe	108 m
135	123	9 ø	underlagt	109 m
	*123	4 ø	om	
136	124	2 ø	op/daget	
	*124	3 n	ved	
137	125	12 ø		110 ø
138	126	15 ø	sig	111 m
139	127	17 n	vovelig	112 n
140	128	10 n	Aarsag	
141	129	5 n	J/den	113 ø
142				114 m
143	130	4 ø	Theater	115 n
144	131	10 ø	at	116 n
145	132	17 n	han	
146	133	8 n	Dette	117 ø
147	134	7 n	Opdagelse	118 m
148	135	3 n		119 n
149	136	2 n	blive	
150				120 ø
151	137	5 ø		121 ø
152	138	8 ø	endog	122 m
153	139	14 ø	selv	123 n
154	140	17 ø	om	
155	141	4 n		124 ø
156	142	6 n	dialektisk	125 m
				*125 ø
157	143	5 n	opmærksom	126 n
159	144	3 ø	Udøde/ligheden	127 ø
160	145	8 ø		128 m
161	146	15 ø	i	129 n
162	147	13 n	Udødelig/heden	
163	148	9 n	veed	130 ø
164	149	5 n	vederfares/mig	131 ø
165				132 m

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
166	150	4 ø	jeg	133 n
167	151	9 ø	erfare	
168	152	18 ø		134 ø
169	153	13 n	det	135 m
170	154	9 n		136 n
171	155	7 n		
172	156	2 n	ud leet	137 ø
173				138 m
174	157			139 m
175	158	9 ø	For virring	140 n
176	159	12 ø	ab strahere	
177	160	16 ø	bliver	141 ø
178	161	15 n	ganske	142 m
179	162	5 n		143 n
180	163	5 n		
181	164	2 n	og	144 ø
182				145 m
183	165	3 ø	phanta stisk	146 n
184	166	6 ø	er	
185	167	7 ø	Mediationen	147 ø *147 ø
186	168	17 ø	Foran bringen	148 ø
187	169	16 n	hvis	149 m
188	170	11 n	der	150 n
189	171	2 n	objek tive	
190				151 ø
191	172	4 ø		152 m
192	173			153
	174	1 n	er	
	*173	6 ø	dem	*153 n
194	175	8 ø	er	154 ø
195	176	15 ø	ved	155 ø
196	177	17 n	hvor	156 m
197	178	11 n	blevet	157 n
198	179	3 n	Paradoxets	
199				158 ø

Bind VII.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
200	180	4 ø	kan	159 m
201	181	10 ø	kan	160 n
202	182	14 ø	et	
203	183	14 n	Men=	161 ø
204	184	8 n	fremkommer	162 m
205				163 n
206	185	2 ø	Hævelse	
207	186	7 ø	ikke	164 ø
208	187	11 ø	Forstaaelse	165 m
209	188	15 ø	den	166 n
210	189	2 n	blendede	
211	190	14 ø	den	167 ø
				*167 ø
212	191	5 n		168 ø
213				169 m
214	192	4 ø	jeg	170 n
215	193	8 ø	forfærdelig	
216	194	12 ø	anden	171 ø
217	195	16 ø	han	172 m
218	196	14 n	Forstanden	173 n
219	197	5 n	erklærede	
220				174 ø
221	198	2 ø	atter	175 m
222	199	10 ø	Solen	176 n
223	200	18 ø	hvortil	177 n
224	201	10 n	tælle	
225	202	5 n		178 ø
226				179 m
227	203	1 ø	Forhold	180 n
228	204	11 ø	Ær'bødighed	
229	205	17 ø	Selvvirk'somhedens	181 ø
230	206	15 n	bedragen	182 m
231	207	8 n	Hemme'ligheden	183 m
	*207	2 n	har	
232	208	8 n	over'alt	
233	209	3 n	saaledes	184 ø

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
234				185 ø
235	210	2 ø	men	186 m
236	211	10 ø	ſvarende	187 n
237	212	10 ø		
238	213	16 n	der	188 ø
239	214	13 n	og	189 m
240	215	10 n	forvandle	190 m
241	216	4 n		191 n
242	217	1 n	har	
243				192 ø
244	218	1 ø	tydeligt	193 m
245	219	10 ø	om	194 n
246	220	16 ø	ligefremme	
247	221	8 ø	Sandhed	195 ø
				*195 ø
248	222	16 n	Des demona	196 m
249	223	10 n	atter	197 n
250	224	2 n	Menneſke	
251				198 ø
252	225	4 ø	forvandler	199 ø
				*199 ø
253	226	4 ø		200 m
254	227	9 ø	han	201 n
255	228	14 ø	frem	
256	229	16 n		202 ø
257				203 m
	*230	11 ø	for'elſket	*203 ø
258	230	1 ø	ſom	204 ø
	231	12 n	ſig	
259				205 n
	*232	3 ø	og	*205 ø
260	232	1 ø	Havde	
	233	10 n	han	
261				206 ø
	*234	15 n	do cerende	

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
262	234	1 ø	er det	207 ø
	235	1 n	jeg	208 ø
	*235	14 n	nemlig	*207 ø
263	236	4 ø		
	*236	8 n	Lad	*208 m
264	237	10 n	thi	209 m
265	238	7 n	træffe	210 n
266	239	2 n	fra/at	
267				211 ø
268	240	4 ø	en	212 m
269	241	9 ø	at	213 n
270	242	12 ø		
271	243	6 ø	at vække	214 ø
272	244	2 n		215 ø
	*244	3 ø	han	*215 ø
273	245	17 ø		216 n
274	246	14 ø	tabt	217 n
275	247	10 n		
276	248	3 n	iøinefal/dende	218 ø
277	249	1 n	Umiddel=	219 m
278				220 n
279	250	10 ø		
280	251	14 ø	Inder,lighed	221 ø
281	252	17 n	und ja	222 m
282	253	11 n	Standpunkt	223 n
283	254	8 n	Jo/hannes	224 n
284	255	5 n	Figur	
	*255	4 n	reent	
285	256	6 n	Mageligheb	225 ø
286	257	1 n	i	226 m
288	258	8 ø	at	227
289	259	11 ø	bryder	228 ø
290	260	16 ø		229 m
291	261	11 n	det	230 n
292	262	8 n	er	
293	263	2 n	Afgjørelse	231 ø

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
294				232 m *232 ø
295	264	3 ø		233 n
296	265	11 ø		
297	266	16 ø	ud	234 ø
298	267	14 n	et	235 ø
299	268	6 n	som	236 m
	*268	2 n	de	
300	269	8 n	ogsaa	237 n
301	270	2 n	Me dier	
302				238 ø
303	271	1 ø	ophører	239 m
304	272	9 ø	mere	240 n
305	273	15 ø	tænke	
306	274	14 ø	som	241
307	275	9 n		242 ø
308	276	4 n		243 n
309	277	2 n	ikke	244 m
310	278	1 n	Mulighed	
311				245 ø
312	279	7 ø	Ethiske	246 m
313	280	11 ø	Ideali teten	247 n
314	281	17 n		
315	282	11 n		248 ø
316	283	8 n	blev	249 m
317	284	5 n		250 m
318	285	2 n	f. Ex.	
319				251 ø
320	286	4 ø	som	252 m
321	287	4 ø		253 m
322	288	5 ø	han	254 n
323	289	6 ø	vilde	
324	290	8 n	standsede	255 ø
325	291	8 ø	inden	256 m
326	292	9 ø		257 n
327	293	15 ø	ikke	

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
328	294	12 n	tidligere	258 ø
329	295	8 n		259 m
330	296	2 n		260 m
				*260 ø
331	297	2 n	feet	261 n
333	298	1 ø	lad	262 ø
334	299	5 ø	medens	263 ø
335	300	14 ø	fødtes	264 m
336	301	16 n	Foredrag	265 n
337	302	17 ø	Hen seende	
338	303	12 n	Storhed	266 ø
339	304	9 n		267 m
340	305	3 n	al	268 n
341	306	1 n	Philosophen	
342				269 ø
343	307	2 ø		270 ø
344	308	5 ø	ene	271 m
345	309	10 ø	Som	272 n
346	310	17 n		
347	311	10 n	sig	273 ø
348	312	4 n	har	274 m
349	313	3 n	Opfattelse	275 m
350				276 n
351	314	3 ø	man	
352	315	7 ø	at	277 ø
353	316	12 ø	blevet	278 ø
354	317	17 ø	nemlig	279 m
355	318	14 ø	Een/foldige	280 n
	*318	3 n	det	
356	319	14 n	senere	
357	320	8 n	For	281 ø
358				282 m
359	321	1 ø	at	283 n
360	322	5 ø	forstaae	
	*322	4 ø	er/det	
361	323	13 ø	at	284 ø

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
362	324	17 ø	muligt	285 m
363	325	11 n	Op fattelsen	286 n
364	326	5 n	rigtigt	
365				287 ø
366	327	6 ø	gjelder	288 m
367	328	8 ø	Umu lighed	289 n
368	329	1 n	Christen dommen	
	*329	5 ø		
369	330	15 ø	kun	290 ø
370	331	15 n	deres	291 m
371	332	6 n	Existents	292 n
372	333	2 n	Ind ledning	
373				293 ø
374	334	10 ø	et	294 m
375	335	15 n	Forestil lingen	295 n
376	336	9 n	Indi videts	
377	337	1 n	da	296 ø
378				297 ø
				*297 ø
379	338	1 ø	til	298 m
	*338	2 ø	rædsomst	
380	339	5 ø	gribe	299 n
381	340	13 ø	Menneske	
382	341	18 ø	Salighed	300 ø
383	342	13 n	derfor	301 m
384	343	5 n	orienteret	302 n
386	344	2 ø	formaaede	303 ø
387	345	6 ø	Ud faldet	304 m
388	346	15 ø	Døden	305 n
389	347	13 n	efter	306 n
390	348	17 n	hen	
391	349	15 n	τελος	307 ø
392	350	4 n	men	308 m
393	351	10 n		309 n
394	352	2 n	Karl	
395				310 ø

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
396	353	3 ø	med	311 m
397	354	12 ø	een/gang	312 n
398	355	15 n	Resigna/tionen	
399	356	6 n		313 ø
400				314 m
401	357	3 ø	give	315 n
402	358	2 ø	Mennesket	
	*358	3 ø	læser	
403	359	12 ø	Bedraget	316 ø
404	360	15 n	et	317 ø
405	361	8 n	Program	318 m
406				319 n
407	362	1 ø	at lade	
408	363			320
	364	1 n	rela/tive	321 ø
	*363	7 ø	være	*320 ø
409	*364	6 n	Specu/lationens	
410	365	8 ø		322 m
411	366	15 ø	Contra/dictionen	323 n
412	367	15 n	Salighed	
413	368	7 n		324 ø
414	369	2 n	min	325 m
415				326 ø
416	370	1 ø	er	
	*370	1 ø	Lighed	
417	371	1 ø	et	327 ø
418	372	2 ø	Slæg/ten	328 ø
419	373	7 ø	i	329 m
420	374	15 ø	fjendelig	
421	375	17 n	Indi=	330 ø
422	376	13 ø	ogsaa	331 ø
				*331 ø
423	377	6 n	han	332 m
424	378	2 n	Umiddelbare	333 m
	*378	5 n	Fortæl=	*333 ø
425	379	5 n	Categorien	

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
426				334 ø
427	380	1 ø	og	335 ø
	*380	3 ø		
428	381	6 ø	en	336 n
429	382	10 ø	han	
430	383	18 ø	treven	337 ø
431	384	9 ø	Trøstere	338 ø
432	385	6 n		339 n
433	386	1 n	en	
434				340 ø
435	387	8 ø		341 m
436	388	1 ø	Velærværdig hed	342 ø
	*388	8 ø	For holdet	
437	389	6 ø	dræbe	343 n
438	390	11 ø	høiere	
439	391	15 ø	en	344 ø
440	392	13 n	maa	345 m
441	393	9 n	Lidelsen	346 n
442	394	4 n	jeg	
443				347 ø
444	395	1 ø	lige som	348 m
445	396	5 ø	en	349 m
446	397	6 ø	med	350 n
447	398	11 ø	Illusion	
448	399	9 ø	General=	351 ø
449	400	15 ø	op dager	352 m
450	401	16 n	Religi euse	353 n
451	402	7 n	saa ledes	
	*402	5 ø	gaae	
452	403	10 n	Menneskene	354 ø
453	404	2 n	det	355 m
454				356 n
455	405	8 ø	Til hørerne	357 n
456	406	16 ø	spekulere	
457	407	12 n	faae	358 ø
458	408	3 n	for staa	359 m

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
459				360 n
460	409	3 ø	Politiebetjenten	
461	410	12 ø	og	361 ø
462	411	16 n	det	362 m
463	412	9 n	existere	363 n
465	413			364 ø
466	414	3 ø	naar	365 ø
467	415	12 ø	Mennesker	366 m
468	416	10 ø	hænder	367 n
469	417	16 ø		
470	418	12 n	naturligviis	368 ø
471	419	3 n	Forvir/ring	369 m
472				370 n
473	420	2 ø	men	371 n
474	421	9 ø	om/fattende	
475	422	11 ø	end	372 ø
476	423	16 ø	først	373 m
477	*424	3 ø	Gebeet	*374 ø
478	424	1 ø	æsthetisk	374 ø
	425	14 n	bliver	
479	426	5 n	bliver	375 ø
480				376 m
481	427	2 ø	saa	377 n
482	428	11 ø	Menneske	
483	429	16 n	at	378 ø
484	430	8 n	spæn/dende	379 m
485				380 n
486	431			
487	432	6 ø	er	381 ø
488	433	15 ø		382 m
489	434	13 n		383 m
490	435	7 n	Foregaaende	
				*384 m
491	436	11 n	Nogen	384 ø
492				385 ø
	*437	3 ø	ikke	

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
493	437	1 ø	fange	386 m
	438	1 n	Uendeliggjørelse	
494	439	1 n	sammen	
	*439	4 n	det	*387 ø
495				387 ø
				388 n
496	440	2 ø	med	
497	441	8 ø	dette	389 ø
498	442	16 ø	endog	390 m
499	443	11 n		391 n
500	444	3 n		
501				392 ø
502	445	5 ø	Viis	393 m
503	446	4 ø	saa	394 n
504	447	6 ø		395 ø
				*395 n
505	448	1 ø	volde	
	*448	1 ø	er	
	*449	5 n	an/søger	
506	449	1 ø	Satire	396
	*450	5 n	over	*396 ø
507	450	1 ø	og	397 ø
	*451	5 n	at	*397 m
508	451	1 ø	aabenbar	398 ø
	*452	9 n	naar	*398 m
509	452	1 ø	over	399 ø
	453	5 ø	man	
510	454	2 n	Umid/delbarhed	
511	455	1 n		400 ø
512				401 m
513	456	7 ø		402 n
514	457	11 ø	en	403 n
515	458	14 ø	giel/dende	
516	459	14 n	Die	404 ø
517	460	10 n	han	405 m
518	461	10 n	ham	406 n

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
519	462	5 n		
520				407 ø
521	463	3 ø	Qvanti teten	408 ø
				*408 m
522	464	3 ø		409 m
523	465	6 ø	som Historisk	
524	466	16 ø	denne	410 ø
525	467	12 n	er	411 m
526	468	3 n	Aflad	412 n
527				413 n
528	469	7 ø		
529	470	11 ø	den	414 ø
530	471	6 ø	Der/som	415 ø
	*471	10 n	For/argelsen	*415 m
531	472	14 n	om	416 n
532	473	8 n	=surabili/teten	
533				417 ø
534	474	1 ø	eller	418 m
535	475	10 ø	og	419 n
536	476	16 ø	Til/værelse	
537	477	12 n		420 ø
538	478	6 n	istedenfor	421 m
539				422 n
540	479	3 ø	maa/skee	
541	480	10 ø	sandt	423 ø
542	481	1 n	den	424 m
543	482	3 ø		425 ø
	*482	9 ø	en	*425 m
544	483	13 ø	Dyb/sindige	426 n
545	484	11 ø	Nu	
546	485	14 n	Salig/hed	427 ø
547	486	6 n		428 m
548				429 n
549	487	2 ø	samme	
550	488	7 ø	Forstaael=	430 ø
551	489	11 n	Affald	431 ø

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Paa.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
552	490	12 n	taler	432 m
553	491	9 n	for staaeligt	433 n
554	492	2 n	af	
555				434 ø
556	493	7 ø	glimrende	435 m
557	494	14 ø	Hoveder	436 m
558	495	16 n	For stand	437 n
559	496	10 n		
560	497	5 n		438 ø
561	498	1 n	det Negative	439 ø
562				440 m
563	499	4 ø	den meest	441 n
564	500	13 ø		
565	501	16 ø		442 ø
566	502	11 n	be grunde	443 ø
567	503	6 n	Mennesker	444 m
568				445 n
569	504	5 ø		
570	505	12 ø	Salighed	446 ø
571	506	21 ø	flyttes	447 m
572	507	8 n		448 n
573	508	3 n	væsent ligen	449 n
575	509	4 ø	saa 'dan	450 ø
576	510	11 ø		451 m
577	511	15 n	uden	452 n
578	512	16 n	derimod	
579	513	10 n	opgive	453 ø
580	514	4 n	Glæde	454 m
581				455 n
582	515	5 ø		
583	516	13 ø	at	456 ø
584	517	11 n	med	457 m
585	518	12 n	ethvert	458 m
586	519	7 n	saadan	
587				459 ø
588	520	2 ø	alle	460 m

Bind VII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
589	521	11 ø	ligesom	461 m
590	522	18 ø	bleve	462 n
591	523	15 n	bliver	
592	524	7 n		463 ø
593				464 m
594	525	2 ø	ved	465 n
595	526	6 ø	psy/chologisk	
596	527	11 ø	lidenskabelige	466 ø
597	528	4 ø	Menneske	467 ø
598	529	12 n		468 n
599	530	5 n	Tyrken	
600	531	2 n	For/staaelsen	469 ø
601				470 m
602	532	5 ø	Næste	471 m
603	533	13 ø	saa	
604	534	16 ø	Hu/meur	472 ø
605	535	11 ø	til	473 ø *473 ø
606	536	9 n	Alt	474 m
607	537	5 n		475 n
608	538	5 n		476 n
610	539	5 ø	Partie/gænger	477 ø
611	540	9 ø	ville	478 m
612	541	17 ø	Forfatteren	479 n
613	542	16 n	fandtes	
614	543	11 n	veed	480 ø
(616)	(545)			(481)
	(546)	2 n	Munden	
(617)				(482 ø)
(618)	(547)	5 ø	meningsløs	(483 m)
(619)	(548)	9 ø	uden	(484 n)
(620)	(549)	6 n	Fædrene.	

Bind VIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
9	5			3
11	7			5
				6 m
12	8	5 ø		7 n
13	9	9 ø	herskeing	8 n
14	10	11 ø	hvor/ledes	9 n
15	11	13 ø	Intet	10 n
16	12	17 n	behøver	11 n
17	13	12 n	sin	12 n
18	14	8 n	Forfatter	13 n
19	15	3 n	Mo/denheds	14 n
20				15 n
21	16	3 ø		16 n
22	17	5 ø	indbildte	17 n
23	18	14 ø	hvad	18 n
24	19	17 n	Hensigten	19 n
25	20	8 n	alene	20 n
26				21 n
27	21	1 ø	ikke	22 n
28	22	7 ø	forvandlet	23 n
29	23	4 ø	W.	24 n
30	24	4 ø	hel/bredes	25 n
31	25	9 ø	glemmende	26 n
32	26	11 ø	Udholdenhed	27 n
33	27	17 ø	kan	28 n
34	28	15 n	en/gang	29 n
35	29	13 n		30 m
36	30	17 n	han	31 n
37	31	9 ø	blive	32 ø
	*31	7 n	Ord	
38	32	17 n		33 n
39	33	13 n		34 n
40	34	4 n	men	35 n
41	35	10 n	Guldkapselens	36 m
42	36	6 n	sam/tales	37 n
43				38 n

Bind VIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
44	37	1 ø	romantisk	39 n
45	38	5 ø	viser	40 n
46	39	9 ø	gjør	41 n
47	40	14 ø	Fremmed	42 n
48	41	17 n	Kraft	43 n
49	42	13 n	Tids/alderens	44 n
50	43	7 n		45 n
51	44	10 ø	han	46 m
52	45	9 n		47 n
53	46	9 n	uforkrænkelige	48 n
54	47	5 n	Virkelighed	49 n
55				50 n
56	48			51 n
57	49	4 ø	ecclesia	52 n
58	50	8 ø	der	53 n
59	51	6 n		*54 m
60	52	8 ø	til sin	54 55 m
61	53	14 ø		56 n
62	54	15 n	Forandring	57 n
63	55	14 n	Trang	58 n
64	56	11 n	Livs	59 n
65	57	11 n		60 n
66	58	11 n	— og	61 n
67	59	11 n	Ukruds	62 m
68	60	1 n		63 n
69				64 n
70	61	9 ø	Saaledes	65 n
71	62	8 ø	Umiddelbarhed	66 n
72	63	11 ø		67 n
73	64	18 ø	Huusholdning	68 n
74	65	11 n		69 n
75	66	2 n	forføreriske	70 n
76				71 n
77	67	3 ø	istand	

Bind VIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
78	68	11 ø		72 ø
79	69	16 n	at	73 ø
80	70	8 n	over/ilet	74 ø
81				75 ø
82	71	2 ø	Guden	76 ø
83	72	5 ø		77 ø
84	73	10 ø	er	78 ø
85	74	16 ø	For/holdet	79 ø
86	75	11 n	men	80 ø
87	76	2 n	lidt	81 ø
88				82 ø
89	77	5 ø	Muligheden	83 ø
90	78	8 ø	saadan	84 ø
91	79	13 ø	Udmær/kede	85 m
92	80	15 n	turde	86 m
93	81	12 n	hele	87 m
94	82	2 n	Ab/straktion	88 m
95				89 m
96	83	4 ø	slutte	90 m
97	84	13 ø	hidtil	91 m
98	85	15 n	Phantom	92 m
99	86	7 n	har	93 m
100	87	2 n	Noget	94 m
101				95 m
102	88	2 ø	blive	96 m
103	89	7 ø	nede	97 m
104	90	9 ø	dialek/tisk	98 m
105	91	15 ø		99 m
106	92	15 n		100 n
107	93	11 n	Samtale	101 n
108	94	6 n		102 n
109				103 n
110	95	1 ø	være	104 n
111	96	6 ø		105 n
112	97	11 ø		106 n
113	98	10 ø	Andre	107 n

Bind VIII.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
114	99	18 ø		108 n
115	100	9 n	Modsætning	109 n
116	101	5 n	egne	110 n
117				111 n
118	102	5 ø	styre	112 n
119	103	3 ø	langt	113 n
120	104	8 ø	handle	114 n
121	105	12 n	vil	
133	117			5
135	119			7
136	120	2 ø	hvad	8 ø
137	121	7 ø	Timelige	9 ø
138	122	17 ø	være	10 ø
139	123	9 n	Floden	11 ø
140	124	5 n	hvem	12 ø
141				13 ø
142	125	6 ø	try/delsen	14 ø
143	126	14 ø	Inderlig/hedens	15 ø
144	127	14 n	Travl/heden	16 ø
145	128	6 n	Af/spændtheden	17 ø
146				18 ø
147	129	3 ø	i	19 ø
148	130	12 ø	gjemmes	20 ø
149	131	16 n	Fæstning	21 ø
150	132	7 n	at	22 ø
151				23 ø
152	133	3 ø	døde	24 ø
153	134	9 ø		25 ø
154	135	15 ø	ønskelig	26 ø
155	136	12 n		27 ø
156	137	4 n		28 ø
157				29 ø
158	138	5 ø	dog	30 ø
159	139	11 ø	vorder	31 ø
160	140	17 ø	Livet	32 ø
161	141	14 n	saadant	33 ø

Bind VIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
162	142	8 n	dog/den	34 ø
163	143	1 n	mellem	35 ø
164				36 ø 37 n
165	144			38 n
166	145	7 ø	see	39 n
167	146	11 ø	det	40 n
168	147	15 ø	at det	
169	148	13 n	ud	41 ø 42 n
170	149	3 n	tredie	
171				43 ø
172	150	6 ø		44 ø
173	151	15 ø	hvorfor	45 ø
174	152	12 n		46 ø
175	153	4 n	at	47 ø
176				48 ø
177	154	7 ø		49 ø
178	155	16 ø		50 ø
179	156	12 n	naar	51 ø
180	157	7 n	øieblikkelig	52 ø
181				53 ø
182	158	3 ø	forarges	54 ø
183	159	8 ø	Ret	55 ø
184	160	17 ø	Jordlivets	56 ø
185	161	12 n	især	57 ø
186	162	3 n	Stundom	58 ø
187				59 ø
188	163	8 ø	Ene	60 ø
189	164	17 ø	Fuld/kommenhedens	61 ø
190	165	13 n		62 ø
191	166	4 n	Forarget	63 ø
192				64 m
193	167	1 ø	ifører	65 m
194	168	6 ø	og dog	66 m
195	169	14 ø	saaledes	67 m

Bind VIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
196	170	13 n	Tilskyndelse	68 m
197	171	3 n		69 m
198				70 m
199	172	7 ø		71 m
200	173	13 ø	Vederfores	72 m
201	174	17 n	saa	73 m
202	175	8 n	kom	74 m
203				75 m
204	176	2 ø	eller	76 m
205	177	10 ø	Gode	77 m
206	178	17 n	ligesom	78 m
207	179	10 n	det Gode	79 m
208	180	5 n	Tro/skab	80 m
209				81 m
210	181	5 ø	byrdefuldt	82 m
211	182	14 ø	udøver	83 m
212	183	14 n	troe	84 m
213	184	8 n	nok	85 m
214				86 m
215	185	2 ø	Eet	87 m
216	186	9 ø	und/drog	88 m
217	187	14 ø	det	89 m
218	188	13 n		90 m
219	189	4 n	forstaaet	91 m
220				92 m
221	190	4 ø	viser	93 m
222	191	13 ø	gjøre	94 m
223	192	15 ø	Inderlig/hedens	95 m
224	193	13 n	og	96 m
225	194	7 n	gjøres	97 m
226	195	1 n	han	98 m
227				99 m
228	196	8 ø	Forstand	100 m
229	197	12 ø	Seier	101 m
230	198	15 n	væ/sentligen	102 m
231	199	6 n	utaal/modig	103 m

Bind VIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
232	200	1 n	skulle	104 m
233				105 m
234	201	10 ø		106 m
235	202	18 ø	at/den	107 m
236	203	12 n	Betragtning	108 m
237	204	6 n	at	109 m
238	205	1 n	Glade	110 m
239				111 m
240	206	9 ø	det Samme	112 m
241	207	15 ø	Høieste	113 m
242	208	14 n	Afgjørelsen	114 m
243	209	4 n	Klogskaben	115 m
244				116 m
245	210	4 ø	Piin/lighed	117 m
246	211	10 ø		118 m
247	212	17 ø	ved	119 m
248	213	10 n	men	120 m
249	214	1 n	ved	121 n
250				122 n
251	215	6 ø	Tungen	123 n
252	216	9 ø	været	124 n
253	217	16 n	forstaaet	125 n
254	218	7 n	tales	126 n
255				127 n
256	219	3 ø		128 n
257	220	12 ø	det	129 n
258	221	16 n	han	130 n
259	222	7 n	Din	131 n
260				132 n
261	223	3 ø	om	133 n
262	224	12 ø	eller	134 n
263	225	18 ø	Grund	135 n
264	226	12 n	Menneske	136 n
265	227	5 n	derom	137 n
266				138 n
267	228	5 ø	bange	

Bind VIII.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
268	229	13 ø	Slægt	139 ø
269	230	14 n	at man	140 ø
270	231	6 n	indbilder	141 ø
271				142 ø
272	232	4 ø	kan	143 ø
273	233	9 ø	betegne	144 ø
274	234	17 n	underordnet	145 ø
275	235	8 n	kan	146 ø
276				147 ø
277	236	1 ø	lang/somt	148 ø
278	237	7 ø	Sand/hed	149 ø
279	238	16 ø		150 ø
280	239	12 n	thi	151 ø
281	240	4 n	er	152 ø
282				153 ø
283	241	6 ø	Anklagere	154 ø
284	242	12 ø	Beslut/ningen	155 ø
289	247			5
290	248			6
291	249			7
292	250	12 ø		8 9 n
293	251	11 n	er	10 n
294	252	3 n	flygtigt	11 n
295				12 n
296	253	7 ø		13 n
297	254	14 ø	han	14 n
298	255	13 n	ar/beide	
299	256	4 n	og	15 ø
300				16 ø
301	257	6 ø	ubetyde/lig	17 ø
302	258	13 ø	Selskab	18 ø 19 n
303	259	17 ø	Ufornuftigt,/at	20 n
304	260	10 n		
305	261	1 n	„De	21 ø

Bind VIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
306				22 ø
307	262	10 ø		23 ø
308	263	17 n	paa	24 ø
309	264	9 n	Dag	25 ø
310				26 ø
311	265			27 ø
312	266	9 ø	den	28 ø
313	267	17 ø	Næringssorg	29 ø
314	268	15 n		30 ø
315	269	6 n	være	31 ø
316				32 ø
317	270			33
318	271	5 ø	Fuglen	34 ø
319	272	14 ø	Men	35 ø
320	273	14 n	iil	36 ø
321	274	6 n	der	37 ø
322	275	2 n	der/som	38 ø
323				39 ø
324	276	6 ø	komme	40 ø
325	277	15 ø	Ryggen	41 ø
326	278	15 n		42 ø
327	279	8 n		43 ø
328				44 ø
329	280	2 ø	Lilierne	45 ø
330	281	9 ø	Verden	46 ø
331	282	18 ø	saa	47 ø
332	283	14 n		48 ø
333	284	9 n	og	49 ø
334	285	3 n	Dersom	50 m
335				51 m
336	286			{ 52 53 n
337	287	2 ø	med	54 n
338	288	6 ø	skjuler	55 n
339	289	14 ø	da	56 n
340	290	12 n	Menneskes	57 n

Bind VIII.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
341	291	5 n	altid	58 n
342				59 n
343	292	3 ø	Nogen	60 n
344	293	10 ø		61 n
345	294	14 ø	han	62 n
346	295	16 n	stjaalet	63 n
347	296	12 n	tale	64 n
353	301			5
355	303			7
357	305			9
	306	3 n	som	10 m
358				11 n
359	307	7 ø	følger	12 n
360	308	15 ø	gaae	13 n
361	309	12 n	han siger	14 n
362	310	7 n	han	15 n
363	311	3 n	os	16 n
364				17 n
365	312	3 ø	der	
366	313	8 ø	der	18 ø
367	314	15 ø	dette	19 ø
368	315	16 n	være	20 ø
369	316	8 n	den	21 ø
370				22 ø
371	317			23
				24 n
372	318			25 n
373	319	5 ø	beskæf-	26 n
374	320	7 ø		
375	321	16 ø		27 ø
376	322	16 n	det	28 ø
377	323	11 n	Ædle	29 ø
378	324	4 n	hun	30 ø
379				31 ø
380	325	4 ø	siger	32 ø
381	326	9 ø	For/bindelse	33 ø

Bind VIII.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
382	327	14 ø		34 ø
383	328	15 n	Tilkom=	35 ø
384	329	9 n	i	36 ø
385				37 ø
386	330	1 ø	Sagtmodig/heden	38 ø
387	331	3 ø	til	39 ø
388	332	12 ø	men	40 ø
389	333	6 n	ſke/lig	41 ø
390	334			42
				43 n
391	335	3 ø	er	44 n
392	336	11 ø	Lidelſe	45 n
393	337	17 n	kjøbe	46 n
394	338	8 n	ſaa	47 n
395				48 n
396	339	2 ø	Haandværkeren	49 n
397	340	7 ø	ſolgte	
398	341	13 ø	lære	50 ø
399	342	13 n	Underviisning	51 ø
400	343	7 n	naar	52 ø
401	344	3 n	evige	53 ø
402				54 ø
403	345	3 ø	beſtemmes	55 ø
404	346	11 ø		56 ø
				57 n
405	347	15 ø	forundes	58 n
407	348			59
	349	2 n	eiede	60 n
408				61 n
409	350			62 n
410	351	9 ø	Kjær/lighed	63 n
411	352	18 ø	ubeſtemt	64 n
412	353	11 n		65 n
413	354	6 n	forene	66 n
414	355	3 n	Anſæt/telſe	

Bind VIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
415				67 ø
				68 n
416	356	4 ø	Sammenligning	69 n
417	357	10 ø	overveie	
418	358	14 ø	og	70 ø
419	359	12 n	ikke	71 ø
420	360	3 n	Opgave	72 ø
421				73 ø
422	361	8 ø	blive	74 ø
423	362	16 ø	uden	75 ø
424	363	12 n	gjøres	76 ø
425	364	3 n	Korsfæstede	77 ø
426				78 ø
427	365	6 ø	var	79 ø
428	366	16 ø		80 ø
429	367	14 n	Tviv/leren	81 ø
430	368	5 n	skyldig	82 ø
431				83 ø
432	369	5 ø		84 ø
433	370			85
				86 n
434	371	3 ø		87 n
435	372	9 ø	Derom	88 n
436	373	12 ø	paa	89 n
437	374	15 n		90 n
438	375	12 n	bliver	91 n
439	376	3 n	hvad	
440				92 ø
441	377	7 ø	dem	93 ø
442	378	15 ø	tran/gere	94 ø
				95 n
443	379	13 n		
444	380	4 n	Ældre	96 ø
445				97 ø
				98 n
446	381	5 ø	men	99 n

Bind VIII.

E. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
447	382	9 ø	trøstes/løs	100 n
448	383	12 ø	Træng/selen	101 n
449	384	17 n		102 n
451	385			103
				104 n
452	386			105 n
453	387	10 ø	ikke	106 n
454	388	17 n	Overveien	107 n
455	389	8 n	be/dragne	
456				108 ø
457	390	1 ø	denne	109 ø
458	391	8 ø	høiere	110 ø
459	392	16 ø	Troen	111 ø
460	393	11 n	det	112 ø
461	394	3 n	den	113 ø
462				114 ø
463	395	3 ø	Han	115 ø
464	396	11 ø	har	116 ø
465	397	15 n	ganske	117 ø
466				118 ø
467	398			119
	399	1 n		120 n
468				121 n
469	400	5 ø		
470	401	8 ø	hans	122 ø
471	402	17 ø	den	123 ø
472	403	11 n		124 ø
473	404	3 n	Menneske/frygt	125 ø
474				126 ø
475	405	5 ø	hvor	127 ø
476	406	10 ø	det	128 ø
477	407	16 ø	at	129 ø
478	408	12 n	er	130 ø
479	409	7 n	fra	131 ø
480				132 ø
481	410	4 ø	er	133 ø

Bind VIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
482	411	10 ø	ved	134 ø
483	412	14 ø	for	135 ø
484	413	13 n	har	136 ø
485	414	8 n	— af	137 ø
486	415	3 n	for/holde	138 ø
487				139 ø
488	416	3 ø	Verden	146 ø

Bind IX.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
11	7			3
12	8			4
13	9			5
				6 m
14	10	2 ø	Synet	7 n
15	11	10 ø	Time/lighedens	8 n
16	12	17 n	Blomster	9 n
17	13	9 n	Sted	
18	14	3 n	gaade/fuldt	10 ø
19				11 ø
20	15	4 ø	undvære	12 ø
21	16	13 ø	Kjerlighed	13 ø
22	17	17 n	endog	14 ø
23	18	12 n		15 ø
24	19	8 n	som	16 ø
25	20	3 n	siges	17 ø
26				18 ø
27	21			19
	22	1 n	Nogen	20 m

Bind IX.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
28				21 n
29	23	6 ø		22 n
30	24	14 ø	Men/neske	23 n
31	25	16 n	for/at	24 n
32	26	12 n	i	25 n
33	27	2 n	han	26 n
34				27 n
35	28	5 ø		28 n
36	29	12 ø	til/fældig	29 n
37	30	15 n	hvad er vel	30 n
38	31	12 n	have	31 n
39	32	7 n	hemmeligheds/fulde	32 n
40				33 n
41	33			34 n
42	34	9 ø	ikke	35 n
43	35	13 ø	lykkelig,/saa	36 n
44	36	14 n		37 n
45	37	6 n	bestaaet	38 n
46	38	3 n	den/er	39 n
47				40 n
48	39	6 ø		41 n
49	40	10 ø		42 n
50	41	13 ø	aldrig	43 n
51	42	15 n		44 n
52	43	8 n	elske	45 n
53				46 n
54	44	2 ø		47 n
55	45	10 ø	han	48 n
56	46	18 ø	Kjerlig/hed	49 n
57	47			50
58	48	5 ø	til/hører	51 ø
59	49	10 ø	det	52 ø
60	50	18 ø	fristes	53 ø
61	51	9 n	Chri/stum	54 ø
62				55 ø
63	52	1 ø	om Digteren	56 ø

Bind IX.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
64	53	9 ø	tænke	57 ø
65	54	18 ø	er	58 ø
66	55	11 n	lader	59 ø
67	56	6 n	ærværdige	60 ø
68	57	2 n	dvæle	61 ø
69				62 ø
70	58	8 ø	som	63 ø
71	59	15 ø		64 ø
72	60	14 n	Selv/kjerlighed	65 ø
73	61	6 n		66 ø
74	62	1 n	Christen/dommen	67 ø
75				68 ø
76	63			69
77	64	4 ø	hjælper	70 ø
78	65	10 ø	kun	71 ø
79	66	14 ø	indrømme	72 ø
80	67	13 n	uforandret	73 ø
81	68	4 n	Spørgsmaal	74 ø
82				75 ø
83	69	6 ø	det	76 ø
84	70	14 ø	Forskjellighederne	77 ø
85	71	18 ø	Slægtskab	78 ø
86	72	13 n	frister	79 ø
87	73	4 n	mellem	80 ø
88				81 ø
89	74	5 ø	elske	82 ø
90	75	13 ø	For/nemme	83 ø
91	76	14 n	sig	84 ø
92	77	6 n	og	85 ø
93				86 ø
94	78	1 ø	Berø/ringen	87 ø
95	79	10 ø	gjør	88 ø
96	80	15 ø	kjendt	89 ø
97	81	12 n	lykke/ligere	90 ø
98	82	4 n	jeg dog	91 ø
99				92 ø

Bind IX.

S. B. II	S. B. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
100	83	6 ø	været	93 ø
101	84	12 ø	indrømmet	94 ø
102	85	15 n	Lad	95 ø
103	86	6 n	Menneske	96 ø
104				97 ø
105	87	4 ø		98 ø
106	88	12 ø	For=	99 ø
107	89	16 n	han	100 ø
109	90			101
110	91	4 ø	paa	102 ø
111	92	13 ø	et	103 ø
112	93	15 n	men	104 ø
113	94	6 n	ogsaa	105 ø
114	95	2 n	og Ordkløvere	106 ø
115				107 ø
116	96	3 ø	En/kelte	108 ø
117	97	12 ø		109 ø
118	98	16 ø	der veed	110 ø
119	99	17 n	og	111 ø
120	100	12 n		112 ø
121	101	4 n	Høieste	113 ø
122				114 ø
123	102	5 ø	Tid	115 ø
124	103	10 ø	Du	116 ø
125	104	18 ø	sin	117 ø
126	105	8 n		118 ø
127				119 ø
128	106	2 ø		120 ø
129	107	10 ø	dens	121 ø
130	108	16 ø	ere	122 ø
131	109	12 n	at/han	123 ø
132	110	2 n	den	124 ø
133				125 ø
134	111	8 ø	den	126 ø
135	112	15 ø	af	127 ø
136	113	12 n	Bestemmelse	128 ø

Bind IX.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
137	114	3 n	saa	129 m
138				130 m
139	115	6 ø	bedrages	131 m
140	116	15 ø	fordrer	132 m
141	117	12 n	El/skende	133 m
142	118	3 n	holdt	134 m
143				135 m
144	119	6 ø	ulykkelig	136 m
145	120	15 ø		137 m
146	121	14 n	Forholdet	138 m
147	122	4 n	umenneskeligt	139 m
148				140 m
149	123	4 ø	jor/diske	141 m
150	124	12 ø	Christenhed	142 m
151	125	15 ø	eller	143 m
152	126	13 n	Inderlig/hed	144 m
153	127	4 n	har	145 m
154				146 m
155	128	5 ø	med	147 m
156	129	6 n		148 ø
157	130			{ 149 150 m
158	131	2 ø	en	
159	132	7 ø		151 ø
160	133	17 ø	en	152 ø
161	134	11 n		153 ø
162	135	3 n	Chri/stendommen	154 ø
163				155 ø
164	136	7 ø	det	156 ø
165	137	15 ø	samvittighedsfuld	157 ø
166	138	12 n	Forskjellighed	158 ø
167	139	4 n	verds/ligt	159 ø
168				160 ø
169	140	3 ø		161 ø
170	141	10 ø	Forstand	162 ø
171	142	17 n	der	163 ø

Bind IX.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
172	143	8 n	Forretningsmæn/dene	164 ø
173				165 ø
174	144	2 ø	levende/Gud	166 ø
175	145	10 ø	engang	167 ø
176	146	12 n	denne	168 ø
177	147			169 170 m
178	148	1 ø	og	171 n
179	149	10 ø	ellers	172 n
180	150	18 ø	dette	173 n
181	151	12 n	Ret	174 n
182	152	4 n	at/vrage	175 n
183				176 n
184	153	4 ø	skulde	177 n
185	154	9 ø	thi	178 n
186	155	17 ø	fortælles	179 n
187	156	14 n	spilder	180 n
188	157	4 n	denne	181 n
189				182 n
190	158	4 ø	mønstrende	183 n
191	159	12 ø	Tve/tydighed	184 n
192	160	16 n		185 n
193	161	8 n	fremstille	186 n
194				187 n
195	162	1 ø	ham	188 n
196	163	9 ø	næsten	189 n
197	164	15 ø	det	190 n
198	165	14 n	høitflyvende	191 n
199	166	8 n	fuld/komme	
200	167			192 193 m
201	168	2 ø	paa	194 n
202	169	10 ø	der	195 n
203	170	17 ø	Ligegyl/dighed	196 n
204	171	9 n		197 n
205	172	1 n	sig	198 n

Bind IX.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
206				199 n
207	173	7 ø	mere	200 n
208	174	16 ø	Kjerligheden	201 n
209	175	12 n	Selvtil/fredshed	202 n
210	176	6 n	blive	203 n
211				204 n
212	177	4 ø	frem	205 n
213	178	13 ø		206 n
214	179	15 n	er	207 n
215	180	5 n		208 n
216				209 n
217	181	4 ø	ikke	210 n
218	182	11 ø	fordi	211 n
219	183	17 ø	ham	212 n
220	184	12 n	har	213 n
221	185	3 n	Vanskelig/hed	214 n
222				215 n
223	186	6 ø	for/viklet	216 n
224	187	11 ø	vover	
225	188	18 ø	gjøre	217
226	189	11 n	Daarskab	218 ø
227	190	6 n	menneskelige	219 ø
228	191	1 n	by/der	220 ø
229				221 ø
230	192	7 ø	Ver/den	222 ø
231	193	15 ø	kan	223 ø
232	194	10 n	ikke	224 ø
237	199			5
239	201			7 8 m
240	202	4 ø	det	9 n
241	203	11 ø	er	10 n
242	204	17 ø	umuligt	11 n
243	205	13 n	lige	12 n
244	206	4 n	op/byggeligt	13 n
245	207	2 n	den	14 n

Bind IX.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
246				15 n
247	208	10 ø	er	16 n
248	209	18 ø	opbygger	17 n
249	210	12 n	de	18 n
250	211	7 n	har	19 n
251	212	2 n	er	20 n
252				21 n
253	213	7 ø	sig	22 n
254	214	16 ø	Dig	23 n
255	215	12 n	Menneske	24 n
257	216			25 26 m
258	217	4 ø		27 n
259	218	12 ø		28 n
260	219	16 n	Mis/troiskhed	29 n
261	220	7 n	kommer	30 n
263	221	3 ø	hedenisk	31 ø
264	222	11 ø	at	32 ø
265	223	16 ø	kun	33 ø
266	224	16 n	Hvor	34 ø 35 n
267	225	7 n	og	
268				36 ø
269	226	3 ø		37 ø
270	227	11 ø		38 ø
271	228	17 n	Omsæt/ninger	39 ø
272	229	8 n	kan	40 ø
273				41 ø
274	230	1 ø	Det	42 ø
275	231	10 ø	Gjenkjerlig/hed	43 ø
276	232	18 ø	Sandsebedragets	44 ø
277	233	9 n	styrker	45 ø
278				46 ø
279	234	1 ø	ei	
280	235			47 48 m

Bind IX.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
281	236	3 ø		
282	237	11 ø	Du	49 ø
283	238	16 n	Evighedens	50 ø
284	239	8 n	aldrig	51 ø
285				52 ø
286	240			53 ø
287	241	10 ø	bestan/digt	54 ø
288	242	17 n	haaber	55 ø
289	243	7 n	for/lystende	56 ø
290				57 ø
291	244	1 ø	at	58 ø
292	245	10 ø	det	59 ø
293	246	17 n	Andre	60 ø
294	247	8 n	bedste	61 ø
295	248	3 n	i	62 ø
296				63 ø
297	249	6 ø		64 ø
298	250	12 ø	Haa/bende	65 ø
299	251	10 n	Evig/heden	66 ø
300	252			67
	253	2 n	Thi	68 m
301				69 n
302	254	8 ø	største	70 n
303	255	17 ø	Venskab	71 n
304	256	13 n	er	72 n
305	257	8 n	Daare	73 n
306				74 n
307	258	1 ø	mangler	75 n
308	259	5 ø	vogte	76 n
309	260	15 ø	Gud	77 n
310	261	13 n	ikke	78 n
311	262	5 n	er	79 n
312				80 n
313	263	1 ø	Navn	81 n
314	264	6 ø	Dum/hed	82 n
315	265	15 ø	atter	83 n

Bind IX.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
316	266	10 n	Stræben	84 n
318	267			85 86 m
319	268	5 ø	thi	87 n
320	269	9 ø	har	88 n
321	270	15 ø	i	
322	271	17 n	kan	89 ø 90 n
323	272	8 n	hvortil	91 n
324	273	2 n	tæl/ling	
325				92 ø
326	274	5 ø	om	93 ø 94 n
327	275	11 ø		
328	276	15 ø	Men	95 ø
329	277	12 n	et	96 ø
330	278	4 n	lyſtigt	97 ø
331				98 ø
332	279	5 ø	hengiver	99 ø
333	280	14 ø	en	100 ø
334	281	10 n	Tilgivelſens	101 ø
335	282	2 n	med	102 ø
336				103 ø
337	283	2 ø	An/ſlag	104 ø
338	284	8 ø	Forſtand	105 ø
339	285	17 ø	bliver	106 ø
340				107 ø
341	286			108 109 m
342	287	2 ø		110 n
343	288	10 ø	hvilende	111 n
344	289	17 ø	Penge	112 n
345	290	11 n	ſlet	113 n
346	291	3 n	Brudbet	114 n
347				115 n
348	292	6 ø	Kjer/lige	116 n

Bind IX.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
349	293	15 ø		117 n
350	294	16 n	der	118 n
351	295	9 n	Nu	119 n
352	296	3 n	over	120 n
353				121 m
354	297	5 ø	Elſkov/ikke	122 m
355	298	14 ø	dog	123 m
356	299	13 n	Kjerlig/hed	124 n
358	300			125
	301	2 n	gjøres	126 m
359				127 n
360	302	4 ø	være	128 n
361	303	9 ø		129 n
362	304	18 ø	Verden og	130 n
363	305	12 n	Guds-	131 n
364	306	8 n	den	132 n
365	307	4 n	til	133 n
366				134 n
367	308	6 ø	Barmhjer/tighed	135 n
368	309	18 ø	lemlæſtede	136 n
369	310	15 n	en/gang	137 n
370	311	6 n	øvet	138 n
371				139 n
372	312			140 n
373	313	9 ø	Alt	141 n
374	314	16 ø	Barmhjertighed	142 n
375	315			143
				144 m
376	316	3 ø	For/ſtand	145 n
377	317	8 ø	for	146 n
378	318	16 ø	Maade	147 n
379	319	9 n	Sag	148 n
380	320	3 n	der	149 n
381				150 n
382	321	5 ø	Strid	151 n
383	322	14 ø	Sandhed	152 n

Bind IX.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
384	323	14 n	det	153 n
385	324	7 n	betyder	154 n
386				155 n
387	325	3 ø	være	156 n
388	326	10 ø	Ordsprog	
389	327			157
390	328	6 ø		158 ø 159 n
391	329	15 ø	at	160 n
392	330	13 n	sagteligen	161 n
393	331	7 n		162 n
395	332	4 ø	Øieblik	163 ø 164 n
396	333	12 ø		165 n
397	334	17 ø	Tiggerens	166 n
398	335	11 n	staaer	167 n
399	336	3 n	Le/vende	168 n
400				169 n
401	337	6 ø	den	170 n
402	338	14 ø	han	171 n
403	339	13 n	kunde	172 n
405	340			173 174 m
406	341	4 ø	synes	175 n
407	342	13 ø	altsaa	176 n
408	343	13 n	for/søge	177 n
409	344	9 n	Alt	178 n
410				179 n
411	345	1 ø	Kjerlighed	180 n
412	346	9 ø	Gud	
413	347	17 n	af	181 ø
414	348	12 n	til/ladeligt	182 ø
415	349	7 n	at	183 ø
416	350	1 n	hverken	184 ø
417				185 ø
418	351	9 ø	Forræderie	186 ø

Bind IX.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
419	352	18 ø	var	187 ø
420	353	9 n	i	188 ø
421				189 ø
422	354	1 ø	maaske	190 ø
423	355			191
	356	1 n	Bud	192 m
424				193 n
425	357	7 ø	har	194 n
426	358	15 ø	dømme	195 n
427	359	15 n		196 n
428	360	7 n		197 n
429	361	2 n	hvad	198 n
430				199 n
431	362	8 ø		200 n
432	363	13 ø	dømme	201 n
433	364	15 n	Kjerlige	202 n
434	365	6 n	fortjent	203 n

Bind X.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
17	13			11
18	14			12
19	15	10 ø	Retfærdighed	13 ø
20	16	16 n	til	14 ø
21	17	8 n	var	15 ø
22				16 ø
23	18	2 ø	eller	17 ø
24	19			18
25	20	1 ø	denne	19 ø
26	21	9 ø	sover	20 ø

Bind X.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
27	22	13 ø	Velsignelsen	21 ø
28	23	18 ø	foranlediget	22 ø
29	24	13 n	hans	23 ø
30	25	8 n	lært	24 ø
31	26	2 n	Skilleveien)	25 ø
32				26 ø
33	27	4 ø	saa=	27 ø
34	28	13 ø	Fuglen	28 ø
35	29			29
36	30	4 ø	eie	30 ø
37	31	11 ø	er	31 ø
38	32	16 ø	Tid	32 ø
39	33	15 n	saa	33 ø
40	34	6 n	Bytte	34 ø
41				35 ø
42	35	2 ø		36 ø
43	36	12 ø		37 ø
44	37	18 ø		38 ø
45	38	12 n		39 ø
46	39	6 n	end	40 ø
47				41 ø
48	40	1 ø	nogensinde	42 ø
49	41	10 ø	sin	43 ø
50	42			44
51	43	5 ø	den/er	45 ø 46 n
52	44	12 ø	Gang	47 n
53	45	15 n	vil	
54	46	6 n	Christen	48 ø
55				49 ø
56	47	4 ø		50 ø
57	48	12 ø	Herlighed	51 ø
58	49	17 n	thi	52 ø
59	50	8 n	egent/ligen	53 ø
60	51	2 n	„Ak	54 ø
61				55 ø

Bind X.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
62	52			56 57 m
63	53	3 ø		
64	54	9 ø	Luften	58 ø
65	55	14 ø		59 ø
66	56	17 n	Villie	60 ø
67	57	12 n		61 ø
68	58	5 n	for	62 ø
69	59	1 n	man	63 ø
70				64 ø
71	60	7 ø	Høihed	65 ø
72	61	11 ø	Forret/ninger	66 ø
73	62	17 n	det	67 m
74	63	5 n		68 m
75	64			69
76	65	4 ø	skal	70
77	66	11 ø	og	71 ø
78	67	15 n	Afstand/en	72 ø
79	68	6 n	de	73 ø
80				74 ø
81	69	3 ø		75 ø
82	70	11 ø	Angestens	76 ø
83	71	16 ø	tilintetgjort	77 ø
84	72	17 n	ikke	78 ø
85	73	6 n	Gud	79 ø
86	74			80 81 m
87	75	4 ø	Nei	82 n
88	76	9 ø	mulig/gjordes	83 n
89	77	18 ø	bekymre	84 n
90	78	9 n	nærmere	85 n
91	79	5 n	naar	86 n
93	80	4 ø	altsaa	87 ø
94	81	13 ø	kan	88 ø
95	82	18 ø		89 ø
96	83	6 n	dog	90 ø

Bind X.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
97				91 ø
98	84			92
99	85	4 ø		93 ø
100	86	10 ø		94
101	87	18 ø		95 ø
102	88	10 n	Siden	96 ø
103	89	4 n	ham	97 ø
104				98 ø
105	90	5 ø	den ud	99 ø
106	91	10 ø	lang	100 ø
107	92	15 n	Af/spændthed	101 ø
108	93	6 n	for/færdelige	102 ø
109				103 ø
117	101			{ 7 8 m
118	102	3 ø	er	9 n
119	103	8 ø	om	10 n
120	104	16 n		
121	105	10 n	har	11 ø
122	106	6 n		12 ø
123	107	1 n	kun	13 ø
124				14 ø
125	108	5 ø	Sygdom	15 ø
126	109	11 ø	rækker	16 ø
127	110	17 n	maaskee	17 ø
129	111			18
130	112	4 ø	„jeg	19 ø
131	113	10 ø		20 ø
132	114	15 n	hans	21 ø
133	115	8 n		22 ø
134	116	4 n	Ungdommelig/hedens	23 ø
135	117	2 n	Haab	24 ø
136				25 ø
137	118	7 n	Evighedens	26 ø
138	119			27
139	120	4 ø	bragt	28 ø

Bind X.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
140	121	12 ø	erhverve	29 ø
141	122	15 n	Men/neske	30 ø
142	123	7 n		31 ø
143	124	2 n	der	32 ø
144				33 ø
145	125	7 ø	han end	34 ø
146	126	15 ø	udstødt	35 ø
147	127	13 n	ud/trykker	36 ø
148	128	7 n	at	37 ø
149	129			38
150	130	3 ø	Mand	39 ø
151	131	12 ø		40 ø
152	132	16 n	og	41 ø
153	133	7 n	Intet	42 ø
154				43 ø
155	134	3 ø	være	44 m
156	135	4 ø	ikke	45 m
157	136	16 ø	saa	46 m
158	137	11 n	som	47 m
160	138			48
161	139	3 ø	Han/delen	49 ø
162	140	8 ø		50 ø
163	141	14 ø	Mis/undelse	51 ø
164	142	14 n	at	52 ø
165	143	6 n	et	53 ø
166				54 ø
167	144	3 ø	tabte	55 ø
168	145	12 ø	tabte	56 ø
169	146	17 n	til	57 ø
171	147			58
172	148	4 ø	(hvilket	59 ø
173	149	12 ø	Tvivlens	60 ø
174	150	18 ø	siger	61 ø
175	151	13 n	Aars	62 ø
176				63 ø
177	152			64

Bind X.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
178	153	5 o		65 o
179	154	14 o	han	66 o
180	155	13 n	vender	67 o
181	156	6 n	blot	68 o
182				69 o
183	157	3 o	Men	70 o
184	158	8 o	ikke	71 o
185	159	12 o	bliver	72 o
186	160	16 n	op/fundet	73 o
187				74 o
192	164			4
193	165			5
195	167			7 8 m
196	168	5 o		9 n
197	169	11 o	Veroli/gelse	
198	170	14 n		10 o
199	171	10 n	nær	11 o
200	172	1 n	imorgen	12 o
201				13 o
202	173	9 o	skal	14 o 15 n
203	174	13 o		16 n
204	175	17 n		17 n
205	176	8 n		18 n
206				19 n
207	177	2 o		
208	178	6 o	menneskelige	20 o
209	179			21
210	180	6 o	forsvarligt	22 o
211	181	14 o	store	23 o
212	182	15 n	Fri/villigt	24 o
213	183	8 n	den	25 o
214	184	3 n	Med/hold	26 o
215				27 o
216	185	8 o	Høi/modige	28 o

Bind X.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
217	186	12 ø	retmæssig	29 ø
218	187	14 n	forlod	30 ø
219	188	12 n	kun	31 ø
220	189	4 n	de	32 ø
221				33 ø
222	190			34
223	191	6 ø	elsker	35 ø
224	192	11 ø	hvorledes	36 ø
225	193	13 ø	for/maaer	37 ø
226	194	13 n	Tvivl	38 ø
227	195	8 n	mange	39 ø
228				40 ø
229	196	1 ø	livsalige	41 ø
230	197	9 ø	om	42 ø
231	198	17 n	lovet	43 ø
232	199	11 n	vidner	44 ø
233	200	3 n	Forsøg	45 ø
234				46 ø
235	201			47 ø
236	202	5 ø	Forskjellen	48 ø
237	203			49
238	204			50
239	205	9 ø	Phari/sæerne	51 ø
240	206	17 ø		52 ø
241	207	14 n	Svær/meri	53 ø
242	208	5 n	Op/findelse	54 ø
243				55 ø
244	209	6 ø	Væren	56 ø
245	210	15 ø	der	57 ø
246	211	12 n	nu	58 ø
247	212	5 n	Paa/skud	59 ø
248				60 ø
249	213	2 ø	hvis	61 ø
250	214			62
251	215	1 ø	skal	63 ø
252	216	9 ø	og	64 ø

Bind X.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
253	217	17 n		65 ø
254	218	9 n		66 ø
255	219	7 n	hentede	67 ø
256				68 ø
257	220	1 ø	passet	69 ø
258	221	8 ø	at	70 ø
259	222			71
260	223	5 ø	saa/ledes	72 ø
261	224	13 ø	Ind/vielse	73 ø
262	225	17 n	Den	74 ø
263	226	14 n	bruges	75 ø
264	227	5 n	Ærede	76 ø
265				77 ø
266	228	2 ø	være	78 ø
267	229	10 ø	blive	79 ø
268	230	18 ø	sige	80 ø
269	231	11 n	var	81 ø
270	232	6 n	ansee	82 ø
271	233			83
272	234	6 ø	retfærdiggjort	84
273	235	16 ø	ethvert	85 ø
274	236	15 n	maa	86 ø
275	237	7 n	Troen	87 ø
276				88 ø
277	238	3 ø	forstod	89 ø
278	239	6 ø	noget	90 ø
279	240	11 ø	selv	91 ø
280	241	17 n	forstaae	92 ø
281	242	9 n		93 ø
282	243	1 n	Selv/bekymring	94 ø
283				95 ø
284	244	9 ø	og	96 ø
291	252			7
295	255			{ 11 12 m
296	256	3 ø	for/raadt	13 n

Bind X.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
297	257	10 ø		14 n
298	258	17 ø	Men	
299	259	13 n	Stjernen	15 ø
300	260	4 n	sige	16 ø
301				17 ø
302	261	6 ø	aaben/bart	18 ø
303	262	10 ø	Efterstræbelser	19 ø
304	263	17 n	Fare	20 ø
305	264	8 n	frem	21 ø
306				22 ø
309	267			25
310	268	3 ø	For/skjellighed	26
311	269	11 ø		27 ø
312	270	18 ø	eneste	28 ø
313	271	10 n	hung/rede	29 ø
314				30 ø
317	275			33
318	276	4 ø	have	34 ø
319	277	13 ø	være	35 ø
320	278	18 ø	men	36 ø
321	279	9 n	ingen	37 ø
322	280	4 n	vid/underlige	38 ø
323				39 m
324	281			
327	285			43
	286	2 n		44 n
329	287	3 ø	Purpuret	45 ø
330	288	7 ø		46 ø
331	289	10 ø	der	47 ø
332	290	17 ø	dette	48 ø
333	291	5 n	de	49 ø
337	295			53
338	296	3 ø	er	54 ø
339	297	5 ø		55 ø
340	298	13 ø	arbeide	56 ø
341	299	16 n	For=	57 ø

Bind X.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
342	300	7 n	han	58 ø
343				59 ø
347	303			63
348	304	1 ø	Christus	64 ø
349	305	5 ø		65 ø
350	306	11 ø		66 ø
351	307	16 n		67 ø
352	308	7 n	Dig	68 ø
353	309	3 n	endnu	69 ø
357	313			73
358	314	4 ø		74 ø
359	315	12 ø	velsigne	75 ø
360	316	15 n	Fyldestgjørelsen	76 ø
361	317	10 n	Præsten	77 ø

S. B. II	S. B. I			R. R.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
364	320			
365	321			178
366	322			179
367 {	323			153
	324	1 n	me=	
368				154 ø
369	325	7 ø	vil	155 ø
370	326	13 ø	fra	156 ø
371	327	17 n	Tilfælde	157 m
372	328	11 n		{ 158 ø
				159 n
373	329	8 n		160 n
375	330	2 ø	borte	161 ø
376	331	10 ø	væsentligen	162 ø

Bind X.

S. V. II	S. V. I			N. N.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
377	332	17 n	Modsatte	163 ø
378	333	7 n	den	164 ø
379	334	4 n	benytte	165 m 166 n
380				167 m
381	335	2 ø	en	168 m
382	336	5 ø	saa	169 n
383	337	4 ø		170 n
384	338	7 ø	nu	171 m
385	339	7 ø		172 ø
386	340	12 ø	Lyrik	173 m
387	341	17 ø	Skrøbelighed	174 m
388	342	15 n	er	175 m
389	343	13 n	stolt	176 m
390	344	9 n		177 n

Bind XI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
9	5			3	3
11	8			6	6
13	9			7	7
14				8	8
15	11			9	9
16	12	4 ø	„Derfor	10 11 n	10 11 n
17	13	12 ø	levet	12 n	12 n
18	14	12 n	skal det		
19	15	7 n	Be/gyndelse	13 ø	13 ø
20	16	1 n	kan	14 ø	14 ø 15 n

Bind XI.

S. B. II	S. B. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
21				15 ø	16 n
22	17	9 ø	med	16 ø	17 n
23	18	17 ø	forud	17 ø	18 n
24	19	15 n	Middel	18 ø	19 n
25	20	6 n	Taushed	19 ø	20 n
26				20 ø	21 n
27	21	3 ø	Fuglen	21 ø	22 n
28	22	14 ø	lære	22 ø	23 n
29	23	17 n	ret	23 ø	24 n
30				24 ø	
31	24			25	25 26 m
32	25	3 ø	tungsindigt	26 ø	27 n
33	26	11 ø	foragte	27 ø 28 n	 28 n
34	27	17 ø	eller	29 n	29 n
35	28	15 n	Lydighed	30 n	30 m
36	29	9 n	samme	31 n	31 n
37	30	1 n	ugunstig	32 n	32 m
38				33 n	33 m
39	31	9 ø		34 n	34 m
40	32	17 ø	ubetin=		35 m
41	33	9 n		35	36 m
42				36 ø	37 m
43	34	1 ø	frygteligste	37 ø	38 m
44	35	10 ø	sæn/geren	38 ø	39 m
45	36	14 ø	elske	39 ø	40 m
46	37	6 n		40 ø	41 m
47	38			41 42 n	42
48	39	4 ø	naar		43 ø
49	40	13 ø	Hjælp	43 ø	44 ø
50	41	13 n	paa	44 ø 45 n	45 ø 46 n
51	42	10 n	at sige	46 n	47 n
52	43	7 n	ikke	47 n	48 n

Bind XI.

S. B. II	S. B. I			Orig. I	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
53	44	2 n		48 n	49 n
54				49 n	50 n
55	45	7 ø		50 n	51 n
56	46	16 ø	Stjer/nerne	51 n	52 n
63	51			3	
69	57			9	
71	59			11 12 m	
72	60	3 ø	formaste/ligt	13 m	
73	61	12 ø	op/funden	14 ø	
74	62 63	 1 n	 Synd	15 16 m	
75				17 m	
76	64	8 ø	videre	18 ø	
77	65	11 ø	at	19 ø 20 n	
78	66	16 ø	Han	21 m	
79	67	17 n	funde	22 ø 23 n	

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
80	68	9 n	for	24 m
81	69	5 n		25 m
82				26 ø 27 n
83	70			28 29 m
84	71	4 ø	eller	30 m
85	72	9 ø	Kast	31 ø
86	73	15 n	een	32 ø 33 n

Bind XI.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
87	74	7 n	inde/holdt	34 m
88				35 ø 36 n
89	75	2 ø	bliver	37 n
90	76	11 ø		38 m
91	77	17 n	for/staae	39 ø 40 n
92	78	11 n	ihjel	41 m
93	79	4 n	bliver	42 ø
94				43 ø 44 n
95	80	5 ø		
96	81			45 46 m
97	82	4 ø	om	47 m
98	83	8 ø	gjøre	48 ø 49 n
99	84	8 ø	frem/kommer	
100	85			50 51 m
101	86	1 ø	eller	52 m
102	87	9 ø	Pengemand	53 ø
103	88	–		54 55 m
104	89	3 ø	vistnok	56 m
105	90	10 ø	paa	57 ø 58 n
107	91			59 -
111	95			63 64 m
112	96	2 ø	qvalita/tive	65 m
113	97	11 ø	væsentligen	66 ø 67 n
114	98	14 ø	end	68 m
115	99	12 n		69 m

Bind XI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
116	100	4 n	skulde	70 ø
				71 n
117				72 m
118	101	2 ø	at	73 ø
119	102	9 ø		74 ø
				75 n
120	103	18 ø	antages	76 m
121	104	9 n	fuske	77 ø
				78 n
122	105	5 n	Christus	79 n
123				80 m
124	106	1 ø	underminerer	81 ø
				82 n
125	107	4 ø	Magten	83 m
126	108	5 ø	derpaa	84 m
127	109	11 ø	Geniet	85 ø
132	114			II
133	117			III
	118	3 n		IV n
135	119			V
136	120	3 ø		VI
137	121			1
	122	4 n	være	2 m
138	123	5 n		3 m
139				4 ø
143	127			7
144	128	3 ø		8
145	129	5 ø		9 ø
146	130	6 ø	som	10 ø
147	131	14 ø	Affølge	11 ø
148	132	16 n	Oval	12
149	133	9 n	sande	13 ø
150	134	6 n	fortvivlet	14 ø
151	135	1 n	frelses	15 ø
152				16 ø

Bind XI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
153	136			17
				18 n
154	137			19 n
155	138	10 ø	ikke	20 n
156	139	17 n	Ingen/lunde	21 n
157	140	8 n	er	22 n
158				23 n
159	141	3 ø	Eneste	
160	142			24
161	143			25
162	144	2 ø	være	26 ø
163	145	3 ø		27 ø
164	146	5 ø	Men	28 ø
165	147	13 ø	netop	29 ø
166	148	15 n	saa	30 ø
167	149	9 n		31 ø
168	150	3 n	sig	32 ø
169				33 ø
170	151	7 ø	kommer	34 ø
171	152	13 ø	end	35 ø
172	153	16 ø	Nødven/dighed	36 ø
173	154	15 n		37 ø
174	155	10 n	sige	38 ø
175	156	10 n	Stue	39 ø
176	157	1 n	gjælder	40 ø
177				41 ø
178	158	5 ø		42 ø
179	159	9 ø	bryde	43 m
180	160	15 n		44 ø
181	161	8 n		45 m
182				46 m
	162			47
183	*162	1 ø	For/tvivlelsens	*47 m
	*163	5 n	en	
184	163	1 ø	om Selvet	48
				*48 ø

Bind XI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
185	164	2 ø	fra	49 ø
186	165	4 ø	Kunst/stykke	50 ø
187	166	15 ø	forskjelligt	51 ø
188	167	17 n	en	52 ø
189	168	8 n	han	53 ø
190				54 ø
191	169	1 ø	til	55 m
192	170	6 ø	Feiltagelse	56 ø
193	171	11 ø	gaaer	57 ø
194	172	13 ø	med	58 m
195	173	10 ø	Foregaaende	59 ø
	*173	6 ø		*59 ø
196	174	17 n	Evigt	60 ø
197	175	9 n	være	61 ø
198	176	1 n	Menneske	62 ø
199				63 ø
200	177	6 ø	Fortvid/lelse	64 m
201	178	11 ø	resul/terer	65 m
202	179	17 n	Mod	66 m
203	180	13 n		67 m
204	181	7 n	Fabel/agtige	68 m
205				69 m
	*182	4 ø	igno/rere	
206	182	1 ø	for/arges	70 ø
207	183	4 ø	denne	71 m
208	184	8 ø	Inder=	72 m
209	185	11 ø	en	73 m
213	189			77
				78 m
214	190	2 ø	religieus	79 n
215	191	9 ø	bryder	80 n
216	192	15 ø	Maalestok	81 n
217	193	17 ø	ikke	82 n
218	194	14 n	hvert	83 n
219	195	9 n	mere	84 n
220	196	3 n	lykkelig	85 n

Bind XI.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
221				86 n
222	197	5 ø	forresten	87 n
223	198	10 ø	lykkelig	88 n
224	199	16 ø	Synden	89 n
225	200	16 n	ved	
226	201	10 n	Hedenskabet	90
227	202	5 n		91 ø
228	203	3 n	i	92 ø
229				93 ø
230	204	5 ø	Forstaaen	94 ø
231	205	9 ø	forstaaet	95 ø
232	206	15 ø		96 ø
233	207	11 n	jeg dog	97 ø
234	208	8 n	end	98 99 n
235	209	3 n	Dette	
236				100
237	210	2 ø	be/fæstedes	101 ø
238	211	6 ø	mulig	102 ø
239	212	11 ø		103 ø
240	213	15 ø	have/et	104 ø
241	214	11 n	angive	105 ø
242				106 ø
243	215 216	 1 n	 fore/gaaende	107 108 m
244				109 n
245	217	10 ø	om	110 n
246	218	14 ø	Synd	111 n
247	219	14 n		112 n
248	220	16 n		
249	221	12 n	over	113 ø 114 n
250	222	3 n	pludse/lig	115 n
252	223			116 117 n
253	224	5 ø	uhyre	118 n

Bind XI.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
254	225	10 ø	det	119 n
255	226	16 ø	Christus	120 n
256	227	12 ø	man	121 m
257	228	15 n	-Mennesket	122 n
258	229	11 n	Synderen	123 n
259	230	2 n		124 n
260	231	7 n	er	125 ø
261	232	4 n		126 n
262	233	3 n	dømte	127 n
263				128 n
264	234	7 ø	Signalement	129 n
265	235	8 ø	Indrømmelse	130 n
266	236	13 ø	Mod-	131 n
267	237	16 n	viscera	132 n
268	238	9 n	Til/fælde	133 m
	*238	3 ø	inderligt	
269	239	9 ø		134 m
270	240	10 n	derom	135 n
271	241	6 n	Djæve/lens	136 n
277	247			3
281	251			7
				8 m
282	252	5 ø	Menneskes	9 n
283	253	10 ø		10 m
284	254	16 ø	vel	11 m
285	255	15 n	Dig	12 m
286	256	10 n	derom	13 ø
287	257	5 n	Alt	14 ø
288				15 ø
				16 n
289	258	6 ø	Du	17 n
290	259	15 n	det/Sted	18 m
293	263			21
	264	6 n	stolt	22 m
294				23 n
295	265	1 ø	siges	24 m

Bind XI.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
296	266	9 ø	sin	25 m
297	267	16 ø	Een/somhed	26 ø
298	268	14 n	langt	27 ø 28 n
299	269	5 n		29 n
300				30 m
303	273 274	 5 n	 til/bords	33 34 m
304				35 n
305	275	4 ø	den	36 m
306	276	8 ø	mel=	37 m
307	277	17 ø	glemmer	38 ø
308	278	11 n	i	39 ø
309	279	2 n	blev	40 ø 41 n
310				42 n
311	280	8 ø	glem hans	

Bind XII.

S. B. II	S. B. I			Orig. I	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
19	1 2	 3 n	 hvori	7 8 m	7 8 m
23	5			11	11
24	6 7	 1 n	 hiin	12 13 n	12 13 n
25				14 n	14 n
26	8	1 ø	seende	15 n	15 n
27	9	3 ø			
28	10	7 ø	voxer/den	16	16
29	11			17 18 n	17

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
30	12	2 ø	men	19 n	18 ø
31	13	11 ø	det	20 n	19 ø
32	14	17 ø	Indre	21 n	20 ø
33	15	11 n	Skjul		21 ø
34	16			22	22
	17	1 n	til dem	23 m	23 m
35				24 n	24 n
36	18	3 ø			
39	21			27	27
40	22			28	28
				29 m	
41	23			30 n	29
					30 n
42	24	5 ø	ikke	31 n	31 n
43	25	9 ø	Verden/det	32 n	32 n
44	26	15 ø	de der	33 n	33 n
45	27	17 n	forvisse	34 n	34 n
46	28	9 n	faae	35 n	35 n
47	29	1 n	De	36 n	36 n
48				37 n	37 n
49	30	6 ø	det er		
50	31	10 ø		38 ø	38 ø
51	32	17 ø	sig	39	39
				40 n	40 n
52	33	13 n			41 n
53	34	9 n	derfor	41 ø	
54	35			42	42
				43 m	43 n
55	36	3 ø	hen	44 n	44 n
56	37	7 ø		45 n	45 n
57	38	11 ø	man	46 n	46 n
58	39	9 ø	og	47 n	47 n
59	40	16 ø	Og	48 n	48 n
60	41	13 n	Overordentlige	49 n	49 n
61	42	8 n	ved	50 n	50 n
62	43	5 n	Det	51 n	51 n

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
63				52 n	52 n
64	44	5 ø	Dom	53 n	53 n
65	45	11 ø	sig	54 n	54 n
66	46	17 ø	hvilken	55 n	55 n
67	47	16 n	ube/gribelig	56 n	56 n
68	48	12 n	Mindste	57 n	57 n
69	49	4 n	paa	58 n	58 n
70				59 n	59 n
71	50	2 ø	Forstandiges	60 n	60 n
72	51	3 ø	nu	61 n	61 n
73	52	7 ø	finder	62 n	62 n
74	53	16 ø	hvad	63 n	63 n
76	54			64	64
				65 m	65 m
77	55	3 ø			66 n
78	56	13 ø		66 ø	
79	57	15 n	gjør/det	67 ø	67 ø
80	58	6 n	Egentligen	68 ø	68 ø
81				69 ø	69 ø
82	59			70	70
				71 m	71 m
83	60	4 ø		72 n	72 n
84	61	12 ø	vis	73 n	73 n
85	62	14 ø		74 n	74 n
86	63	9 n	at		
87	64			75	75
				76 m	76 m
88	65	4 ø	Mildhed	77 n	77 n
97	73			85	85
	74	4 n	Menne/skes	86 m	86 m
98	75	4 n	Himlens	87 n	87 n
99				88 n	88 n
100	76	4 ø	eller	89 n	89 n
101	77	5 ø			
102	78			90	90
	79	1 n		91 ø	91 ø
	*79	5 n	Metaphysiskes	*91 m	

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
103	80	2 n	troe	92 n	92 n
104				93 n	
105	81			94 95 m	93 94 m
106	82	3 ø	Guds		
107	83	11 ø	just	96 ø 97 n	95 ø 96 n
108	84	13 ø	høre	98 n	97 n
109	85	18 ø	at		
110	86	9 n	Idealitetens	99 ø	98 ø
111	87	2 n	mindre	100 ø	99 ø
112				101 ø	100 ø
113	88	8 ø		102 ø	101 ø
114	89	10 n		103 ø	102 ø
115	90			104 105 m	103 104 n
116	91	2 ø	det	106 n	
117	92	7 ø	det	107 n	105 ø
118	93	12 ø	noget	108 n	106 ø
119	94	13 n	forraadt	109 n	107 ø
120	95	9 n	paa	110 n	108 ø
121				111 n	109 ø
122	96	1 ø	ja	112 n	110 ø
123	97	8 ø	VIII		111 ø
124	98			113 114 n	112
125	99	4 ø		115 n	113 ø
126	100	12 ø	nu	116 n	114 ø
127	101	15 n		117 n	115 ø
128	102	11 n	Forargelsens	118 n	116 ø
129	103	5 n		119 n	117 ø
130				120 n	118 ø
131	104	2 ø	Christendom		119 ø
132	105	9 ø	og	121 ø	120 ø
133	106	18 ø	Forargelse	122 ø	121 ø
134	107	9 n	den	123 ø	122 ø
135	108	1 n	for	124 ø	123 ø

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
136				125 ø 126 n	124 ø
137	109	4 ø	ſammen		125 ø
138	110	12 ø		127 ø	126 ø
139	111	18 ø	Ja/det	128 ø	127 ø
140	112	15 n	end	129 ø	128 ø
141	113	7 n	er	130 ø	129 ø
142				131 ø	130 ø
143	114	1 ø	For/argelſens	132 ø	131 ø
144	115 116	 3 n	 Redupli/kationen	133 134 n	132
145	117	1 n	Beſtemmelſen	135 n	133 ø
146					134 ø
147	118	6 ø	Een/hed	136 ø	135 ø
148	119	14 ø	til	137 ø	136 ø
149	120	16 n	formeentligen	138	137 ø
150	121	11 n	vil altſaa	139	138 ø
151	122	8 n	f. Ex.	140 ø	139 ø
152				141 ø	140 ø
153	123	2 ø	afgjør	142 ø	141 ø
154	124	9 ø	er ligefrem	143 ø	142 ø
155	125	9 ø	eller	144 ø	143 ø
156	126	14 ø		145 ø	144 ø
157	127	17 n	ſtødende	146 ø	145 ø 146 n
158	128	10 n	ſynes	147 ø 148 n	147 n
159	129	1 n	blandt	149 n	148 n
160					149 n
161	130	5 ø		150 ø	
162	131	10 ø	Forhold	151 ø	150 ø
163	132	17 n	Meddelelſe	152 ø	151 ø
164	133	9 n		153 ø	152 ø 153 n
165	134	1 n		154 ø	
166				155 ø	154 ø

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
173	141			163 164 m	161 162 m
174	142	1 ø	beskjeftiget	165 n	163 n
175	143	4 ø	ihu/komme	166 n	164 n
176	144	12 ø	som	167 n	165 n
177	145	16 ø	de	168 n	166 n
178	146	12 n	eller	169 n	167 n
180	147			170 171 m	168 169 m
181	148	2 ø	siger	172 n	170 n
182	149	9 ø		173 n	171 n
183	150	16 ø	at	174 n	172 n
184	151	12 n		175 n	173 n
185	152	2 n		176 n	174 n
186				177 n	175 n
187	153	7 ø	for/staae	178 n	176 n
188	154	16 ø	er	179 n	177 n
189	155	17 n	Verden	180 n	178 n
190	156 157	 2 n	 Evigheden	181 182 m	179
191				183 n	180 ø 181 n
192	158	2 ø	man	184 n	182 n
193	159	7 n	gjerne	185 n	183 n
194	160	18 ø		186 n	184 n
195	161	10 n	fjendt	187 n	185 n
196	162	3 n		188 n	186 n
197				189 n	187 n
198	163	4 ø	Keiseren	190 n	188 n
199	164	6 ø	knytte	191 n	189 n
200	165	10 ø		192 n	190 n
201	166	14 ø	1800	193 n	191 n
202	167	6 n	elsker		
203	168 169	 1 n		194 195 m	192 193 n
204				196 n	194 n

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
205	170	3 ø	Spæde	197 n	195 n
206	171	7 ø	derom	198 n	196 n
207	172	15 ø	jo	199 n	197 n
208	173	16 n		200 n	198 n
209	174	12 n	bildnings/kraften	201 n	199 n
210	175	5 n	til	202 n	200 n
211				203 n	201 n
212	176	5 ø	denne	204 n	202 n
213	177	8 ø	til	205 n	203 n
214	178	14 ø	da	206 n	204 n
215	179	17 ø	Gjengivelse	207 n	205 n
216	180	11 n	ved/at	208 n	206 n
217	181	7 n	Tid	209 n	207 n
218				210 n	208 m
219	182	3 ø	sammenlignes	211 n	209 n
220	183	12 ø	Chri=	212 n	210 n
221	184	13 n	Andres	213 n	211 m
223 {	185			214	212
	186	2 n	Sinke/rier	215 m	213 n
224				216 n	214 n
225	187	8 ø	videre	217 n	215 n
226	188	14 ø	Sandhed	218 n	216 n
227	189	17 n	men	219 n	217 n
228	190	9 n	Sand/heden	220 n	218 n
229	191	5 n	Forandring	221 n	219 n
230	192	1 n	især	222 n	220 n
231				223 n	221 n
232	193	9 ø	ind/see	224 n	222 n
233	194	17 ø	der/til	225 n	223 n
234	195	10 n		226 n	224 n
235	196	2 n	er jo	227 n	225 n
236				228 n	226 n
237	197	8 ø		229 n	227 n
238	198	16 ø	anden	230 n	228 n
239	199	12 n	Christen	231 n	229 n
240	200	9 n	i Alt	232 n	230 n

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
241	201	4 n	ere	233 m	231 n
242				234 m	232 n
243	202	5 ø	„bestaaende	235 m	233 m
244	203	14 ø	er	236 m	234 m
245	204	14 n	bleve	237 m	235 m
246	205	6 n	og	238 m	236 m
247	206	1 n	Stort	239 m	237 m
248				240 m	238 m
249	207	6 ø	ham	241 m	239 m
250	208	16 ø		242 m	240 m
251	209	12 n	under	243 m	241 m
252	210	7 n		244 m	242 m
253				245 m	243 m
254	211	3 ø	tale	246 m	244 m
255	212	12 ø	om	247 m	245 m
257 {	213			248	246
	214	2 n	naar	249 m	247 m
258				250 n	248 n
259	215	8 ø	som	251 n	249 n
260	216	15 ø	Betragtninger	252 n	250 n
261	217	18 ø	Kirke	253 n	251 n
262	218	11 n		254 n	252 n
263	219	2 n	Besid/delse	255 n	253 n
264				256 n	254 n
265	220	7 ø	Christus	257 n	255 n
266	221	15 ø	vilde	258 n	256 m
267	222	15 n	for/stabende	259 n	257 m
268	223	7 n			258 m
269				260 ø	259 m
270	224	2 ø	brhde	261 ø	260 m
271	225	11 ø	Enden	262 ø	261 m
272	226	14 ø	Ild)	263 ø	262 m
273	227	14 n		264 ø	263 m
274	228	10 n	for/inden	265 ø	264 m
275	229	5 n	Og	266 ø	265 m
276				267 ø	266 m

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I	Orig. II.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.	Pag.
277	230	1 ø	nøi/agtigt	268 ø	267 m
278	231	8 ø	Be/undrer	269 ø	268 ø
279	232	11 ø	vistnok	270 ø	269 ø
280	233	18 ø	pludselig	271 ø	270 ø
281	234	14 n	en=	272 ø	271 ø
282	235	8 n		273 ø	272 ø
283	236			274	273
				275 m	274 m
284	237	1 ø	Efter/følgelse	276 n	275 n
285	238	8 ø	denne	277 n	276 n
286	239	8 n			
295	249			7	
	250	4 n	fortvivlede	8 m	
296				9 m	
297	251	5 ø	be/kymrede	10 m	
298	252	12 ø	„at vi	11 ø	
				12 n	
299	253	16 n	Be/kymring	13 n	
300	254	7 n	Ja	14 m	
301	255	3 n	i	15 ø	
302				16 ø	
				17 n	
303	256	4 ø	fem/hundrede	18 m	
304	257	9 ø	var/det	19 m	
305	258	14 ø		20 ø	
				21 n	
306	259	8 n		22 n	
					Orig. I & II
					Pag.
313	267				5
317	271				9
	272	5 n	det		10 m
318					11 n
319	273	4 ø	som		12 m

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
320	274	12 ø	til/gives	13 m
321	275	18 ø	Retfærdigheden	14 m
322	276	13 n	den	15 ø
323	277	8 n	livet	16 ø
324				17 ø
				18 n
325	278	1 ø	Du	19 n
326	279	6 ø	just	
328	283			23
	284	4 n		24 m
329				25 n
330	285	5 ø	og	26 n
331	286	10 ø		27 m
332	287	16 ø	Glemsel	28 m
333	288	10 ø		29 ø
334	289	8 n	Skjulested	30 ø
				31 n
335				32 n
336	290	2 ø	til	
341	295			III
347	301			3
	302	2 n		4 m
348				5 n
349	303	4 ø	det	6 m
350	304	10 ø	Kunstneriske	7 m
351	305			8
352	306	3 ø	uendeligt	9 ø
				10 n
353	307	9 ø	er/kjender	11 n
354	308	11 ø	narre	12 m
355	309	17 ø	jeg	13 m
356	310	13 n	heller	14 ø
357	311	5 n	han seer	15 ø
358				16 ø
				17 n
359	312	3 ø		18 n

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
360	313	12 ø	lever	19 m
361	314	16 n	Erindring	20 m
362	315	9 n		21 ø
363	316	4 n	er	22 ø 23 n
364				24 n
365	317	5 ø	kunde	25 m
366	318	12 ø	det	26 m
367	319	16 n	Du	27 m
368	320	8 n		28 ø
369				29 ø 30 n
370	321	2 ø		31 n
371	322	10 ø	Sagen	32 n
372	323	18 ø	jeg	33 m
373	324	14 n	saaledes	34 m
374	325	8 n	jo	35 ø
375	326	4 n	gjort	36 ø 37 n
376				38 n
377	327	5 ø		39 m
378	328	12 ø	Ord	40 m
379	329	17 ø	der	41 m
380	330	11 n	der	42 ø
381	331	5 n	taltes	43 ø
382				44 ø 45 n
383	332	3 ø	hvor	46 n
384	333	11 ø	de/tyder	47 m
385	334	16 ø	ikke	48 m
386	335	11 n	at	49 m
387	336	3 n		50 ø
388				51 ø
389	337	7 ø	saa	52 ø
393	341			55 56 n

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I & II
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
394	342	4 ø		57 n
395	343	5 ø		58 n
396	344	14 ø	ikke	59 m
397	345	16 n	jublende	60 m
398	346	8 n	Vei/er	61 m
399	347	2 n	skal	62 ø
400				63 ø
				64 n
401	348	3 ø	at sige	65 n
402	349	5 ø	De	66 m
403	350	15 ø		67 m
404	351	14 n	Menneske	68 m
405	352	6 n	Fortjenstlige"	69 ø
406	353	3 n	som	70 ø
				71 n
407				72 n
408	354	6 ø	til	
411	357			75
412	358			76
				77 n
413	359	4 ø	en	78 n
414	360	8 ø	Bestemmelse	79 m
415	361	14 ø		80 m
416	362	17 n	saa	81 m
417	363	8 n	som	82 ø
418	364	1 n	det	83 ø
419				84 ø
				85 n
420	365	6 ø		86 n
421	366	10 ø	be/ruset	87 m
422	367	18 ø	være	88 m
423	368	9 n	Alt	89 m
424				90 ø
425	369			91 ø
				92 n
426	370	7 n	Magten i	

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			P. C. K.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
431	375			3
435	379			7
	380	6 n	nei	
436				8
437	381	5 ø	Navn	9 ø
				10 n
438	382	12 ø	man	
439	383	17 ø	aftvinge	11 ø
440	384	11 n	deri	12 ø
441	385	5 n	tilstaae	13 ø
442				14 ø
443	386	5 ø	naar	15 ø
444	387	14 ø	Selv/indbild=	16 ø
445	388	13 n	det	17 ø
446	389	5 n	giver	18 ø
447				19 ø
448	390	5 ø	skal	20 ø
449	391	14 ø		21 ø
450	392	13 n	meget	22 ø
451	393	4 n	hun/drede	23 ø
452				24 ø
453	394	5 ø	eller	25 ø
454	395	13 ø		26 ø
455	396	15 n		27 ø
456	397	7 n	gid	28 ø
457				29 ø
458	398	3 ø	kjen/delsen	30 ø
459	399	11 ø	Fremstilling	31 ø
460	400	15 n	som	32 ø
461	401	6 n	en	33 ø
462				34 ø
463	402	3 ø	men	35 ø
464	403	12 ø	vel	36 m
465	404	16 ø	Christendom/mens	37 m
466	405	11 n		38 m
467	406	2 n	holdt	39 m

Bind XII.

S. B. II	S. B. I			P. C. K.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
468				40 m
469	407	7 ø	saa	41 m
470	408	16 ø	dem	42 m
471	409	11 n	saa=	43 m
472	410	3 n	Sorgerne	44 m
473				45 m
474	411	7 ø	Uendelige	46 m
475	412	16 ø	blive	47 m
476	413	12 n	holde/det	48 m
477	414	3 n		49 m
478				50 m
479	415	7 ø	Ingen/ting	51 m
480	416	16 ø	Verden	52 m
481	417	12 n	det	53 m
482	418	8 n	ikke/det	54 m
483	419	1 n	en	55 m
487 {	423			59
	424	2 n	siger	60 m
488				61 n
489	425	8 ø	sagde	62 n
490	426	16 ø	lad	63 n
491	427	11 n	kommet	64 n
492	428	2 n	fra	
493				65 ø
494	429	10 ø		66 ø
495	430	16 n		67 ø
496	431	7 n	Lykke	68 ø
497				69 ø
498	432	3 ø	være	70 ø
499	433	11 ø	Det	71 ø
500	434	14 n	Jorden	72 ø
501	435	5 n		73 ø
502				74 ø
503	436	5 ø	kaldes	75 ø
504	437	12 ø	der	76 ø
505	438	15 n	vistnok	77 ø

Bind XII.

S. B. II	S. B. I			P. C. K.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
506	439	7 n	er/det	78 ø
507				79 ø
508	440	1 ø	svunden	80 ø
509	441	10 ø		81 ø
510	442	14 ø	mellem	82 ø
511	443	14 n	maa	83 ø
512	444	4 n	alle	84 ø
513				85 ø
514	445	6 ø	Usselhed	86 ø
515	446	11 ø	ville	87 ø
516	447	17 n	falder	88 ø
517	448	12 n	din	89 ø
518	449	7 n		90 ø
519				91 ø
520	450	2 ø	sige	92 ø
521	451	12 ø	til	93 ø
522	452	17 n		94 ø
523	453	13 n		95 ø
524	454	5 n	gudelig	96 ø
525				97 ø
526	455	3 ø	Moderen	98 ø
527	456	11 ø		99 ø
528	457	18 ø	Efterfølgelsen	100 ø
529	458	13 n	Em=	101 ø
530	459	4 n	maa	102 ø
531				103 ø
532	460	5 ø		104 ø
533	461	14 ø	Salig/heden	105 ø
534	462	13 n		106 ø
535	463	5 n	er	107 ø
536	464	4 n	Pro/fessoren	108 ø *108 ø
537				109 ø
538	465	1 ø	bøie	110 ø
539	466	10 ø	op/holder	111 ø
540	467	14 ø	Maale/stok	112 ø

Bind XII.

S. V. II	S. V. I			P. C. K.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
541	468	13 n	For/dringen	113 ø
542	469	4 n	falder	114 ø
543				115 ø
544	470	4 ø	og	116 ø
545	471	10 ø	udholde	117 ø
546	472	17 ø		118 ø
547	473	12 n	hjælpe	119 ø
548	474	4 n	forvirre	120 ø
549				121 ø
				122 n
550	475	6 ø	Nei	
552	478			124
553	479	8 ø		125
554	480	12 n	Lyst	126 ø
555				127 ø
556	481			128

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			R. N.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
11	5			
	6	5 n	Xantippe	
12	7	9 n	Maal	
13	8	14 n	Farve	
14	9			3
	10	7 n	noget	
15	11	5 n		4 ø
16	12	5 n	Forskjel	5 ø
	*12	4 ø	Grændse	
17	13	11 n	Angest	6 ø
18	14	17 n	Offent/lighed	7 ø
19	15	14 n		8 ø

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			R. N.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
21	16			9
	17	6 n		10 n
22	18	10 n	Mod/standers	11 n
23	19	8 n	Artikel	12 n
25	20			13 ø
26	21	3 ø	Almindelighed	14 ø
27	22	4 ø	har	15 ø
28	23	9 ø	der/for	16 ø
29	24	9 ø	lange	17 ø 18 n
30	25	14 ø	ikke	19 n
31	26	14 ø	ikke	
32	27	8 n	Renonce	20 ø
33	28			21
	29	9 n	(f. Ex.	
34	30	4 n	vis	22 ø
	*30	3 ø	udvortes	
35	31	13 n	har	23 ø
36	32	15 n	og	24 ø
37	33	13 n	be/gynder	25 ø
38	34	11 n	en	26 ø
39	35	11 n	mangle	27 ø
40	36	10 n	hvori	28 ø
41	37	7 n	Op/høien	29 m
42				30 m
43	38	3 ø	Forudsætning	31 m
44	39	5 ø		
				Orig. I
				Pag.
V	III			III
	IV	4 n	maaske	IV ø
VI				V ø VI m

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
VII	V	2 ø		VII m
VIII	VI	1 ø	nu	VIII ø IX m
IX	VII	3 ø	og	
X	50			X
XI	51			XI
57	53 54	 1 n	 ind/hyllet	1 2 m
58				3 ø 4 n
59	55			5 ø 6 m *5 ø *6 m
60	56	4 ø		7 m 8 n
61	57	8 ø	for	9 m
62	58	10 ø	finde	10 ø 11 m
63	59	8 ø	der	12 ø 13 m *13 ø
64	60	10 ø	eller	14 ø 15 n
65	61	11 ø	Noveller	16 ø 17 n
66	62	15 ø	eller	18 m
67	63	16 ø	Livet	19 ø 20 m
68	64	9 n	Livs	21 ø 22 m *22 ø
69	65	17 ø	noget	23 ø 24 n
70	66	15 n	Grad	25 m 26 n

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
71	67	9 n	Tidslerne	27 m
72	68	4 n	mente	28 ø
				29 m
73	69	3 n	snart	30 ø
				31 n
74				32 ø
				33 n
75	70	2 ø	snarere	34 ø
	71	1 n	Reflexionen	35 n
76				36 m
				37 n
77	72	5 ø	ogsaa	38 m
78	73	5 ø		39 ø
				40 m
				*39 ø
79	74	12 ø	nu	41 ø
				42 m
80	75	8 n	Oplevede	43 ø
				44 n
81	76	10 ø	man	45 ø
				46 m
82	77	7 n	be/grændsede	47 m
				48 n
				*47 ø
83	78	5 n	Efterstaaende	49 m
				*49 ø
84				50 ø
				51 m
85	79	1 ø	deprimerende	52 ø
				53 m
86	80	4 ø	Fabrik-	54 ø
				55 m
87	81	7 ø	Navn	56 ø
				57 n

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
88	82 *82	3 n 3 ø	paa Ingen	58 ø 59 m *59 m
89	83	4 ø	der	60 ø 61 m
90	84	14 ø	Vers	62 m
91	85	2 n	tilfældige	63 ø 64 m *64 ø
92	86	15 n	maae	65 ø 66 n
93	87	7 n	hedder	67 ø 68 n
94	88	4 n	kunne	69 m 70 n
95				71 m
96	89	1 ø	Musik	72 ø 73 m
97	90	4 ø	Det	74 ø 75 n
98	91	3 ø	sidste	76 ø 77 n
99	92	8 ø	dette	78 m 79 n
103	95			
104	96			
105	97			
107	99 100	 9 n		
109	101			
113	105			3 4 m
114	106	2 ø	Vælde	5 m
115	107 *107	3 ø 3 n	at	6 m
116	108	15 ø	kan	7 n

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
118	109			8
	110	8 n	hvor/imod	9 m
119	111	2 n	apologetisk	10 m
	*111	5 n		*10 m
120				11 m
121	112	2 ø	see	12 n
122	113	6 n	en	13 m
				*13 m
123	114	10 ø		14 m
124	115	15 ø	Socra/tes'	15 m
125	*116	13 ø	og	*16 ø
126	116			16
	117	4 ø		17 ø
	*117	10 ø	Mulig/hed	*17 ø
127	118	12 ø	unyttigt	18 ø
128	119	10 n	efter	19 ø
				20 n
				*20 ø
129	120	15 ø	som	21 n
130	121	15 ø	at	22 n
131	122	10 n	veltalende	23 m
132	123	16 n	staa/ende	24 m
133	124	13 n	som	25 m
134	125	11 n	Analogien	26 ø
135	126	14 n	for	27 ø
136	127	10 n	Handlung)	28 ø
				29 n
137	128	6 n	men	30 n
138	*129	8 n		*31 m
139	129	1 ø	vil	31 ø
	130	3 ø	Anden	32 ø
	*130	11 n	Sympo=	32 n
140	131	7 n	Spørgs/maal	33 m
141	132	1 n	omtaaget	34 m
142	133	9 n	begyndte	35 ø
				*35 m

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
143	134	6 n	enhver	36 ø
144	135	3 n	af	37 ø
	*135	7 n		*37 ø
145	136	8 n	see	38 ø
146	137	5 n	under=	39 ø
				40 n
147				41 n
148	138	3 ø	og	42 n
149	139	3 ø	befries	43 m
150	140	15 ø		44 m
151	141	14 n	Kjærligheden	45 m
152	142	10 n	spe/culative	46 ø
153	143	5 n	som	47 ø
154				48 ø
				49 n
155	144	1 ø	men	50 n
156	145	6 ø		51 n
157	146	12 ø	nær	52 m
158	147	16 ø	Øine	53 m
159	148	3 n	sam/tale	54 m
160	149	13 ø		55 ø
161	150	13 n	vis=a=vis	56 ø
162	151	2 n	Prote/stanten	57 ø
				58 n
163	152	3 n	Besindighed	
				*58 ø
164	153	3 n	først	59 ø
				60 m
165				61 n
166	154	3 ø	Positivi/tet	62 m
167	155	9 ø	Dissolute	63 m
168	156	15 ø		64 m
169	157	14 ø	Cha/rakter	65 ø
170	158	9 n	ne/gativt	66 ø
171	159	3 n	Hen/døen	67 ø
172				68 ø

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
173	160	4 ø	be/handles	69 ø
174	161			70
				71 m
	*161	2 ø	vilde	*70 ø
175	162	4 ø	til/det	72 n
176	163	10 ø	Exposition	73 n
177	164	17 ø		74 m
178	165	8 n	her	75 m
179	166	7 n	nemlig	76 m
180	167	2 n	undgaae	77 ø
181	168	1 n	den at	78 ø
182				79 ø
				80 n
183	169	8 ø	sorgløse	81 n
184	170	11 ø	Denne	82 n
185	171	17 n	dog	83 m
186	172	9 n	dette	84 m
187	173	10 n	har	85 m
	*173	3 ø	ved/at	
188	174	13 n	daarligt	86 ø
189	175	18 ø	ἀγα/θον	87 ø
190	176	15 ø		88 ø
191	177	17 ø		89 ø
				90 n
192	178	12 n	den	91 n
193	179	7 n	indstævnet	92 m
194	180	3 n	Maade	93 ø
195				94 m
196	181	3 ø	kjedeligt	95 m
197	182	1 ø	unver=	96 ø
	183	1 n	so	
198	184	2 n	Aeusszerung	97 ø
	*184	2 n	τον	
199	185	1 n	har	98 ø
				99 n
200				100 n

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
201	186	6 ø	Mythiske	101 m
				*101 ø
202	187	2 ø	paa	102 ø
	188	5 ø	da	
	*187	3 ø	dilu/cide	
203	189	6 n	see	103 m
204	190	1 n	har	104 m
				105 n
	*190	2 n	det My=	
205	191	2 ø	betragte	
				*105 m
206				106 m
207	192	1 ø	Tvivlen	107 ø
208	193	4 ø	at/det	108 ø
				109 n
209	194	13 ø	er	110 n
				*110 ø
210	195	16 n	skjønne	111 n
211	196	8 n	Støtte	112 m
212	197	9 n	Pyriphlegeton	113 m
213	198	1 n	Beskaffen/hed	114 m
214				115 ø
215	199	2 ø	bevidst	116 ø
	200	3 n	*κρειττων*	
216	201	1 n		117 ø
217				118 ø
				119 n
218	202	3 ø	*ξυμφερον*	120 n
219	203	7 ø		121 n
220	204	11 ø	*παρα/φερομενον*	122 m
221	205	7 ø	i	123 ø
	*205	4 ø		*123 m
222	206	11 ø		124 m
223	207	13 ø	den	125 ø
224	208	17 n	nyt	126 ø

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
225	209	12 ø	ham/at	127 ø
				128 n
226	210	8 n	ſenere	129 n
227				130 n
228	211			131 m
229	212	7 ø	enkelte	132 m
230	213	12 ø	ſigte	133 m
231	214	15 n		134 m
232	215	11 n	heller	135 ø
233	216	8 n	lader	136 ø
	*216	4 n		
234	217	8 n	kan	137 ø
				138 n
235	218	3 n	Uvæſens	139 n
236	219	9 n	deſto	140 m
237	220	5 n	Forhold	141 m
	*220	4 n		*141 ø
238	221	9 n	ikke ængſtet	142 m
239				143 m
240	222	1 ø	beſtandig	144 ø
				*144 ø
241	223			145 ø
	*223	3 ø		
242	224	3 ø	mellem	146 ø
				147 n
243	225	1 ø	ſøgt	
	226	6 n	fulgt	
	*225	3 ø		*147 ø
244				148 ø
	*227	11 ø		
245	227	1 ø	og	149 ø
	228	10 n		150 ø
246	*229	14 n	paa	*151 n
247	229	1 ø	Stikord	151 ø
	230	9 ø	ei	152 m
248	231	6 n	fornemlig	153 n

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
249	232	6 n		154 m
250	233	1 n	og kaster	155 ø
251				156 ø
252	234	2 ø	Tilfælde	157 ø
253	235	7 ø	igjen	158 ø
	236	1 n	Lær/lingen	
254	237	1 n	til, /han	159 ø
255				160 ø
256	238	4 ø	op/fattet	161 ø
				162 m
257	239	1 ø	Aristophanes	163 m
	*239	4 ø		
258	240	6 ø	ham	164 m
259	241	9 n		
260	242			165
	243	2 n		166 m
261	244	1 n	Ord	167 n
262				168 n
				*168 ø
263	245	1 ø	Strammen	169 m
264	246	3 ø	istedet/for	170 m
265	247	8 ø	Dæmon	171 m
266	248	11 ø	bestim/men	172 ø
267	249	7 ø		173 ø
				*174 ø
268	250	14 n	Virke/ligheden	174 ø
269	251	12 n	Domfældelse	175
				176 m
	*251	3 ø	anlediget	
270	252	6 ø		177 m
271	253	11 ø		178 m
272	254	16 n	denne	179 m
273	255	11 ø		180 ø
274	256	8 ø	hvor=	181 ø
				*181 ø
275	257	14 n	Blikke	182 ø

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
276	258	1 n		183 ø
				184 n
277	259	3 n	søgte	185 n
				*184 ø
278	260	1 n	nægte	186 n
				*186 ø
279				187 m
280	261	9 ø	Stillleben	188 m
281	262	11 ø	Hem/sius	189 m
282	263	3 ø	Standpunkt	190 ø
283	264	5 ø	det	191 ø
	*264	6 n	Græ/citeten	*191 ø
284	265	17 n		192 ø
				193 n
285	266	8 n		194 n
286	267	6 n	Saa-	195 m
287				196 m
288	268	3 ø	det	197 m
289	269	6 ø	vel	198 m
290	270	14 ø	Erotiker	199 m
291	271	12 n	*ακουειν*	200 m
292	272	14 n	aande/lige	201 ø
293	273	9 n	erindre	202 ø
				203 ø
294	274	8 n	Begeistring	204 n
				*203 ø
295	275	5 n	han	205 m
296	276	1 n	et	206 m
297				207 m
298	277	4 ø	Paa/stand	208 m
299	278	10 ø	hæver	209 m
300	279			210
	280	1 n	adæqvat	211 n
301				212 m
302	281	1 ø	gode	213 n
303	282	9 ø	Subjectivi/tets	*214 ø

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
	283	2 ø	brogede	214 ø
304				215 ø
	*283	9 ø		*215 m
305	284	10 ø	dygtige	216 m
306	285	17 ø	saasnart	217 m
307	286	11 n		218 ø
308				219 ø
	*287	7 ø	erhverver	
309	287	1 ø	medens	220 ø
	288	8 n		
310				221 ø
	*289	9 n		
311	289			222
	290	3 n	uden	223 n
312				224 n
313	291	1 ø	den	225 m
	292	1 n	er	
314				226 ø
	*292	3 ø		
315	293	3 ø	udvalgte	227 ø
316	294	7 ø	Modsætning	228 ø
317	295	5 ø	ja	229 ø
	296	2 ø	saa	230 ø
318				231 m
	*296	5 n	Ueber-	*230 ø
319	297	10 ø		232 n
	298			233
321	299	1 n	med	
	*299	6 ø	Videns	*234 m
322				234 ø
	*300	14 n	han	*235 n
	300			235
323	301	7 n	Appius	236 m
324	302	8 n	sig	237 m
325	303	3 n	staaer	238 m
326				239 m

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
327	304	4 ø	J	240 m
328	305	11 ø	Allge=	241 m
329	306	16 ø	Sub=	242 ø
330	307	1 n	Perſon/lighed	243 ø 244 m
331	308 *308	4 n 11 n	det	 *244 ø
332	309	10 n	Haltung	245 ø 246 n
333	310	4 n	82	247 n
334				248 n
335	311	3 ø	kan	249 m
336	312	8 ø	ar/beide	250 m
337	313	7 n	paa	
341	317			253 254 n
342	318	3 ø	til	255 n
343	319	10 n	fuld/ſtændig	256 m
344	320	7 ø	thi	257 m
345	321	16 ø	om	258 m
346	322	12 n	Alle	259 m
347	323	9 n		260 m
348	324	4 n	forvisſe	261 ø
349				262 ø
350	325	4 ø	ſamme	263 ø
351	326	11 ø	hvor	264 ø 265 n
352	327	15 ø	nu	266 n
353	328	17 ø	En	267 n
354	329	8 n		268 n
355	330 *330	 12 n	 ræd/ſom	269 269 n
356	331	12 n	med	270 m
357	332	5 n	bevidſt	271 m
358				272 ø
359	333			273 ø

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
360	334	8 ø	en anden	274 ø 275 n
361	335	17 ø		276 n
362	336	12 n	under	277 n
363	337	12 n	gik	278 m
364	338	3 n		279 m
365	339	1 n	Fro=	280 m
366				281 ø
367	340	5 ø	Vanskelighed	282 ø
368	341	14 ø		283 ø
369	342	18 ø	Uvidenhed	284 ø 285 n
370	343	12 n	alvorligt	286 n
371	344	6 n	har	287 n
372	345	5 n	finde	288 m
373				289 m
374	346	1 ø	Viden/skaben	290 m
375	347	3 ø	frem/gaaer	291 m
376	348	5 ø	Be/staaende	292 ø
	*348	3 ø	betegne	
377	349	11 ø	ingenlunde	293 ø
378	350	16 n		294 ø 295 n
379	351	11 n	vist	296 n
380	352	5 n	at leve/poetisk	297 n
381				298 n
382	353	5 ø	maa	299 m
383	354	9 ø	rigtigt	300 m
384	355	14 ø	ingen	301 ø
385	356	16 n	falder	302 ø
386	357	11 n	Ingen	303 304 n
387	358	7 n	er	305 m
388	359	1 n	han/delsen	306 m
389				307 m
390	360	2 ø	og	308 ø

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
391	361	11 ø	saadan	309 m
392	362	16 ø	være	310 ø
393	363	9 ø	træder	311 ø
				*311 ø
394	364	9 n		312 ø
395	365	4 n	var	313 ø
				314 n
396	366	1 n	hele	
				*315 ø
397				315 ø
				316 m
	*366			
398	367	5 ø	Virkeligheden	317 m
399	368	10 ø	ikke	318 m
400	369	16 ø	Ge/schlecht	319 ø
401	370	15 n	maaskee	320 ø
402	371	4 n		321 ø
403	372	1 n	Poly/gami	322 ø
				323 n
404				324 n
405	373	6 ø	Naturen	325 n
406	374	4 ø	Noget	326 ø
	*374	4 n	weitet	
407	375	12 ø	og trofaste	327 m
408	376	13 n	Skygge	328 m
409	377	13 n	er/det	329 ø
410	378	12 n	bruges	330 ø
411	379	3 n	contemplative	331 ø
				332 n
412	380	3 n	Dette	333 n
413				334 n
414	381	8 ø		335 n
415	382	10 ø	selv	336 m
416	383	13 n	sin	337 m
417	384	5 n		338 m
418	385	2 n	misforstaae	339 ø

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
419				340 ø
420	386	2 ø	Alles	341 ø / 342 n
421	387	11 ø	op/løftes	343 n
422	388	13 ø		344 m
423	389	13 n	være	345 m
424	390	4 n	poetisk	346 m
425				347 m
426	391	6 ø	til Savn	348 ø
427	392	11 ø	af	349 ø
428	393	11 n	indeholder	350 ø
				R. N.
				Pag.
431	396			
433	397			32
434	398	2 ø	vare	33 ø
435	399	4 ø	i	34 ø
436	400	8 ø	udgivet	35 ø
	401	11 n	Tid	
437	402	8 n	og	36 ø
438	403	11 n		37 ø
439	404	5 n		38 ø
440	405	8 n	er	39 ø
441	406	9 n	mig	40 m
442				41 m
443	407			
	408	4 n		
444	409	3 n		
446	410	5 ø		
448	411			135
	412	11 n		
449	413	12 n		136 ø
450	414	12 n		137 ø

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			R. N.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
451	415	17 n	det	138 ø
452				139 ø
453	416			42
	417	4 n	Prædikener	
454				43 ø
455	418			44
	419	9 n	er	45 m
456	420	6 n		
457	421	9 n		46 ø
458				47 ø
459	422			140
	423	5 n	nærige	
460	424	2 n	men	141 ø
				142 m
	*424	8 n	ham	
461	425	7 ø	og	143 m
				*142 ø
462	426	10 ø	Galimathias	144 n
463	427	6 n	over/vundet	145 m
	*427	5 ø	Forestilling	
464	428	9 ø		146 n
465	429	6 ø		
466	430	4 ø		147 ø
467	431	7 ø	gjentager	148 ø
468	432			149
	433	6 n	Lire/kasse	
469	434	2 n		150 ø
470				151 ø
471	435	6 ø	ved	152 ø
472	436			48
	437	5 n		
473	438	1 n	haaber	49 ø
474				50 ø
475	439	3 ø	en Forvexling	51 ø
476	440	7 ø	tes/hed	52 ø
477	441	14 ø	det	53 ø

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			N. N.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
478	442	17 ø	Himlene	54 ø
				55 ø
479				56 m
	*443	5 ø	Samvit/tigheds=	
	443	1 ø	med	
480	444	5 n		
				*56 ø
				N. N. (Anhang)
				Pag.
483	447			5
	448	5 n	hvorom	6 n
484				7 n
485	449	1 ø	saa/ledes	
	450	1 n	for/feilet	8 n
486	451	5 n	og/saa	9 m
487	452	3 n	hvor	10 n
489	453			11
				12 m
490	454	1 ø	insinuant	13 n
491	455	5 ø	rask	14 n
492	456	8 ø	en	
495	459			
496	460			
497	461	1 ø	som	
498	462	8 ø		
499	463			
	464	11 n	det	
500	465	15 n	tvertimod	
501	466	8 n		
502	467			
	468	4 n	nu/skriptet)	
504	469	4 ø	har	

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
505	470	12 ø		
506	471			
	472	4 n	hvem	
508	473			
509	474	2 ø	ras/lende	
510	475	5 ø	for	
511	476	3 ø	Høns	
512	477	5 ø	lodne	
513	478	6 ø	og	
514	479	8 ø	op/muntre	
515	480	9 ø	bleve	
516	481	11 ø	vel/lystige	
517	482	10 ø		
518	483	16 ø	at	
519	484	18 ø		
520	485	5 n		
524	490			2
527	493			5
				6 m
528	494	3 ø		7 ø
	495	1 n	Denne	
				*7 m
529				8 m
530	496	2 ø	maieutisk	9 ø
				*9 ø
531	497	2 ø	„Kjerlighedens	10 ø
532	498	1 ø	den	11 ø
	*498	6 ø	baade	
533	499	4 ø	at	12 ø
534	500			13
535	501			14

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
539	505			17
	506	1 n	at	
540	507	1 n		18 ø
541				19 ø
	*508	3 n	forstaae	
542	508	1 ø	mig	20 ø
	509	2 n	anden	
				P. C. K.
				Pag.
548	514			
549	515			
	516	3 n		
551	517			1
	518	1 n	Pro/blem	2 m
552				3 n
553	519	1 ø	Undergang	4 n
554	520	10 ø		
555	521			5
				6 m
556	522			7 n
557	523	6 ø	be/tydede	8 m
558	524	5 n	Æsthetiskes	
559	525	4 n		9 ø
				10 n
560				11 n
561	526	4 ø		12 n
562	527	9 ø	dog	13 m
563	528	6 ø	mig	14 ø
564	529			15
	530	6 n		16 m
565	531	1 n	Christne	17 n
566				18 m
567	532	6 ø	den	19 m

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			P. C. K.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
568	533	12 ø	an/taget	20 m
569	534	16 ø	kunne	21 ø
570	535	13 n	sammen	22 ø
571	536	9 n	og	23 ø
572				24 ø
				25 n
573	537	1 ø	afgjø/rende	26 n
574	538	8 ø	Tale	27 n
575	539	15 ø	dunkelt	28 n
576	540	14 n		29 m
577	541	9 n	Hertil	30 m
578	542	1 n		31 m
580	543	9 n		32
				33 n
581	544	8 n		34 m
582	545	4 n	denne	35 m
583				36 m
584	546	5 ø	endnu	37 m
585	547	11 ø	Løgnens	38 ø
586	548	15 ø	været	39 ø
587	549	13 n	Anseelse	40 ø
588	550	9 n		41 ø
589	551	8 n	Talent	42 ø
				43 n
590	552	2 n	at	44 n
591	553	3 n	historisk	45 n
592				46 n
593	554	1 ø	at/jeg	47 m
594	555	8 ø	*ατοποτατος*	48 m
595	556	9 ø		49 m
596	*557	7 ø	over/taget	*50 ø
597	557			50
	558	8 ø	Dristig/hed	51 ø
598	559	17 ø	Udtryk	52 ø
599	560	12 n	det mig	53 ø
				54 n

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			P. C. K.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
600	561	6 n	saa	55 n
601	562	2 n	Ubetyde/lighed	56 n
602				57 n
	563			
603	564	1 n	blive	58 m
	*563			
604				59 m
605	565	2 ø	Alt	60 m
606	566	10 ø	fri	61 m
607	567	16 ø	dialektiske	62 ø
608	568	12 n	anden	63 ø
609	569	7 n	for/modentlig	64 ø
610				65 ø
	*570	1 n	var	*66 m
611	570	1 ø	produceredes	66 ø
	571	2 n	færdig	67 m
612				68 n
613	572	6 ø		*69 m
614	573			69
				70 ø
	*573	6 ø	forød/rigt	
615	574	7 ø	Form	71 m
616	575	5 n		
617	576			72
				73 m
618	577	4 ø	Christne	74 n
619	578	2 ø	hørte	75 m
	*578	4 n		
620	579	2 ø	første	76 m
621	580	15 n	som	77 m
622	581	16 n	tilladelig	78 m
623	582	11 n	sig	79 m
624				80 ø
629	587			

Bind XIII.

S. V. II	S. V. I			P. C. K.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
631	589			87
	590	5 n	muligt	88 n
633	591			89
	592	3 n	For/dring	90 m
634	593	8 n	igjen	91 m
635	594	2 n	ganske	92 m
636				93 m
637	595	1 ø	ved	94 m
638	596	8 ø	Gebeter	95 m
639	597	17 ø	netop	96 ø
640	598	14 n	Enkelt	97 ø
641				98 ø
642	599			99
	600	1 n		100 m
643				101 m
644	601	3 ø	og	102 m
645	602	10 ø	for/staaelse	103 m
646	603	8 ø	en/hver	104 m
647	604	4 ø		105 ø
	*604	3 n	haft	
648	605	6 ø	Systemet	106 ø
649	606	15 ø	i	107 ø
650	607	5 ø	være	108 ø
651	608	18 ø	mod	109 ø
652	609	16 n	Cate/gorie	110 ø 111 n
653	610	14 n	Menneskene	112 m
654	611			113 114 n
655	612	4 ø	Nidkjerhed	

Bind XIV.

S. V. II	S. V. I			R. N.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
10	4			
11	5			57
	6	5 n		
12	7	2 n	Ti/dende	58 ø
13	8	2 n		59 ø
14				60 ø
15	9	4 ø	frygte/lig	61 ø
16	10	3 ø	over	62 ø
17	15			63
	*16	9 n	Rangforord/ning	*64 m
18	16			64 ø
	17	5 n		65 m
19				66 n
20	18	2 ø	som	67 n
21	19	8 ø	ud	
22	20	12 ø	Styrelsens	68
23	21	10 ø	Det	69 ø
24				70 ø
25	22			71
	23	9 n		
26	24	5 n		72 ø
27	25	5 n		73 ø
28	26			74
	27	1 n		
29				75 ø
30	28	3 ø		76 ø
31	29	5 ø	Begeistring	77 ø
32	30	8 ø	mere	78 ø
34	31			79
	32	3 n		
35				80 ø
36	33			81 ø
37	34			82
38	35			83 ø
39	36			84
40	37	3 ø	vi blot	85 ø

Bind XIV.

S. B. II	S. B. I			N. R.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
41	38	5 e	som	86 ø
42	39			87
43	40	1 ø	er	88 ø
44	41			89
45	42	1 ø	Til/værelse	90 ø
46	43	6 ø	Og/saa	91 ø
47	44	13 ø		92 ø
48	45			93
	46	2 n		
49				94 ø
50	47			95
	48	5 n		
51	49	2 n	gladelig,/rund	96 ø
52				97 ø
53	50	4 ø		98 ø
54	51	8 ø	kun	99 ø
55	52			100
	53	3 n		
56				101 ø
57	54	3 ø		102 ø
58	55	10 ø		103 ø
59	56			104
	57	11 ø		
60	58			105
	59	7 n	— haanende	
61	60	3 n		106 ø
62				107 ø
63	61			108
	62	3 n		
64				109 ø
65	66			110
	67	1 n		
66				111 ø
67	68			112 ø
68	69	3 ø		113 ø

Bind XIV.

S. B. II	S. B. I			R. N.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
69	70			114
	71	1 n	men	
70				115 ø
71	72	6 ø	tage	116 ø
72	73	10 n	Bryderi	117 ø
73	74			118
	75	2 n	men/lignet	
74				119 ø
75	76			120
	77	1 n		
76	78	15 n		121 ø
77	79	13 ø	Strø/bemærkninger	122 ø
78	80			123
79	81	2 ø		124 ø
				Orig. I
				Pag.
82	84			
83	85			3
				4 m
84	86	3 ø	Be/staaende	5 n
89	89			9
	90	6 n	Modsæt/ningens	10 n
90	91	7 n	mine	11 n
91	92			12
				R. N.
				Pag.
92	93			125
	94	3 n		
93	95	15 n		126 ø
94	96	16 n		127 ø

Bind XIV.

S. B. II	S. B. I			R. N.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
95	97	12 ø		128 ø
96	98	10 ø		129 ø
97	99	12 ø	ogsaa	130 ø
98	100	15 ø		131 m
				Orig. I
				Pag.
103	105			3
	106	2 n		4 m
104				5 m
105	107			6
				7 m
106	108	2 ø	en	8 m
107	109			9
				10 m
108	110	2 ø	Intet	11 n
109	111	9 ø	Præsterne	12 m
110	112	15 ø	saa	13 m
111	113			14
				15 m
112	114	3 ø		16 n
115	(115a)			19
	(116a)	2 n		20 m
119	117			3
				4 m
120	118			5 n
121	119			6
				7 m
122	120	4 ø	Rangs/personer	8 m
123	121			9
				10 m
124	122	1 ø	saa	11 n
125	123	4 ø		12 m

Bind XIV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
126	124			13
	125	1 n		14 m
127				15 n
128	126	1 ø	man	16 m
129	127			17
				18 m
130	128	3 ø		19 n
131	129			20
	130	2 n		21 m
133	131			22
	132	1 n		23 m
134				24 n
135	133			25
				26 m
136	134	2 ø		
137	135			27
				28 m
138	136			
139	137			29
				30 m
140	138	3 ø		31 m
143	141			3
				4 m
144	142	1 ø	gjennem	5 n
145	143	3 ø		6 m
146	144	9 ø	af	7 ø
147	145	12 ø		8 ø
148	146	14 n	avan/cerende	9 ø
				10 n
149	147	7 n		11 m
150	148	5 n	rette	12 m
151	149	2 n	deres	13 ø
				14 n
155	153			3
				4 m
156	154	3 ø		

Bind XIV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
157	155			5
				6 m
158	156	2 ø		
159	157			7
				8 m
160	158	3 ø		9 m
161	159			10
				11 m
162	160	3 ø		
163	161			12
	162	2 n		13 m
164				14 m
165	163	3 ø		
166	165			15
				16 m
167	166	2 ø	Kald	
171	169			3
	170	4 n		4 m
172	171	3 n		5 m
173				6 m
174	172			7
	173	2 n		8 m
176	174			9
				10 m
177	175			11 m
178	176	6 ø	Don	12 m
179	177			13
				14 m
180	178			15 n
181	179	7 ø	stod	
182	180			16
	181	1 n		17 m
184	182			18
				19 m
185	183	3 ø		20 n
186	184	10 ø	fornøiet	21 m

Bind XIV.

S. V. II	S. V. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
188	185			22
	186	2 n	Armod	23 m
193	189			3
				4 m
194	190			5 m
195	191	5 ø		
196	192			6
				7 m
197	193	2 ø	Plan/ters	8 n
198	194	5 ø		9 n
200	195			10
	196	9 n		11 m
201	197	3 n		12 n
203	198			13
				14 m
204	199	1 ø	blev	15 n
205	200			16
	201	2 n	Personer	17 m
206				18 n
207	202	5 ø		
208	203			19
	204	1 n		20 m
209				21 n
210	205	3 ø		
211	206			22
	207	1 n	nings/sag	23 m
212				24 m
213	208			25
				26 m
214	209	3 ø		27 n
215	210	3 ø		
216	211			28
				29 n
217	212	2 ø	For/stand	30 n
218	213	7 ø		31 n
219	214	16 n		32 n

Bind XIV.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
223	217			3
	218	2 n		4 m
224	219	3 n		5 n
226	220			6
				7 m
227	221	1 ø	kun	8 n
228	222	4 ø		9 m
229	223	13 ø		10 m
230	224	16 n	ingen	11 ø
231				12 ø
232	225			13
				14 m
233	226	2 ø	af	15 n
234	227	5 ø	ud/holde	16 m
	*227	4 ø	hvad	
236	228			17
				18 m
237	229			19 n
238	230	3 ø		
239	231			20
				21 m
240	232	1 ø	naar	22 n
241	233	8 ø	til	23 m
242	234	15 ø		24 m
243	235			25
				26 m
244	236	2 ø		
247	239			3
				4 m
248	240	4 ø		5 n
249	241	7 n		
250	242			6
				7 n
251	243			
252	244			8
				9 m

Bind XIV.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
253	245	3 ø		10 m
254	246	4 ø	komme	11 m
255	247	10 ø		12 m
256	248			13
	249	4 n		14 m
257	250	2 n		15 n
258				16 m
259	251	3 ø	Jord	17 m
260	252			18
	253	2 n	met/hed	19 m
261				20 n
262	254	5 ø		21 m
263	255	9 ø		22 m
264	256	13 ø		23 ø
265				24 ø
266	257			25
				26 n
267	258	2 ø		27 n
268	259	4 ø	Drenge	28 m
269	260	9 ø	Christenhedens	29 m
270	261	17 ø		30 ø
271	262	13 n		31 ø
272	263	14 n		32 ø
				33 n
274	264			34
				35 n
275	265	3 ø	af	36 n
276	266	10 ø		37 m
278	267			38
				39 m
279	268	3 ø		40 n
280	269	8 ø		41 m
281	270	9 ø		42 m
282	271	15 ø		43 ø
283	272	9 n	det	44 ø

Bind XIV.

E. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
284	273			45
				46 m
285	274	2 ø		47 n
286	275	7 ø	op/løftes	
291	281			5
293	283			7
				8 m
294	284	1 ø	tale,/langsom	9 n
295	285	8 ø		10 n
296	286	12 ø	Heden/skabet	11 m
297	287	17 n	nær	12 m
298	288	10 n		13 m
299	289	6 n		14 ø
300				15 ø
301	290	2 ø	slutter	16 ø
				17 n
302	291	10 ø		18 n
303	292	17 ø	Alderdommens	19 m
304	293	12 n		20 m
305	294	5 n	Kildens	21 m
306				22 ø
309	297			3
				4 m
310	298			5 n
311	299	6 ø		6 m
312	300	9 ø	af/gjør	7 m
313	301	9 ø	øde/lagt	8 ø
				*8 ø
314	302	17 ø		9 ø
315				10 ø
316	303			11
				12 m
317	304	3 ø	evig	13 n
318	305	10 ø		14 m
319	306			15
	307	1 n		16 m

Bind XIV.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
320				17 m
321	308	5 ø		
322	309			18
				19 m
323	310	2 ø		20 n
324	311	7 ø		
325	312			21
				22 m
326	313	2 ø		23 n
327	314	5 ø		
328	315			24
				25 m
329	316	3 ø		26 n
330	317	11 ø	hvilke	27 m
331	318			28
				29 m
332	319	5 ø		30 n
337	323			3
	324	3 n		4 m
338				5 n
339	325			6 m
340	326			7
				8 m
341	327	4 ø	er	9 m
342	328			10
				11 m
343	329			
344	330			12
				13 m
345	331	2 ø	derfor	14 n
346	332	10 ø		15 m
347	333			16
				17 m
348	334	3 ø		18 n
349	335	7 ø		19 m

Bind XIV.

S. B. II	S. B. I			Orig. I
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
351	336			20
				21 m
352	337	3 ø		22 m
357	343			
	344	2 n		
359	345	6 ø		
360	346	7 ø		
361	347	5 ø		
362	348	13 ø		
363	349	15 ø		
364	350	17 ø		
365	351	14 n		
366	352	9 n		
	*352	3 n	af	
367	353	8 n		
368	354	5 n		
369	355	6 n		
371	356	1 ø	fastholde	
372	357	2 ø		
373	358			
374	359	6 ø		
375	360	9 ø		
376	361	10 ø		
377	362	17 ø		
378	363	14 ø		
379	364	12 n		
				R. N.
				Pag.
383	11			242
				243 n
384	12	9 ø		244 n
385	13	21 ø	Chri=	245 n
386	14	9 n		246 n

Bind XIV.

S. B. II	S. B. I			R. N.
Pag.	Pag.	Linie	Stikord	Pag.
388	62			259
	63	8 ø	Artikel	260 m
389	64	18 ø	evige	261 m
390	65	8 n	at	262 m
391	338			

